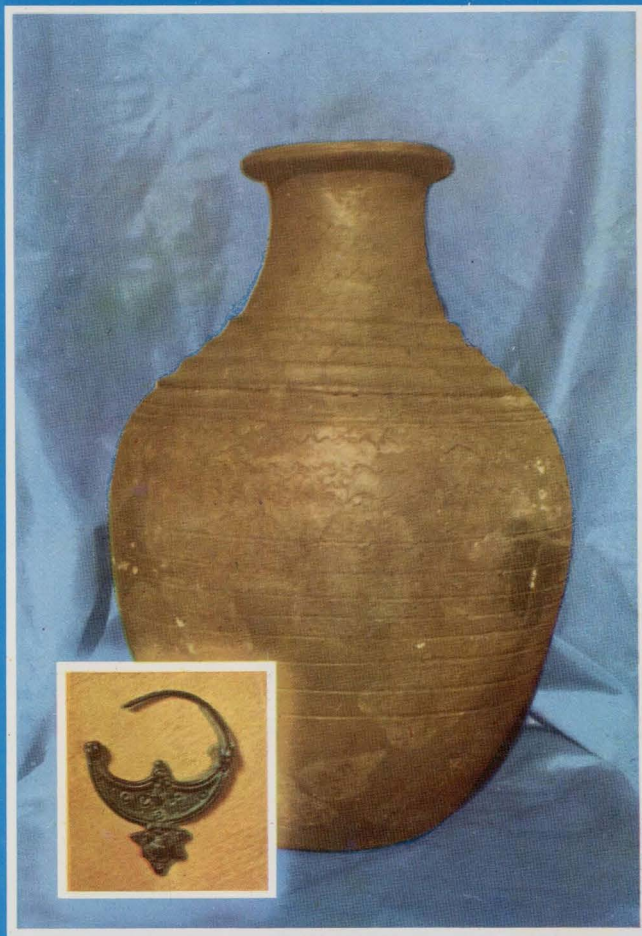

IOAN MITREA

AȘEZAREA DIN SECOLELE VI-IX
DE LA
IZVOARE-BAHNA

PIATRA NEAMȚ
1998

IOAN MITREA

**AȘEZAREA DIN SECOLELE VI-IX
DE LA
IZVOARE-BAHNA
Realități arheologice și concluzii istorice**

**Bibliotheca
MEMORIAE ANTIQUITATIS
IV**

Culegere computerizată: Dana Roșca și Gil Colobanea

Coperta: Valentin Blănaru

Rezumat în limba franceză: Marius Alexianu

4

COMPLEXUL MUZEAL JUDEȚEAN NEAMȚ

ISBN 973 – 98298 - 2 - 1

Editura Nona

IOAN MITREA

**AȘEZAREA DIN SECOLELE VI-IX
DE LA
IZVOARE-BAHNA**
Realități arheologice și concluzii istorice

**Piatra Neamț
1998**

Coperta I: Vas aparținând culturii vechi românești și cercel de tip bizantin, din secolele VIII-IX.
Coperta IV: Vedere dinspre sud-est a așezării de la Izvoare-Bahna

ISBN 973 – 98298 –2 – 1

Editura Nona

Tipărit la Imprimeria "Bacovia" Bacău

Str. Mioriței, nr.27

Comanda 5056/1998

Format 16 × 70 × 100

Apărut 1998

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE.....	11
I. PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA CADRULUI NATURAL	15
II. DESCOPERIRI ARHEOLOGICE ÎN MICROREGIUNEA ÎN CARE SE AFLĂ AȘEZAREA DE LA IZVOARE-BAHNA	19
III. METODA DE SĂPĂTURĂ ȘI STRATIGRAFIA AȘEZĂRII	23
IV. AȘEZAREA DIN SECOLELE VI-IX. REALITĂȚI ARHEOLOGICE	27
A. NIVELUL AȘEZĂRII DIN SECOLELE VI-VII	29
B. B. NIVELUL AȘEZĂRII DIN SECOLELE VIII-IX.....	46
V. COMUNITATEA SĂTEASCĂ DIN SECOLELE VI-IX. CONCLUZII ISTORICE	85
A. AȘEZAREA, LOCUINȚELE ȘI ANEXELE GOSPODĂREȘTI.....	86
B. OCUPAȚIILE LOCUITORILOR.....	88
C. STRUCTURI DEMOGRAFICE, SOCIAL-POLITICE ȘI ELEMENTE DE VIAȚĂ SPIRITUALĂ.....	93
D. IMPORTANȚA CERCETĂRIILOR DE LA IZVOARE- BAHNA.....	98
RÉSUMÉ.....	103
LEGENDES DES FIGURES	107
INDICE GENERAL	111
ILUSTRAȚII	117

SOMMAIRE

ABRÉVIATIONS	7
INTRODUCTION	11
APREÇU SUR LE MILIEU GÉOGRAPHIQUE	15
II. DÉCOUVERTES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA MICROZONE DE L'HABITAT DE IZVOARE-BAHNA	19
III. LA MÉTHODE DE FOUILLES ET LA STRATIGRAPHIE DE L'HABITAT	23
IV. L'HABITAT DES VI ^e – IX ^e s. RÉALITÉS ARCHÉOLOGIQUES	27
A. NIVEAU DE L'HABITAT DES VI ^e – VII ^e s.	29
B. NIVEAU DE L'HABITAT DES VIII ^e – IX ^e s.	46
V. LA COMMUNAUTÉ RURALE DES VI ^e – IX ^e s. CONCLUSIONS HISTORIQUES	85
A. L'HABITAT, LES HABITATIONS ET LES CONSTRUCTIONS – ANNEXE	86
B. LES OCCUPATIONS DES HABITANTS	88
C. STRUCTURES DÉMOGRAPHIQUES, SOCIO-POLITIQUES ET ÉLÉMENTS DE VIE SPIRITUELLE	93
D. L'IMPORTANCE DES RECHERCHES DE IZVOARE-BAHNA	98
RÉSUMÉ	103
LEGENDES DES FIGURES	107
INDEX GÉNÉRAL	111
ILLUSTRATIONS	117

LISTA ABREVIERILOR

Academica-	Academica. Revistă de știință, cultură și artă. București.
Aluta-	Aluta. Muzeul Județean Sfântu Gheorghe.
AMN-	Acta Musei Napocensis. Cluj Napoca.
Apulum-	Apulum. Acta Musei Apulensis. Alba Iulia.
Arh.Mold.-	Arheologia Moldovei. Iași.
Ateneu-	Ateneu-revistă de cultură. Bacău.
Banatica-	Banatica. Muzeul Județean Reșița.
CAB-	Cercetări Arheologice în București. București.
Carpica-	Carpica. Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău (din 1992 Muzeul Județean de Istorie "Iulian Antonescu"), Bacău.
Crisia-	Crisia. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Dacia-	Dacia N.S., I (1957)- Revue d'Archèologie et d'Histoire Ancienne București
Hierasus-	Hierasus. Muzeul Județean Botoșani.
Materiale-	Materiale și Cercetări Arheologice. București. (Din 1979 apare în orașul care a organizat Sesiunea națională de rapoarte arheologice: Oradea(1979), Tulcea(1980), Brașov(1983) etc.
Mem.Antiq.-	Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis. Muzeul de Istorie Piatra Neamț.
Pontica-	Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie. Constanța.
RRH-	Revue Roumaine d'Histoire. București.
SCIV(A)-	Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie). București.
Suceava-	Suceava. Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
Vrancea-	Vrancea. Studii și Comunicări. Muzeul Județean Vrancea. Focșani.

***Fiielor mele,
Ioana și Raluca***

“Din marmura cioplită a monografiilor istorice se va ridica monumentul istoriei generale, de judecată și înțelepciune a neamului. Precum fără de pietrele frumos săpate nu s-ar fi putut niciodată zidi templele vechilor greci, nici săpa divinele chipuri ale oamenilor dumnezei adorați de dânșii, tot așa fără luminile aduse de monografiile istorice, niciodată istoricii culturali ori politici, ori economici, ori altfel, sau filozofii istoriei nu vor putea face un pas mai departe în stabilirea încheierilor lor generale.”

(Vasile Pârvan, Rolul monografiilor în studiile istorice, în SCRIERI, ediție Alexandru Zub, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p.78).

INTRODUCERE

După cum se știe, în ansamblul evoluției cercetărilor arheologice din țara noastră, din ultima jumătate de secol, un loc prioritar l-au ocupat cele privind epoca postromană, cu deosebire a doua jumătate a mileniului I d.Hr., epocă în care s-a încheiat procesul de formare a poporului român.

Atenția deosebită acordată acestei epoci își găsește justificarea în nevoia de a descifra istoria "mileniului întunecat", pe baze documentare sporite, în primul rând de natură arheologică, având în vedere lipsa, aproape totală, a izvoarelor scrise.

În fața "tăcerii impresionante" a izvoarelor scrise, apelul la mărturiile păstrate în "arhivele pământului" era singura cale de urmat în încercarea de a reconstitui tabloul amplu și contradictoriu al istoriei mileniului I d.Hr.

În contextul preocupărilor privind cercetarea arheologică a mileniului I .Hr., și cu precădere a celei de a doua jumătăți a acestui mileniu, o atenție sporită, însoțită de rezultate notabile, a fost acordată și spațiului est-carpatic al vechii Dacii, parte integrantă a ariei de formare a poporului român.

Sub îndrumarea regretatului Profesor univ. dr.doc. Ion Nestor, membru corespondent al Academiei, întemeietorul arheologiei epocii formării limbii și poporului român, și a Academicianului Mircea Petrescu-Dâmbovița, s-a format un grup de arheologi care și-au dedicat activitatea cercetării arheologice în spațiul est-carpatic al României privind, cu deosebire, epoca secolelor IV-X.

Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate de acest grup de arheologi, într-un număr mare de obiective, îndeosebi așezări, au fost valorificate într-un set apreciabil de rapoarte de cercetare arheologică, articole, studii și lucrări monografice, contribuind astfel la cunoașterea realităților istorico-arheologice, din spațiul și timpul la care ne-am referit.

Tehnica cercetării unor ansambluri arheologice din epoca etnogenezei românilor am deprins-o prin participarea la investigațiile sistematice de pe șantierele de la Lozna-Dorohoi, Oituz-Bacău, Mănoaia-Costișa și Botoșana în colectivele de cercetare conduse de prof. univ. dr. Dan Gh. Teodor; la Fundu-Herții în colectivul condus de Acad. Mircea

Petrescu-Dîmbovița, și la Bratei în colectivul condus de prof. univ. dr. doc. Ion Nestor, care mi-a fost și conducătorul tezei de doctorat.

Deosebit de utile mi-au fost și vizitele pe alteșantiere arheologice, precum și schimbul de idei cu renumiți specialiști în arheologia epocii postromane, între care menționăm pe regretatul prof. univ. dr. doc. Kurt Horedt, sub conducerea căruia am finalizat teza de doctorat, după trecerea în lumea umbrelor a magistrului Ion Nestor; regretatul profesor univ. dr. doc. Gh. Ștefan la care am efectuat un stagiul de specializare în cadrul Universității București, prof. univ. dr. Ligia Bârză, prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, dr. Ion Ioniță, prof. univ. dr. Dumitru Protase, dr. Mircea Rusu, dr. Virgil Mihăilescu-Bârliba, dr. Eugenia Zaharia, prof. univ. dr. Victor Spinei, dr. Maria Comșa, prof. univ. dr. Sever Dumitrașcu, Victor Teodorescu, dr. Zoltan Szekely, prof. univ. dr. Gheorghe Postică, dr. I.G. Hâncu și mulți alții. Tuturor celor menționați și nementionați, dar nu uitați, le aducem omagiul și recunoștința noastră.

Între cercetările de mai mare amploare, din spațiul est-carpatic, se înscriu și cele efectuate, între anii 1971-1984, la Izvoare-Bahna, județul Neamț, unde a fost dezvelită o întinsă așezare, din secolele VI-IX, care face obiectul lucrării de față.

Fără a anticipa importanța descoperirilor arheologice de la Izvoare-Bahna, ne mulțumim să semnalăm semnificația continuității de viață în aceeași vatră de sat, vreme de aproape patru secole, realitate arheologică ce conferă așezării de care ne ocupăm un loc aparte.

Considerăm firesc ca înainte de a trece la prezentarea rezultatelor cercetărilor arheologice de la Izvoare-Bahna, să menționăm pe cei care au sprijinit atât efectuarea cercetărilor de teren cât și valorificarea științifică a rezultatelor acestor investigații. Este locul să precizăm că cercetările de teren s-au efectuat cu fonduri asigurate de către Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău și parțial de Institutul de Pedagogie de 3 ani de Bacău. Toate materialele descoperite de află, în prezent, în colecțiile Muzeului Județean de Istorie "Iulian Antonescu" din Bacău.

La cercetările arheologice au participat generații succesive de elevi și studenți din satul Cârliști, com. Filipești, jud. Bacău. De un real sprijin ne-a fost regretatul Vasile Iacob din Cârliști, com. Filipești, un distins gospodar, de o ospitalitate remarcabilă, care avea și pasiune pentru vestigiile arheologice. De-a lungul anilor ne-a semnalat numeroase materiale arheologice, descoperite întâmplător, contribuind astfel la completarea hărții arheologice a zonei. La unele campanii de cercetare au

participat și studenții noștri de la Facultatea de Istorie-Geografie din Bacău, între care amintim pe Mircea Cojocaru, Petrică Popa-Rotaru, Ion Lupu, Ion Feraru și Adrian Sechel. astăzi toți profesori în județele Bacău și Neamț. Un sprijin important l-am avut și din partea prof. N. Mihalcea din Cârligi, com. Filipești. Un gând de mulțumire restauratorilor, desenatorilor și fotografiilor de la Muzeul Județean Bacău, între care amintim pe Georgel Bandrabur, Valentin Blănaru, Valentina Cerbu, Aurel Colțeanu și Sanda Cocola.

Tuturor celor, menționați și nementionați, care au sprijinit direct activitatea noastră de cercetare arheologică și de valorificare științifică a rezultatelor acestor cercetări, le mulțumim și pe această cale.

Dar nu putem uita că această lucrare ar fi rămas nefinalizată dacă, în ianuarie 1998, eforturile unor distinși medici de la Spitalul Județean Bacău nu erau încununat de succes, salvându-ne viața. Ne facem o datorie de suflet menționându-le și aici numele: dr. Vasile Palade, dr. Ionelia Comănescu, dr. Leonard Roșu, dr. Dana Țilea, dr. Zenovia Dumbravă, dr. Costel Stanciu, dr. Radu Grigoriu, dr. Paul Ionescu și dr. Dana Florescu. Acestor distinși urmași ai lui Hippokrates precum și întregului personal medical de la Secția Chirurgie I și ATI le aducem, și pe această cale, modesta noastră stimă și recunoștință.

Accastă apariție editorială ar fi fost greu de realizat fără sprijinul substanțial și generos al Complexului Muzeal Județean Neamț, director Gheorghe Dumitroaia, al unor unități economice, bancare și comerciale, reprezentate prin domnii: ing. Valentin Anastasiu (S.C. CAROM S.A. Onești), ing. Theodor Tincu și ing. Constantin Ciobanu (F.R.E. Bacău), economist Eti Drăgoi (S.C. COMIN FORTRANS S.A. Bacău), economist Vasile Chițac și economist T. Lungu (S.C. META-TEX COMBAC S.A. Bacău), economist Marcel Andriescu (S.C. ROMBAT S.A. Bacău), ing. Florin Marcu (S.C. PRINTEX - P-Neamț), economist Valentin Cozlovschi (B.C. Ion Țiriac S.A.- Filiala Bacău), economist Constantin Ailincăi (S.C.H.Q. Internațional S.R.L. Bacău), ing. Mihai Banu (AGRIBAC S.A. Bacău), economist Adrian Lupeș (CONEXTRUST S.A. Bacău), economist Gh. Iacob (S.C. Emacording Com S.R.L. Piatra Neamț), ing. Mariana Șlic și ing. Corneliu Saftiuc (SSAB S.A. Bacău), economist Costică Chelaru (Bacău), ing. Sorin Turtoescu (Bacău), ing. Marius Munteanu (Piatra Neamț), ing. Janoș Botka (RICON`S S.A. Piatra Neamț), ing. Petru Bozga (S.C. "FIBREX" S.A. Săvinești), ec. Victor Casemândră (S.C. Casa Romașcană S.A.

Roman), care au sponsorizat, în parte, cheltuielile de tipar. Tuturor acestor sprijinitori ai demersului nostru, le aducem, și pe această cale, cuvenitele mulțumiri.

În mod firesc nu putem încheia șirul celor cărora le datorăm apariția acestei modeste lucrări, fără a adresa un gând de mulțumire, și pe această cale, soției mele care mi-a fost alături și m-a înțeles atât în anii campaniilor arheologice cât și în perioada valorificării rezultatelor acestor cercetări.

În sfârșit dorim să motivăm subtitlul lucrării "realități arheologice și concluzii istorice". În măsura în care prezentăm descoperirile și analizăm cultura materială din această așezare facem arheologie. Încercând să reconstituim modul de viață al acestei comunități sătești, relațiile cu alte zone și culturi, în speță cu alte comunități umane, facem istorie. A doua latură a demersului nostru nu este posibilă fără prima. Uneori cercetătorul se poate opri doar la primul aspect, de prezentare a realităților arheologice. Dar această abordare restrânge cercul celor interesați, doar la un număr de specialiști. Noi considerăm că pornind de la "faptul" arheologic trebuie să încercăm remodelarea unor structuri. Drumul firesc este de la realitățile arheologice la concluziile istorice, concluzii care vor avea nota lor de subiectivism. Oricât am "exploata" documentele arheologice, oricât vom încerca să le facem "să vorbească", vom obține, în final, totuși o imagine palidă a ceea ce a fost, fiind departe de ceea ce Ranke numea "istoria așa cum a fost ea cu adevărat".

Dar pentru o epocă, precum aceea a sec. VI-IX, pentru care izvoarele scrise lipsesc aproape cu totul, cunoașterea realităților arheologice, și încercare, pe această bază, de a remodela anumite structuri economico-sociale, politice, spirituale și etno-culturale, justifică demersul nostru.

Conștienți de neîmplinirile cercetării întreprinse, de puținătatea și aproape unilateralitatea informațiilor arheologice, de fragilitatea sau insuficiența argumentare a unor concluzii, am scris această lucrare cu convingerea că este totuși necesară. Oricât de mică va fi contribuția la cunoașterea epocii sec. VI-IX, această lucrare se constituie într-un modest adaos ce va întregi fascicolul de lumină merit a descifra tainele "mileniului întunecat", în fapt "miracolul" începuturilor noastre ca popor.

I. PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA CADRULUI NATURAL

Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna este situată pe raza satului Izvoare, comuna Bahna, județul Neamț, în punctul "La pod la Hărmănești" (fig.1) pe malul drept al pârâului Băhnișoara. Suprafața pe care s-a dezvoltat așezarea din secolele VI-IX se află la NV de limita administrativă dintre județele Bacău și Neamț, în stânga drumului interjudețean Cârligi, comuna Filipești, jud. Bacău-Bahna, jud. Neamț.

O prezentare, fie și generală, a cadrului natural din regiunea în care se află așezarea de la Izvoare-Bahna se impune ca o cerință obiectivă, fiind cunoscută influența pe care o exercită mediul natural asupra evoluției habitatului social-uman, cu deosebire în vremurile mai vechi.

Este îndeobște cunoscut că mediul geografic joacă un asemenea rol în viața comunităților umane, încât se poate spune că nici o așezare, începând din cele mai vechi timpuri, nu a fost întemeiată la întâmplare. Omul, ca și alte viețuitoare, intră în contact direct cu natura, folosind ceea ce aceasta îi oferă. Dar spre deosebire de viețuitoare, omul nu se mulțumește doar cu ceea ce natura îi oferă, ci din cele mai vechi timpuri el "a acționat mai mult sau mai puțin rațional asupra naturii; cunoștințele lui dezleagă treptat tainele mediului înconjurător"¹, pe care urmărește să și le apropie, să le folosească în vederea unei vieți mai bune.

Pe de altă parte trebuie avut în vedere și faptul că în secolele VI-IX, în care s-a format și dezvoltat așezarea de la Izvoare-Bahna, cadrul natural, prin excelență zona împădurită din preajmă, a avut și rolul de adăpost în fața pericolului reprezentat de raidurile migratorilor ce s-au perindat și prin spațiul est-carpatic.

Din punct de vedere fizico-geografic comuna Bahna, pe teritoriul căreia se găsește așezarea din secolele VI-IX de care ne ocupăm, se suprapune zonei de contact a culoarului Siretului, în dreptul Podișului Central Moldovenesc, cu dealurile piemontane pericarpatice din SE Depresiunii Cracău-Bistrița.

---

¹ Vasile Cucu, *Geografia populației și așezărilor umane*, ediția a II-a E.D.P. București, 1981, p.13.

Vatra aşezării din secolele VI-IX se găseşte pe podul terasei Siretului de 50-60 m altitudine relativă, în vecinătatea frunţii terasei imediat superioare de 70-90m, cu podul bine păstrat între satele Galbeni şi Izvoare(fig. 3).

Comuna Bahna, alcătuită din satele Izvoare, Broşteni, Țuțanii din Vale, Țuțanii din Deal, Liliac, Arămești, Băhnișoara și Bahna, urcă pe versantul piemontan sarmato-pliocen², alcătuit din pietrișuri, situat la exteriorul dealului subcarpatic Runc (515m). Doar o parte a satului Bahna se află pe un fragment din terasa Siretului de 130-140m. Pâraiele Turbata și Băhnișoara care-l delimitează își au izvoarele în dealul Runc. Aceste pâraie s-au adâncit mai întâi în formațiunile piemontane, iar apoi în depozitele nisipo-argiloase sarmațiene ușor erodabile, scoțând la zi pânza freatică. Ambele pâraie au văi asimetrice, cu versantul drept mai abrupt³ ca și pârâul Precista, format din gruparea mai multor torente de pe raza satului Izvoare, care au interceptat pânza freatică, devenind pâraie semipermanente.

Partea de est a regiunii, în care se află aşezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna, include satele Galbeni, Cârliги și Filipești, toate din comuna Filipești, județul Bacău, situate pe terase diferite ale Siretului: Filipești pe terasa de 5-7 m, parazitată de conuri de dejecție; Cârliги, pe fruntea și podul terasei de 70-90 m, în lungul pârâului Precista adâncit până la baza pietrișurilor de terasă, astfel că pânza freatică este aproape de suprafață în lunca sa.

Pâraiele Turbata și Băhnișoara confluează la est de satul Cârliги și formează un con de dejecție pe terasa de 5-7 m, iar pârâul Precista se varsă tot în pârâul Turbata pe raza comunei Filipești, în lunca Siretului. Toate aceste pâraie au regim torențial, prezentând creșteri mari, de debit și nivel, în timpul ploilor sub formă de aversă.

Pânzele freactice bogate, situate la mica adâncime în vecinătatea pâraielor amintite, asigură apa potabilă pentru toate satele din zonă. Să menționăm

---

² C. Martiniuc, *Raionarea geomorfologică a părții de NV a Podișului Moldovenesc (Piemontul pericarpic Suceava-Bistrița și Podișul Sucevei)*, manuscris, 1955.

Informație bibliografică primită de la dr. Elena Cojocariu care a girat din punct de vedere științific, prezentarea cadrului natural a microregiunii în care se află aşezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna. Pentru toate îi mulțumim și pe această cale.

³ Ion Bojoi, Ioniță Ichim, *Județul Neamț*, în colecția Județele patriei Ed. Academiei, București, 1974, p.35.

că chiar în marginea așezării de la Izvoare-Bahna se află un număr mai mare de izvoare, cu apă potabilă de o calitate deosebită.

Clima, din această microregiune, este temperat continentală, specifică Podișului Moldovei; prezintă temperaturi medii anuale de cca. 9⁰C, cu valori medii ridicate în luna iulie (19⁰-20⁰C), datorită expoziției estice, dar fără inversiunile termice specifice luncii Siretului, în sezonul rece. Precipitațiile scad pe măsura descreșterii altitudinii, însumând sub 600 mm/an. În timpul verii precipitațiile au deseori caracter torențial. Circulația maselor de aer, puternic continentalizate⁴, este influențată de orientarea nord-sud a culoarului Siretului și de altitudinea mai redusă a dealurilor subcarpatice din vest. Dominante sunt vânturile ce bat dinspre nord, iarna, care pot genera temperaturi sub -30⁰C și viscole; în restul anului bat și vânturi dinspre V și NV.

Solurile reflectă diferențierile altitudinale și de pantă: pe podul teraselor apar cernoziomuri slab levigate, iar pe frunțile acestora cernoziomuri degradate. În cadrul versantului piemontan apar soluri argiloiluviale cenușii, în stadii diferite de podzolire, în funcție de intensitatea proceselor erozionale, iar în sectoarele cu exces de umiditate din jurul izvoarelor și din lunci apar soluri hidromorfe.

Vegetația spontană aparține subetajului gorunului la limita vestică a zonei, iar în rest șleaurilor de deal, care includ alături de gorun, stejarul pedunculat, cerul, jugastrul, frasinul etc., unii arbuști (sânger, păducel) și plante erbacee⁵. Pădurile au fost defrișate pe mari întinderi, fiind înlocuite de silvostepă secundară; pondere mare au suprafețele cultivate cu plante de câmp pe terase, iar pe terenurile în pantă s-au extins fânețele, izlazarile, livezile și într-o mică măsură cultura viței de vie.

Ca urmare și fauna spontană a fost intens modificată de activități antropice, care au găsit condiții favorabile de desfășurare din cele mai vechi timpuri.

Fenomenul defrișărilor a fost prezent încă din vechime. În fapt chiar așezarea de la Izvoare-Bahna din secolele VI-IX s-a înfiripat și apoi s-a dezvoltat într-un "luminiș" în preajma căruia se găseau mai multe izvoare cu apă potabilă, păduri, dar și terenuri bune pentru agricultură, extinse, de regulă, prin noi defrișări.

---

⁴ Idem, *op. cit.*, p.48.

⁵ Idem, *op. cit.*, p.67.

Cele câteva considerații privind cadrul natural din regiunea în care se află situl arheologic de la Izvoare-Bahna, au avut în vedere realitățile vizibile în zilele noastre. Fără îndoială că, în linii mari, aceleași trăsături fizico-geografice au existat și în epoca în care s-a dezvoltat așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna. În schimb, în această regiune, ca și în tot spațiul vechii Dacii, de-a lungul veacurilor, "peisajul s-a modificat în proporții pe care nu le putem cunoaște direct. Altul este în prezent raportul între întinderea pădurilor, pajiștilor dar și a culturilor agricole"⁶, față de ceea ce va fi fost în mileniul I d.Hr. Se poate afirma, cu deplin temei, că ansamblul cadrului natural din regiunea în care se află așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna, a oferit condiții optime viețuirii umane. Aici, ca și în alte numeroase zone din spațiul vechii Dacii, natura prezintă "armonie și unitate datorită intercondiționărilor atât de strânse dintre componentele ei"⁷.

Așezarea de la Izvoare-Bahna, și în ansamblul său regiunea în care se află aceasta, face parte din bazinul Siretului, care s-a dovedit a fi o autentică vatră de locuire multiseculară. Așa cum "Siretul, prin afluenții săi, e implantat în inima Moldovei ca un arbore cu rădăcinile adânc răsfrânte în pământul din care își trage seva din plin"⁸, regiunea la care ne referim, mărginită la nord și sud de doi dintre principalii afluenți ai Siretului, respectiv râurile Moldova și Bistrița, se dovedește a fi o statornică vatră de locuire, în care s-a conservat și dezvoltat elementul autohton, în ciuda vicisitudinilor istorice determinate, în primul rând, de neamurile în migrație. În ansamblul acestei statornicii, unei continuități multisekulare, a elementului autohton, specifice, în fapt, întregului spațiu carpato-danubiano-pontic, așezarea de la Izvoare-Bahna, din secolele VI-IX, devine un punct de reper, pe drumul ce jalonează evoluția procesului istoric care a dus de la daci și apoi daco-românici la români.

---

⁶ Iuliu Murariu, *Spațiul carpatic, habitat al poporului român*, în volumul *Habitat '76*, Studii și Comunicări, Bacău, 1976, p.42.

⁷ Victor Tufescu, Mircea Tufescu, *Ecologia și activitatea umană*, Ed. Albatros, București, 1981, p.355.

⁸ I. Simionescu, *Pitorescul României*, București, 1975, p.213.

II. DESCOPERIRI ARHEOLOGICE ÎN MICROREGIUNEA ÎN CARE SE AFLĂ AȘEZAREA DE LA IZVOARE-BAHNA

Cadrul fizico-geografic din microregiunea în care se află așezarea de la Izvoare-Bahna s-a dovedit prielnic viețuirii oamenilor încă din cele mai vechi timpuri. Terasese și văile pâraielor, bune pentru agricultură, pășunile pentru creșterea animalelor, pădurile bogate și întinse, mai ales în epocile străvechi, precum și o densă rețea hidrografică, mărginită, din loc în loc, de numeroase izvoare, au atras de timpuriu grupurile umane, ceea ce ne permite să afirmăm că începuturile vieții umane în această microregiune coboară mult spre zorile istoriei în Carpați și la Dunăre.

Pe baza cercetărilor de suprafață dar și a unor săpături arheologice, astăzi se poate afirma că cele dintâi comunități umane au trăit, în diverse puncte din această microregiune, încă din neolitic.

Tehnica șlefuirii uneltelor din piatră, însoțită de cultivarea pământului, creșterea animalelor domestice și practicarea a numeroase meșteșuguri, a făcut posibil un adevărat salt în istoria umanității.

„Revoluția neolitică”¹ cu atributele sale, a creat condiții mai bune de viață, fapt ce a favorizat procesul de sedentarizarea, sporirea numărului de așezări și respectiv a numărului de locuitori. Este un fapt demonstrat științific că în neolitic, are loc o creștere demografică a lui Homo sapiens². Saltul devine spectaculos în etapa târzie a neoliticului, în eneolitic, când a avut loc o adevărată „explozie demografică”³.

Dovezi de locuire din neolitic, dar mai ales din eneolitic, s-au descoperit în mai multe puncte din microregiunea la care ne referim (fig.1). La nord-est de așezarea de la Izvoare-Bahna, în punctul Aldești s-au efectuat cercetări arheologice sistematice într-o așezare aparținând culturii Cucuteni⁴. Fragmente ceramice indicând o așezare eneolitică s-au găsit și la Izvoare-Bahna.

¹ V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*, Editura științifică, București, 1966, p.82-115.

² Idem, *De la preistorie la istorie*, Editura științifică, București, 1967, p.74.

³ Dan Monah, *Câteva observații asupra cauzelor și efectelor exploziei demografice cucuteniene*, în *Carpica*, XIV, 1982, p.33-35.

⁴ V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de Muzeul de istorie din Roman în zona râurilor Siret și Moldova*, în *Carpica*, I, 1968, p.133-140.

În epoca următoare a istoriei și civilizației traco-geto-dacice, regiunea în care se află situată așezarea de la Izvoare-Bahna, a fost intens locuită. Spre vest, respectiv la Costișa, a fost descoperită una din cele mai interesante culturi din epoca bronzului, care a impus în literatura de specialitate numele de cultura Costișa⁵. Dovezi de locuire din epoca bronzului, precum și din prima epocă a fierului au fost descoperite și în alte puncte din microregiunea la care ne referim (fig.1). Mărturiile arheologice atestând o așezare din Hallstattul târziu au fost descoperite și cu prilejul cercetărilor din așezarea de la Izvoare-Bahna.

Ca și alte regiuni din spațiul vechii Dacii, microregiunea în care se află așezarea de la Izvoare-Bahna a fost intens locuită și în epoca statului geto-dacic.

Este semnificativ să menționăm că nu departe de așezarea care face obiectul acestei lucrări se află cetatea dacică de la Brad (antica Zargidava)⁶. Este posibil ca numeroasele comunități geto-dacice din microregiunea la care ne referim, să fi depins de căpetenia care își avea centrul la Brad, dacă nu cumva în antica Zargidava va fi fost, la un moment dat, chiar capitala statului geto-dacic, așa cum par să susțină importante și impozantele descoperiri de aici, între care un “palat”, un mare sanctuar și alte numeroase vestigii arheologice⁷.

Și după cucerirea statului dacic de către romani, în această microregiune, ca și în tot spațiul est-carpatic neîncorporat în granițele Imperiului Roman, geto-dacii au continuat să trăiască. Dacii liberi sunt atestați în mai multe puncte din regiunea în care se află așezarea de la Izvoare-Bahna (fig. 1/ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11). La Moldoveni (fost Porcești-Gabăra) a fost cercetată o necropolă a dacilor liberi din secolele II-III (fig. 1), în care s-au descoperit materiale deosebit de interesante și s-au făcut observații importante privind ritul de înmormântare al carpilor⁸.

O întinsă așezare a dacilor liberi din secolele II-III a fost descoperită, și în parte cercetată, chiar pe raza satului Izvoare (fost Ruptura) în punctul Dealul Poiana, punct situat la sud-vest de așezarea de

⁵ Al. Vulpe, M. Zamoștenu, *Săpăturile de la Costișa*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 309-333; Vladimir Dumitrescu, Alexandru Vulpe, *Dacia înainte de Dromihete*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p.71-72.

⁶ V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București, 1995.

⁷ Idem, *op. cit.*, p.306-312.

⁸ Iulian Antonescu, *Săpăturile de la Gabăra-Porcești*, în *Materiale*, VI, 1959, p.475-485; Idem., *Săpăturile arheologice de la Gabăra*, în *Materiale*, VII, 1961, p.449-459.

“La pod la Hărmănești”. Așezarea de la Dealul Poiana. se află în partea de sud a unui platou, la cca. 1 km de pădurea Precista și se întinde pe o suprafață de cca. 3-4 ha.

Un sondaj de informare⁹, efectuat în septembrie 1965, a dus la descoperirea unor importante vestigii arheologice, între care mărturii de existență a unor locuințe, gropi de provizii și gropi menajere. Inventarul descoperit este bogat și relevant, constând din ceramică lucrată cu mâna și la roată, precum și din alte obiecte. Cu mâna au fost confecționate oale de tip borcan, ornamente cu brâu alveolar, iar la roată, dintr-o pastă fină, cenușie, s-au realizat castroane și străchini: câni și fructiere. Dintre celelalte obiecte descoperite menționăm trei fragmente de secere, de tipul celor cu cârlig, un cosor, o daltă și un cuțit, toate din fier. Mai amintim câteva fusaiole din lut și o gresie pentru ascuțit.

Dovezi arheologice care atestă prezența unei comunități carpice au fost descoperite și cu prilejul cercetărilor din așezarea de la Izvoare-Bahna, din punctul “La pod la Hărmănești”.

La cca. 1.5 km spre vest de așezarea din sec. VI-IX, pe raza satului Țuțcanii din Vale au fost descoperite întâmplător câteva urne, indicând prezența unui cimitir carpic. La cca. 1 km spre est de punctul “La pod de Hărmănești”, pe raza satului Cârliți, com. Filipești (fig. 1/4), au fost cercetate două așezări carpice¹⁰ (fig. 2/2, 3).

Ceva mai la est, peste Siret, la câțiva km nord-est de cetatea dacică de la Brad, respectiv în marginea de nord-est a satului Dămieniști (fig. 1/8), a fost cercetată o întinsă necropolă carpică¹¹, în care s-au descoperit aproape 100 de morminte, din care doar unul este de înhumatie (al unui copil), evidențiind procesul lent de trecere a dacilor liberi de la incineratie la înhumatie. O situație deosebită o reprezintă descoperirea în această necropolă a unui complex funerar format din cinci

⁹ Cercetările arheologice au fost efectuate de Viorel Căpitanu și Ioan Mitrea. Rezultatele săpăturilor au rămas inedite până acum. Materialele descoperite se află în colecțiile Muzeului de Istorie “Iulian Antonescu” din Bacău.

¹⁰ Ioan Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea din secolele II-V e.n. de la Cârliți, com. Filipești, jud. Bacău*, în Materiale, XVI, București, 1986, p.135-144; Idem, *Noi contribuții arheologice la cunoașterea istoriei și civilizației dacilor liberi de la est de Carpați în secolele II-III e.n.*, în Carpica, XX, 1989, p.149-192.

¹¹ Idem, *Necropola carpică de la Dămieniști, jud. Bacău*, în Carpica, XIV 1982, p.65-79; *op.cit.*, în Carpica, XX, 1989, p.153-161.

urne de incinerare, aparținând probabil, unei familii¹².

Și în veacurile de după retragerea stăpânirii romane din Dacia, numeroase comunități umane au trăit în microregiunea în care se află așezarea de la Izvoare-Bahna (fig. 1/1-6, 8-11). Spre marginea de vest a microregiunii se află importanta așezare de la Mănoaia-Costișa, unde a fost cercetat un sit arheologic cu orizonturi de locuire din secolele II-III, IV-V și VI-VII¹³. Sate din secolul al IV-lea d.Hr. sau din secolele IV-V, au fost descoperite la Cârliști-Filipești¹⁴ și la Berești-Bistrița¹⁵.

Pentru secolele VI-IX sunt de amintit câteva descoperiri importante. Astfel, în așezarea menționată de la Mănoaia-Costișa, peste orizontul din secolele IV-V s-au descoperit resturile unei așezări din secolele VI-VII¹⁶. La nord de așezarea de la Izvoare-Bahna, pe raza satului Moldoveni (fig. 1/2) a fost descoperit întâmplător un mormânt de înhumare, din care s-a recuperat o frumoasă fibulă romano-bizantină, care poate fi încadrată într-o etapă ce cuprinde ultimele decenii ale secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr.¹⁷. Prezența acestui mormânt, fie că este izolat, sau făcând parte dintr-o necropolă, sugerează existența, în apropiere, a unei așezări contemporane, respectiv din secolele V-VII. Importante așezări din secolele VIII-IX au fost descoperite la Aldești¹⁸, Berești-Bistrița¹⁹ și Izvoare-Bahna. Dar rezultatele cercetărilor de la Izvoare-Bahna, care fac de fapt obiectul lucrării de față, vor fi prezentate pe larg în continuare.

---

¹² Idem. Un *complex funerar descoperit în necropola carpică de la Dămieniști, jud. Bacău*, în SCIVA, 39, 1988, 4, p.369-381.

¹³ Dan Gh. Teodor, Viorel Căpitanu și Ioan Mitrea, *Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii secolelor I-VII e.n. din Moldova*, în Carpica I, 1968, p.233-247.

¹⁴ Ioan Mitrea, *op.cit.*, în Materiale, XVI, București, 1986, p.135-144.

¹⁵ În timpul săpăturilor arheologice de la Berești-Bistrița, în așezarea din secolele VIII-IX din punctul numit de localnici "Siliște", prin cercetări de suprafață efectuate în septembrie 1971, pe panta ce urcă ușor spre sat, din stânga pârâului Berești, au fost descoperite pe lângă fragmente ceramice carpice și fragmente ceramice care atestă prezența unei așezări din secolul al IV-lea, sau mai larg din secolele IV-V.

¹⁶ Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, *op. cit.*, în Carpica, I, p.233-247.

¹⁷ Ioan Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX e.n.*, în Carpica, XII, 1980, p.105 și pl. XLII 6.

¹⁸ V. Ursachi, *op.cit.*, în Carpica, I, 1968, p.140-141; 143, fig.24.

¹⁹ Ioan Mitrea, *Cercetări arheologice în așezările prefeudale de la Berești-Bistrița și Izvoare-Bahna*, în Studii și Cercetări Științifice, Institutul Pedagogic Bacău, 1972, p.34-35; 43.

III. METODA DE SĂPĂTURĂ ȘI STRATIGRAFIA AȘEZĂRII

Modul de desfășurare a săpăturilor arheologice din așezarea de la Izvoare-Bahna, punctul "La pod la Hărmănești"¹, a trebuit să țină seama, în primul rând, de configurația terenului. Având în vedere că terasa pe care se află așezarea coboară ușor spre est, adică spre pârlul Băhnișoara și spre sud, unde s-a format în timp o viroagă prin care se scurge apa după ploile torențiale, amplasarea secțiunilor, perpendiculare pe curbele de nivel, nu au aceeași orientare. Astfel secțiunile I-IV și VI-XXII sunt orientate aproximativ pe direcția SE-NV. Secțiunea V precum și secțiunile XXIII-LXXXVI au fost trasate perpendicular pe secțiunile I-IV și VI-XXII, urmărindu-se să fie amplasate, cât mai perpendicular pe curbele de nivel.

Cercetările au fost extinse și la sud de viroagă, respectiv la sud de suprafața cercetată prin secțiunile I-XXII. Cum terenul la sud de viroagă urcă ușor din nou spre podul terasei, secțiunile LXXXVII-CVIII au fost trasate pe aceeași direcție cu secțiunile I-IV și VI-XXII (fig. 57 Planul general al săpăturilor).

Toate secțiunile au avut o lățime de 1,50m, lungimea lor variind în funcție de condițiile din teren². Distanța între secțiuni a fost lăsată, în majoritatea cazurilor de 2,00m, uneori de 2.50 m și foarte rar mai mare. Pornind de la observațiile din teren, din primele campanii de săpătură din această așezare, și pe baza experienței din cercetarea altor situri arheologice³, am constatat că nu există complexe de locuire cu laturile

¹ Așezarea se află pe teritoriul satului Izvoare (fost Ruptura), comuna Bahna, județul Neamț. Pentru a evita o posibilă confuzie cu altă localitate Izvoare, din comuna Dumbrava Roșie din același județ Neamț, unde a fost cercetată, de către marele arheolog Radu Vulpe, vestita așezare eneolitică, dar unde s-au descoperit și vestigiile arheologice din a doua jumătate a mileniului I d.Hr., respectiv din secolele VIII-IX, am adoptat, pentru situl arheologic cercetat de noi, denumire de "Izvoare-Bahna".

² Lungimea secțiunilor a fost deseori în funcție de amplasarea unor parcele cu diverse culturi care nu erau încă recoltate în timpul campaniei de săpături arheologice, de existența unor stâlpi de înaltă tensiune, sau pur și simplu în funcție de fondurile bănești alocate cercetărilor dintr-o campanie de săpături.

³ Observația se referă la complexe de locuire din secolele VI-IX din diverse așezări din Moldova. Am considerat că situația nu a fost alta în cazul așezării de la Izvoare-

mai mici de cca. 2,00-2,50m. Prin urmare, trasând secțiunile la 2m distanță și uneori la 2,50 m, am considerat că nu vor rămâne complexe de locuire nesurprinse. Posibilitatea de a surprinde în aceste secțiuni o porțiune fie cât de mică din suprafața eventualelor locuințe era astfel destul de mare. Odată surprinsă, fie și parțial, locuința respectivă era dezvelită integral prin săparea unor casete⁴.

În toate secțiunile s-a mers cu săpătura, în adâncime, până la stratul de pământ viu, steril din punct de vedere arheologic. Depunerea cu resturi arheologice din diverse epoci, măsoară în medie între 0,35m și 1,00 m, între solul viu steril din punct de vedere arheologic și nivelul actual de călcare, în funcție de panta terenului.

Prin campanii anuale de cercetări arheologice, efectuate în perioada 1971-1984, exceptând anul 1981, au fost săpate 108 secțiuni.

Prin cele 108 secțiuni și casele corespunzătoare dezvelirii complexelor de locuire surprinse, a fost investigată o suprafață de cca. 15.000 m.p. (fig. 57 – Planul general al săpăturilor), reprezentând, foarte probabil, cca. 85-90% din așezarea aparținând secolelor VI-IX.

Limita așezării spre est este dată de meandrele pârâului Băhnișoara și zona cu izvoare.

Foarte probabil am surprins limita așezării din secolele VI-IX și spre N-NV, dacă avem în vedere constatarea că în secțiunile LXXVIII-LXXXVI nu au mai fost surprinse complexe de locuire din acea vreme. Urme de locuire din secolele VI-IX nu au fost surprinse nici la vest de L₆, în secțiunile XX-XXII, sau în sectorul de la sud de viroagă, spre capetele secțiunilor XCV-XCVI și în secțiunile CII-CVIII. Foarte probabil, așezarea din secolele VI-IX se va fi extins ceva mai mult spre vest și sud. În orice caz spre aceste limite locuințele au fost foarte rare.

După cum se observă și din planul general al săpăturilor arheologice, locuințele, atât în etapa din secolele VI-VII, cât și din etapa următoare, a secolelor VIII-IX, erau concentrate în apropierea surselor de

---

Bahna, unde obiectivul principal al cercetărilor arheologice a fost tocmai așezarea din secolele VI-IX.

⁴ Dacă prin această metodă avem certitudinea, fie și vagă, că nu ne-au scăpat complexe de locuire nesurprinse, decât poate în mod excepțional, în schimb suntem aproape convinși că au rămas nedezvelite alte complexe, chiar din așezarea aparținând secolelor VI-IX, cum ar fi unele "vetre în aer liber", gropi de provizii sau menajere, precum și resturi arheologice aparținând epocilor mai vechi, atestate, cum se va vedea mai departe, în perimetrul săpat.

apă și oarecum la adăpostul pantei terenului (fig.57).

Din punct de vedere stratigrafic s-a constatat că pe terasa și pantele terasei, din punctul "La pod de Hărmănești", există o succesiune de așezări din eneolitic până aproape în zilele noastre. Cele mai vechi materiale arheologice, aparțin eneoliticului, respectiv culturii Cucuteni A-B și apar sporadic în stratul de pământ brun-deschis, strat ce se suprapune peste pământul viu, galben-argilos, steril din punct de vedere arheologic. Peste orizontul eneolitic apar, din loc în loc, fragmente ceramice specifice epocii bronzului târziu, respectiv culturii Noua. Terasa nu a mai fost locuită, decât peste câteva secole, în Hallstatt-ul târziu, în secolele VI-V î.Hr. Se pare că viața a continuat și în secolele IV-III î.Hr. cum par să dovedească unele materiale arheologice. După o întrerupere de aproximativ o jumătate de mileniu, în zona sud-estică a așezării, pe panta de la sud de viroagă au existat câteva sălașe ale unor daci liberi, respectiv carpi. Este vorba de o așezare puțin însemnată, dacă avem în vedere că s-au descoperit doar resturile unei singure locuințe (fig. 57/L₃₄). Posibil vor fi existat și alte locuințe, din secolele II-III, dar fie că nu au fost surprinse în suprafața săpată, fie că vor fi fost locuințe de suprafață și urmele lor, fiind pe pantă, au fost spălate și distruse de-a lungul veacurilor⁵. Înclinăm să credem că au fost doar câteva familii de carpi desprinse din comunitatea mai mare ce își avea așezarea la cca. 1 km spre est, în punctul "La Rădi" de pe raza satului Cârliști, com. Filipești⁶. Deosebit de intensă a fost locuirea în secolele VI-IX în așezarea de la Izvoare-Bahna.

Pe baza observațiilor stratigrafice, a surprinderii unor suprapuneri de locuințe, cum este cazul locuinței L₂₈, cu inventar caracteristic secolelor VI-VII, suprapusă în mare parte de locuința L₂₇ (fig.9) cu inventar caracteristic secolelor VIII-IX, am putut delimita două faze în evoluția așezării din secolele VI-IX. La diferențierea celor două faze de locuire a contribuit, într-o măsură decisivă și analiza comparativă a inventarului descoperit în complexe de locuire, în primul rând stabilirea atributelor intrinseci ale ceramicii, dar și a unor piese din metal, între care

⁵ În iarna 1982-1983 s-au efectuat lucrări de nivelare a terenului, pentru a mări suprafața arabilă spre zona cu izvoare. Prin această nivelare, în unele porțiuni, s-a ajuns până la pământul galben. Fără îndoială, că în urma acestor lucrări, eventualele locuințe de suprafață, fie din secolele II-III, fie din secolele VI-IX, au fost distruse.

⁶ Ioan Mitrea, *Cercetări arheologice în așezarea din secolele II-V e.n. de la Cârliști, com. Filipești, jud. Bacău*, în *Materiale*, XVI, București, 1986, p.135-144.

cerceii și inelele, au ocupat un loc important.

Este cazul să precizăm că nu se poate vorbi de un strat continuu caracteristic secolelor VI-IX și cu atât mai puțin de un nivel clar aparținând secolelor VI-VII și un altul caracteristic secolelor VIII-IX.

Orizontul arheologic din secolele VI-IX se află la baza stratului de pământ brun-zgrunțuros, situat imediat sub stratul arabil. În suprafața complexelor de locuire, acest strat apare sub forma unor "lentile" din pământ brun-zgrunțuros, amestecat cu pământ de umplură.

Încadrarea locuințelor descoperite în faza veche de locuire, din secolele VI-VII, sau în faza mai nouă, din secolele VIII-IX, s-a făcut pe baza analizei inventarului descoperit, în primul rând a ceramicii, afară de situația fericită a surprinderii unor suprapuneri, cum este cazul locuinței L₂₈, din secolele VI-VII, suprapusă, în mare parte, de locuința L₂₇ din secolele VIII-IX. Firește, în atribuirea complexelor de locuire etapei vechi, sau etapei mai noi, din așezarea din secolele VI-IX, s-a avut în vedere nu numai compararea materialelor descoperite în aceste locuințe, dar și analogiile cu materiale din alte așezări din spațiul est-carpatic mai bine încadrate din punct de vedere cronologic.

Peste nivelul așezării din secolele VI-IX, mult mai târziu, în secolele XVII-XVIII, deci după cca. un mileniu, s-a dezvoltat un sat medieval, din care noi am surprins o singură locuință (fig. 57 /L₂₄).

Casa medievală este de dimensiuni mari, cu laturile de 5,75 × 4,00m. În interior s-au găsit resturile a două instalații pentru foc. Este vorba de două cuptoare din lut, situate spre latura de est, având vatra ușor supraînălțată față de podea. Gura cuptorului nr.1 a fost întărită prin folosirea unor cărămizi. În suprafața locuinței s-au găsit mai multe fragmente ceramice care provin din oale lucrate la roată, dintr-o pastă bună cu pereții subțiri, decorate în exterior cu motive realizate prin culori, constând în cercuri maronii, mărginite de linii drepte și ondulate, albe și verzi. Există și motive ornamentale formate din striuri drepte, sau benzi pictate cu alb și verde, precum și metope maronii. Se întâlnesc și motive realizate prin ștanțare. În umplură s-au găsit și câteva piese din fier. Materialul ceramic descoperit în casa nr.24, prin caracteristicile sale se încadrează larg în secolele XVII-XVIII. Foarte probabil locuința la care ne referim, aparține secolului al XVIII-lea. Această casă făcea parte, probabil, din satul Hărmănești, care treptat s-a strămutat din acest loc, locuitorii fiind înglobați în satul Arămești.

IV. AȘEZAREA DIN SECOLELE VI-IX. REALITĂȚI ARHEOLOGICE

În suprafață de cca. 15.000 m.p., cercetată prin cele 108 secțiuni, și un mare număr de casete, au fost dezvelite 32 de locuințe și mai multe anexe gospodărești, care fac parte din așezarea aparținând secolelor VI-IX¹.

Pe baza observațiilor stratigrafice, a surprinderii unor suprapuneri de locuințe, dar mai ales pornind de la analiza tipologică și comparativă a materialelor arheologice descoperite, în primul rând a ceramicii și unor piese din metal, s-au putut stabili două etape în evoluția așezării de la Izvoare-Bahna: o etapă mai veche, datată larg în secolele VI-VII, și o etapă mai nouă, încadrată în secolele VIII-IX.

În primele campanii de săpături arheologice s-au găsit numai complexe de locuire din secolele VIII-IX. Abia începând din 1974 au apărut și locuințe care s-au dovedit a documenta un nivel mai vechi, respectiv din secolele VI-VII.

Nivelului așezării din secolele VI-VII îi aparțin nouă locuințe (fig.

---

¹ Pe măsura desfășurării cercetărilor arheologice, rezultatele au fost publicate în rapoarte de săpături, articole și studii de sinteză, intrând astfel în circuitul științific. Cei interesați pot urmări evoluția și rezultatele preliminare ale cercetărilor de la Izvoare-Bahna în următoarele lucrări: Ioan Mitrea, *Cercetări arheologice în așezările prefeudale de la Berești-Bistrița și Izvoare-Bahna*, în Studii și Cercetări Științifice, Institutul Pedagogic Bacău, 1972, p.33-46; idem., *Așezarea prefeudală de la Izvoare-Bahna*, în Carpica, VI, 1973-1974, p.55-76; idem., *Noi descoperiri arheologice din Moldova aparținând culturii Dridu*, în Crisia, IV, 1974, p.73-87; idem., *Așezarea prefeudală de la Izvoare-Bahna (II)*, în Carpica, X, 1978, p. 205-252; idem., *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX e.n.*, în Carpica, XII, 1980, p.55-190; idem., *Șantierul arheologic Izvoare-Bahna*, în Materiale, XIV, Tulcea, 1980, p.432-449; idem., *Rezultatele cercetărilor arheologice din așezarea de la Izvoare-Bahna (secolele VI-IX e.n.)*, în Materiale, XV, București, 1983, p.429-4344; idem., *Unele considerații privind originea, cronologia și semnificația etnoculturală a cuțitelor cu volute descoperite pe teritoriul României*, în Carpica, XVI, 1984, p.85-94; idem., *Estimări paleodemografice privind spațiul est-carpatic al României în secolele VI-X*, în Carpica, XX, 1989, p.315-338; idem., *Așezările de la Cârliți-Filipești (sec. IV-V e.n.) și Izvoare-Bahna (sec. VIII-IX e.n.)*, în Materiale, XVII, București, 1993, p.340-345.

4). notate convențional în ordinea descoperirii lor, respectiv L₆, L₇, L₈, L₉, L₁₂, L₁₃, L₁₈, L₂₀ și L₂₈, la care se adaugă mai multe anexe gospodărești, constând din vetre "în aer liber", precum și gropi de provizii sau menajere.

Nivelului din secolele VIII-IX îi aparțin 23 de locuințe (fig.5), respectiv L₁, L₂, L₃, L₄, L₅, L₁₀, L₁₁, L₁₄, L₁₅, L₁₆, L₁₇, L₁₉, L₂₁, L₂₂, L₂₃, L₂₅, L₂₆, L₂₇, L₂₉, L₃₀, L₃₁, L₃₂ și L₃₃, precum și câteva anexe gospodărești.

Deși așezarea din secolele VIII-IX s-a dezvoltat, aproximativ, în vatra așezării din secolele VI-VII, în etapa mai nouă, numărul locuințelor este mult mai mare, expresie a unei considerabile creșteri demografice. Din totalul celor 32 de locuințe, 28% aparțin nivelului din secolele VI-VII, iar 23 de locuințe, respectiv 72%, aparțin secolelor VIII-IX.

Faptul că vorbim de două etape în evoluția așezării din secolele VI-IX, este puțin probabil să fie vorba de o discontinuitate, sau de o cezură, între faza veche și faza nouă. Observațiile făcute asupra inventarului din fiecare locuință ne arată că acestea nu pot fi considerate perfect contemporane, existând o evoluție internă în cadrul fiecăreia dintre cele două etape. Astfel, în vreme ce unele locuințe din prima etapă, prin caracteristicile inventarului pot fi încadrate spre finalul acesteia, adică numai în secolul al VII-lea sau chiar în a două jumătate a secolului amintit, alte complexe de locuire, din a două fază, pot fi încadrate doar în primele decenii ale secolului al VIII-lea.

Pentru a da un singur exemplu, menționăm că deși inventarul ceramic din locuința L₁₂, aparține tipologiei etapei vechi, din secolele VI-VII, apar și elemente mai evoluat, care se întâlnesc la începutul fazei următoare. În fapt nu se poate demonstra că anumite tipuri ceramice încetează total o dată cu încheierea fazei vechi din evoluția așezării, și că chiar din primele momente ale etapei mai noi apar forme ceramice cu totul deosebite. Trebuie să admitem, așa cum s-a constatat și pentru alte epoci, că anumite tipuri ceramice se transmit de la o etapă la alta. Firește, în timp, atributele lor intrinseci suferind modificări. Diferențele vizibile privind ceramica din cele două etape se referă la compoziția pastei, formele caracteristice, ponderea ceramicii lucrate la roată, aproape inexistentă în prima etapă, motivele ornamentale etc.

În cele ce urmează, pentru o mai bună sistematizare și încadrare cronologică a materialelor descoperite prezentăm, pe etape și complexe rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în anii 1971-1984.

A. NIVELUL AȘEZĂRII DIN SECOLELE VI-VII

Complexele de locuire cu anexele corespunzătoare, din secolele VI-VII, sunt răspândite neuniform în cadrul așezării, cu precizarea că în unele cazuri se observă anumite grupări (fig. 4 și fig. 57), aparținând probabil unor familii înrudite.

Locuința nr. 6, numită în continuare L₆, a fost descoperită în secțiunea a XVI-a, săpată în 1974, spre marginea de sud-vest a așezării. Este un bordei, de mici dimensiuni, având o formă rectangulară în plan, colțurile rotunjite, laturile părții săpate în pământ fiind de cca. 3,10 × 3,35 m, iar adâncimea gropii de maximum 0.70 m față de nivelul de construcție (fig. 6/1). Pe latura de nord-nord-vest a avut un cuptor din lut, de tipul celor cotlonite în peretele bordeiului, de formă aproximativ circulară în plan, cu diametrul vetrei de 1,30 m, și înălțimea bolții de cca. 0,30 m. Vatra cuptorului, ca și pereții, era arsă pe o grosime de 6-7 cm, ceea ce dovedește o folosire îndelungată.

Nu s-au găsit gropi de la stâlpii de susținere a pereților și a acoperișului. Foarte probabil, pereții au fost ridicați pe tâlpi, așezați pe marginea gropii bordeiului, la nivelul de construcție. Nu s-au găsit resturi de chirpici sau fățuială de la pereți, după cum nu avem nici dovezi de existență a tavanului despărțitor. Acoperișul, probabil, în două pante, a fost realizat dintr-un schelet din lemn peste care s-a pus trestie, iarbă, paie ori alte resturi vegetale. Nu excludem posibilitatea, ca pereții și acoperișul să fi făcut corp comun, în sensul că bordeiul era acoperit cu bârne, sprijinite direct cu un capăt pe marginea gropii, iar sus, împreunate două câte două. Peste acest schelet se depuneau resturile vegetale, fixate, deseori cu bolovani de râu. Pe suprafața podelei s-au găsit bolovani împrăștiați. Foarte probabil acești bolovani au fost puși peste "învelitoarea" din trestie și paie, pentru fixare.

Intrarea în locuință s-a aflat, probabil, pe latura de sud-est, în fața gurii cuptorului, în partea mai joasă a terenului. Podeaua bordeiului a fost amenajată doar prin bătătorire.

În umplutura acestei locuințe s-a găsit un inventar sărac. Această constatare, ca și faptul că nu s-au găsit urme care să indice o distrugere

prin incendiu, ne face să apreciem că bordeiul a fost părăsit la un moment dat, luându-se inventarul ce mai putea fi folosit (oale și obiecte din metal sau os).

Inventar. În umplutura gropii bordeiului, și pe podea, s-au găsit câteva fragmente ceramice, provenind de la vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, lucrate cu mâna, dintr-o pastă grosieră. Buza acestor vase era puțin arcuită (fig. 20/ 1-2) sau avea doar un început de buză, realizată prin tragerea în exterior a gurii vasului (fig. 20/3). Pe lângă cele câteva fragmente ceramice mai menționăm un ac din os (fig. 25/4), o fusaiolă (fig. 36/7) și resturi faunistice.

Locuința nr. 7. A fost descoperită în 1975, spre marginea de sud-vest a așezării, aproximativ pe mijlocul secțiunii XIX. Este o locuință, tot monocelulară, de tipul celor cu podeaua mai mult adâncită în pământ, în fapt un bordei. Partea săpată în pământ are o formă rectangulară, cu laturile de cca. $3,80 \times 4,50$ m, și colțurile rotunjite. Adâncimea gropii bordeiului varia, în funcție de panta terenului, între 0,75 – 0,95 m (fig. 6/2). La limita nivelului de construcție, suprafața locuinței era de cca. 17,10 m.p. Podeaua a fost amenajată prin bătătorire. Nici la această locuință nu s-au găsit gropi de la furcile de susținere a pereților și acoperișului. Foarte probabil acest bordei a fost construit la fel ca L₆. Menționăm că pe podea s-au găsit mai mulți bolovani de râu împrăștiati. Unii bolovani pot proveni de la instalația pentru foc, dar cei mai mulți au fost puși peste acoperiș, pentru fixarea resturilor vegetale.

În colțul de nord, la mică distanță de pereți, s-au găsit resturile unui cuptor din pietre (bolovani de râu și piatră spartă). Pietrele de la baza cuptorului, fixate cu lut, delimitau o vatră, ovoidală, albiată cu 16-20 cm sub nivelul podelei. Vatra cuptorului era puternic arsă. În exterior, cuptorul avea o formă paralelipipedică (fig. 8/2). Bolta era prăbușită în cea mai mare parte. Gura cuptorului era orientată spre sud-vest. Aproape de colțul de est al podelei s-a găsit un grup de pietre, fixate cu pământ, fără urme intense de ardere, constituind probabil o vatră mică deschisă, folosită temporar. Intrarea în bordei s-a aflat pe latura de sud-vest, în partea opusă cuptorului.

Inventar. În umplutură, precum și pe podeaua locuinței, s-au găsit mai multe fragmente ceramice, majoritatea provenind din vase borcan, confecționate exclusiv cu mâna (fig. 20/4-6; 21/1,2). Vasele borcan, de mărime mică și mijlocie, au fost lucrate dintr-o pastă poroasă.

Unele fragmente provin din borcane de dimensiuni mici, având gura tăiată drept, sau puțin trasă în interior. În fapt fără buză, de aspectul unui ou tăiat la capete (fig. 20/4,5), vase de evidentă factură slavă. Tot din categoria ceramicii lucrate cu mâna, fac parte și tipsiile din care s-au descoperit mai multe fragmente (fig. 21/5,7).

Din categoria ceramicii lucrate la roată, menționăm un fund de vas și un fragment din corpul unui vas, confecționate din pastă cu nisip și microprundișuri în compoziție.

Pe lângă ceramică menționăm două fusaiole întregi (fig. 56/1,3) și un fragment de fusaiolă (fig. 56/2), precum și un fragment din lama unui cuțit din fier (fig. 56/14).

Locuința nr. 8. În secțiunea a XXIII-a, săpată în 1976, în capătul dinspre pârâul Băhnișoara, a fost descoperită o locuință, de tipul celor cu podeaua mult adâncită față de nivelul de construcție, în fapt un bordei. De formă rectangulară, cu laturile de 3,00 × 3,30 m, și colțurile ușor rotunjite, groapa bordeiului se adâncea, față de nivelul de construcție, cu 0,65 - 1,05 m, în funcție de panta terenului (fig.6/3). Podeaua bordeiului a fost amenajată doar prin bătătorire, nu s-au găsit resturi de lipitură. Spre colțul de vest, la mică distanță de pereți, s-a găsit o vatră deschisă din pietre. Vatra propriu-zisă avea o formă aproape dreptunghiulară și colțurile rotunjite. Era puțin albiată în podea și puternic arsă. Nu s-au găsit gropi de la furcile de susținere a pereților și nici resturi de chirpic sau fățuială de la pereți. Probabil și în acest caz modul de construcție a fost asemănător cu cel presupus pentru L₆.

Pe suprafața podelei s-au găsit mai mulți bolovani împrăștiați. Unii au fost probabil răvășiți de la vatră, dar alții au fost puși peste resturile vegetale folosite la realizarea acoperișului, pentru fixarea acestuia.

Inventar. Materialul descoperit în L₈ este sărac, constând din câteva fragmente ceramice, găsite pe podea sau între pietrele răvășite de la vatră. Fragmentele ceramice descoperite provin din vase borcan, de mici dimensiuni, confecționate manual, dintr-o pastă poroasă, cu cioburi în compoziție (fig. 21/3). În unele cazuri buza acestor vase borcan, ușor răsfrântă, a fost ornamentată cu alveole, realizate cu unghia, în pasta moale a vasului, înainte de ardere (fig. 22/1).

Sărăcia inventarului, ca și lipsa unor indicii de incendiu, ne determină să apreciem că și această locuință a fost părăsită, la un moment dat, împrejurarea în care au fost luate obiectele ce mai puteau fi folosite.

Locuința nr.9. A fost descoperită în 1976, spre capătul de vest al secțiunii XXIV, fiind locuința cu dimensiunile cele mai mici, din cele aflate în această așezare. Are laturile de cca. 2,00 × 2,50 m, podeaua se adâncea în pământ doar cu 0,30 - 0,45 m față de nivelul de construcție (fig. 6/4). Mijlocul locuinței era mai adâncit. Marginile podelei dinspre laturile de nord și sud erau ceva mai înalte, cu 12-20cm, formând un fel de lavițe, cruțate în pământul viu la săpatul părții adâncite. Această locuință este de tipul celor cu podeaua puțin adâncită în pământ². Podeaua locuinței, inclusiv suprafața lavițelor, au fost amenajate prin bătătorire.

Pe latura de vest, aproximativ pe mijloc (fig. 8/1) a avut un cuptor, de tipul celor cotlonite în peretele locuinței, de dimensiuni mici, cu diametrul vetrei de 1,05m, bolta scundă, cu înălțimea maximă de cca. 0,25 - 0,30 m. Vatra cuptorului era ridicată față de podea, ușurând astfel accesul la gura cuptorului. Pereții cuptorului, ca și vatra, erau arși pe o grosime de 6-7cm. Gura cuptorului, orientată spre mijlocul locuinței, a fost întărită prin folosirea unor bolovani mai mari. Câteva pietre s-au găsit și în interiorul cuptorului. Lângă peretele din stânga gurii cuptorului era o albiere, de mici dimensiuni, în care s-a găsit cenușă și cărbuni. În fața cuptorului, în partea mai adâncită a podelei era o groapă de 0,50 × 0,75m, cu adâncimea de 0,25m față de podea, folosită probabil pentru șezut. Am putea spune că "mobilierul" din această locuință era format din cele două lavițe și groapa de șezut³. Intrarea în "casă" se făcea pe latura

---

² Deseori, în literatura de specialitate, acest tip de locuință este numit "semibordei", denumire improprie, care poate provoca confuzii. Noi considerăm că locuințele care au podeaua mai adâncită de cca. 0,75m pot fi considerate bordeie. Pe cele cu podeaua adâncită, până spre 0,70m, le considerăm locuințe cu podeaua mai mult sau mai puțin adâncită, iar cele cu podeaua la nivelul de călcare, sau de construcție, le considerăm locuințe de suprafață. Cf. și Ioan Mitrea *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu din regiunea dintre Carpați și Siret a Moldovei*, în Carpica, V, 1972, p.119.

³ În general mobilierul a apărut destul de târziu. Oamenii se așezau direct pe podea, sau pe lavițe de tipul celor semnalate și în L9, precum și în gropi săpate în podeaua locuinței. În casele țărănești din Europa scaunele apar abia în secolul al XVIII-lea. Cf. Fernand Braudel, *Structurile cotidianului*, Editura Meridiane, București, 1984, p.25-26.

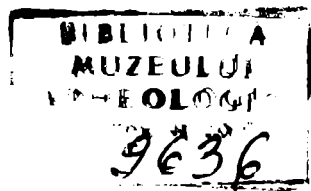
de est. Ușa era situată în jumătatea de nord-est a laturii menționate, în dreptul părții mai adâncite a podelei, având o lățime de cca. 0,70m.

Nici în L9 nu s-au găsit gropi de la furcile de susținere a pereților și acoperișului, după cum nu s-au găsit resturi de chirpic sau fătuială de la pereți. Având în vedere dimensiunile mici ale acestei locuințe presupunem că pereții și acoperișul făceau corp comun, în sensul că încăperea era acoperită cu ajutorul unor pari mai groși fixați pe marginea gropii și reuniți sus, doi câte doi. Peste acești pari se fixa un cadru din lemne de diverse grosimi, peste care se depuneau straturi de trestie, paie și alte resturi vegetale, rezultând acoperișul, probabil în două ape.

Inventar. S-au găsit doar câteva fragmente ceramice, provenind din vase borcan, lucrate cu mâna, din pastă grosieră, cu cioburi în compoziție. Pe două mici fragmente de buză se află un decor format din alveole, imprimate cu unghia în pasta moale a vasului, înainte de ardere. Fragmentele ceramice descoperite în această locuință provin din vase borcan de tipul celor aflate în L₆ și L₇.

Locuința nr.12. A fost descoperită în 1977. Surprinsă parțial în secțiunea XXXVIII, spre capătul dinspre pârâul Băhnișoara, această locuință, de dimensiuni mai mari, se întindea până în secțiunea următoare, a XXXIX-a. Este o locuință de tipul celor cu podeaua mult adâncită în pământ, un bordei. Partea săpată în pământ, de formă rectangulară în plan orizontal, avea laturile de cca. 4.00 × 4,50 m, colțurile mai rotunjite, iar adâncimea de cca. 0,70 - 0,80 m (fig. 7/1). De-a lungul pereților de vest și mai ales de est s-au găsit mai multe bucăți de bârne carbonizate, (carbonizate fie prin ardere în urma unui incendiu, sau carbonizate natural ca urmare a faptului că au stat timp de secole în pământ). Cum nu s-au găsit gropi de furci, este de presupus că pereții din lemn s-au ridicat pe tâlpici. Stâlpii de susținere a pereților s-au fixat în cele patru colțuri ale tâlpicilor. În acest caz tâlpicii par a fi fost fixați pe podea și nu pe marginea gropii. Deci pereții din bârne porneau de la podea (fig. 19/1) și nu de la suprafața gropii bordeiului, cum s-a întâlnit la alte locuințe. Acoperișul a fost în două ape, realizat dintr-un cadru de lemn peste care s-au așezat snopi de trestie, paie și alte resturi vegetale. Podeaua a fost amenajată prin bătătorire.

În colțul de nord-est al bordeiului, la oarecare distanță de pereți, s-au păstrat "in situ" pietrele mari de la baza unui cuptor; restul bolovanilor, din boltă și pereți, fiind împrăștiați în umplutură și pe podea.

A fost un cuptor relativ mare, cu boltă, din bolovani de râu și piatră spartă. În exterior avea o formă paralelipipedică. Pietrele de la bază, puțin înfîpte în pământ, delimitau o vatră arsă puternic, pe o adâncime de 6-7 cm, și albiată cu 10-15 cm față de podea. Printre pietrele prăbușite din bolta cuptorului, s-au găsit mai multe fragmente ceramice și câteva bucăți dintr-o "vată portativă".

În colțul de sud-est al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din lut, de tipul celor cotlonite într-un calup de pământ, cruțat la săpare. Cuptorul, de mici dimensiuni, avea diametrul vetrei de 0.85m și gura orientată spre vest, respectiv spre mijlocul locuinței. Nu s-a putut determina cu exactitate înălțimea bolții cuptorului. Foarte probabil că aceasta nu depășea 0,35 - 0.40 m, comparând cu înălțimea bolții cuptoarelor cotlonite în pereții locuințelor.

Intrarea în bordei se afla situată pe latura de vest, aproximativ pe mijlocul laturii.

Inventar. În umplutura bordeiului s-a găsit o mare cantitate de ceramică și alte obiecte. Inventarul bogat și variat, asociat cu resturile de bârne carbonizate par să susțină presupunerea că această locuință a fost distrusă printr-un incendiu. În ansamblul ceramicii, predomină categoria lucrată manual (85%), nedecorată (87%), sau ornamentată (13%) cu alveole și creștături pe buză (fig.21/4.6; 22/2.3). Cu excepția unui fragment dintr-o tipsie, toate celelalte fragmente ceramice lucrate manual provin din vase borcan de dimensiuni mici și mijlocii, având gura mai largă decât baza, gura ușor răsfrântă (fig.21/4.6; 22/2-4). Fundurile vaselor lucrate cu mâna sunt de regulă mult mai groase decât pereții. Pasta din care au fost confecționate aceste vase este grosieră, cu cioburi în compoziție.

Ceramica lucrată la roată, descoperită în L₁₂ reprezintă 15% din totalul materialului ceramic. Printre pietrele prăbușite de la cuptor, în apropierea vetrei, s-au găsit trei fragmente ceramice, care provin dintr-un vas lucrat la roată, din pastă fină, cenușie, de evidentă tradiție Sântana de Mureș. În partea de sus a umpluturii au fost găsite câteva fragmente, care provin din vase lucrate la roată, probabil o roată înceată, decorate cu striuri drepte sau vâlurite. Este posibil ca aceste fragmente să fi fost antrenate din nivelul mai nou al așezării în umplutura bordeiului, după distrugerea acestuia.

Dintr-o pastă grosieră a fost lucrată și "vatra portativă" din care s-au găsit câteva fragmente printre pietrele răvășite de la cuptor. Pereții vetrei portative aveau o grosime de 4,50cm(fig.22/5).

Dintre celelalte obiecte de inventar menționăm un vârf de săgeată din fier, cu trei aripioare (fig.25/2), o verigă rotundă, din fier, provenind de la o cataramă (fig.26/2), un fragment dintr-o altă cataramă din fier (fig.56/4), o jumătate dintr-o fusaiolă din lut (fig.26/8) și două străpungătoare din os, fragmentare (fig.56/8).

Locuința nr. 13. A fost surprinsă parțial în secțiunea XXXVII, săpată în 1977. Suprafața locuinței L₁₃ se întinde până în marginea de nord a secțiunii XXXVIII. Este de tipul locuințelor cu podeaua puțin adâncită. Laturile gropii, la nivelul de construcție măsurau cca. 3,55 × 3,10 m, iar podeaua se afla la 0,35 - 0,42 m față de nivelul de călcare (fig. 7/2). Colțul de nord al podelei suprapune umplutura unei gropi La tène. În colțul de sud, aproape de pereți, s-au păstrat câteva pietre ce indicau o vatră deschisă de mici dimensiuni. Între pietrele de la vatră s-au găsit câteva fragmente ceramice. Nu au fost surprinse gropi de la furcile de susținere a peretilor. Probabil și în acest caz, pereții s-au ridicat pe stâlpi fixați pe tălpii așezați pe marginea gropii. Intrarea se afla pe latura de est, în partea mai joasă a terenului.

Inventar. În umplutura gropii și pe podea s-au găsit 12 fragmente ceramice. Menționăm mai întâi 8 fragmente, găsite pe podea, care provin din vase borcan lucrate cu mâna dintr-o pastă poroasă. Unul din aceste fragmente este decorat cu alveole pe buză. Fragmentele ceramice, aflate pe podea și în zona vetrei, provenind din vase borcan lucrate manual, dintr-o pastă poroasă, unele decorate cu alveole pe buză, asigură încadrarea locuinței L₁₃ în prima fază a așezării, respectiv în secolele VI-VII.

În partea de sus a umpluturii s-au găsit trei fragmente ceramice care provin din vase lucrate la roată, decorate cu linii vălurite sau benzi de linii drepte (fig.22/8). Este posibil ca aceste fragmente să fi fost antrenate, în vechime, din nivelul mai nou al așezării.

Tot în partea de sus a umpluturii, la limita nivelului de construcție, s-a găsit un fragment ceramic, care provine dintr-un vas cenușiu, lucrat la roată, din pastă nisipoasă, ornamentat cu striuri în val(fig.22/6). În locuința L₁₃ s-au mai găsit un cuțit din fier(fig.26/5), aflat pe podea, un fragment de cuțit și o psalie din fier (fig.26/9). Nu este

exclus ca această piesă să provină din orizontul La tène, deși acest tip de psalie are o lungă evoluție, fiind întâlnit și în alte așezări din a doua jumătate a mileniului I d. Hr.

Locuința nr. 18 /fig. 7/3; 18/1) a fost surprinsă spre capătul de vest al secțiunii LVI, săpată în 1979. Prin deschiderea unei casete a fost dezvelită suprafața acestei locuințe care este de mici dimensiuni. Partea săpată în pământ, de formă aproximativ dreptunghiulară, are colțurile mult rotunjite, și dimensiunile de $2,25 \times 2,50$ m. Podeaua era la cca. 1,15 m față de nivelul actual al terenului. În colțul de nord a avut un cuptor din lut, de tipul celor cotlonite în peretele locuinței. Cuptorul , de mici dimensiuni, cu o vatră rotundă și ușor albiată, avea gura întărită cu pietre. În secțiune verticală cuptorul avea o formă aproximativ trapezoidală. Podeaua locuinței a fost amenajată prin bătătorire, iar intrarea se afla pe latura de sud, adică pe latura opusă gurii cuptorului. Nu s-au găsit gropi de furci, sau alte indicii privind modul de construcție al pereților și acoperișului.

Inventar. În această locuință s-au găsit doar câteva fragmente ceramice și o fusaiolă bitronconică (fig.56/5). Fragmentele ceramice provin din vase borcan, lucrate manual, dintr-o pastă grosieră. Nu prezintă ornamente. Un fragment provine din gura unui vas borcan, poros, având doar un început de buză. Deși puțin, materialul ceramic descoperit, prin caracteristicile sale, permite atribuirea acestei locuințe nivelului așezării din sec. VI-VII.

Locuința nr.20. A fost dezvelită în secțiunile LXIV și LXV săpate în 1980. Este o locuință de tipul celor cu podeaua mult adâncită, în fapt un bordei. Groapa bordeiului are o formă patrulateră în plan, cu laturile de $3,25 \times 3,75$ m, colțurile rotunjite, adâncimea de cca. 0,90 - 1 m. față de nivelul de construcție. (fig. 7/4). Podeaua locuinței a fost amenajată prin bătătorire. În colțul de nord al podelei s-a găsit un cuptor de tipul celor realizate într-un calup de pământ, cruțat la săparea gropii bordeiului. Vatra cuptorului avea o formă ușor ovală în spate și aproape dreaptă la gură. Gura cuptorului era dreptunghiulară, având colțurile de sus ușor rotunjite. Atât vatra cât și pereții cuptorului erau arși puternic. Pereții cuptorului în interior erau ușor arcuiți, și în spate căptușiți cu bolovani. Înălțimea cuptorului era de cca. 0.40m. Nu s-au găsit resturi din bolta cuptorului. În schimb în interiorul cuptorului s-au găsit mai multe pietre căzute, fapt ce sugerează că bolta a fost finalizată din bolovani

fixați cu lut. În cuptor, printre bolovanii prăbușiți s-au găsit și câteva fragmente ceramice.

Inventar. În acest bordei s-a găsit un inventar mai bogat. Menționăm fragmentele ceramice provenind din vase borcan (fig.22/7,9; 23/4) și tipsii (fig.23/6-8) lucrate cu mâna, dintr-o pastă grosieră cu cioburi în compoziție.

Cu excepția câtorva fragmente ceramice care par a proveni din vase borcan îndreptate la o roată înceată, toată ceramica descoperită în această locuință este lucrată cu mâna. Din toate fragmentele ceramice doar unul este ornamentat. Este un fragment din gura unui vas borcan, lucrat manual, din pastă cu cioburi în compoziție de culoare cărămizie. Vasul a fost de dimensiuni mici, cu pereții subțiri, având gura aproape dreaptă (fără buză răsfrântă). Ca ornament, aproape de gură prezintă o linie incizată, vălurită neregulat (fig.23/1). Unele bucle par a fi semne alfabetiforme (?). Ca și în celelalte locuințe, în umplutură s-au găsit mai multe resturi faunistice.

Locuința nr. 28. A fost descoperită în 1983, în caseta secțiunii LXXXIX, casetă deschisă pentru a dezveli locuința L₂₇ surprinsă pe lățimea secțiunii amintite. Prin extinderea casetei pentru a surprinde suprafața locuinței L₂₇ s-a observat că aceasta se suprapune peste o locuință mai veche, notată în continuare L₂₈. Aproape 50% din suprafața locuinței L₂₈, care avea podeaua la cca. -0,65m, a fost distrusă în momentul în care a fost săpată groapa pentru locuința L₂₇, la care podeaua se afla la cca. -0.80 - 0.85m.

Pe baza observațiilor asupra părții nederanjate, putem afirma că L₂₈ a fost de tipul locuințelor cu podeaua adâncită, având în plan orizontal o formă aproximativ rectangulară, cu laturile de cca. 3,00 × 3,30 m (fig.9). Instalația pentru foc din L₂₈, probabil situată spre colțul de nord, a fost distrusă cu ocazia săpării bordeiului L₂₇. Nu s-au găsit gropi de furci și nici alte indicii privind construcția pereților. Podeaua a fost amenajată prin bătătorire, iar intrarea s-a aflat pe latura de sud-vest.

Inventar. În umplutura locuinței L₂₈, și pe podea în partea nederanjată, s-au găsit mai multe fragmente ceramice, provenind din vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, lucrate cu mâna, dintr-o pastă grosieră. Unele vase borcan, de dimensiuni mici, au gura dreaptă sau ușor trasă în exterior (fig.24/3,4), având aspectul unui ou tăiat la capete. S-au găsit și fragmente din gura unor vase, cu buza răsfrântă (fig.23/3,5;

24/1-2). În pământul de umplură, aproape de podea, s-a găsit o lingură din lut (fig.25/7) cu lungimea de 10.7 cm și diametrul de 11,5 cm, de tipul celor pentru turnat metale. În dreptul orificiului de fixare, s-au găsit resturile carbonizate ale cozii, sub forma unei dungii de cărbune de cca. 30 cm lungime. În pământul de umplură s-au mai găsit câteva fragmente de tpsie(fig.24/5.6) și o fusaiolă din lut bitronconică. În partea superioară a pământului de umplură, din casetă, s-a găsit veriga unui cercel din argint de tipul celor cu pandantiv stelat (fig.25/1). Pandantivul, reconstituit în desen, a fost desprins și pierdut din vechime. Considerăm că cercelul menționat provine de la cei care au trăit în locuința L₂₈, existând o corelație cronologică între încadrarea acestei piese și a materialului ceramic din L₂₈.

***

Nivelului așezării din secolele VI-VII îi aparține și un număr important de vetre "în aer liber", precum și câteva gropi de provizii. Prin "vetre în aer liber" înțelegem instalațiile pentru foc, simple, constând din pământ și bolovani, folosite probabil temporar, cu deosebire vara. Unele din aceste vetre sunt în legătură cu anumite complexe de locuire, ca o anexă a lor. Nu există indicii certe că aceste vetre vor fi fost acoperite în vreun fel, așa încât este greu să fie considerate adăposturi temporare, și cu atât mai puțin dovezi de existență a unor locuințe. Asemenea vetre, folosite doar în timp de vară, se întâlnesc în multe sate din Moldova, până în zilele noastre.

Vatra nr.1 a fost descoperită în anul 1975, înspre capătul secțiunii XIX, la -0,50m față de nivelul actual de călcare. Vatra, având dimensiunile de cca. 0.32 × 0.37 m. era amenajată din pământ și câțiva bolovani. În zona vetrei, și chiar între pietrele răvășite, s-au găsit câteva fragmente ceramice, provenind din vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, lucrate manual dintr-o pastă grosieră. Un fragment era ornamentat cu alveole pe buză.

Vatra nr.2 a apărut în mijlocul secțiunii XXIX, săpată în 1976, spre capătul de NV al acesteia, la -0,48m adâncime. Vatra, ușor albiată și puternic arsă a fost împrejmuită de 12 bolovani de râu. Avea o formă circulară, cu dimensiunile de 0.30 × 0.35 m. În zona vetrei s-a găsit un fund de vas borcan, lucrat manual, din pastă grosieră și un fragment de tpsie.

Vatra nr. 4 a fost descoperită⁴ la jumătatea secțiunii XI.II, săpată în 1977, spre latura de nord, la -0.50m adâncime față de nivelul actual de călcare. Arsura avea o formă aproximativ ovală. Vatra ușor albiată, era arsă pe o grosime de 10-12 cm. În zona vetrei s-au găsit doar trei fragmente ceramice care provin din vase borcan lucrate cu mâna, de tipul celor caracteristice secolelor VI-VII.

Vatra nr.5 a fost descoperită tot în secțiunea XI.II, la cca. 22m de vatra nr.4. Este o vatră din pământ cu pietre, de formă rotundă, cu diametrul de cca. 0.50 - 0.55 m. Era ușor albiată și puternic arsă. În zona vetrei s-au găsit câteva fragmente ceramice, care provin din vase borcan, lucrate manual, dintr-o pastă grosieră, de tipul celor întâlnite în complexele de locuire din secolele VI-VII. Între pietrele de la vatră s-a găsit și o limbă de cuțit din fier .

Vatra nr. 6 a fost descoperită tot în secțiunea XLII, la 3m vest de vatra nr.5 și la -0.50 m adâncime. Se prezintă sub forma unei pete de arsură și câțiva bolovani, având dimensiunile de cca. 0,30 × 0.40 m. Era ușor albiată. În marginile vetrei s-au găsit trei fragmente ceramice: un fragment din fundul unui vas borcan, lucrat cu mâna, un mic fragment din gura unui vas borcan, decorat cu alveole pe buză și un fragment de tepsie.

Vatra nr.7. În secțiunea LXIV, la 3,20m de la capătul de NE și la -0,38 m față de nivelul actual al terenului, mai aproape de peretele nordic al secțiunii, s-a descoperit o vatră "în aer liber", de formă rotundă (0.60 × 0,55m). Vatra era albiată, fiind delimitată de mai multe pietre ușor înfipite în pământ. Printre pietrele dislocate s-au găsit câteva fragmente ceramice care provin din vase borcan, lucrate cu mâna, dintr-o pastă poroasă, neornamentate, caracteristice secolelor VI-VII.

Vatra nr.8 În secțiunea LXXI, spre capătul de SV, între metrii 37.30 - 37,70 și la -0,39 m adâncime, față de nivelul actual al terenului, s-a descoperit o vatră în aer liber, din pământ și pietre. Cele șase fragmente ceramice aflate în zona vetrei, provin din vase borcan, lucrate cu mâna, dintr-o pastă grosieră. Pe baza caracteristicilor ceramicii și această vatră a fost atribuită nivelului așezării din secolele VI-VII.

Nivelului așezării din secolele VI-VII îi aparțin și câteva gropi de provizii. Astfel în secțiunea XLVIII s-au găsit trei gropi, aflate la mică

---

⁴ Vetrele ca și complexele de locuire au fost numerotate în ordinea descoperirii, indiferent dacă aparțin fazei mai vechi sau fazei mai noi de locuire.

distanță una de alta. De formă aproximativ cilindrică, diametrul acestor gropi varia între 1,05m (G1), 1,12m (G3) și 1,20 m (G2), iar adâncimea era de cca. 0,65 m (G1) și 0,85 m (G2 și G3) față de nivelul actual al terenului (fig. 14 / 3 - 5). Pereții gropilor prezintă parțial uşoare urme de arsură. În prima dintre aceste gropi (G1) s-a găsit un vas borcan, spart, de tipul celor lucrate cu mâna, din pastă grosieră (fig.23/2; 45/1). În celelalte două gropi nu s-a găsit decât pământ de umplură. Faptul că au fost realizate la același nivel și că aveau aceeași formă ne-a determinat să le considerăm contemporane. Pe baza caracteristicilor vasului borcan menționat mai sus, am atribuit cele trei gropi de provizii nivelului aşezării din secolele VI-VII.

În stratul de pământ corespunzător nivelului vechi al aşezării, în afara complexelor de locuire și anexelor gospodărești, s-au mai găsit câteva obiecte, între care menționăm:

În S XXVI, împreună cu fragmente ceramice caracteristice secolelor VI-VII, s-a găsit un cuțit din fier (fig.55/6).

În S XXXVII, săpată în 1977, s-a descoperit un cosor din fier (fig.25/5), foarte bine conservat. Un cosor fragmentar(fig.25/6) s-a găsit în S L.

În S XLVI, săpată în 1977, a fost descoperită o săgeată din fier, de tipul celor cu trei aripioare (fig.25/3). Mai menționăm câteva fusaiole de lut (fig.56/9), cuțite din fier fragmentare (fig.55/4,5,7), și gravoare din fier(fig.55/10-13).

Atribuirea acestor piese nivelului vechi al aşezării s-a făcut atât pe baza observațiilor stratigrafice, cât și a analizei tipologice a obiectelor în cauză.

***

Din prezentarea celor 9 locuințe și a anexelor gospodărești, a rezultat că în nivelul vechi al aşezării s-a găsit un inventar sărac, constând din ceramică și câteva obiecte din os, lut, piatră și metal. Totuși analiza tipurilor de locuințe, a instalațiilor pentru încălzit și prepararea hranei, precum și a inventarului mobil, permite încadrarea cronologică a nivelului vechi al aşezării și chiar unele considerații de ordin etno-cultural.

Ansamblul descoperirilor de la Izvoare-Bahna, din faza veche a aşezării, își are numeroase analogii atât în spațiul est-carpatic, cât și în tot spațiul carpato-dunăreano-pontic, în aşezări și necropole încadrate în

secolele VI-VII. Astfel, locuințe de tipul celor din faza veche a așezării cu o singură încăpere, respectiv case monocelulare(fig.19/1), având podeaua mai mult sau mai puțin adâncită. față de nivelul de construcție, cu pereții ridicați deseori pe tâlpici și realizați din împletituri din nuiele, peste care se aplica o lutuială, uneori făuită, având acoperișul, de regulă, în două ape, făcut dintr-un cadru de lemn peste care se fixau materiale ușoare, cum ar fi stuf, paie și alte resturi vegetale, iar în interior una sau două instalații pentru foc, constând în vetre simple din bolovani și pământ, cuptoare din pietre, sau cuptoare din lut, fie cotlonite în peretele bordeiului sau într-un calup cruțat la săparea părții locuinței adâncite în pământ, s-au descoperit în numeroase așezări din secolele VI-VII precum cele de la Suceava-Șipot⁵, Mănoaia-Costișa⁶, Cucorâni⁷, Botoșana⁸, Davideni⁹, Dodești-Vaslui¹⁰, Bacău-Curtea domnească¹¹, Ștefan cel Mare¹², în spațiul dintre Carpați și Prut; dar și la Hansca¹³ și în alte

⁵ M.D. Matei, *Șantierul arheologic Suceava*, în *Materiale*, VIII, 1962, p.741-745; Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.*, Ed. Junimea, Iași, 1978, p.14-16.

⁶ Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, *Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din sec. V-VI din Moldova*, în *Carpica*, I, 1968, p.236, fig.2.

⁷ Silvia Teodor, *Săpăturile de la Cucorâni, județul Botoșani*, în *Arh. Mold.*, VIII, 1975, p.151-155.

⁸ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, Editura Academiei, București, 1984, p.24-48. Avem în vedere complexele din a doua etapă de locuire corespunzătoare celei de a doua jumătăți a secolului al VI-lea și primelor decenii ale secolului al VII-lea.

⁹ Ioan Mitrea, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din așezarea de la Davideni (sec. V-VII e.n.)*, în *Mem. Antiq.*, VI-VIII, (1975-1976), 1981, p.67-72; idem, *Noi descoperiri arheologice în așezarea din secolele V-VII de la Davideni-Neamț*, în *Mem. Antiq.*, XVIII, 1992, p.204-213; fig.2, 3, 4, 5; idem, *Așezarea din secolele V-VII de la Davideni, județul Neamț. Cercetările din anii 1988-1991*, în *Mem. Antiq.*, XIX, 1994, p.281-299.

¹⁰ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-XI e.n. de la Dodești-Vaslui*, Editura Junimea, Iași, 1984, p.22-32.

¹¹ Ioan Mitrea și Alexandru Artimon, *Descoperirile prefeudale de la Curtea domnească Bacău*, în *Carpica*, IV, 1971, p.233-239; Alexandru Artimon și Ioan Mitrea, *Bacău – reședință voievodală*, Bacău, 1996, p.29-30.

¹² Ioan Mitrea, Constantin Eminovici și Vasile Momanu, *Așezarea din secolele V-VII de la Ștefan cel Mare, județul Bacău*, în *Carpica*, XVIII-XIX, (1986-1987), 1987, p.220-227 și figurile 2-9.

multe localități din Basarabia¹⁴; precum și la Ciurel¹⁵, Budureasca¹⁶ și Dulceanca¹⁷ în Muntenia, sau Bratei¹⁸, Bezid și Sălașuri¹⁹ etc. în Transilvania.

Prezentarea inventarului celor 9 locuințe și anexelor gospodărești a evidențiat că ceramica ocupă locul cel mai important.

În ansamblul ceramicii ponderea cea mai mare o deține categoria lucrată manual, dintr-o pastă grosieră, având cioburi pisate în compoziție și destul de rar microprundișuri. Suprafețele acestor vase erau deseori neregulate și arse neuniform. Considerăm că aceste vase erau arse în cuptoare obișnuite aflate în locuințe, mai ales în cuptoarele din lut cotlonite în pereții locuințelor care erau folosite și pentru copt pâine (lipii). Menționăm că nu s-a descoperit nici un cuptor special pentru ars ceramica în cadrul acestei așezări.

Din pastă grosieră, s-au confecționat câteva tipuri de vase borcan și tipsii. Din materialul ceramic descoperit, întregibil sau fragmentar, am putut departaja, în principal, trei tipuri de vase borcan.

---

¹³ Gh. Postică, *Românii din codrii Moldovei în evul mediu timpuriu*, Editura Universitas, Chișinău, 1994, p.108-109. Tipurile de locuințe din secolele VI-VII de la Hansca au fost văzute de noi în iulie 1991, când împreună cu dr. Dan Gh. Teodor și dr. Silvia Teodor, am participat la cercetările arheologice de la Hansca, la invitația colegului dr. Gh. Postică, responsabilul șantierului. Cu acest prilej am văzut și o mare parte din documentația din anii anteriori, privind epoca secolelor VI-VII, care este inedită. Pentru toate acestea îi mulțumim istoricului și arheologului Gh. Postică și pe această cale.

¹⁴ I.A. Rafalovici, *Slaviane VI-IX vekov v Moldavii*, Ed. Știința, Chișinău, 1972, p.61-86.

¹⁵ Margareta Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI-VII e.n.*, în SCIV, XVII, 1966, 4, p.688.

¹⁶ Victor Teodorescu, *Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nordu-estul Munteniei (regiunea Ploiești)*, în SCIV, XV, 1964, 4, p.488-489.

¹⁷ Suzana Dolinescu-Ferche, *Aezări din secolele III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, Editura Academiei, București, 1974, p.63-90.

¹⁸ Ion Nestor, *Le données archéologique et la problème de la formation du peuple roumain*, în R.R.H., III, 1964, 3, p.400; Eugenia Zaharia, *Données sur l'archéologie de VIe – XIe siècles sur le territoire de la Roumanie. La culture Bratei et la culture Dridu*, în Dacia, N.S., XV, 1971, p.272-274.

¹⁹ Zoltan Szekely, *Contribuții la cultura slavă în secolele VII-VIII în sud-estul Transilvaniei*, în SCIV, XIII, 1962, 1, p.48, 54.

1. Vase borcan de dimensiuni mici și mijlocii, având corpul mai bombat, umerii conturați, buza mai mult sau mai puțin răsfrântă (fig.21/2-4; 23/2; 24/1-2). Pereții și mai ales fundurile acestor vase, sunt groși. Unele oale din această categorie au buze ornamentate cu alveole și creștături (fig.21/4.6; 22/1-2).

În L₂₀, s-a găsit un borcan de dimensiuni mici, cu pereții subțiri, decorat, aproape de gură, cu o linie incizată, vălurită neregulat (fig.23/1).

2. Vase borcan (sau oale) de dimensiuni mai mari, având corpul mai zvelt, gâtul scurt și buza răsfrântă mai puțin sau mai mult (fig.20/1; 21/1). Și la aceste oale fundurile sunt, de regulă, mai groase. Uneori buza acestor vase borcan este ornamentată cu alveole sau creștături.

Cele două tipuri de vase borcan prezintă multe asemănări, deosebindu-se doar din punct de vedere al zvelteții, respectiv a raportului dintre înălțime și diametru.

Aceste tipuri de vase sunt de tradiție locală și își găsesc analogii în numeroase așezări din secolele VI-VII precum cele de la Bacău-Curtea domnească²⁰, Botoșana²¹, Ștefan cel Mare²², Davideni²³, Dodești²⁴ etc.

3. Al treilea tip de vas borcan atestat în faza veche a așezării de la Izvoare-Bahna, este de dimensiuni mici, și mai rar mijlocii, având buza tăiată drept, sau gura ușor trasă în interior, de aspectul unui ou tăiat la capete, sau de butoi alungit (fig.20/4-6). Acest tip de vas întâlnit și în alte așezări, din secolele VI-VII, precum la Bacău-Curtea domnească²⁵, Ștefan cel Mare²⁶, Davideni²⁷, Borșeni²⁸ etc., poate fi pus în legătură cu

²⁰ Ioan Mitrea și Al. Artimon, *art.cit.*, p.240, fig. 11/1-4; p.245, fig.15/1-6.

²¹ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați...*, p.117, fig. 38/1, 3, 5-7; 118, fig. 39/ 1-5, 119, fig. 40/ 3-4.

²² Ioan Mitrea, C. Eminovici și V. Momanu, *art.cit.*, fig.10/1-4; 11/1-4; 12/ 1-8; 14/ 1-6.

²³ Ioan Mitrea, *art.cit.*, în Mem. Antiq., VI-VIII, 1981, fig.5/1; 6/2; idem, *art. cit.*, în Mem. Antiq., XIX, 1994, fig.16/1-3, 12, 14; 17/6, 11; 19/1-4.

²⁴ Dan Gh.. Teodor, *Continuitatea populației autohtone...*, p.39, 42-44.

²⁵ Ioan Mitrea și Al. Artimon, *art.cit.*, p.249, fig. 19/3.

²⁶ Ioan Mitrea, C. Eminovici și V. Momanu, *art. cit.*, fig. 13/8; 15/3.

²⁷ Ioan Mitrea, *art.cit.*, în Mem. Antiq., XVIII, 1992, fig. 6/3; 11/4; idem, *art.cit.*, în Mem. Antiq., XIX, 1994, p.306, fig. 14/18; 308, fig.15/1; 320, fig. 21/5.

²⁸ Ioan Mitrea, Gheorghe Dumitroaia și Elena Ciubotaru, *Cercetările arheologice de la Borșeni-Neamț*, în Mem. Antiq., XXI, 1997, p.178, fig. 30/16.

ceramica slavă arhaică²⁹ vehiculată în regiunile de la est de Carpați de grupurile de slavi migratori în a doua jumătate a secolului al VI-lea și prima jumătate a secolului al VII-lea.

Având în vedere cantitatea mică și starea fragmentară a ceramicii nu am putut stabili și alte tipuri de vas borcan.

În locuințele din faza veche a așezării de la Izvoare -Bahna s-au întâlnit mai multe fragmente de tipsii (fig.21/5,7; 23/6-8; 24/5-6) care își găsesc analogii în descoperirile de la Botoșana³⁰, Davideni³¹, Borșeni³², datate în secolele VI-VII.

În câteva locuințe s-au găsit și fragmente de "vatră portativă". Deși asemenea vetre sunt frecvente în etapa următoare, a secolelor VIII - IX, ele nu lipsesc în secolele VI-VII cum s-a dovedit prin descoperirile de la Davideni³³, Borșeni³⁴ etc.

Ceramică lucrată la roată descoperită în nivelul vechi al așezării de la Izvoare - Bahna este puțin numeroasă și în stare fragmentară(fig.22/6,8). Fragmentele descoperite provin din vase borcan, de mărime mică și mijlocie, confecționate din pastă bună, cu nisip și microprundișuri în compoziție. Asemenea vase borcan, ornamentate cu striuri drepte dese și mai rar vălurite, își găsesc analogii în complexe datate în secolele VI-VII de la Botoșana³⁵, Davideni³⁶, Borșeni³⁷, etc.

Așa cum s-a mai menționat, pe lângă ceramică, în nivelul vechi al așezării s-au găsit și alte obiecte din os, metal și lut, care își găsesc analogii în descoperirile din alte așezări datate în secolele VI-VII. Așa de exemplu ace din os (fig.25/4) de tipul celui găsit în L₆, s-au descoperit în

---

²⁹ Dan. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.39-44; I. A. Rafalovici, *op. cit.*, p.137, fig. 23/1,2,4,9; Ioan Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei...*, în *Carpica*, XII, 1980, p.114-121.

³⁰ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați...*, p.54; 122, fig.43/5.

³¹ Ioan Mitrea, *op. cit.*, în *Mem. Antiq.*, XVIII, 1992, fig. 6/4; 9/7; 10/5; 13/11-13; idem., *art.cit.*, în *Mem. Antiq.*, XIX, 1994, p.310, fig. 16/4, 9; 314, fig. 18/6; 318, fig. 20/6, 7; 321, fig. 22/5, 7, 9.

³² Ioan Mitrea, Gh. Dumitroaia și Elena Ciubotaru, *art.cit.*, p.176, fig. 29/8, 15; p. 181, fig. 32 / 3-9.

³³ Ioan Mitrea, *art.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p.71.

³⁴ Ioan Mitrea, Gh. Dumitroaia și El. Ciubotaru, *art.cit.*, p.175; 180, fig. 31/12.

³⁵ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați...*, p.58.

³⁶ Ioan Mitrea, *art.cit.*, în *Mem. Antiq.*; XIX, 1994, p.304, fig. 13/9; 312, fig. 17/4,5.

³⁷ Ioan Mitrea, Gh. Dumitroaia și El. Ciubotaru, *art.cit.*, p.182.

așezările din secolele VI-VII de la Botoșana³⁸, Bacău - Curtea domnească³⁹ și Davideni⁴⁰.

Săgeți din fier cu trei aripioare de tipul celor descoperite în L₁₂ (fig.25/2) și în secțiunea XLVI (fig.25/3) s-au descoperit în complexele datate în secolele VI-VII la Davideni⁴¹, în Moldova, la Orlea și Padea în Oltenia⁴², și în mai multe așezări din Basarabia⁴³.

Cosorul descoperit în SXXXVII (fig.25/5), în nivelul vechi al așezării, are analogii în complexele de tip Ipotești-Cândești⁴⁴.

O deosebită importanță o are cercelul din argint, cu pandantiv stelat (fig. 25/1) descoperit în suprafața locuinței L₂₈, care pe baza unor analogii⁴⁵ poate fi datat în secolul al VII-lea d.Hr., fiind un element important pentru încadrarea cronologică a etapei vechi din evoluția așezării de la Izvoare-Bahna.

Dacă avem în vedere că producția acestui tip de cercel încetează pe la finele secolului al VII-lea⁴⁶, piesa din L₂₈ poate fi un punct de reper pentru sfârșitul fazei vechi a așezării de la Izvoare-Bahna.

Linguri din lut, pentru turnat metalul, de tipul celei descoperite în L₂₈ (fig. 25/7) au fost găsite în mai multe așezări din secolele VI-VII, piesa de la Izvoare-Bahna fiind aproape identică cu un exemplar de la Budureasca⁴⁷ și altul de la Botoșana⁴⁸.

Menționăm că și celelalte obiecte de inventar, precum cuțitele din fier, fusaiiolele din lut, străpungătoarele din os, etc., își găsesc numeroase

³⁸ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați...*, p.101, fig. 22/2.

³⁹ Ioan Mitrea și Al. Artimon, *art.cit.*, p.242, fig. 13/4.

⁴⁰ Ioan Mitrea, *art.cit.*, în Mem. Antiq., XVIII, 1992, fig. 14/3; idem, *art.cit.*, în Mem. Antiq., XIX, 1994, p.326, fig. 26/4.

⁴¹ Idem, *art.cit.*, în Mem. Antiq., VI-VIII (1974-1976), 1981, fig. 15/5, 7; fig. 16/1.

⁴² Octavian Toropu, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică (secolele III-XI)*, Criova, 1976, p.139, pl. 19/5-7.

⁴³ I.A. Rafalovici, *op.cit.*, p.34-35, fig.5 / 1-3.

⁴⁴ Victor Teodorescu, *Centre meșteșugărești din sec. V/VI-VII e.n. în București*, în București. Materiale de istorie și muzeografie, IX, 1972, p.81, fig. 3/5.

⁴⁵ Dan Gh. Teodor, *Cercei cu pandantiv stelat din secolele VI-VIII d. Hr. în spațiul carpato-dunăreano-pontic*, în Arh. Mo[d.], XVIII, 1995, p.190-196.

⁴⁶ Alexandru Madgearu, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*. Editura Universității București, 1997, p.46.

⁴⁷ V. Teodorescu, *art.cit.*, p. 93-96.

⁴⁸ Dan Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați...*, p.37; 98, fig. 19/14; 99, fig. 20/2.

analogii într-o serie de așezări din spațiul est-carpatic încadrate în secolele VI-VII⁴⁹. Toate analogiile semnalate pentru descoperirile de la Izvoare-Bahna permit încadrarea nivelului vechi al așezării de aici în secolele VI-VII. Această datare poate fi restrânsă doar la ultimele trei-patru decenii ale secolului al VI-lea și secolul al VII-lea.

Raritatea ceramicii lucrate la roată și lipsa totală a fibulelor romano-bizantine specifice primei jumătăți a secolului al VI-lea d.Hr., sunt două din argumentele care, alături de caracteristicile ceramicii lucrate cu mâna, susțin părerea privind începuturile acestei așezări după jumătatea secolului al VI-lea d.Hr., adică în ultimele trei-patru decenii ale secolului al VI-lea. Pe de altă parte, frecvența ceramicii lucrate cu mâna, ornamentate pe buză cu alveole și creștături și prezența cercelului turnat din argint cu pandantivul stelat, susțin prelungirea fazei vechi a așezării până la sfârșitul secolului al VII-lea d.Hr. Se poate spune că la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea d.Hr. începe a doua etapă în evoluția așezării de la Izvoare-Bahna, din a doua jumătate a mileniului I d.Hr.

B. NIVELUL AȘEZĂRII DIN SECOLELE VIII-IX

După cum s-a mai menționat, nivelului așezării din secolele VIII-IX îi aparțin 23 de locuințe și câteva anexe gospodărești. Dezvoltată aproximativ în vatra așezării din secolele VI-VII, așezarea din faza mai nouă cuprinde un număr sporit de locuințe, expresie a unei creșteri demografice în această etapă. Locuințele din nivelul mai nou sunt dispuse, în general, neuniform, dar se observă și unele aliniamente, pe curbele de nivel, ca în cazul locuințelor L₁₁, L₁₆, L₂₁, L₂₂ și L₁, sau al locuințelor L₂₃, L₁₄, L₁₅, L₁₇, L₁₉, L₂ și L₄. Probabil aceste locuințe vor fi fost legate între ele prin poteci, situate pe curbele de nivel. De remarcat și unele concentrări de case, aparținând probabil unor familii înrudite. Grupate sunt, de exemplu, locuințele L₁, L₂, L₃, L₄ și L₅ sau locuințele L₂₇, L₂₉, L₃₀, L₃₁, L₃₂ și L₃₃ (fig.5).

Locuința nr.1 A fost descoperită în secțiunea a VI-a, săpată în 1971. Este situată în partea de sud a așezării, la nord de viroaga ce duce

⁴⁹ Idem. *Teritoriul est-carpatic...* p.41; Ioan Mitrea, *art.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p.90-92.

spre pârâul Băhnișoara. Prima locuință descoperită în această așezare este de tipul celor cu podeaua mult adâncită, un bordei.

Groapa bordeiului are o formă aproximativ pătrată, colțurile mai mult sau mai puțin rotunjite, cu laturile de 3,00 - 3,50 × 3,75 m și adâncimea de 0,60 - 0,65 m față de nivelul de construcție (fig. 10/1). Partea pereților săpată în pământ era ușor înclinată, suprafața podelei fiind mai mică decât suprafața gropii bordeiului la nivelul de săpare. Podeaua locuinței a fost amenajată prin bătătorire. Nu s-au observat urme de lutuire.

În colțul de vest al podelei s-au găsit resturile unei instalații pentru foc, constând dintr-o vatră din pământ cu bolovani. Vatra a fost construită pe o platformă de pământ, în parte cruțată la săpare, dar în parte amenajată și prin adaos de pământ.

Pavimentul din pietre delimita o vatră, de formă ușor ovoidală, arsă pe o grosime de 5-7 cm, și puțin albiată în platforma pe care a fost construită. Deși s-au găsit mai mulți bolovani în zona instalației pentru foc nu poate fi vorba de un cuptor din pietre.

În umplutura bordeiului și pe podea, în special spre margini, s-au găsit resturi de lemne carbonizate, provenite de la pereții și acoperișul locuinței distrusă probabil de un incendiu. S-au găsit și bucăți de chirpic, având imprimate urme de pari, groși de 5-15 cm. Aceste urme de chirpic provin de la pereții locuinței, construiți din bârne, pari și nuiete, peste care se aplică o lutuială. În sprijinul presupunerii noastre vin și cele câteva mici fragmente de fățuială de la pereți.

Nu s-au găsit gropi de la furcile de susținere a pereților și acoperișului, și nici dovezi de existență a tavanului despărțitor. Foarte probabil stâlpii de susținere a pereților au fost fixați pe tâlpici de lemn, așezați pe marginea gropii bordeiului. Acești stâlpi erau fixați, de regulă la colțurile tâlpicilor. Intrarea în locuință se făcea printr-o ușă situată pe latura de sud-est, respectiv latura opusă gurii instalației pentru foc, aflată în partea mai joasă a terenului. Acoperișul, în două ape, a fost realizat dintr-un schelet de lemn, peste care s-au depus snopi de stuf, paie și alte resturi vegetale. Pentru fixarea resturilor vegetale, peste acestea se aruncau bolovani de râu sau piatră spartă, probabil și pământ, dovadă descoperirea unor asemenea bolovani împrăștiați pe podeaua locuinței sau în pământul de umplură.

Inventar. În umplutură și pe podeaua locuinței, mai ales în zona vetrei, s-au găsit mai multe fragmente ceramice, câteva obiecte și oase de animale.

Fragmentele ceramice provin în cea mai mare parte din vase borcan, de dimensiuni mijlocii și mari, lucrate la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă mai bună, având în compoziție ca degresant nisip și microprundișuri și foarte rar cioburi pisate. Aceste vase borcan cu buza mai mult sau mai puțin răsfrântă au fost ornamentate cu striuri drepte sau vălurite, simple, sau dispuse în benzi (fig. 27/1, 2, 4, 6). Uneori partea superioară a vasului este ornamentată numai cu striuri drepte și oblice (fig. 28/1) sau numai cu benzi de striuri vălurite (fig. 27/7; 28/5; 35/6). De cele mai multe ori benzile de striuri drepte alternează cu benzile de striuri vălurite (fig. 27/2; 28/12; 35/3). Uneori este ornamentată și buza vaselor (fig. 28/4).

Din categoria ceramicii lucrate la roată fac parte și câteva fragmente, provenind dintr-un vas borcan, confecționat dintr-o pastă aspră, cu nisip fin în compoziție, ornamentat cu striuri până spre bază (fig. 28/15).

Alături de ceramica lucrată la roată s-a găsit o cantitate apreciabilă de ceramică confecționată manual. Sunt fragmente care provin din vase borcan, de mărime mică și mijlocie, realizate dintr-o pastă grosieră, cu cioburi în compoziție. Unele din aceste vase sunt ornamentate cu alveole pe buză, realizate cu unghia în pasta moale a vasului, înainte de ardere (fig. 28/2,3,9). Foarte rar asemenea alveole sau împunsături apar și pe corpul vasului (fig. 28/6,11). Un vas borcan, lucrat cu mâna, a fost ornamentat cu striuri, șterse, dispuse vertical (fig. 28/2). De menționat și un fragment dintr-un castron tronconic (fig. 27/3) și fragmente de tipsii (fig. 27/10; 35/10).

Din inventarul acestei locuințe mai fac parte două cuțite din fier fragmentare și un străpungător din os (fig. 56/7).

Locuința nr.2. A fost surprinsă parțial înspre capătul de nord-vest al secțiunii VII, săpată în 1972. Pentru dezvelirea întregii suprafețe a fost săpată o casetă pe latura de est a secțiunii. Face parte din categoria locuințelor cu podeaua mult adâncită față de nivelul de construcție, fiind un bordei. Groapa bordeiului, de formă rectangulară în plan, are laturile de cca. 3,50 × 4,00 m, colțurile ușor rotunjite și adâncimea de 0,80 - 0,90 m față de nivelul de călcare (fig. 10/2).

Și la acest bordei, pereții gropii sunt ușor înclinați, pentru a evita surparea lor. Podeaua a fost amenajată prin bătătorire în cea mai mare parte. În preajma instalației pentru foc s-au găsit și porțiuni de lipitură.

Nu s-au găsit gropi de furci. Pereții s-au ridicat pe tâlpici de lemn. În umplutura bordeiului și pe podea s-au găsit bucăți de lemn carbonizate și chirpici având urme imprimate de bârne și pari. Acoperișul a fost, probabil, tot în două ape, iar intrarea pe latura de sud.

În colțul de nord al podelei, la cca. 1,00 m de pereții bordeiului s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani și piatră spartă. În exterior cuptorul a avut o formă paralelipipedică. Vatra cuptorului, de formă ovoidală, în spate mai mult adâncită, era puternic arsă. Gura cuptorului era orientată spre sud, spre intrarea în locuință.

Inventar. În umplutura gropii bordeiului, dar mai ales pe podea, în zona pietrelor prăbușite de la cuptor, s-au găsit mai multe fragmente ceramice. Majoritatea fragmentelor provin din vase borcan lucrate la o roată cu turație lentă. Sunt borcane de dimensiuni mijlocii și mai rar mari, confecționate dintr-o pastă îngrijită. Au buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, ușor rotunjită sau teșită. Aceste vase borcan sunt ornamentate cu striuri drepte și vălurite, dispuse simplu (fig. 27/11) sau în benzi (fig. 27/8, 9; 30/2, 5, 9; 31/5). Uneori peste striurile orizontale s-au tras linii oblice (fig. 30/3; 35/7).

Unele vase au fost ornamentate și pe buză, în interior, cu striuri drepte sau vălurite. Uneori ornamentul coboară până spre baza vasului (fig. 27/9; 30/9). Rareori benzile de striuri vălurite taie benzile de striuri orizontale (fig. 29/5).

Din categoria ceramicii lucrate la roata rapidă, menționăm câteva fragmente, care provin din vase borcan, de culoare cenușie închisă, sau neagră și lucioasă, confecționate dintr-o pastă fină, având nisip fin în compoziție (fig. 30/1; 35/1).

Alături de ceramica lucrată la roată, s-a găsit și o apreciabilă cantitate de ceramică lucrată cu mâna. Sunt fragmente care provin din vase borcan, cu buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, uneori decorată cu alveole și creștături făcute cu unghia. Tot din categoria ceramicii confecționate manual fac parte și numeroase fragmente de tipsii, cu marginea scundă, rareori mai înaltă, dreaptă sau ușor răsfrântă (fig. 27/12, 13). În câteva cazuri marginea tipsiilor a fost mult subțiată în partea superioară și decorată cu alveole pe partea interioară (fig. 30/6).

Pe lângă ceramică, din inventarul locuinței L₂ mai fac parte un cuțit din fier întreg (fig. 47/6), un vârf de lamă de cuțit (fig. 48/10), o fusaiolă din lut și mai multe oase de animale și păsări domestice.

Locuința nr.3. A fost descoperită tot în secțiunea VII. Este de tipul locuințelor cu podeaua mai puțin adâncită, având o formă patrulateră, cu laturile inegale, de cca. 3,00 × 3,50 m. Colțurile de nord și de sud ale părții adâncite sunt ușor rotunjite (fig. 10/3).

Podeaua aflată la cca. 0,50-0,55 m față de nivelul de construcție a fost amenajată prin bătătorire. Nu s-au găsit gropi de furci, și nici resturi de chirpic sau fățuială de la pereți. În apropierea laturii de sud-est s-a găsit o vatră din pământ și bolovani. Vatra, de forma ovoidală, era ușor albiată și puternic arsă. În apropierea marginii de nord nord-est a podelei s-a găsit groapa unui cuptor din lut, adâncit cu cca. -0,30 m față de nivelul podelei și cu -1,50 m față de nivelul actual al terenului. Partea superioară a cuptorului nu s-a păstrat. Pereții cuptorului care avea un diametru de 0,45-0,50 m la nivelul podelei erau fățuiți cu lut și puternic arși iar fundul gropii cuptorului era zgurificat. Probabil ne aflăm în fața unui mic cuptor de redus minereul.

Inventar. În această locuință s-a găsit o mică cantitate de ceramică. Unele fragmente provin din vase borcan lucrate la roată, ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 30/8) iar câteva din borcane, lucrate manual, dintr-o pastă mai grosieră (fig. 29/1), uneori ornamentate cu aleveole și pe corp (fig. 30/4), precum și din tipsii. Este prezentă și ceramica fină cenușie (fig. 30/7). Mai menționăm un cuțit din fier (fig. 47/7) și un cercel turnat din bronz cu partea inferioară semilunară și pandantiv în formă de stea (fig. 47/2), piesă deosebit de importantă pentru încadrarea cronologică a locuinței L₃ și în general a nivelului mai nou al așezării.

Locuința nr.4. (fig. 10/4) A fost descoperită în secțiunea a VIII-a săpată în 1972. Este o locuință de suprafață, care se prezenta sub forma unei pete de pământ purtat și amestecat, pe care s-au găsit fragmente de chirpic, câteva fragmente ceramice și cărbuni. De formă neregulată, suprafața locuinței a fost delimitată cu aproximație. Multe fragmente de chirpic erau puternic arse la roșu-cărămiziu indicând distrugerea acestei locuințe printr-un incendiu. Nu s-au găsit gropi de furci. Dar prezența resturilor de chirpici, unii fățuiți, indică modul de construcție a pereților.

Probabil și în acest caz pereții erau susținuți de stâlpi fixați pe tălpi, așezați la nivelul solului de călcare.

Spre mijlocul locuinței s-a găsit o vatră, din bolovani fixați cu pământ. Vatra, rotundă, se adâncea față de nivelul podelei. Marginile vetrei au fost ceva mai ridicate. După abandonarea locuinței, acestea s-au prăbușit în mare parte pe suprafața vetrei. Pe vatră, sub pietrele provenite din dărâmarea marginilor, s-au găsit cărbuni și câteva fragmente ceramice.

Inventar. În suprafața locuinței s-au găsit doar câteva fragmente ceramice, care provin din vase borcan lucrate la roată, decorate cu striuri drepte și vălurite sau din vase borcan, confecționate manual, dintr-o pastă grosieră, asemănătoare celor aflate în L_1 și L_2 .

Locuința nr.5. A fost descoperită în secțiunile XI și XII, săpate în 1973. Este un bordei având partea săpată în pământ de formă rectangulară în plan orizontal, colțurile rotunjite, cu laturile de $4,80 \times 5,00$ m și adâncimea situată între 0,90 - 1,10 m față de nivelul de construcție, în funcție de panta terenului (fig. 11/1). La colțurile bordeiului s-au găsit gropi de furci, care susțineau pereții și acoperișul. Furcile, cu un diametru de cca. 0,27 - 0,40m se adânceau cu cca. 0,30 - 0,35m față de nivelul podelei. În pământul de umplură s-au găsit fragmente de chirpic și fătuială de la pereți, precum și resturi de bârne carbonizate. În cazul acestei locuințe pereții, susținuți prin furci aflate la colțurile podelei, erau construiți din bârne subțiri și nuiete, lutuite și fătuite. Intrarea în locuință se făcea pe latura de sud-est, ușa fiind mai aproape de colțul de est, în fața gurii cuptorului.

Acoperișul, în două ape, a fost construit dintr-un cadru de lemn, peste care s-au așezat straturi de stuf, paie și alte resturi vegetale. Pentru fixarea acestor resturi vegetale, s-au pus bolovani, dintre care unii au fost găsiți împrăștiați pe podeaua și umplutura locuinței. Podeaua locuinței a fost amenajată prin bătătorire. Nu s-au găsit indicii ale existenței tavanului despărțitor.

În colțul de nord al podelei, la mică distanță de pereții gropii bordeiului, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani fixați cu lut. În exterior cuptorul a avut o formă paralelipipedică, cu o lungime de cca. 1,40 m și o lățime de cca. 0,90 - 1,10 m. Vatra de formă ovoidală, alungită și albiată în podea, ca și pietrele de la baza cuptorului, prezentau urme putenice de arsură, semn al unei folosiri îndelungate.

Bârnel carbonizate, fragmentele de chirpic și pietrele cu urmă de arsură, precum și inventarul bogat, sunt indicii ale distrugerii prin incendiu a acestei locuințe⁵⁰. În cazul părăsirii voite a unei locuințe, ca urmare a deteriorării accentuate, inventarul ce mai putea fi folosit (vase întregi, cuțite, străpungătoare, fusaiole etc.), era ridicat, ceea ce nu constatăm la L₅.

Inventar. În umplutura și mai ales pe podeaua acestei locuințe s-a găsit un inventar bogat și divers. În primul rând menționăm o mare cantitate de ceramică, lucrată cu mâna și la roată. Raportul dintre cele două categorii ceramice este în favoarea ceramicii lucrate la roată care reprezintă 53% din total.

Ceramica lucrată cu mâna, provine din borcane de diferite mărimi, confecționate dintr-o pastă poroasă, cu cioburi în compoziție și rar cu microprundișuri. Aceste vase au gura mai largă decât baza, buza mai mult sau mai puțin răsfrântă. Fundul vaselor este mai gros decât pereții acestora. Uneori aceste borcane au fost ornamentate pe buză cu aleveole și crestături. Rareori pe corpul vaselor se întâlnește un decor format din adâncituri ("alveolări"), sau din linii incizate drepte și vălurite. Tot cu mâna au fost confecționate și castroanele, cu pereții groși și gura largă, atestate prin câteva fragmente. Câteva bucăți din același exemplar indică o formă tronconică, decorat cu striuri neregulate. În această locuință nu s-au găsit tipsii.

Ceramica lucrată la roată este reprezentată prin numeroase fragmente din care s-au întregit părți mai mari de vase. Unele borcane au fost lucrate la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă în care s-au folosit, ca degresant, cioburi pisate dar și microprundișuri.

Majoritatea oalelor borcan au fost realizate însă dintr-o pastă mai bună, cu nisip și microprundișuri în compoziție. Atât din prima cât și din a doua categorie de pastă au fost confecționate oale borcan de dimensiuni mici și mijlocii, cu pereții și fundurile mai subțiri decât în cazul vaselor executate exclusiv manual. Rareori vasele au dimensiuni mai mari. Toate vasele lucrate la roată, cu turație lentă, au gura mai largă decât baza, umerii deseori bine conturați, buzele răsfrânte, rotunjite sau teșite. Sunt

---

⁵⁰ Distrugerea prin incendiu a unor locuințe nu trebuie pusă neapărat pe seama unor confruntări cu grupuri nou venite, ci aceste incendii se puteau lesne declanșa de la instalațiile pentru foc, deseori deschise și care aveau deasupra un acoperiș din materiale ușor inflamabile.

decorate cu motive formate din benzi de linii drepte și vălurite, uneori intersectându-se (fig. 31/6; 34/5). Uneori benzile din striuri drepte sunt dispuse până spre baza vasului (fig. 29/3; 45/5). Aceste motive ornamentale au fost realizate cu ajutorul unui bețișor, sau a unui obiect de lemn cu dinți, prin atingerea suprafeței vasului, aflat pe discul roții olarului, în vreme ce aceasta era învârtită lent⁵¹.

Câteva fragmente ceramice aparțin speciei fine cenușii. Sunt fragmente care provin dintr-un vas borcan lucrat din pastă fină cu nisip foarte mărunț în compoziție. După ardere vasul, ars uniform, avea o culoare cenușiu închisă.

Pe lângă ceramică, din inventarul acestei locuințe fac parte și alte obiecte. În primul rând amintim 27 de străpungătoare din oase de pasăre, finisate, sau în curs de finisare (fig. 50/1-10; 51/1-13; 52/1-3, 8) și o marnă (fig. 52/7) cu urme adânci de la ascuțirea unor asemenea piese, care ne pun în fața unui adevărat atelier. Fie că este un meșteșugar care realiza asemenea împungătoare și pentru alți membri ai comunității, fie că acest meșter se ocupa cu prelucrarea pieilor și își confecționa străpungătoarele necesare. În orice caz putem vorbi de existența unui atelier și respectiv a unui meșter specializat.

Mai menționăm trei fusaiole (fig. 47/3-5) dintre care una ornamentată cu cercuri orizontale, incizate (fig. 47/4) fragmente de lame de cuțite din fier și un cuțit pumnal, cu volute (fig. 47/1). Lama este cu un tăiș, puțin ruptă la vârf, iar mânerul dreptunghiular în secțiune, terminat prin volute. Piesa respectivă are o deosebită semnificație culturală și cronologică⁵².

---

⁵¹ Pentru a vedea practic cum se realizau aceste ornamente, din linii incizate drepte sau vălurite, am făcut un experiment în 1978 cu ajutorul ceramistului Anton Ciobanu. După confecționarea la roata olarului a unui vas borcan, asemănător cu cele din secolele VIII-IX, pentru care i-am oferit datele necesare, cum ar fi răsfrângerea buzei, raportul dintre gură și bază, forma umerilor, a buzei, etc., am ținut în mână două bețe de chibrit și în vreme ce olarul învârtea încet discul pe care se afla vasul, atingeam ușor suprafața acestuia, rezultând motivele ornamentale dorite: striuri drepte, vălurite, uneori dispuse alternativ etc.

⁵² Ioan Mitrea, *Unele considerații privind originea, cronologia și semnificația etno-culturală a cuțitelor cu volute descoperite pe teritoriul României*, în *Carpica*, XVI, 1984, p.85-94; idem, *Elemente slave în cultura secolelor VIII-X din spațiul carpato-danubiano-pontic. Cuțitele cu volute și semnificația lor*, în volumul *Din istoria Europei romane*. Oradea, 1995, p.295-300.

Locuința nr. 10. (fig. 11/2) A fost descoperită în 1976 aproape de capătul vestic al secțiunii XXVI. Este de tipul celor cu podeaua puțin adâncită față de nivelul construcției. Partea săpată în pământ are o formă pătrată, cu laturile de cca. 4,00 × 4,20 m, colțurile gropii sunt mult rotunjite. Podeaua amenajată prin bătătorire se află la -0,65 - 0,75 m. Pe latura de est, aproximativ pe mijloc, unde s-a surprins un mic prag, s-a aflat intrarea în locuință. Nu s-au găsit gropi de furci. Probabil pereții s-au construit pe tâlpici de lemn, așezați pe marginea gropii. Pe suprafața podelei s-au găsit mai mulți bolovani. Spre colțul de nord al podelei, la cca. 0,70 m de pereți, au fost descoperite resturile unui cuptor realizat din piatră spartă și bolovani de râu, fixați cu lut.

Pereții cuptorului delimitau o vatră, amenajată la nivelul podelei, având o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 0,90 × 0,60 m, ușor rotunjită la capete. Vatra era arsă pe o adâncime de 5-6 cm. Unele pietre de la baza cuptorului erau înfipite în podea.

Inventar. În pământul de umplutură și pe podea s-a găsit un inventar bogat și variat. Semnalăm în primul rând o mare cantitate de ceramică confecționată manual, dar și la roată.

Ceramica lucrată cu mâna este reprezentată din fragmente care provin din vase borcan, având fundul gros, corpul ovoidal și buza răsfrântă. Sunt lucrate dintr-o pastă cu cioburi în compoziție. Din această categorie s-a găsit un vas spart, dar întregibil, pe mijlocul podelei (fig. 31/1), iar un alt exemplar a fost găsit printre bolovanii prăbușiți din pereții cuptorului, în apropiere de vatră (fig. 31/2; 46/2). Vasele borcan lucrate cu mâna sunt uneori ornamentate pe buză cu alveole și creștături (fig. 31/1-2).

Din categoria ceramicii lucrate manual fac parte și tipsiile din care s-au găsit mai multe fragmente. Tipsiile au deseori marginea răsfrântă, și mai rar dreaptă. Buza tipsiilor este de regulă îngroșată și rotunjită, rareori este mult subțiată.

Multe fragmente ceramice provin din borcane lucrate la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă mai bună cu nisip și microprundișuri în compoziție și mai rar cu cioburi pisate. Aceste oale au fost ornamentate cu striuri drepte, sau cu benzi de striuri drepte, alternând cu benzi de linii vălurite (fig. 29/10; 45/4).

Din inventarul acestei locuințe mai fac parte două fusaiole bitronconice, trei împungătoare din os (fig. 52/4, 5, 9) și câteva bucăți de zgură.

Locuința nr. 11. (fig. 11/3) A fost descoperită în 1978 în secțiunile XXVI și XXVII, și este de tipul locuințelor de suprafață, apărând sub forma unei "platforme" pe care s-au găsit fragmente de chirpic, pietre, cărbuni, cenușă și fragmente ceramice. Suprafața ce indică conturul locuinței se înscrie într-o formă rectangulară, cu laturile de cca. $3,50 \times 4,00$ m.

Poddeaua amenajată prin nivelare și bătătorire era la nivelul de călcare. Nu s-au găsit gropi de furci. În colțul de nord al casei s-au găsit resturile unei vetre simple, deschise, din lespezi de râu și piatră spartă, fixate cu pământ. Paramentul din pietre înconjură o vatră de formă ovală, ușor înălțată față de podea.

Inventar. În suprafața locuinței s-au găsit câteva fragmente ceramice, majoritatea provenind din borcane lucrate la roată, dintr-o pastă bună, fiind ornamentate cu striuri drepte, sau benzi de striuri drepte și vălurite. Două fragmente de buză sunt ornamentate atât în exterior, cât și pe fața interioară.

Menționăm și două fragmente dintr-un vas cenușiu, confecționat la o roată rapidă, din pastă fină.

Ceramica lucrată cu mâna, aflată în stare fragmentară, provine din borcane, deseori ornamentate cu alveole pe buză.

Pe suprafața podelei s-au mai găsit un străpungător din os (fig. 54/2) și o fusaiolă bitronconică.

Locuința nr. 14. (fig. 14/1). A fost descoperită în secțiunea XL săpată în 1977. Este de tipul locuințelor cu poddeaua mult adâncită, un bordei. Groapa bordeiului, are laturile inegale, cele lungi de 4,00 și 4,50m, iar cele scurte de 3,25 și respectiv 3,50m. Colțurile gropii erau rotunjite. Poddeaua bordeiului amenajată prin bătătorire se afla la -0,80 - 1,05m în funcție de panta terenului.

Nu s-au găsit gropi de furci și nici alte indicii privind construcția pereților și acoperișului. Probabil pereții au fost ridicați pe tălpici fixați pe marginea gropii bordeiului. În colțul de nord-nord-est al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani fixați cu pământ. Marginea de est a cuptorului era lipită de peretele bordeiului. Bolovani mari de la baza cuptorului, înfiți parțial în podea, înconjurau o vatră ovală, puțin

adâncită față de suprafața locuinței și puternic arsă. Printre pietrele prăbușite din bolta cuptorului s-au găsit trei fragmente mai mari dintr-o tavă rectangulară, numită deseori "vată portativă".

Inventar. În umplutură și pe podeaua bordeiului s-au găsit multe fragmente ceramice. Din cele 179 fragmente ceramice, 73% provin din vase lucrate manual, iar 27% din vase lucrate la roată (14% din vase lucrate la o roată lentă, iar 13% din vase confecționate la o roată rapidă).

Cele mai multe fragmente provin din borcane de mărime mică și mijlocie, mai rar de dimensiuni mari, lucrate manual dintr-o pastă cu cioburi în compoziție și foarte rar cu microprundișuri⁵³. Fundurile acestor vase și uneori și pereții, sunt mult îngroșate (fig. 32/1; 33/3, 8), Vasele borcan, lucrate cu mâna, au fost deseori ornamentate pe buză cu alveole și creștături (fig. 32/1, 33/3).

Din categoria ceramicii lucrate manual fac parte și tipsiile, din care s-au găsit mai multe fragmente (reprezentând cca. 5% din totalul ceramicii descoperite în L₁₄), provenind din exemplare cu fundul în general gros, marginea ușor evazată și mai rar dreaptă (fig. 29/6-8). Un exemplar de tipsie s-a întregit (fig. 34/3).

Din aceeași pastă grosieră a fost realizată și vatra portativă menționată deja. Fragmentele descoperite provin dintr-o tavă rectangulară, cu fundul și pereții îngroșați.

Dintr-o pastă mai bună, cu microprundișuri în compoziție și foarte rar cu cioburi pisate, au fost realizate, la o roată cu turație lentă, borcane de dimensiuni mijlocii, cu umerii conturați și buza răsfrântă. Aceste borcane, din care s-au păstrat mai multe fragmente, au fost ornamentate cu striuri drepte, dispuse simplu sau în benzi, precum și cu benzi de striuri vălurite alternând cu benzi de striuri drepte (fig. 29/9, 11; 30/10, 11; 38/8).

Și în L₁₄ s-au găsit câteva fragmente ceramice care provin din vase borcan confecționate la o roată rapidă, dintr-o pastă fină, cenușie. Și aceste vase erau ornamentate cu striuri drepte și mai rar cu striuri drepte și în val.

Dintre celelalte obiecte de inventar menționăm un gravoar din fier (fig. 48/6), un belciug (?) (fig. 48/8), trei străpungătoare din os (fig. 54/3-

---

⁵³ Aceste microprundișuri care apar în pasta vaselor lucrate manual se pare că nu au fost adăugate intenționat ci provin din compoziția naturală a lutului.

5) precum și o piatră de ascuțit, prezentând jgheaburi de la folosirea îndelungată pentru realizarea vârfurilor acestor străpungătoare (fig. 54/6).

Locuința nr. 15. (fig. 12/1; 16/1). A fost descoperită în secțiunea XLVI săpată în 1978. Este de tipul celor cu podeaua mult adâncită față de nivelul de construcție, deci un bordei. Partea săpată în pământ are laturile la nivelul de construcție, de cca. 3,50 × 3,75 m, și colțurile mult rotunjite. Podeaua, amenajată prin bătătorire se afla la cca. -0,60m la est și -0,95m la vest, în funcție de panta terenului.

Nu s-au găsit gropi de furci și nici alte indicii privind modul de construcție al pereților. Probabil, și în acest caz, pereții din bârne de lemn s-au ridicat pe tâlpici fixați pe marginea gropii bordeiului⁵⁴.

În colțul de est, la oarecare distanță de pereții bordeiului, s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani și piatră spartă. La baza cuptorului au fost puși bolovani mai mari. În exterior, cuptorul a avut o formă paralelipipedică. Pereții înconjurau o vatră de formă aproape dreptunghiulară, având colțurile rotunjite. Vatra era albiată cu 10-15 cm față de nivelul podelei, și era arsă puternic.

Intrarea în locuință a fost pe latura opusă gurii cuptorului.

Inventar. În L₁₅ s-a găsit o mare cantitate de ceramică în stare fragmentară, provenind din vase lucrate la roată sau manual. Cu mâna au fost confecționate dintr-o pastă grosieră, având cioburi în compoziție, borcane decorate uneori cu alveole și crestături pe buză, dar și tipsii (fig.

---

⁵⁴ În cazul absenței gropilor de furci pentru susținerea pereților dar și a altor indicii privind acești pereți, cum ar fi resturile de bârne carbonizate, chirpic, fățuială etc., ideea că întreaga construcție se ridică pe tâlpici de lemn rămâne o simplă presupunere. Mai probabil ni se pare că acești stâlpi se aflau situați în afara gropii bordeiului și urmele lor sunt mai greu de surprins. Foarte probabil acești stâlpi erau înfiți uneori în pământul de pe margine, care rezulta din săparea gropii bordeiului. După distrugerea locuinței, cu timpul, prin nivelare urmele acestor stâlpi dispăreau. În sfârșit nu este exclus ca în cazul unor locuințe mici, pereții și acoperișul să fi făcut corp comun. În fapt se realiza un acoperământ prin sprijinirea unor stâlpi pe marginile gropii bordeiului, uniți la vârf, doi câte doi. Peste acești stâlpi se realiza un cadru din lemn acoperit apoi cu snopi de stuf, paie etc. În acest caz nu aveau de unde să rezulte "gropi de furci". Acest procedeu de îngropare a stâlpilor de susținere a pereților, în afara gropii bordeiului, sau pur și simplu de a sprijini acești stâlpi doar pe marginea gropii, chiar peste "valul" de pământ rezultat din săparea acestei gropi, a putut fi practicat atât în faza veche cât și în faza nouă a așezării. Numai așa am putea să ne explicăm, mai ușor, cum se asigura protejarea, respectiv acoperirea, cuptoarelor din lut, de tipul celor cotlonite în pereții bordeiului, cuptoare care aveau doar gura în interiorul locuințelor, Cf. și Ioan Mitrea, *art. cit.*, în Carpica, X, 1978, p.219.

34/7). Un fragment dintr-o tepsie este ornamentat pe margine cu alveole (fig. 34/7). Un alt fragment ceramic, cu pereții groși, se pare că provine dintr-un castron.

La o roată cu turație lentă, dintr-o pastă bună, cu microprundișuri în compoziție, au fost realizate borcane, de diferite mărimi, cu buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, ornamentate pe corp cu striuri drepte sau vălurite, dispuse simplu sau în benzi (fig. 33/10). Un fragment din gura unui borcan, cu buza răsfrântă și teșită a fost ornamentat cu striuri vălurite și pe partea interioară a buzei.

Categoria ceramicii lucrate la roata rapidă este atestată prin câteva fragmente care provin din borcane, realizate din pastă fină, cu nisip în compoziție, decorate mai ales pe umăr, cu benzi de striuri drepte fine (fig. 38/5).

Pe lângă ceramică în această locuință s-au găsit patru străpungătoare din os (fig. 49/1-4), un cuțit din fier (fig. 48/7) și o piatră cu jgheaburi (fig. 49/8) folosită pentru ascuțit străpungătoarele din os.

Locuința nr.16. (fig. 12/2). A fost descoperită în secțiunea L, săpată în 1978. Între metrii 8-12, 50 de la -0.40 - 0.45 m adâncime, a apărut pământ de umplură, în care s-au aflat fragmente ceramice, pietre cu urme de arsură, oase de animale și cărbuni. Este un bordei, de dimensiuni mijlocii, partea săpată în pământ are o formă aproape pătrată în plan orizontal, cu laturile de cca. 3.25×3.45 m, și colțurile rotunjite. Podeaua amenajată prin bătătorire se afla la cca. -0.90 m la colțul de est și -1.00 m la colțul de vest față de nivelul de călcare. Nu s-au găsit gropi de furci și nici resturi de chirpic. Spre marginile bordeiului, mai ales, spre latura de vest, s-au găsit resturi de bârne carbonizate. Probabil pereții au fost ridicați pe tâlpici de lemn fixați pe marginea gropii bordeiului.

În colțul de nord-nord-vest la cca. 0.35 m distanță de pereții bordeiului s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani, fixați cu pământ. Pereții cuptorului înconjurau o vatră lutuită, puternic arsă și albiată puțin față de nivelul podelei. Vatra avea o formă dreptunghiulară, lungă de 0.90m și lată de 0.55m. Cuptorul avea gura orientată spre est. Intrarea în bordei, deși nu a fost surprinsă cu certitudine, bănuim că se afla pe mijlocul laturii de est.

Inventar. În pământul de umplură și mai ales pe podea, s-au găsit împrăștiate fragmente ceramice, oase de animale și câteva obiecte. Materialul ceramic, fragmentar aflat în această locuință provine din vase

lucrate manual și la roată. Predomină ceramica lucrată la roată (cca. 65-70%). O parte din fragmente provin din borcane lucrate manual, dintr-o pastă grosieră. Sunt borcane de mărime mijlocie, cu pereții și mai ales fundurile îngroșate, buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, și decorată uneori cu alveole și creștături (fig. 30/12, 13). Din aceeași pastă grosieră s-au realizat, tot manual, și tipsiile, precum și castroanele, atestate prin câteva fragmente.

Cele mai multe fragmente ceramice provin din oale borcan, confecționate la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă mai bună, cu micoprundișuri în compoziție. Vasele au pereții mai subțiri, profilul bine conturat, elegant, fiind ornamentate cu benzi late de striuri drepte și vălurite. (fig. 32/4: 33/1, 2, 5; 36/8).

Semnalăm și câteva fragmente din borcane cenușii, realizate dintr-o pastă fină, la o roată rapidă. Dintre celelalte obiecte de inventar menționăm un cuțit din fier întreg (fig. 49/5) și altul din care s-a păstrat lama (fig. 48/5): un străpungător din os, un cercel, realizat dintr-o sârmă de bronz (fig. 48/2), un mâner din os (fig. 49/7) și o piatră de ascuțit străpungătoare (fig. 49/10).

Locuința nr. 17. (fig. 12/3; 16/2). A fost descoperită parțial în secțiune L.III săpată în 1978. Dezvelirea integrală a locuinței s-a făcut în campania arheologică din 1979, prin deschiderea unei mari case care ajungea până în latura de sud a secțiunii L.IV. Este un bordei, de dimensiuni mari, de formă patrulateră în plan orizontal, având colțul de nord mult rotunjit, iar colțul de est alungit, încheindu-se printr-un cuptor de lut, de tipul celor cotlonite, situat în afara perimetrului rectangular al gropii bordeiului. Laturile bordeiului erau de cca. 3.25×3.85 m. Axul lung al încăperii, din colțul de vest în colțul de est, unde se afla gura cuptorului din lut, măsura 5.35m. Podeaua amenajată prin bătătorire, prezentând mici alveolări, se afla la -1.05 m față de nivelul de construcție și respectiv la -1.40 - 1.45 m față de nivelul actual al terenului. Nu s-au găsit gropi de furci. Probabil pereții, și respectiv acoperișul în două ape, s-au ridicat pe tâlpi de lemn fixați pe marginea gropii bordeiului. Intrarea se afla pe latura de nord, în fața gurii instalațiilor pentru foc.

În colțul de sud-vest al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani, construit la oarecare distanță de pereții bordeiului. Cuptorul a avut în exterior o formă aproximativ paralelipipedică. Vatra cuptorului, de formă ovală, mult îngustată spre gură, era puțin albiată în podeaua

locuinței și puternic arsă. În fața gurii cuptorului printre pietrele răvășite din prăbușirea acestuia, s-au găsit numeroase fragmente ceramice și o piatră pentru ascuțit străpungătoare.

Așa cum s-a mai menționat, în colțul de est al locuinței s-a găsit un cuptor din lut, de tipul celor cotlonite, bine păstrat. Avea forma unei calote sferice. Vatra cuptorului, mult supraînălțată față de podeaua locuinței, era rotundă, cu diametrul de cca. 1,10 m × 1,20 m, fiind ușor albiată și puternic arsă.

În fața cuptorului din lut s-au găsit mai multe fragmente ceramice. Pe vatră se afla un vas zdrobit sub presiunea pământului, care a fost restaurat (fig. 34/1). Unele fragmente din acest vas erau căzute, în fața gurii cuptorului. Tot spre colțul de est al podelei, la cca. 0,50 m de pereții bordeiului, se afla o vatră deschisă din lut și bolovani. Marginile vetrei au fost întărite cu bolovani. Vatra ușor albiată în podeaua locuinței era puternic arsă. Prezența acestei vetre în fața gurii cuptorului din lut poate provoca unele nedumeriri, în privința funcționalității și respectiv a accesului la aceste instalații. Unele observații atente din timpul săpăturilor ne permit să apreciem că vatra simplă deschisă a fost folosită anterior construirii cuptorului din lut, cotlonit în peretele bordeiului. În vreme ce vatra deschisă prezenta urme de deteriorare, urmare a faptului că s-a călcat peste ea la un moment dat, cuptorul era păstrat relativ bine. Vatra, pe care s-a găsit vasul zdrobit ca urmare a prăbușirii bolții cuptorului, fiind foarte bine conservată.

Inventar. În L₁₇ s-a găsit un inventar bogat și variat. În primul rând menționăm o mare cantitate de ceramică lucrată manual sau la roată. Proporția este aproape egală între cele două categorii, cu o ușoară preponderență a speciei lucrate la roată.

Cu mâna, din pastă având de regulă cioburi pisate în compoziție, au fost confecționate vase borcan, castroane și tipsii. Borcanele în general de dimensiuni mici și mijlocii, (fig. 34/2) dar uneori și mai mari (fig. 29/4; 31/3) au gura mai largă decât baza, iar buza răsfrântă mai mult sau mai puțin. Deseori sunt ornamentate pe buză cu alveole (fig. 29/4; 31/3) sau creștături (fig. 32/7; 34/2). În unele cazuri, vasele decorate cu creștături pe buză au pe umăr o linie vălurită (fig. 32/7; 34/2; 45/2). Reține atenția ornamentul prezent în partea de jos a unui borcan, aproape de bază, constând din două linii incizate, dispuse perpendicular, cu brațele aproximativ egale, amintind de forma unei cruci (fig. 34/8).

Tot manual, din aceeași pastă grosieră, au fost realizate și tipsiile , cu fundul relativ gros, marginile răsfrânte sau trase puțin spre interior (fig. 34/4). Castroanele sunt atestate prin trei fragmente, din marginea unor asemenea recipiente cu pereții mai groși și gura largă, având în general o formă tronconică sau ușor bitronconică.

Ceramica lucrată la roată este reprezentată de borcane de dimensiuni mici, mijlocii și mari, având gura mai largă decât baza. Buza acestor borcane este mai mult sau mai puțin răsfrântă, rotunjită sau teșită (fig. 29/2, 12; 32/11) Aceste vase au fost ornamentate pe corp cu striuri drepte și vălurite, dispuse în benzi alternative (fig.32/11) . Pe fundul unui vas borcan au fost executate, prin imprimare, patru pătrate mici dispuse simetric (fig. 34/6).

Deosebit de interesant este vasul aflat pe vatra cuptorului din lut. Este de dimensiuni relativ mari, având 40,4 cm înălțime, corpul ovoidal, cu umerii mult dezvoltați, gâtul înalt și gura mică, în raport cu baza vasului, terminată printr-o buză ușor răsfrântă, îngroșată și canelată (fig. 34/1; 46/1). Partea superioară a corpului vasului, respectiv umărul, este ornamentat cu caneluri largi. Registrul următor decorat, plasat pe partea cea mai dezvoltată a vasului, este format din trei linii vălurite, bucla valului fiind mică, dispuse distanțat. Din aceste trei linii vălurite, până spre bază, vasul a fost ornamentat cu linii incizate drepte, dispuse câte două, apoi câte una, cu oarecare distanță între ele. Din suprafața pereților vasului cca. 2/3 a fost ornamentată (fig. 34/1). Acest vas vine să completeze registrul formelor ceramice din sec. VIII-IX cu un nou tip, derivat, probabil, din forma unor amforete de tradiție romano-bizantină. Vasul descris reprezintă, deocamdată, un unicat în spațiul est-carpatic al României.

Sunt prezente și borcanele de dimensiuni mici lucrate la roată, din pastă mai bună, decorate cu striuri drepte pe umăr (fig. 36/4). Uneori acest ornament coboară sub diametrul maxim al corpului borcanelor.

Categoria ceramicii fine este reprezentată printr-un fragment care provine dintr-un borcan ornamentat cu caneluri (fig. 31/4).

În L₁₇ pe lângă ceramică s-au mai descoperit două fusaiole din lut, una bitronconică (fig. 48/11) iar a doua de o formă ușor ovoidală în secțiune (fig. 48/9); un străpungător din os (fig. 49/6); o piatră pentru ascuțit străpungătoare; o cute din gresie, bine șlefuită; un cârlig din bronz pentru undiță și un gravoar, lung de 9,10cm, având unul din capete

ascuțit, rotund în secțiune, iar celălalt lățit, respectiv dreptunghiular în secțiune. Mai amintim câteva bucăți de zgură și fragmente de lupe din fier, precum și mai multe oase de ovine, bovine și păsări.

Locuința nr. 19. (fig. 12/4). A fost descoperită în secțiunea LIX și LX, săpate în 1980. Este de tipul celor cu podeaua mult adâncită față de nivelul de construcție, un bordei. Partea săpată în pământ avea o formă aproape pătrată în plan orizontal, cu laturile de cca. $3,35 \times 3,75$ m și colțurile ușor rotunjite. Podeaua, realizată prin simpla bătătorire a pământului viu, se află la $-0,75 - 0,85$ m față de nivelul de construcție. Nu s-au găsit gropi de furci și nici alte indicii privind construcția pereților. Este de presupus că, și în acest caz, pereții bordeiului se ridicau pe tâlpici de lemn dispuși pe marginea gropii la nivelul de construcție.

Înspre colțul de nord al podelei s-au găsit resturile unei instalații pentru foc, constând într-o vatră deschisă, înconjurată de mulți bolovani. Deși s-au găsit mulți bolovani nu este vorba de un cuptor. Nu s-au găsit resturi care să indice prezența pereților cuptorului. Vatra era relativ bine păstrată, marginile întărite cu bolovani, având un parament ușor înălțat.

Inventar. Menționăm în primul rând ceramica lucrată cu mâna și la roată. Unele fragmente ceramice provin din borcane lucrate manual, din pastă grosieră, ornamentată pe buză cu alveole și creștături (fig. 36/1; 38/2). În unele cazuri aceste borcane au fost ornamente și pe corpul vasului cu striuri drepte sau vălurite. S-au găsit și fragmente de tipsii (fig. 38/7).

Fragmentele ceramice care provin din vase lucrate la roată au fost ornamentate cu striuri drepte sau vălurite (fig. 36/3).

Din inventarul acestui bordei mai fac parte un fragment de sârmă din bronz, având un capăt îngroșat, provenind probabil dintr-un cercel (fig. 48/3) și un fragment, slab conservat, dintr-o seceră (?) din fier (fig. 48/12). În pământul de umplutură din groapa bordeiului s-au găsit și numeroase resturi faunistice.

Locuința nr.21. (fig. 31/1). A fost descoperită în secțiunile LXVIII și LXIX, săpate în 1980. Este o locuință de suprafață, al cărei contur s-a delimitat cu aproximație, pe baza răspândirii fragmentelor ceramice, pigmenți de cărbuni și câțiva bolovani cu urme de arsură. A avut laturile de cca. $3,65 \times 4,00$ m și o suprafață de cca. 14 m.p. Nu s-au găsit gropi de furci. Probabil suprafața locuibilă a fost acoperită în sistemul colibelor, adică cu pari înclinați, peste care s-au depus straturi de

stuf, paie și alte resturi vegetale. Intrarea a fost pe latura de sud-est. Spre colțul de nord-vest s-au găsit resturile unei vetre deschise din pământ și bolovani. Vatra de formă ovoidală era puțin albiată și puternic arsă. Pe marginile vetrei, ușor înălțată, au fost fixați bolovani.

Inventar. În suprafața locuinței s-au găsit numai fragmente ceramice. Unele provin din borcane lucrate manual, ornamentate cu alveole și crestături pe buză. Rareori borcanele lucrate cu mâna au fost ornamentate pe corp cu striuri drepte sau vălurite, precum și cu șiruri de împunsături paralele dispuse vertical, între benzile din striuri vălurite și drepte (fig. 37/5).

Din categoria ceramicii lucrate manual menționăm și câteva fragmente de tipsii. Tot manual a fost confecționată o tavă mare ("vatră portativă") din marginea căreia s-a descoperit un fragment ornamentat, pe muchie și marginea exterioară, cu alveole mari (fig. 37/11).

Mai multe fragmente provin din borcane, de mărime mijlocie și mai mare, lucrate la roată, din pastă bună, având buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, iar o parte din suprafața superioară a corpului ornamentată cu striuri drepte sau vălurite, dispuse simplu sau în benzi (fig. 33/9; 36/2, 5; 37/1; 38/3).

Locuința nr. 22. (fig. 13/2; 17/1). A fost descoperită în secțiunea LXXIV, săpată în 1982. Este un bordei de mici dimensiuni, laturile gropii măsurând cca. 2,50 × 2,65 m. Colțurile gropii bordeiului sunt mult rotunjite. Pe toată latura de est și parțial pe laturile de nord și sud, a avut o laviță, cruțată în pământ, mai înaltă cu cca. 0,24 - 0,27m față de podea, și a cărei lățime varia între 0,40 - 0,65m. Podeaua amenajată prin bătătorire, ușor denivelată, se afla la cca. -1,15m față de nivelul actual al terenului. În unele puncte podeaua se găsea la o adâncime ceva mai mare, de cca. 1,25 m față de nivelul actual de călcare.

Spre colțul de est, la cca. 1,00m de pereții bordeiului, s-a găsit o groapă rotundă, cu diametrul de 0,25m, care se adâncea cu cca. 0,15m față de podea. Cum în această groapă s-au găsit resturi de lemn carbonizat, în poziție verticală, este de presupus că indică locul unui stâlp de susținere a acoperișului locuinței. Foarte probabil că bordeiul a avut acoperișul în două ape, presupunere susținută și de groapa de stâlp menționată. Intrarea se află pe latura de sud, pe direcția stâlpului amintit.

În L₂₂ s-au găsit două cuptoare din lut de tipul celor cotlonite în pereții bordeiului având doar gura în interiorul locuinței (fig. 13/2; 17/1).

Pe latura de vest, mai aproape de colțul de sud-vest al bordeiului s-a dezvelit un cuptor, notat C1 (fig 13/2 - cuptor 1), a cărui boltă era prăbușită. Cuptorul de formă rotundă, cu diametrul de $1,28 \times 1,22$ m, a avut o boltă sub formă de calotă, cu înălțimea de cca. 0,43m. Gura cuptorului avea o lățime de 0,48m iar înălțimea de 0,25- 0,27m. Vatra cuptorului se afla mai ridicată față de podeaua locuinței cu cca. 0,17m. Având un strat gros de lipitură, era arsă puternic, ca și pereții cuptorului.

Spre colțul de nord-vest al bordeiului s-a descoperit un al doilea cuptor, mai bine păstrat, notat cuptorul C2, de dimensiuni mai mici (fig. 13/2; 17/1; 18/2). Are vatra rotundă, cu diametrul de 1 m și înălțimea maximă a calotei de 0,42m. Și la acest cuptor vatra era mai ridicată față de podeaua locuinței cu 0,22m. Atât vatra, lipită cu un strat de argilă, cât și pereții erau arși pe o grosime de cca. 4-5cm. Gura cuptorului bine păstrată /fig. 17/1; 18/2) avea o lățime de 0,45m și înălțimea de 0,25m.

Foarte probabil cele două cuptoare nu au funcționat concomitent. La cuptorul nr.2 vatra, în spate, ca și parțial partea din spate a peretelui erau distruse din vechime. Această constatare ne face să credem că mai întâi a fost realizat și deci a funcționat cuptorul nr.2, după care s-a construit cuptorul nr.1, de dimensiuni mai mari, la care vatra și pereții s-au păstrat foarte bine. Este adevărat că bolta acestui cuptor s-a prăbușit, dar această prăbușire s-a produs după abandonarea locuinței, sub presiunea pământului. Diametrul cuptorului, și respectiv bolta, fiind mai mare, cu atât presiunea pământului de deasupra a fost mai puternică, și în final bolta s-a prăbușit.

În această locuință s-a găsit un inventar sărac. Această constatare coroborată cu absența unor indicii de incendiu, ne determină să apreciem că locuința a fost părăsită la un moment dat, împrejurare în care a fost luat inventarul casnic ce mai putea fi utilizat.

Inventar. S-au găsit mai multe fragmente ceramice care provin din vase lucrate manual și la roată. Unele fragmente provin din borcane lucrate manual, din pastă grosieră, fiind ornamentate pe buză cu alveole și creștături (fig. 36/6; 37/7; 38/4). Frecvent fundurile sunt groase (fig. 38/6). Alte fragmente provin din vase borcan confecționate la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă mai bună, cu nisip și microprundișuri în compoziție. Aceste vase sunt decorate cu striuri drepte și vălurite, dispuse pe registre, acoperind o mare parte din corpul vasului (fig. 36/9). Menționăm și un fragment dintr-un borcan lucrat la o roată rapidă dintr-o

pastă fină, de culoare cenușie, chiar negricioasă în exterior (fig. 36/7). În L₂₂ s-a mai găsit un pandantiv din os, de formă aproximativ conică, având la capătul gros două orificii și un ornament realizat prin incizare "în ochiuri"(fig. 49/9).

Locuința nr. 23. A fost descoperită în secțiunea LXXVII, săpată în 1983. Se pare că este locuința care marchează limita de nord-vest a așezării dacă avem în vedere că în următoarele nouă secțiuni săpate în această zonă nu s-au mai găsit complexe de locuire din secolele VI-IX (fig. 57). Cea mai mare parte din suprafața locuinței a fost distrusă de lucrările de amplasare a fundației unui stâlp de la rețeaua de înaltă tensiune. S-a păstrat doar o parte dinspre colțul de nord. Podeaua locuinței se afla la cca. -0,40 - 0,45m față de nivelul actual al terenului. A fost deci o locuință de suprafață. Conturul locuinței, în partea păstrată, a fost determinat cu aproximație pe baza urmăririi întinderii pământului bătătorit peste care s-au găsit pigmenți de cărbune și fragmente ceramice. Nu s-a găsit instalația pentru foc. Probabil aceasta se afla în suprafața distrusă a locuinței.

Inventar. În colțul păstrat din suprafața locuinței s-au găsit doar câteva fragmente ceramice, care provin din vase borcan lucrate la o roată cu turație lentă, ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 37/9; 39/1; 40/7).

Locuința nr. 25. (fig. 13/4). A fost descoperită în zona așezării situate la sud de viroagă, în secțiunea LXXXVII, săpată în 1983. În această zonă pământul a fost mult răzuit prin lucrările de nivelare din iarna 1982-1983, așa încât pe pământul proaspăt arat, suprafața locuinței apărea ca o pată de culoare mai închisă.

Observându-se conturul aproximativ al locuinței s-a săpat o secțiune de mici dimensiuni pentru dezvelirea acesteia. Este o locuință de suprafață al cărei contur a fost delimitat cu oarecare aproximație, observându-se întinderea pământului cu urme de arsură, pigmenți de cărbuni, a unor pietre răvășite din instalația pentru foc, sau a unor fragmente ceramice. A fost o locuință de formă aproape pătrată în plan, cu laturile de cca. 3,15 × 3,75m, și podeaua la cca. -0.25 -0,35m față de nivelul terenului⁵⁵. Nu s-au găsit gropi de furci. Probabil pereții au fost construiți pe tălpi de lemn, fixați la nivelul solului.

⁵⁵ Așa cum s-a menționat, terenul în această zonă a fost răzuit, încât adâncimea reală la care se afla podeaua locuinței nu a putut fi stabilită cu exactitate.

În colțul de nord al podelei, la oarecare distanță de pereți, s-a găsit o vatră deschisă din lut și pietre. Vatra se afla la nivelul podelei. Unele pietre ce mărgineau vatra erau puțin înfipite în pământ. Vatra avea o formă ovoidală, mai alungită și era puternic arsă. Pe vatră și în jurul acesteia s-au găsit câteva fragmente ceramice, decorate cu striuri drepte și vălurite. Intrarea se făcea pe latura de est a locuinței.

Inventar. Pe suprafața podelei s-au găsit câteva fragmente ceramice⁵⁶, care provin din borcane lucrate manual, dar în special și la roată. Majoritatea fragmentelor provin din borcane, confecționate la o roată cu turație lentă, ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 37/8; 39/2, 3; 40/8).

Locuința nr. 26 (fig. 13/3). A fost desoperită în secțiunea LXXXVIII, săpată în 1983. Și în acest caz, la suprafața actuală a terenului, zona în care se afla locuința apărea sub forma unei pete de pământ de culoare mai închisă. Pentru dezvelirea suprafeței acestei locuințe a fost săpată o secțiune scurtă și o casetă pe laturile de est și vest ale acesteia (fig. 13/3).

Este o locuință de tipul celor cu podeaua puțin adâncită față de nivelul de construcție, având laturile de cca. 3,10 × 4m, colțurile aproape drepte, respectiv în unghi de cca. 90°. Podeaua locuinței, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. -0,25 -0,40 m față de nivelul de construcție, în funcție de panta terenului.

Nu s-au găsit gropi de furci și nici alte indicii privind construcția pereților. Intrarea era situată pe latura de est a locuinței. Spre colțul de nord-vest al podelei s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani de râu și piatră spartă. Pereții cuptorului în exterior erau drepti, iar în interior delimitau o vatră ovoidală, ușor albiată față de podeaua locuinței⁵⁷, arsă pe o grosime de cca. 5-7cm.

---

⁵⁶ După cum s-a observat și în alte așezări din aceeași vreme, în locuințele de suprafață se găsește, de regulă, un inventar sărac. Explicația constă în faptul că în cazul acestor locuințe, cu podeaua la nivelul de călcare, după distrugerea lor, eventuale fragmente ceramice, au fost cu timpul răspândite prin purtarea stratului arabil. În situația locuințelor adâncite, majoritatea inventarului se găsește în partea săpată în pământ, de unde nu a putut fi dislocat și răspândit în afara suprafeței acestor complexe.

⁵⁷ Această albiere s-a produs treptat, prin răzuirea repetată a vetrei pentru scoaterea cenușii și resturilor de cărbuni.

Inventar. În pământul de umplutură al gropii și mai ales pe podeaua locuinței s-au găsit numeroase fragmente ceramice și un străpungător din os (fig. 54/8).

Din totalul fragmentelor ceramice descoperite în L₂₆, cca. 72% reprezintă categoria vaselor lucrate manual, iar 28% categoria vaselor confecționate la roată⁵⁸. Cele mai multe fragmente, după cum s-a menționat, provin din vase de tip borcan, lucrate manual, dintr-o pastă grosieră cu cioburi pisate în compoziție. Sunt borcane de mărime, în general, mijlocie, cu fundurile groase, gura largă și buza mai mult sau mai puțin răsfrântă. Deseori buza acestor borcane a fost decorată cu alveole. (fig. 37/2.6). Uneori pe corp au fost realizate creștături verticale (fig. 37/2). O parte din fragmentele descoperite provin din vase borcan confecționate, la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă bună, cu microprundișuri în compoziție. Aceste vase au fost ornamentate cu striuri drepte și vălurite, dispuse simplu (fig. 37/10, 12), sau în benzi (fig. 39/4, 5; 40/1-6).

Pe unele vase striurile drepte sunt dispuse până aproape spre bază (fig. 40/3). Se întâlnește și motivul constând din benzi vălurite dispuse peste striuri drepte (fig. 40/6) sau benzi de linii vălurite peste alte benzi de linii în val, formând niște "ochiuri" (fig. 40/5).

Locuința nr. 27. (fig. 9). A fost descoperită în secțiunea I.XXXIX, săpată în 1983. Este de tipul locuințelor cu podeaua mai mult adâncită față de nivelul de construcție, un bordei. Partea săpată în pământ are o formă rectangulară, cu laturile de cca. 2,80 / 3,25 × 3,15 m. Podeaua acestei locuințe, amenajată prin bătătorire se află la -0,50 -0,85m față de nivelul de construcție, în funcție de panta terenului, acoperea o mare parte din suprafața unei locuințe din faza veche a așezării, respectiv din secolele VI-VII (fig.9). Nu s-au găsit gropi de furci. Intrarea în bordei se afla pe latura de est.

Aproximativ pe mijlocul podelei s-a găsit o vatră deschisă constând dintr-o pată de arsură, puțin albiată în podea, înconjurată de

---

⁵⁸ Statistica s-a făcut pe baza numărului total de fragmente ceramice și nu a numărului de vase din care provin aceste fragmente, număr mai greu de precizat în acest caz. Trebuie avut în vedere că vasele lucrate manual, dintr-o pastă grosieră, friabilă, se sparg în mai multe fragmente, de aici procentul mai mare pe care-l ocupă în statistica prezentată, care este doar sugestivă dar nu concludentă cu privire la raportul real dintre ponderea ceramicii lucrate manual și aceea a ceramicii lucrate la roată, din această locuință.

câțiva bolovani. Probabil a fost o vatră folosită temporar. În colțul de vest s-au găsit resturile unui cuptor din bolovani. Pereții în exterior erau drepecți, cuptorul având o formă paralelipipedică. În interior pereții mărgineau o vatră ovală, foarte puțin albiată în podea, și puternic arsă. În zona pietrelor prăbușite de la cuptor s-au găsit mai multe fragmente ceramice decorate cu striuri drepte și vălurite. În colțul de sud al locuinței s-a dezvelit o groapă rotundă, cu diametrul de cca. 0.75×0.80 m, care se adâncea cu -0,60 m față de podea și 1,45 m față de nivelul actual al terenului. Probabil a fost o groapă pentru păstrat provizii, în care nu s-a găsit decât pământ de umplutură. Pereții gropii erau tari, cu urme ușoare de arsură. Este greu de precizat cu certitudine dacă această groapă aparține locuinței L₂₇ sau locuinței mai vechi (L₂₈) din secolele VI-VII.

Inventar. În locuința L₂₇ s-au găsit mai multe fragmente ceramice provenind din vase lucrate manual sau la o roată cu turație lentă.

O parte din fragmentele ceramice provin din vase borcan, lucrate manual, dintr-o pastă poroasă, având buza mai mult sau mai puțin răsfrântă. Tot din categoria ceramicii lucrate manual din aceeași pastă grosieră, amintim și câteva fragmente de tipsii (fig. 39/10, 11).

O parte mai mare din fragmente provin din borcane realizate la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă mai bună. Sunt decorate cu striuri drepte și vălurite, dispuse simplu sau în benzi (fig. 39/6-9; 41/1-4). Menționăm și un fragment, dintr-un borcan, realizat la o roată rapidă, dintr-o pastă fină, cenușie, cu nisip în compoziție, decorat cu bandă din striuri drepte (fig. 39/6).

Locuința nr. 29 (fig. 14/2). A fost descoperită în secțiunile XCI și XCII, săpate în 1984. Este de tipul celor cu podeaua puțin adâncită față de nivelul de construcție. Partea săpată are o formă rectangulară, cu laturile de cca. 3.60×4.00 m și colțurile rotunjite. Podeaua amenajată prin băătorire se afla la cca. -0.45 -0.50 m față de nivelul de construcție. Nu s-au găsit gropi de furci. Menționăm câteva bucăți de chirpic cu urme imprimate de pari, de la pereții locuinței. Pe suprafața podelei, s-au găsit mai mulți bolovani împrăștiați. Unii provin de la vatră, dar cei mai mulți au fost inițial puși peste acoperișul din resturi vegetale. În momentul prăbușirii acoperișului acești bolovani au ajuns pe podea. Intrarea s-a aflat pe latura de sud-vest.

Spre colțul de nord s-a descoperit o vatră simplă, deschisă, din pământ și bolovani de râu. De formă ușor ovoidală era puțin albiată față de podea și puternic arsă.

Inventar. În locuința I₂₉ s-a găsit un inventar sărac, constând din fragmente ceramice, majoritatea provenind din vase lucrate la o roată cu turație lentă. Câteva fragmente provin din borcane și tipsii (fig. 41/9) lucrate manual, dintr-o pastă grosieră. Majoritatea fragmentelor provin din borcane, confecționate la roată, dintr-o pastă mai bună. Sunt borcane, de mărime mică și mijlocie, cu buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 41/5; 42/1, 4, 5). Mai menționăm câteva bucăți de zgură și mai multe resturi faunistice.

Locuința nr. 30 (fig. 15/1; 17/2). A fost descoperită în secțiunile XCV și XCVI, săpate în 1984. Este de tipul celor cu podeaua mult adâncită față de nivelul de construcție, deci un bordei. Locuința I₃₀ a fost de dimensiuni mari, partea săpată în pământ avea laturile de cca. 3,60 × 4,50 m, colțurile mult rotunjite. Podeaua amenajată prin bătătorire se afla la cca. -0,90 -1,35m, în funcție de panta terenului. Podeaua era aproape orizontală. Intrarea în bordei era situată pe latura de sud. Spre latura de vest a avut o laviță cruțată în pământ, cu lățimea maximă de cca. 1,15m, înălțată față de podea cu cca. 0,15m. Nu s-au găsit la colțuri sau pe margini gropi de furci. Spre colțul de est, în apropiere de o vatră deschisă, a fost surprinsă o groapă cu diametrul de cca. 0,35m, care se adâncea cu 0,30m în podeaua locuinței. Probabil în această groapă a fost fixat un stâlp pentru susținerea acoperișului. Pereții locuinței considerăm că s-au ridicat pe tălpi de lemn, fixați pe marginea gropii bordeiului. În umplură s-au aflat mai multe fragmente de chirpic, având imprimate urme de bârne, precum și fragmente de fățuială.

În această locuință s-au descoperit mai multe instalații pentru foc. Înspre colțul de vest s-a găsit un cuptor din pietre de dimensiuni mari (fig. 15/1; 18/3). La exterior cuptorul avea o formă paralelipipedică, cu dimensiunile în plan orizontal de cca. 1,50 × 1,15 m, iar înălțimea de cca. 0,80 - 0,90m. Pereții cuptorului delimitau o vatră mult alungită, ușor albiată și puternic arsă. Spatele cuptorului mergea până aproape în peretele bordeiului. În partea superioară a cuptorului, în spate, s-a găsit începutul unui horn (fig. 18/3). Este pentru prima dată, când la un cuptor din bolovani, se găsește hornul prin care se evacua fumul.

Spre colțul de vest al podelei, la oarecare distanță de pereți s-a găsit o vatră simplă deschisă, din pământ și bolovani. Vatra ușor albiată în podea, ca și pietrele din jurul său, era puternic arsă.

În colțul de nord s-a găsit un cuptor pentru redus minereul. Cuptorul avea o formă tronconică, cu diametrul bazei de 0,50 m și înălțimea păstrată de 0,38m. Fundul cuptorului era puțin albiat și puternic zgurificat, ca și pereții. Sub crusta albicioasă groasă de 2-2,5 cm, urma un stat de pământ ars puternic, la roșu-cărămiziu, pe o grosime de 4-5 cm. În peretele cuptorului, spre sud, deci spre interiorul locuinței, era un orificiu, de fapt gura cuptorului, situat la cca. 15 cm față de podea. În cuptor s-a găsit un fragment de lupă din fier.

Inventar. În pământul de umplutură și pe podea, mai ales în zona cuptorului din bolovani și a vetrei deschise, s-a găsit un inventar bogat și variat. Menționăm, în primul rând numeroase fragmente ceramice provenind din vase lucrate manual și la roată. În parte, aceste fragmente provin din borcane (fig. 43/1) și tipsii (fig. 41/10; 44/7), lucrate manual din pastă grosieră cu cioburi pisate în compoziție. Majoritatea fragmentelor provin din vase borcan, de diferite mărimi, confecționate la o roată cu turație lentă, dintr-o pastă mai bună. Sunt borcane, care au gura largă, buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, și pereții ornamentați cu benzi de linii drepte și vălurite (fig. 41/7, 8; 43/2, 5; 44/5, 6).

Menționăm și un fragment dintr-un vas borcan, lucrat la roată rapidă, dintr-o pastă aspră cu nisip mult în compoziție, decorat cu striuri drepte și vălurite (fig. 41/6).

În apropierea cuptorului din pietre, s-a găsit un fragment dintr-o tavă mare, rectangulară, de tipul celor numite deseori "vetre portative".

Dintre celelalte obiecte de inventar, menționăm un fragment dintr-o lamă de cuțit din fier, două gravoare din fier (fig. 53 l. 8), patru străpungătoare din os (fig. 53 2-5), un cercel din sârmă rotundă din bronz, cu un capăt îngroșat (fig. 48 4) și un obiect din lut cilindric, având 6,50 cm lungime și un diametru de 1cm, a cărei funcționalitate nu o putem preciza, probabil un mâner (?).

Locuința nr.31 (fig. 15 1). A fost descoperită în secțiunea XCV săpată în 1984. Este de tipul celor cu podeaua puțin adâncită față de nivelul de construcție. Avea laturile de cca. 2,30 - 2,50 - cca. 3,50m, iar podeaua, amenajată prin bătătorire, se afla la cca. -0,35 -0,45m față de nivelul de construcție. Nu s-au găsit gropi de fureci și nici alte indicii

privind construcția pereților. Este posibil ca încăperea să fi fost acoperită simplu, în două pante, în sistemul colibelor. Practic, așa-zii pereți și acoperișul făceau "corp comun".

Aproape de mijlocul laturii de vest s-a găsit o vatră mică, de tipul celor deschise, din pământ și bolovani. Vatra, rotundă, cu fundul puțin albiat față de podea, era arsă pe o grosime de cca. 4-4.5cm.

Spre colțul de nord-est s-a găsit o groapă, tronconică în plan vertical, gura mai mare decât fundul. Diametrul gropii la nivelul podelei era de $0,80 \times 1,05$ m. Groapa se adâncea cu 0,70m față de nivelul podelei, respectiv cu 1,35m față de nivelul actual al terenului. În groapă nu s-a găsit decât pământ de umplutură. Având în vedere că pereții gropii prezentau urme de ardere, considerăm că ne aflăm în fața unei gropi de păstrat provizii.

Inventar. În pământul de umplutură și pe podea s-au găsit mai multe fragmente ceramice. Câteva provin din vase borcan lucrate cu mâna, din pastă grosieră. Cele mai multe provin din vase borcan confecționate la roată dintr-o pastă mai bună, cu microprundișuri în compoziție. Aceste borcane de dimensiuni mijlocii au fost ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 42/3.6; 44/1-3). Un vas este decorat până aproape de bază cu o bandă vălurită (fig. 41/11). Nu s-au găsit alte obiecte de inventar.

Locuința nr. 32 (fig. 15/2). A fost descoperită în secțiunea XCVIII, săpată în 1984. Este o locuință de suprafață al cărui contur a fost delimitat cu aproximație. De formă rectangulară, cu laturile de cca. $3,00 \times 3,75$ m, podeaua locuinței se afla la cca. -0.30 m față de nivelul actual al terenului, răzuit în ultimii ani. Nu s-au găsit gropi de furci sau alte indicii privind construcția pereților. Este posibil ca acoperișul să fi fost în două pante. Intrarea în locuință era, probabil, spre colțul de nord-vest, unde terenul era mai jos.

Spre colțul de nord-est, la cca. 1m de marginile podelei s-a găsit o vatră simplă, deschisă, realizată din pământ și bolovani. Vatra era ușor albiată în podea și puternic arsă.

Inventar. Pe podeaua locuinței s-au găsit câteva fragmente ceramice care provin din borcane și tipsii (fig. 42/10), lucrate cu mâna, dar mai ales din borcane lucrate la roată, dintr-o pastă mai bună, fiind ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 42/7, 9).

Locuința nr. 33 (fig. 15/2). A fost descoperită tot în secțiunea XCVIII, la câțiva metri spre sud de locuința nr. 32. Este tot o locuință de suprafață, al cărei perimetru a fost stabilit cu aproximație pe baza întinderii podelei, pe care erau răspândiți bolovani cu urme de arsură, pigmenți de cărbuni și fragmente ceramice.

Dimensiunile locuinței au fost de cca. $3,75 \times 4,10$ m. Podeaua se afla la cca. $-0,28 - 0,30$ m față de nivelul actual de călcare. Nu s-au găsit gropi de furci. Probabil acoperișul a fost realizat în două pante. Intrarea a fost pe latura de nord în partea mai joasă a terenului.

Înspre colțul de sud, la oarecare distanță de marginile podelei a fost o vatră simplă din pământ și bolovani. Vatra de formă ovoidală era puțin albiată în podea, și puternic arsă. Urme de arsură prezentau și pietrele din apropierea vetrei.

Inventar. Pe podeaua locuinței s-au găsit câteva fragmente ceramice, care provin din vase borcan lucrate manual, dar mai ales din vase borcan lucrate la o roată cu turație lentă. Sunt borcane de dimensiuni mijlocii, având gura largă, buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, ornamentate cu benzi de striuri drepte sau vălurite (fig. 42/2).

***

Nivelului așezării din secolele VIII-IX îi aparțin și două vetre în aer liber.

Vatra nr. 3 a fost descoperită aproape de capătul de est al secțiunii XXXVIII, săpată în 1977. Este o vatră în groapă, de forma rotundă cu diametrul de cca. 0,60m și se adâncea cu cca. 0,30-0,35 m față de nivelul de călcare. În groapă, aproape de suprafață, s-au găsit câteva fragmente ceramice, dintre care unul dintr-un vas borcan lucrat manual, ornamentat cu creștături pe buză; un fragment dintr-o tipsie și un fragment dintr-un borcan, confecționat la roată, ornamentat cu striuri drepte și vălurite. Pe fundul gropii, arsă puternic, s-au găsit câteva pietre și multă cenușă. Asemenea vetre în groapă, pentru a proteja focul împotriva curenților, sunt cunoscute și în alte așezări din a doua jumătate a mileniului I d. Hr., dar se întâlnesc în unele sate, până în zilele noastre.

Vatra nr.9 a fost descoperită în secțiunea XCVI, săpată în 1984.

Este din pământ și câteva pietre, realizată la nivelul de călcare. Vatra era ușor albiată și puternic arsă. În zona vetrei s-au găsit câteva mici fragmente ceramice decorate cu striuri drepte și vălurite.

După cum s-a arătat la prezentarea locuințelor, s-au descoperit și câteva gropi de provizii, situate în interiorul complexelor de locuire.

În stratul de pământ în care s-au descoperit complexele de locuire din secolele VIII-IX s-au găsit și câteva obiecte. În secțiunea XXII, săpată în 1976, s-a găsit un fragment dintr-o seceră din fier.

În secțiunea XXV, săpată în 1976, s-a găsit un inel cu chaton oval, realizat dintr-o panglică din bronz, având capetele desfăcute (fig. 48/1)

În secțiunea XLVI, s-a găsit un gravoar din fier (fig. 54/9).

În secțiunea CII, s-a descoperit o piatră de râșniță, cu marginile rotunjite, cu diametrul de cca. 0,38 - 0,40 m, grosimea de 6 cm, confecționată dintr-o gresie nisipoasă. Mai menționăm descoperirea în diverse secțiuni a unor lame fragmentare de cuțite din fier (fig. 54/7; 55/4-9) și fusaiole (fig. 53/6, 7). În secțiuni, în afara complexelor de locuire s-au găsit mai multe fragmente ceramice care aparțin nivelului așezării din secolele VIII-IX (fig. 42/12; 43/3, 7, 8).

***

După cum s-a văzut din prezentarea celor 23 de locuințe și a inventarului aferent, în nivelul mai nou al așezării de la Izvoare-Bahna s-a descoperit un material arheologic mai bogat și diversificat. S-a putut observa că multe elemente de cultură materială cum ar fi tipurile de locuințe, de instalații pentru foc, dar și unele obiecte, ca de exemplu cuțitele din fier, fusaiolele din lut, străpungătoarele din os, și chiar unele forme ceramice lucrate cu mâna, au multe atribute intrinseci comune cu cele din nivelul mai vechi al așezării, nivel atribuit secolelor VI-VII. Dar chiar și la aceste elemente de cultură materială se observă totuși o arume evoluție internă, care evidențiază în fapt o evoluție în timp. Dacă avem în vedere și elementele noi neîntâlnite în nivelul anterior, atunci este vizibil că ne aflăm într-o nouă etapă din evoluția așezării de care ne ocupăm.

Descoperirile din faza mai nouă a așezării de la Izvoare-Bahna, începând cu tipul de așezare, de locuințe, de instalații pentru foc și până la inventarul mobil constând din ceramică, obiecte din metal, os, piatră

etc. își găsesc numeroase analogii într-o serie de așezări din spațiul vechii Dacii încadrate cronologic în secolele VIII-IX.

Prețutindeni unde au fost descoperite, așezările din secolele VIII - IX, la fel ca cele din etapa precedentă, sunt situate așa cum este și cazul așezării de care ne ocupăm, pe terasele din preajma unor pâraie și izvoare cu apă potabilă. Astfel de situații s-au întâlnit la Brășăuți-Neamț⁵⁹, Borniș⁶⁰, Dodești⁶¹, Borșeni⁶² etc.

Locuințe de tipul celor din nivelul mai nou al așezării, fie că e vorba de bordeie și locuințe cu podeaua puțin adâncită față de nivelul de construcție (fig. 19/2), sau locuințe de suprafață, cu instalații pentru foc constând din vetre simple deschise, din pământ și bolovani; cuptoare din bolovani și cuptoare din lut de tipul celor cotlonite, s-au descoperit în numeroase așezări din secolele VIII-IX cum sunt cele de la Hlincea⁶³, Spinoasa⁶⁴, Dănești⁶⁵, Oncești⁶⁶, Băiceni⁶⁷, Brășăuți⁶⁸, Borniș⁶⁹, Dodești⁷⁰, Borșeni⁷¹ etc. din Moldova, precum și în Muntenia⁷², Oltenia⁷³, Transilvania și Banat⁷⁴.

---

⁵⁹ Victor Spinei și Dan Monah, *Așezarea prefeudală de la Brășăuți*, în Mem. Antiq., II, 1970, p.372.

⁶⁰ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, *Așezarea medievală timpurie de la Borniș – "Vărărie", județul Neamț*, în Mem. Antiq., XIX, 1994, p.333-334.

⁶¹ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.12.

⁶² Ioan Mitrea, Gh. Dumitroaia și El. Ciubotaru, *art. cit.*, în Mem. Antiq., XXI, 1997, p.131.

⁶³ M. Petrescu-Dîmbovița, *Șantierul Hlincea-Iași*, în SCIV, IV, 1953, 1-2, p.312 și urm.; idem, SCIV, V, 1954, 1-2, p.233 și urm.; idem, SCIV, VI, 1955, 3-4, p.687 și urm.

⁶⁴ A. Nițu și D. Teodor, *Șantierul arheologic Spinoasa*, în Materiale, V, 1959, p.485 și urm.

⁶⁵ M. Petrescu-Dâmbovița și Em. Zaharia, *Sondajul arheologic de la Dănești-Vaslui*, în Materiale, V, 1959, p.52-56.

⁶⁶ Ioan Mitrea, *Așezarea prefeudală de la Oncești (jud. Bacău)*, în Carpica, IV, 1971, p.273-274, fig.2.

⁶⁷ Ion Ioniță și Victor Spinei, *Așezarea prefeudală târzie de la Băiceni-Siliște*, în Arh. Mold., VII, 1972, p.307 și urm.

⁶⁸ Victor Spinei și Dan Monah, *art.cit.*, p.373-376.

⁶⁹ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, *art. cit.*, p.334-351.

⁷⁰ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.49-73.

⁷¹ Ioan Mitrea, Gh. Dumitroaia și El. Ciubotaru, *art. cit.*, p.182-186.

⁷² Maria Comșa, *Cultura materială veche românească (Așezările de la Bucov-Ploiești)*, Ed. Academiei, București, 1978, p.16-42.

⁷³ Octavian Ioropu, *op. cit.*, p.150-155.

Vetre simple din pământ, cu sau fără strat de lipitură, înconjurate de pietre, de tipul celor descoperite în mai multe locuințe din nivelul mai nou al așezării de care ne ocupăm, s-au întâlnit în numeroase așezări din Moldova⁷⁵. Dintre descoperirile mai recente menționăm pe cele de la Dodești⁷⁶, Borniș⁷⁷ și Borșeni⁷⁸. După cum s-a văzut din prezentarea complexelor de locuire, cuptorul de piatră este frecvent întâlnit în nivelul mai nou al așezării. Construite din bolovani de râu și piatră spartă, aceste cuptoare aveau în exterior o formă aproximativ paralelipipedică. Uneori partea din spate ca și partea superioară a cuptorului erau rotunjite. La baza cuptorului se foloseau bolovani mai mari, deseori aceștia erau puțin înfiți în pământ. Pereții delimitau, în interior, o vatră de cele mai multe ori de formă ovală, alungită, puțin albiată în podea și puternic arsă. Când cuptorul în spate era rotunjit, atunci și pereții în interior aveau o formă asemănătoare, încât vatra lua o formă de potcoavă. Dintre așezările în care s-au găsit asemenea cuptoare din piatră menționăm pe cele de la Dodești⁷⁹, Oncești⁸⁰, Borniș⁸¹ și Borșeni⁸².

În mai multe locuințe, din nivelul mai nou al așezării s-au găsit cuptoare din lut cotlonite. Realizate prin scobire în pereții locuințelor, aveau o vatră de formă circulară, cu diametrul de cca. 1 - 1,30m. Bolta semisferică avea o înălțime maximă de cca. 0.35-0,45m. Vatra acestor cuptoare era mai înaltă decât podeaua locuințelor, ușurând accesul la cuptor. Rareori gura acestor cuptoare era întărită cu bolovani. În unele locuințe s-au găsit câte două cuptoare din lut. Asemenea cuptoare sunt frecvente în așezările din secolele VI-VII, dar se întâlnesc și în așezările din secolele VIII-IX, ca de exemplu la Dodești⁸³.

---

⁷⁴ Mircea Rusu, *Transvania și Banatul în secolele VI-IX*, în *Banatica*. 4, 1977, p.187; 203-204.

⁷⁵ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...* p.74.

⁷⁶ Idem, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...* p.49-61.

⁷⁷ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, *art. cit.*, p.334-335.

⁷⁸ I. Mitrea, Gh. Dumitroaia și El. Ciubotaru, *art. cit.*, p.184.

⁷⁹ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...* p.64, fig. 26 b.

⁸⁰ I. Mitrea, *art.cit.*, în *Carpica*, IV, 1971, p.273-275.

⁸¹ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, *art.cit.*, p.337, fig.3; 339.

⁸² I. Mitrea, Gh. Dumitroaia și El. Ciubotaru, *art.cit.*, p.184.

⁸³ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...* p.64, fig.26 a. De reținut că asemenea cuptoare sunt frecvente și în nivelul mai vechi din secolele VI-VII, al așezării de la Izvoare-Bahna.

Este locul să menționăm că asemenea cuptoare cotlonite în pereții locuințelor se întâlnesc și în așezările carpice⁸⁴, dar și după secolele VIII-IX, până în plină epoca medievală⁸⁵.

Ca o anexă a instalațiilor pentru foc sunt tăvile mari, rectangulare sau ovoidale, cu marginea de cca. 8-10 cm. înălțime și o grosime de 5-6 cm.. Fundul acestor tăvi avea o grosime de 6-8cm. Deseori marginile tăvilor erau ornamentate cu alveole mari. Aceste tăvi, numite impropriu "vetre portative" erau puse deasupra cuptorului din piatră, sau chiar deasupra unor vetre cu un parament mai ridicat din pietre, și foloseau la uscatul și prăjitul boabelor. Întâlnite în locuințele din secolele VI-VII, aceste tăvi sunt prezente în continuare și în așezările din secolele VIII-IX⁸⁶, ca de exemplu la Suceava - Drumul Național⁸⁷, Spinoasa și Prodana-Bîrlad⁸⁸, Brășăuți⁸⁹ etc.

Tăvile acestea, de forma unor tipsii de dimensiuni mari, ar putea fi incluse în categoria recipientelor, de un fel deosebit, dar nu pot fi considerate, în sine, ca un tip de instalații pentru foc⁹⁰. Cel mult aceste tăvi sunt o "anexă" a instalațiilor pentru foc.

În nivelul mai nou al așezării s-au găsit și cuptoare pentru redus minereul, care își au analogii la Budureasca și Șirna, jud. Prahova⁹¹, precum și în alte așezări de pe teritoriul României⁹².

Minereul necesar era procurat din lentilele feruginoase care se găsesec în malurile pâraului Băhnișoara.

---

⁸⁴ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Ed. Academiei, București, 1973, p.24.

⁸⁵ N. Constantinescu, *Coconi. Un sat din Câmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrân*, Ed. Academiei, București, 1972, p.38, fig.11/2.

⁸⁶ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.74-75.

⁸⁷ M. D. Matei, *Contribuții la cunoașterea ceramicii slave de la Suceava*, în SCIV, X, 1959, 2, p.423.

⁸⁸ Dan Gh. Teodor, *Unele probleme privind evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în Carpica, II, 1969, p.263.

⁸⁹ Victor Spinei și Dan Monah, *art.cit.*, p.375.

⁹⁰ Călin Cosma, *Considerații privind așezările rurale și tipurile de locuințe din Transilvania în secolele VIII-X*, în Ephemeris Napocensis, VI, 1996, Cluj-Napoca, p.273.

⁹¹ Ștefan Olteanu, Nina Neagu, D. Șeclăman, *Tehnologia obținerii fierului din minereul și problema continuității istorice pe teritoriul României în mileniul I e.n.*, în SCIVA, 32, 1981, 2, p.217-225.

⁹² Dan Gh. Teodor, *Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în secolele IV-XI d.Hr.*, Ed. Helios, Iași, 1996, p.12-19.

În legătură cu ceramica descoperită în nivelul mai nou al așezării se impun de la început câteva observații. În primul rând materialul ceramic din acest nivel este mult mai numeros decât în etapa precedentă. A doua observație este aceea că ponderea ceramicii lucrate la roată sporește mult în raport cu ceramica confecționată manual. Ceramica lucrată manual, dintr-o pastă grosieră cu cioburi pisate în compoziție, și mai rar cu nisip și microprundișuri este reprezentată de borcane, castroane și tipsii. Pasta din care au fost confecționate aceste vase nu este bine frământată (nici nu putea fi din cauza cioburilor pisate!) ceea ce a determinat ca după ardere pereții să se prezinte fisurați și sfărâncioși.

Unele neregularități ale suprafeței vaselor, atât la exterior cât și în interior, se datorează și urmelor lăsate de degete sau de spatula folosită pentru finisat. Vasele lucrate cu mâna au fost arse incomplet și neuniform. Probabil, ca și în cazul ceramicii lucrate cu mâna din secolele VI-VII și în etapa mai nouă, majoritatea vaselor din această categorie au fost arse în cuptoarele din locuințe sau chiar pe vetre deschise. Nu s-a găsit nici un cuptor special pentru ars ceramica. Culoarea exterioară a vaselor borcan este brun-cenușiu sau cărămizie de diferite nuanțe. Culoarea tipsiilor este cărămizie sau gălbuie.

Pentru a asigura rezistența acestor vase, având în vedere pasta grosieră din care erau lucrate, pereții dar mai ales fundurile erau mult îngroșate.

Ca forme, din categoria ceramicii lucrate cu mâna putem distinge trei tipuri principale: borcane, castroane și tipsii.

Vasele borcan reprezintă cca. 80-85% din totalul ceramicii lucrate manual. Pe baza materialului descoperit putem deosebi două tipuri sau variante de borcane. Un prim tip îl constituie borcanele de dimensiuni mijlocii și uneori mari, având corpul mai mult sau mai puțin bombat, cu umerii profilați, gura mai largă decât baza, cu un început de gât și buza mai mult sau mai puțin răsfrântă. Unele borcane din această variantă au buza ornamentată cu alveole sau creștături (fig. 31/1, 3). Pe un vas descoperit în L₁₇, pe lângă creștături pe buză, pe umăr a fost realizat un ornament dintr-o linie incizată vălurită sub care a fost imprimat un semn rotund, având capetele desfăcute și prelungite (asemănător cu litera omega?), (fig. 34/2).

Al doilea tip de vas borcan are corpul mai zvelt, deseori alungit, umerii mai mult sau mai puțin profilați, prelinși, buza răsfrântă, rotunjită

sau teșită și gura largă (fig. 36/1). Și borcanele din această variantă au buzele uneori decorate cu alveole sau creștături. Foarte rar apare un decor și pe corpul vasului. Așa de exemplu pe umărul unui vas se observă două rânduri de alveole (fig. 28/6). Un alt fragment decorat pe buză cu alveole, prezintă pe umăr un registru de striuri verticale, formând un fel de metopă (fig. 28/2).

Alte forme de borcane, întâlnite în locuințele din nivelul mai nou al așezării, derivă din cele două tipuri prezentate.

Vase borcan, lucrate manual, de forma celor prezentate au fost descoperite în numeroase așezări din secolele VIII-IX, între care amintim Hlincea⁹³, Spinoasa⁹⁴, Lozna⁹⁵, Băiceni⁹⁶, Dodești⁹⁷, Borniș⁹⁸, Borșeni⁹⁹, etc.

În nivelul mai nou al așezării de la Izvoare-Bahna s-au găsit și câteva castroane, în stare fragmentară. Sunt de formă tronconică, și foarte rar ușor bitronconică, cu pereții mai îngroșați și ușor arcuiți. Uneori buza castroanelor este ornamentată cu alveole sau creștături. Un fragment care provine dintr-un castron de formă ușor bitronconică, a fost ornamentat cu striuri orizontale ușor vălurite. Castroanele găsite în nivelul mai nou al așezării își găsesc analogii în descoperirile de la Brășăuți¹⁰⁰, Lozna-Dorohoi¹⁰¹, Fundu-Herții¹⁰², Băiceni¹⁰³, Borniș¹⁰⁴ etc. Originea acestor

---

⁹³ M. Petrescu-Dimbovița. *art.cit.*, în SCIV, V, 1954, 1-2, p.233-248; idem, *art.cit.*, în SCIV, VI, 1955, 3-4, p.687.

⁹⁴ A. Nițu și D. Teodor. *art. cit.*, p.488-490.

⁹⁵ Dan Gh. Teodor și Ioan Mitrea. *Cercetări arheologice în așezarea prefeudală de la Lozna-Dorohoi*, în Art. Mold., IV, 1966, p.282-283.

⁹⁶ Ion Ioniță și Victor Spinei. *art.cit.*, p.307 și urm. Materialul din L18 este atribuit în totalitate secolului al VIII-lea.

⁹⁷ Dan. Gh. Teodor. *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați ....* p.89-92 și ilustrația corespunzătoare.

⁹⁸ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici. *art.cit.*, p.341, fig. 6/1, 3, 4; 345, fig.9 1-6.

⁹⁹ Ioan Mitrea, Gh. Dumitroaia și El. Ciubotaru, *art. cit.*, p.185, fig. 34 1-5; 187, fig. 35 2, 6, 7-11.

¹⁰⁰ Victor Spinei și Dan Monah. *art.cit.*, p.377, fig.16/11, 12.

¹⁰¹ D. Gh. Teodor și I. Mitrea. *art.cit.*, p.283-284.

¹⁰² Mircea Petrescu-Dâmbovița și Dan Gh. Teodor, *Sisteme de fortificații medievale timpurii la est de Carpați. Așezarea de la Fundu Herții (jud. Botoșani)*. Ed. Junimea, Iași, 1987, p.54; fig. 34-4.

¹⁰³ I. Ioniță și V. Spinei. *art.cit.*, p.315; 323, fig. 10/1.

¹⁰⁴ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici. *art.cit.*, p.339; 341, fig. 6/2; 344, fig. 8 5.

castroane este locală, fiind întâlnite în Moldova încă de la începuturile Laten-ului geto-dacic¹⁰⁵.

Din categoria ceramicii confecționate manual fac parte și tipsiile. Exemplarele descoperite în nivelul mai nou al așezării sunt asemănătoare, ca formă și dimensiuni, cu cele din nivelul anterior, nivel atribuit secolelor VI-VII. De formă circulară, cu fundurile îngroșate și deseori bombate la mijloc, au diametrul situat între cca. 16-28cm. Marginea acestor tipsii deseori este aproape dreaptă (fig. 27/10, 12; 34/13) dar sunt frecvente și exemplarele cu marginea răsfrântă în afară (fig. 35/10; 41/9, 10; 44/7). Destul de rar marginea este ușor curbată spre interior (fig. 29/7). În privința înălțimii marginilor se întâlnește o mare varietate, de la exemplare aproape fără margine sau foarte puțin profilate (fig. 27/12) până la exemplare cu marginea destul de înaltă (fig. 27/13; 39/10, 11; 44/4). În unele cazuri marginile tipsiilor au fost ornamentate cu alveole (fig. 34/7). Tipsii asemănătoare sunt cunoscute în mai multe așezări din Moldova¹⁰⁶, între care amintim pe cele de la Fundu-Herții¹⁰⁷, Dodești¹⁰⁸ și Borniș¹⁰⁹.

Ceramica lucrată la roată, descoperită în nivelul mai nou al așezării, se împarte în două mari categorii: ceramică lucrată la o roată cu turație lentă, și ceramică lucrată la roata rapidă.

Prima categorie, cea mai frecventă, este reprezentată cel puțin de patru tipuri sau variante de borcane, confecționate dintr-o pastă mai bună, cu nisip și microprundișuri în compoziție, și destul de rar cu cioburi pisate.

1. Prima variantă o reprezintă borcanele de mărime mică și mijlocie, cu înălțimea de cca. 25-30cm, cu buza mai mult sau mai puțin răsfrântă, rotunjită sau teșită și șanțuită; gura largă, corpul bombat și umerii bine conturați. Vasele din această variantă au fost ornamentate cu striuri drepte și vălurite, dispuse simplu sau în benzi. Rareori au fost ornamentate și buzele, în interior, cu linii vălurite. Pe fundul unui vas,

---

¹⁰⁵ Constantin Buzdugan, *Necropola getică de la Slobozia*, în *Carpica*, I, 1968, p.84; Dan. Gh. Teodor, *art. cit.*, în *Carpica*, II, 1969, p.286.

¹⁰⁶ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.82.

¹⁰⁷ Mircea Petrescu Dîmbovița și Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p.54: fig. 34 / 3.

¹⁰⁸ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.92.

¹⁰⁹ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, *art. cit.*, p.342, fig. 7/1-3.

din această categorie, au fost imprimate niște semne pătrate, dispuse simetric (fig. 34/6).

2. Al doilea tip de vas borcan, de mărime mică sau mijloace, are corpul mai zvelt, gura mai largă decât baza. buza răsfrântă, tăiată drept, teșită și șanțuită, sau mai rar rotunjită. Aceste borcane au fost ornamentate cu motive formate din striuri drepte și vălurite, dispuse simplu sau în benzi. Uneori au fost decorate și buzele în interior.

3. Al treilea tip, sau variantă, o reprezintă borcanele de dimensiuni mari, cu înălțimea de peste 25-30cm, având gura largă, buza trasă în afară, teșită sau rotunjită. Umerii acestor vase sunt aplatizați, corpul puțin bombat, iar fundul îngust și deseori îngroșat. Aceste borcane au fost ornamentate cu linii incizate drepte sau vălurite, dispuse simplu sau în benzi.

4. A patra variantă, sau al patrulea tip, îl reprezintă vasul descoperit în L₁₇ (fig. 34/1; 46/1), descris pe larg la prezentarea inventarului acestei locuințe. Este un unicat până acum în spațiul est-carpatic.

Primele trei variante de borcane, lucrate la roata cu turație lentă, își găsesc analogii în numeroase așezări din Moldova atribuite secolelor VIII-IX¹¹⁰. Amintim în acest sens, spre exemplificare, vasele asemănătoare descoperite la Brășăuți¹¹¹, Dodești¹¹², Borniș¹¹³, Lespezi-Homocea¹¹⁴ etc.

Vase asemănătoare se întâlnesc și în spațiul dintre Prut și Nistru în peste 90 de stațiuni arheologice¹¹⁵, dar și în Muntenia¹¹⁶ și Transilvania¹¹⁷.

¹¹⁰ Dan. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic*.... p.85-87.

¹¹¹ V. Spinei și D. Monah, *art. cit.*, p.371 și urm.

¹¹² Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați*.... p.89; 90, fig.40; 93, fig. 43; 95, fig. 45; 97, fig. 47; 98, fig. 48; 99, fig. 50 etc.

¹¹³ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, *art. cit.*, p.348, fig. 11 / 2-6; 350, fig. 12 / 1-6.

¹¹⁴ Ioan Mitrea, *Săpăturile de salvare din așezarea prefeudală de la Lespezi-Homocea*, în *Carpica*, VIII, 1976, p.183-189.

¹¹⁵ I. A. Rafalovici, *Slaviane VI-IX*.... p.12-13; G. B. Feodorov, G.F. Cebotarenco, *Pamiatnicki drevnih slavian (VI-XIII vv)*. Chișinău, 1974, p.20-37.

¹¹⁶ Maria Comșa, *Cultura materială veche românească. (Așezările de la Bucov-Ploiești)*, Ed. Academiei. București, 1978, p.66-80 și ilustrațiile referitoare la secolele VIII-IX.

¹¹⁷ Z. Syekely, *Contribuții la cultura slavă în sec. VII-VIII în sud-estul Transilvaniei*, în *SCIV*, XIII, 1962, 1, p.53-56; Mircea Rusu, *art.cit.*, în *Banatica*, 4, 1977, p.187.

Deși puțin numeroase, în nivelul mai nou al așezării este prezentă și ceramica lucrată la roată rapidă, dintr-o pastă mai bună, cu nisip și microprundișuri în compoziție, sau dintr-o pastă fină, cenușie sau negricioasă. În cadrul acestei categorii putem distinge două subvariante.

O variantă o constituie borcanele lucrate la roata rapidă dintr-o pastă aspră, cu microprundișuri în compoziție, ornamentate cu striuri drepte și vâlurite.

O a doua variantă o constituie vasele borcan confecționate dintr-o pastă fină, de culoare cenușie sau negricioasă. Au gura largă, corpul bombat și buza răsfrântă, îngroșată (fig.30/17; 31/4). Deseori sunt ornamentate cu motive din linii lustruite. Această specie ceramică reprezintă o moștenire a civilizației daco-romane¹¹⁸, transmisă peste secole și reactualizată în forme noi cu începere din secolul al VIII-lea d. Hr.

Ceramica lucrată la roată rapidă, atât varianta din pastă cu microprundișuri, cât și varianta din pastă fină cenușie-negricioasă își găsește analogii în mai multe așezări din secolele VIII-IX, precum cele de la Băiceni¹¹⁹, Dănești¹²⁰, Fundu-Herții¹²¹, Dodești¹²² etc.

Ceramica de import este prezentă doar prin câteva fragmente de amfore de origine bizantină. Nu s-a putut preciza tipul de amfore din care provin aceste fragmente. Nici încadrarea lor cronologică nu s-a putut face cu exactitate. Foarte probabil ca unele să aparțină unor tipuri de amfore întâlnite în secolele VI-VII.

Pe lângă ceramică în nivelul mai nou al așezării de la Izvoare-Bahna s-au găsit mai multe unelte din fier, os, lut etc., precum și câteva obiecte de podoabă și vestimentare. Dintre uneltele din fier menționăm în primul rând mai multe lame de cuțit, întregi sau fragmentare, de tipul celor întâlnite în toate așezările din secolele VIII-IX¹²³.

O piesă deosebită o reprezintă cuțitul cu volute descoperit în L₅ (fig. 47/1), lucrat dintr-o singură bucată de fier, mânerul face corp comun

¹¹⁸ Eugenia Zaharia, *Câteva observații despre arheologia și istoria sec. VIII-XI pe teritoriul R.S. România*, în Aluta, I, 1969, p.122; Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.84.

¹¹⁹ I. Ioniță și V. Spinei, *art.cit.*, fig. 10/2-4.

¹²⁰ Mircea Petrescu-Dimbovița și Em. Zaharia, *art.cit.*, p.54.

¹²¹ Mircea Petrescu-Dimbovița și Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p.55-56; fig. 40-49.

¹²² Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.89.

¹²³ Idem, *Teritoriul est-carpatic...*, p.77.

cu lama. Piesa are o lungime de 11,4cm, din care mânerul ,măsoară 8cm. Vârful cuțitului nu s-a păstrat. Mânerul are muchii, este dreptunghiular în secțiune, având capătul desfăcut sub forma a două volute. Aceste volute serveau la atârnare, aveau și un rol ornamental și foarte probabil chiar o funcție magică¹²⁴. Piese asemănătoare, încadrate în secolele VIII-IX au fost descoperite la Lozna-Dorohoi¹²⁵ și în mai multe localități din Ucraina și Republica Moldova¹²⁶.

Dintre obiectele de fier legate de practicarea agriculturii menționăm un fragment de seceră (fig. 48/2), cu analogii în așezările din secolele VIII-IX de la Dodești-Vaslui¹²⁷, Borniș - Neamț¹²⁸ și Hansca în Basarabia¹²⁹.

Străpungătoarele din os sunt mai frecvente în nivelul nou al așezării de la Izvoare-Bahna. Reamintim că în L₅ s-au găsit 27 de străpungătoare, fiind vorba de un adevărat atelier. Asemenea piese se găsesc în mai toate așezările din secolele VIII-IX de la răsărit de Carpați¹³⁰ în care s-au făcut cercetări de mai mare amploare, precum la Fundu-Herții¹³¹, Dodești¹³², Borniș¹³³ etc.

Fusaiole bitronconice sau ovoidale (fig. 48/9, 11; 52/6; 56/1-3, 5, 6. 9) de tipul celor descoperite în complexe de locuire de la Izvoare-

---

¹²⁴ Andrej Pleterski, *Nozici z zavojkoma v zgodnjem srednjem veku*, în Acta Archaeologica, 34, 1983, Ljubliana, 1984, p.393.

¹²⁵ Ioan Mitrea, *Unele considerații privind originea, cronologia și semnificația etno-culturală a cuțitelor cu volute descoperite pe teritoriul României*, în Carpica, XVI, 1984, p.88, fig. 2/21.

¹²⁶ Idem, *Elemente slave în cultura secolelor VIII-X din spațiul carpato-danubiano-pontic. Cuțitele cu volute și semnificația lor*, în volumul *Din istoria Europei romane*, Oradea, 1995, p.295-300. Aici sunt prezentate și cuțitele cu volute din spațiul de la est de granița răsăriteană a României și anume de la Revno, Pererîta pe Șes, Alcedar, Lopatna, Trebujeni și Brănești, cu bibliografia corespunzătoare.

¹²⁷ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.75; 76, fig. 29/4.

¹²⁸ Dan Gh. Teodor și Rodica Popovici, *art.cit.*, p.338, fig. 4/2.

¹²⁹ I. A. Rafalovici, *op. cit.*, p.112, fig. 17/4, 5.

¹³⁰ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.77.

¹³¹ Mircea Petrescu-Dîmbovița și Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, fig. 32/4-8.

¹³² Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.78.

¹³³ Dan Gh. Teodor și R. Popovici, *art.cit.*, p.340, fig. 5/1-3.

Bahna se întâlnesc frecvent în așezările din secolele VIII-IX¹³⁴, amintind, spre exemplu, pe cele de la Dodești¹³⁵, Borniș¹³⁶ etc.

Și celelalte unelte și obiecte de uz casnic și gospodăresc, precum gravoarele din fier, pietrele de ascuțit, râșnițele etc. își au analogii în numeroase descoperiri din Moldova, încadrate în secolele VIII-IX¹³⁷.

Dintre obiectele de podoabă și vestimentare menționăm cerceii și inelele, cu o valoare deosebită artistică, cronologică și etno-culturală.

În locuința L₃ a fost descoperit un cercel din bronz, cu partea semilunară dezvoltată și pandantiv în formă de stea (fig. 47/2). Partea semilunară este ornamentată pe margine cu un motiv din granule. Pe față mai are șase cerceulețe imprimare, realizate prin ștanțare și dispuse simetric. Pandantivul stelat este format dintr-un buton semisferoidal, având dispuse pe margini cinci triunghiuri umplute cu granule. Butonul sferoidal este acoperit pe protuberanță de un bob, înconjurat de un cerc în relief. Asemenea cerceii sunt cunoscuți atât pe teritoriul României, cât și în regiunile învecinate¹³⁸. Recent cerceii cu pandantiv stelat au făcut obiectul unui nou studiu de sinteză. Pe baza analizei atributelor intrinseci și a unor analogii încadrăm cercelul de factură bizantină de la Izvoare-Bahna¹³⁹ în secolul al VIII-lea cu posibilitatea de prelungire a datării până la începutul secolului al IX-lea¹⁴⁰. În nivelul mai nou al așezării s-au găsit și câteva exemplare de cerceii lucrați dintr-o sârmă din bronz, circulară în secțiune, având unul dintre capete îngroșat (fig. 48/2-4). Asemenea piese au mai fost semnalate în complexe din secolele VIII-IX¹⁴¹.

Din categoria obiectelor de factură bizantină, amintim și un inel. Piesa descoperită în secțiunea XXV, a fost lucrată prin batere dintr-o panglică din bronz, la mijlocul căreia prin ciocănire s-a alcătuit un chaton

¹³⁴ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.78.

¹³⁵ Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.79; 81, fig. 33 1-6; 82, fig. 82 1-6.

¹³⁶ Dan Gh. Teodor și R. Popovici, *art.cit.*, p.340, fig.5 / 5-9.

¹³⁷ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.75-78.

¹³⁸ Ioan Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX e.n.*, în *Carpica*, XII, 1980, p.109-110, cu întreaga bibliografie din note. Cf. și Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n.*, Iași, 1981, p.68; 111, fig. 19: 1-3, 5-9.

¹³⁹ Dan Gh. Teodor, *Cerceii cu pandantiv stelat din secolele VI-VIII d.Hr. în spațiul carpato-danubiano-pontic*, în *Arh. Mold.*, 18, 1995, p.187-206.

¹⁴⁰ Ioan Mitrea, *art. cit.*, p.110.

¹⁴¹ Maria Comșa, *op. cit.*, p.120, fig. 95/9-13; 121-122.

oval. Inelul are capetele deschise. Chatonul este decorat cu motive realizate prin ștanțare, din interior spre exterior, obținându-se un ornament din cinci protuberanțe, una pe mijloc, iar celelalte patru dispuse simetric, în cruce, spre margini. Cele patru protuberanțe sunt despărțite de două linii, punctate, în relief, realizate în aceeași tehnică și dispuse perpendicular unele pe altele formând o cruce. Pe marginea chatonului, ca și împrejurul protuberanțelor rotunde sunt realizate cercuri punctate (fig. 48/1). Ca formă și dimensiuni, cele mai apropiate analogii pentru piesa descrisă, le găsim la inelul, realizat tot dintr-o panglică din bronz și având capetele desfăcute, descoperit în așezarea de la Oncești-Bacău¹⁴². Pe baza acestei analogii, dar și a altora destul de apropiate¹⁴³, încadrăm inelul de la Izvoare-Bahna în secolul al VIII-lea, poate mai larg în secolul al VIII-lea și începutul secolului al IX-lea d.Hr.

Analiza întregului inventar, dar mai ales a ceramicii și pieselor din metal, între care cerceii și inelul cu chaton oval ocupă un loc important, permite încadrarea nivelului mai nou al așezării de la Izvoare-Bahna în secolele VIII-IX. Foarte probabil această etapă din evoluția așezării a început pe la sfârșitul secolului al VII-lea, ocupă din plin secolul al VIII-lea și se încheie la începutul secolului al IX-lea d.Hr.

---

¹⁴² Ioan Mitrea, *art.cit.*, în *Carpica*, IV, 1971, p.282, fig. 8/2; 283-284; 285, fig. 10/1.

¹⁴³ Idem, *art.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p.111.

V. COMUNITATEA SĂTEASCĂ DIN SECOLELE VI-IX. CONCLUZII ISTORICE

" Istoria se face cu documente scrise, fără îndoială, când ele există. Dar ea se face, ea trebuie să se facă fără documente scrise dacă acestea lipsesc. Cu tot ceea ce ingeniozitatea istoricului îi permite să folosească... cu tot ceea ce, aparținând omului, servește omului, exprimă omul, înseamnă prezența, activitatea, gusturile și modul de a fi al omului".

(Lucien Febvre)

În capitolul precedent am înfățișat pe larg realitățile arheologice din așezarea aparținând secolelor VI-IX de la Izvoare-Bahna. Ansamblul descoperirilor arheologice prezentate înfățișează rodul activității umane, și reprezintă viața materială sau civilizația materială¹. Altfel spus aceste mărturii arheologice reprezintă ceea ce s-ar putea numi istoria reală². Pe baza acestor mărturii încercăm să remodelăm structurile comunității ce a trăit la Izvoare-Bahna în veacurile VI-IX, să refacem istoria lor și în final să formulăm unele concluzii de ordin general istoric. Firește că demersul nostru, și mai ales încercarea de a propune anumite concluzii istorice, nu va întruni unanimitatea specialiștilor în materie. Dar nici nu ne așteptăm la așa ceva, în primul rând pentru că nu ar fi posibil. Cu un secol și jumătate în urmă marele istoric Guizot spunea că "există o sută de feluri de a face istoria"³ și acest lucru este cu atât mai adevărat atunci când "reconstituirea" se bazează pe documente arheologice și nu pe izvoare

¹ Fernand Braudel. *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1984, p.6.

² Lucian Boia. *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997, p.5.

³ Idem. *op. cit.*, p.8-9.

scrise. În cazul nostru nici nu avem posibilitatea confruntării documentelor arheologice cu izvoarele scrise decât într-o foarte mică măsură, având în vedere absența aproape totală a acestora din urmă, pentru spațiul și epoca la care ne referim.

Tot ceea ce putem face e să încercăm să determinăm obiectele, materialele descoperite în pământ, să "vorbească".

Conștienți de limitele surselor arheologice în reconstituirea realităților istorice, cu deosebire a realităților etnice, vom încerca totuși să remodelăm tabloul general de viață al comunității sătești din așezarea prezentată și în final să fixăm locul acestei așezări în ansamblul cercetărilor istorico-arheologice din spațiul est-carpatic al vechii Dacii privind a doua jumătate a mileniului I d.Hr.

A. AȘEZAREA, LOCUINȚELE ȘI ANEXELE GOSPODĂREȘTI

Din prezentarea cadrului fizico-geografic au rezultat condițiile optime oferite viețuirii umane de locul în care a trăit comunitatea sătească din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna. Așezări nefortificate cu asemenea poziții favorabile, situate în preajma unor bogate surse de apă și păduri, cu terenuri bune pentru agricultură și unele bogății ale subsolului, cum ar fi lentilele feruginoase, se întâlnesc în numeroase regiuni ale spațiului est-carpatic⁴ și pe un plan mai larg al întregului spațiu carpato-dunăreano-pontic⁵. Asemenea locuri pentru așezări au fost preferate de comunitățile umane și înainte de secolele VI-IX, ca și după aceea⁶.

În fapt, cum era și firesc, asemenea poziții favorabile, au fost preferate pentru locuire de diferite comunități etnice în diverse regiuni ale Europei, așa încât nu se poate face vreo legătură între tipul de așezare și

⁴ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.13-14; 68-72.

⁵ Ștefan Olteanu, *Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII-IX)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p.28-33; idem, *Societatea carpato-danubiano-pontică în secolele IV-XI. Structurile demo-economice și social-politice*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1997, p.21-42.

⁶ După cum s-a arătat în capitoul anterior, chiar la Izvoare-Bahna s-au succedat, în aceeași vatră de așezare, comunități umane din epoca eneolitică și până târziu în secolele XVII-XVIII.

elementul etnic, altfel spus nu se pot face atribuiri etnice doar pe baza tipului de așezare.

Tipurile de locuințe întâlnite în secolele VI-IX la Izvoare-Bahna, adică bordeie, locuințe cu podeaua mai mult sau mai puțin adâncită față de nivelul de construcție, și locuințe de suprafață, având ca instalații pentru foc cuptoare din piatră, cuptoare din lut și vetre simple din pietre, sunt larg răspândite în spațiul carpato-danubiano-pontic dar și în alte regiuni ale Europei.

În măsura în care aceste tipuri de locuințe se întâlnesc și în secolele anterioare, frecvente fiind în sec. V-VI, dar și în perioada următoare, după secolul al IX-lea d. Hr., ele pot fi puse pe seama unor comunități autohtone. Dar aceleași tipuri le întâlnim, de exemplu, la slavi. Procopius din Caesarea spune că sclavinii și anții "locuiesc în colibe jalnice, răzlețiți unii de alții și mereu se mută dintr-un loc în altul... locuiesc sporadic, în corturi împrăștiate"⁷. Este greu să acceptăm că adăposturile, în fapt locuințele amintite de Procopius, erau folosite numai de slavi. Dar și unii arheologi consideră tipurile de locuințe de felul celor de la Izvoare-Bahna și în general din spațiul est-carpatic, ca fiind preluat de la slavi⁸. Tot aceiași arheologi recunosc însă să asemene tipuri de locuințe se întâlnesc în cultura "tumulilor carpatici", cultură în esență dacică, de unde au fost preluate de slavi⁹. După cum se poate constata aceste tipuri de locuințe au fost folosite în aceleași regiuni de diverse grupuri etnice. Nu credem că pe baza tipului de locuință se pot face atribuiri etnice sigure. Doar anumite elemente de detaliu pot fi legate de un grup sau altul din punct de vedere etnic. Foarte probabil la nivelul epocii secolelor VI-IX asemenea tipuri de locuințe au fost folosite și de slavi, în teritoriul lor de baștină sau în regiunile în care au migrat, dar și de autohtonii din spațiul carpato-danubiano-pontic. Asemenea case

---

⁷ Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*, Editura Academiei, București, 1963, III, 14, 24-30.

⁸ I. P. Rusanova, B.A. Timoșciuk, *Kodân – slavjunskie poselenja V-VIII vv. na. r. Prut*, Moscova, 1984, p.28-39.

⁹ Idem, *op. cit.*, p.4: Gheorghe Postică, *Unele considerații privind interpretarea etnică a monumentelor arheologice medievale timpurii din nordul Bucovinei*, în vol. *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat* (coordonator Victor Spinei), Iași, 1997, p.120.

monocelulare, fără tavan despărțitor s-au păstrat în zona de podiș a Moldovei, dar și în alte regiuni, până în epoca modernă¹⁰.

În legătură cu dispunerea locuințelor în cadrul așezării, atât în etapa secolelor VI-VII, cât și în faza mai nouă, încadrată în secolele VIII-IX, s-a observat gruparea "în cuiburi", fenomen ce poate fi pus în legătură cu existența unor familii înrudite. Acest fenomen al dispunerii locuințelor "în cuiburi", aparținând unor grupuri de familii înrudite, este frecvent în a doua jumătate a mileniului I d.Hr.¹¹.

Anexele gospodărești, cum ar fi cuptoarele pentru încălzit și preparat hrana, sau gropile de provizii, nu pot constitui criterii certe de atribuire etnică. Firește că unele instalații precum vatra simplă din pietre sau cuptorul din lut cotlonit, dar și cuptorul pentru redus minereul, au o veche tradiție în spațiul vechii Dacii. Cuptorul din pietre este legat mai mult de condițiile climatice decât de un anume etnic. Așa încât nu trebuie să ne surprindă că asemenea instalații se întâlnesc atât la autohtonii din spațiul carpato-danubiano-pontic, cât și în lumea slavă.

Apariția cuptorului din bolovani, poate fi legată mai degrabă de anumite schimbări climatice produse la un moment dat, în anumite regiuni ale Europei, decât de un anume etnic.

B. OCUPAȚIILE LOCUIȚORILOR

Mai mult decât tipurile de așezări și locuințele. materialele reflectând ocupațiile locuitorilor oferă mai multe date pentru unele considerații de ordin socio-economic, etno-cultural și cronologic.

Pentru cei care au trăit la Izvoare-Bahna, atât în secolele VI-VII cât și în secolele VIII-IX, agricultura, înțeleasă în sensul său larg, de

---

¹⁰ Corina Nicolescu, *Case, conace și palate vechi românești*, Editura Meridiane, București, 1979, p.21; Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Editura Științifică, București, 1973, p. 157-160.

¹¹ Eugenia Zaharia, *Populația românească în Transilvania în secolele VII-VIII. (Cimitirul nr.2 de la Bratei)*, Ed. Academiei, București, 1977, p.118; Ioan Mitrea, *art.cit.*, în *Carpica*, XII, 1980, p.63; Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați...*, p.137.

cultivare a plantelor și creșterea animalelor¹², a ocupat locul cel mai important.

Dovezile arheologice privind practicarea agriculturii au o semnificație deosebită nu numai din punctul de vedere al cunoașterii unei laturi de bază a vieții economice a comunității sătești¹³, dar și a problemei continuității, dacă avem în vedere faptul că pentru dovedirea "stăruinței românilor în Dacia Traiană" A. D. Xenopol a adus drept argument esențial caracterul sedentar și îndeletnicirea agricolă a strămoșilor noștri¹⁴.

Dintre dovezile arheologice privind cultivarea pământului, de către locuitorii de la Izvoare-Bahna în secolele VI-IX, amintim cele câteva unelte cum ar fi secerile și cosoarele, apoi resturile de paie și boabe de grâu în bucățile de chirpic, provenite de la pereții locuințelor; tăvile mari, numite impropriu "vetre portative", folosite pentru prelucrarea unor varietăți de grâu în vederea consumului¹⁵; numărul mare de tipsii și cuptoarele din lut pentru copt pâine; rășnițele întregi sau fragmentare, precum și gropile pentru depozitat rezerve de grâne etc. Deși nu s-a găsit nici un brăzdar, este de presupus că plugul se folosea, ca și în alte așezări contemporane din Moldova¹⁶. Foarte probabil că asemenea obiecte erau păstrate cu grijă, fiind greu de procurat, fapt pentru care erau transmise de la o generație la alta. La părăsirea locuinței, sau chiar a așezării, asemenea unelte erau luate de posesorii lor.

În sprijinul argumentării noastre privind practicarea agriculturii de către sătenii de la Izvoare-Bahna, ca și în general de populația locală din spațiul vechii Dacii în secolele VI-IX, poate fi invocată și poziția așezărilor, situate, aproape fără excepție, în terenuri bune pentru

---

¹² *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ed. Academiei, București, 1975, p.19, sub voce "agricultura".

¹³ Ioan Mitrea, *Locul și rolul îndeletnicirilor agricole în viața comunităților autohtone din spațiul carpato-nistean în secolele VI-X*, în volumul "Al XIV-lea simpozion național de istorie și retrologie agrară a României". Bacău, 1994, p.23-24.

¹⁴ Maria Matilda Alexandrescu-Dersca și Valeriu Bulgaru, *A.D. Xenopol și continuitatea poporului român în Dacia pe baza permanenței îndeletnicirilor sale agricole*, în *A.D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa*, Editura Academiei, București, 1972, p.47-59.

¹⁵ Ștefan Olteanu, *Societatea românească...* p.70-75; idem, *Societatea carpato-danubiano-pontică...*, p.89.

¹⁶ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.20, 77; Ștefan Olteanu, *Societatea carpato-danubiano-pontică...*, p.78-80.

agricultură, precum și terminologia de bază, care este latină, atât cea referitoare la cereale, cât și la tehnica agricolă¹⁷.

Prezența cosoarelor în această așezare (fig. 25/5, 6) atestă practicarea viticulturii, îndeletnicire statornică în spațiul vechii Dacii încă din vremea geto-dacilor.

Să reamintim în context că și terminologia de bază cu privire la vița de vie, la muncile practicate și obiectele folosite, este latină¹⁸.

Alături de cultivarea pământului, sătenii din așezarea de la Izvoare-Bahna se ocupau și de creșterea animalelor. Analiza resturilor faunistice descoperite atestă creșterea unor mamifere domestice precum taurinele, porcinele, ovicaprinele, calul, câinele și probabil măgarul (atestat pentru prima dată în materialul faunistic din Moldova). Mai multe resturi de oase atestă prezența găinii domestice. Ca frecvență, în ordine descrescătoare, s-ar situa taurinele de mărime medie, urmate de porcine, ovicaprine, cal, găini, câine și probabil măgar¹⁹.

Porcinele și găina domestică, specii incompatibile cu nomadismul, evidențiază caracterul stabil al comunității din așezarea de care ne ocupăm.

Unele resturi osteologice evidențiază prezența mistrețului²⁰, vânat în pădurile din apropiere.

Creșterea animalelor domestice este dovedită indirect și de aflarea în locuințe a unor obiecte legate de practicarea unor meșteșuguri care aveau drept scop prelucrarea lânii și picilor. Avem în vedere numeroasele fusaiole, ace din os, precum și numărul foarte mare de străpungătoare din os. Reamintim că în locuința nr.5, din secolele VIII-IX, s-au găsit 27 de străpungătoare din os, fiind vorba de un adevărat atelier.

Subliniind importanța creșterii animalelor în viața economică a comunității din așezarea de la Izvoare-Bahna, din secolele VI-IX, trebuie

---

¹⁷ C. C. Giurescu, *Formarea poporului român*. Editura Scrisul românesc, Craiova, 1973, p.97-98; V. Neamțu, *La technique de production céréalière en Valachie et en Moldavie jusqu'au XVIII-e siècle*, Editura Academeie, București, 1975, p.43, 145, 228, 267.

¹⁸ N. Al. Mironescu, *Cu privire la istoricul viticulturii tradiționale românești. "Țara vinului" sau "Podgoria Alba-Iulia"*, în *Apulum*, VII, 1969, p.489; I.I. Russu, *Elemente autohtone în limba română*, Editura Științifică, București, 1970, p.102-106.

¹⁹ Sergiu Haimovici, *Studiul materialului faunistic din așezările de la Cârliți-Filipești (secolele II-V) și Izvoare-Bahna (sec. VI-IX)*, în *Carpica*, XVI, 1984, p.96-98.

²⁰ Idem, *op. cit.*, p.97. Colți de mistreț s-au găsit și în alte locuințe dezvelite ulterior.

reținut că această ocupație era strâns legată de cultivarea pământului. Nu numai că cele două activități economice de bază erau complementare, dar creșterea unor animale era menită să ajute și la cultivarea pământului. Prezența unei psalii, ca și resturile osteologice de cal, atestă folosirea acestui animal nu numai pentru călărie, dar probabil și pentru tracțiune, inclusiv la cultivarea pământului. Nu este exclus ca și o parte din taurine să fi fost folosite la lucrările agricole.

Pe lângă cultivarea pământului și creșterea animalelor, un rol important în viața economică a comunității sătești de care ne ocupăm, l-au avut meșteșugurile casnice și gospodărești, de la cele privind prelucrarea metalelor, a lutului (respectiv a ceramicii), a produselor animaliere, a lemnului, osului și pietrei.

Obținerea și prelucrarea fierului în cadrul așezării de la Izvoare-Bahna este dovedită de prezența cuptoarelor pentru redus minereul, a zgurei și fragmentelor de lupe de fier; a lingurii din lut pentru turnat, precum și a numeroaselor gravoare. În legătură cu procurarea minereului de fier, acesta provenea din malurile pârâului Băhnișoara, respectiv din lentilele feruginoase de proveniență sedimantar-aluvionară²¹, întâlnite și în alte regiuni ale vechii Dacii²².

Dovadă a prelucrării fierului este și numărul apreciabil de cuțite și alte obiecte din fier, aflate în aproape toate locuințele din această așezare. Pe lângă fier se prelucrau, probabil, și alte metale, precum bronzul și argintul, mărturie stând obiectele descoperite între care reamintim cerceii simpli sau cel cu pandantiv stelat și inelul din bronz; cercelul cu pandantiv stelat din argint. Este posibil ca unele din aceste obiecte de podoabă, precum cerceii cu pandantiv stelat și inelul cu chaton, să fi fost procurate prin schimb cu alte comunități din spațiul est-carpatic. Este greu de crezut că realizarea unor asemenea piese, care presupunea o măiestrie deosebită, se putea face în orice așezare. Au existat anumite centre cu ateliere în Moldova²³ pentru produs asemenea podoabe, de unde prin schimb ajungeau în cele mai îndepărtate și izolate așezări. Firește că

²¹ Ioan Mitrea, *art. cit.*, in *Carpica*, XII, 1980, p.124.

²² Ștefan Olteanu, *Societatea carpato-dunubiano-pontică...*, p.102-106.

²³ Dan Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n.*, Editura Junimea, Iași, 1981, p.32; idem, *Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în secolele IV-XI d.Hr.*, Editura Helios, Iași, 1996, p.30.

este foarte posibilă proveniența unor asemenea podoabe din atelierele bizantine²⁴.

O ocupație importantă a unor membri ai comunității sătești o constituia confecționarea ceramicii. Și în epoca secolelor VI-IX, ceramica ocupa un loc important în ansamblul inventarului dintr-o așezare. Ceramica²⁵, prin atributele sale intrinseci poate contribui la încadrarea cronologică a unor ansambluri arheologice, dar alături și de alte mărturii poate oferi și date privind atribuirile etno-culturale. Așa se explică atenția mare pe care arheologii o acordă analizei acestei categorii de materiale.

Este neîndoielnic că olăria din secolele VI-VII, confecționată manual, era realizată în cadrul așezării, fiind arsă în cuptoare obișnuite, mai ales în cele din lut, folosite și pentru prepararea hranei.

Probabil și o mare parte din ceramica lucrată la roată, respectiv categoria confecționată în secolele VIII-IX, la o roată cu turație lentă, să fi fost realizată în cadrul așezării, deși nu s-a găsit nici un cuptor pentru arderea acestor vase. Marea cantitate de ceramică aflată în toate locuințele din nivelul mai nou al așezării, nivel încadrat în secolele VIII-IX poate fi un argument în favoarea tezei că această categorie de vase se confecționa în cadrul așezării. În schimb, ceramica lucrată la roata rapidă, fie din pastă mai aspră, cu nisip și microprundișuri în compoziție, întâlnită mai ales în nivelul din secolele VI-VII, sau din pastă fină cenușie, din nivelul aparținând secolelor VIII-IX, era obținută prin schimb cu alte centre.

Nu avem nici o dovadă că asemenea specii ceramice se realizau în cadrul așezării. Chiar și raritatea acestor categorii ceramice ne face să

---

²⁴ Idem. *Romanitatea carpato-dunăreună și Bizanțul...* p. 33, 35.

²⁵ Oala de lut a însoțit viața omului din timpuri străvechi. Tradiția ne spune că la sugestia lui Dumnezeu, Dracul ar fi confecționat prima oală. "Ca să care apa, Dracul a făcut ciurul. După ce l-a lăsat să se chinuie cu căratul apei, Dumnezeu i-a spus să facă oala de pământ". Cf. Ion Ghinoiu, *Sălașe ale spiritului*, în *Academica*, Anul II, nr.6, aprilie, 1992, p.8. p.s. Cercetarea arheologică modernă a dovedit că vasul de lut a apărut pe o anumită treaptă de evoluție a comunităților umane, cu cca. 10.000 de ani în urmă, respectiv din neolitic. În spațiul vechii Daci ceramica apare în primele culturi neolitice, respectiv în culturile Gura-Baciului, Cârcea și Starcevo-Criș. Cf. Mircea Petrescu-Dîmbovița, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iași, 1978, p.45-49; Mircea Petrescu-Dîmbovița, H. Daicoviciu, Dan Gh. Teodor, Ligia Bârză și Florentina Preda, *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A. București, 1995, p.37-38.

credem că era adusă din alte centre mai apropiate sau chiar mai îndepărtate.

Așa cum ilustrează materialele descoperite, sătenii de la Izvoare-Bahna, în secolele VI-IX, se ocupau și cu prelucrarea lemnului, a osului, a pietrei, după cum vânatul și pescuitul vor fi deținut un loc important în procurarea hranei sau blănurilor atât de necesare pentru haine, dar folosite și în interiorul locuințelor.

Din analiza materialelor descoperite în cele două niveluri de locuire, rezultă că în secolele VI-VII comunitatea era săracă, trăind în condiții foarte grele. Inventarul descoperit în nivelul mai nou al așezării, din secolele VIII-IX evidențiază un oarecare progres economic și evident un nivel de viață mai acceptabil. Dovadă a creșterii nivelului economic, a obținerii unor cantități mai mari de produse pentru subsistență, este și creșterea numărului de locuințe, respectiv sporul demografic din secolele VIII-IX, față de perioada anterioară.

C. STRUCTURI DEMOGRAFICE, SOCIAL-POLITICE ȘI ELEMENTE DE VIAȚĂ SPIRITUALĂ

Cercetările arheologice de mai mare amploare efectuate la Izvoare-Bahna au avut drept rezultat dezvelirea unei importante așezări din secolele VI-IX, în a cărei evoluții s-au delimitat două etape, una mai veche din secolele VI-VII, și alta din secolele VIII-IX. Primul lucru care reține atenția este acela că deși este vorba aproximativ de aceeași vatră, ca întindere, și cam aceeași durată în timp, numărul locuințelor sporește mult în etapa mai nouă. Dacă în nivelul din secolele VI-VII au fost descoperite doar nouă locuințe (fig.4), în nivelul aparținând secolelor VIII-IX au fost dezvelite 23 de locuințe (fig.5). Atât în prima etapă cât și în a doua, dispunerea locuințelor era neuniformă.

În amplasarea caselor s-a ținut cont de configurația terenului, de apropierea de sursele de apă potabilă, iar în unele cazuri probabil este vorba de grupări, formând adevărate "cuiburi" aparținând unor familii înrudite. Numărul restrâns de locuințe din nivelul atribuit sfârșitului secolului al VI-lea și secolului al VII-lea d.Hr. trebuie pus și pe seama condițiilor tulburi provocate de neamurile în migrație. Și în regiunea în care se află așezarea de la Izvoare-Bahna, ca și în tot spațiul vechii Dacii, în vremea la care ne referim nu exista o autoritate politică statornică,

chiar și "barbară"²⁶, ci o stare continuă de insecuritate, cu urmări negative asupra dezvoltării de ansamblu a comunităților.

Perioada de oarecare stabilitate care începe din secolul al VIII-lea d.Hr. a favorizat unele progrese economice, având drept efect sporirea numărului de așezări, a numărului de locuințe în cadrul așezărilor și în final un spor demografic. Comparativ cu secolul VI-VII, în secolele VIII-IX se poate vorbi de o adevărată "explozie" demografică în tot spațiul carpato-danubiano-pontic²⁷, ca și în alte regiuni ale Europei.

Realitățile arheologice de la Izvoare-Bahna permit și alte considerații care întăresc observațiile privind tabloul paleodemografic din spațiul est-carpatic al României în secolele VI-IX²⁸.

După cum s-a menționat, a fost investigată prin săpături o suprafață de cca. 15.000mp., dar întreaga așezare probabil că măsoară cca.20.000mp.

În nivelul vechi al așezării s-au descoperit 9 locuințe. Dacă am lua în calcul tot ca locuințe și colibe, indicate prin cele șapte vetre simple, am avea un total de 16 locuințe în nivelul așezării din secolele VI-VII. În acest caz ar rezulta o suprafață de cca. 1250mp. per gospodărie. În nivelul vechi al așezării suprafața medie a locuințelor este de 11mp., revenind cca.2,75mp. pe o persoană, luând în calcul o medie de patru persoane la o familie. Suprafața ocupată la sol de cele 16 locuințe este de 176mp., la o populație ce poate fi estimată la cca. 64 de persoane. Aceste date se referă la așezarea din secolele VI-VII pe întreaga durată. Dar nu trebuie uitat că nu toate cele nouă, sau 16, locuințe erau contemporane.

Din faza mai nouă au fost descoperite 23 de locuințe. Dacă luăm în calcul ca locuințe și adăposturile indicate de cele două vetre "în aer liber" din acest nivel, ar rezulta un număr de 25 de locuințe. În acest caz, în nivelul din secolele VIII-IX reveneau la o gospodărie 800 mp. de teren din cadrul așezării. În această etapă suprafața medie la locuințelor era de cca. 12mp., revenind cca. 3mp.pe o persoană luând în calcul o medie de patru persoane la o familie. În cazul unor familii formate din cinci persoane, suprafața locuibilă era de cca. 2,4mp. pe o persoană. Suprafața ocupată la sol de cele 25 de locuințe era de cca. 300mp., la o populație ce

²⁶ Mircea D. Matei, *Geneză și evoluție urbană în Moldova și Țara Românească până în secolul al XVII-lea*, Editura Helios, Iași, 1997, p.56.

²⁷ Ștefan Olteanu, *Societatea carpato-danubiano-pontică...*, p.26.

²⁸ Ioan Mitrea, *Estimări paleodemografice privind spațiul est-carpatic al României în secolele VI-X*, în *Carpica*, XX, 1989, p.315-338.

poate fi estimată la cca. 100-125 de persoane. Și în cazul așezării din secolele VIII-IX trebuie avut în vedere că nu toate cele 23, sau 25, de locuințe erau contemporane.

Din compararea acestor date rezultă că numărul de locuitori care trăiau la un moment dat în așezarea de la Izvoare-Bahna, în secolele VI-VII, sau în secolele VIII-IX, era destul de mic. Comparând și cu situația din alte așezări contemporane, ar rezulta că un sat, în fapt un cătun, din secolele VI-VII avea la un moment dat cca. 7-8 locuințe, respectiv familii, iar în secolele VIII-IX un sat avea, la un moment dat cca. 10-12 case, respectiv familii.

Pe baza acestor date putem estima populația unui sat din secolele VI-VII la cca. 28-32 locuitori, iar în secolele VIII-IX la cca. 40 sau maximum 60 de locuitori²⁹. Aceste estimări privind mărimea satelor din secolele VI-VII, și din secolele VIII-IX, ni se par verosimile dacă avem în vedere că în secolul al XVII-lea satele din Moldova nu cuprindeau mai mult de 20 de gospodării³⁰.

Comunitatea sătească de la Izvoare-Bahna, încă din secolele VI-VII va fi fost organizată într-o obște sătească. Foarte probabil, că în această etapă, având în vedere ponderea mare a elementului slav, vor fi fost încă menținute și caracteristici ale obștii gentilice.

Satul, respectiv obștea teritorială, avea o conducere, alcătuită din adunarea "oamenilor buni și bătrâni"³¹. Obștea teritorială de la Izvoare-Bahna, o obște "de tip bizantin"³², va fi făcut parte dintr-o uniune de obști, o "romanie populară"³³ din această regiune, nucleu al unui viitor cnezat sau voievodat.

---

²⁹ Idem, *art. cit.*, p.333

³⁰ Al. I. Goța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p.132.

³¹ Eugenia Zaharia, *Populația românească în Transilvania...*, p.106-121; idem, *Rolul istoric al obștilor sătești. Contribuții la cunoașterea istoriei românilor în mileniul I. Închinare țărânimii române*, în Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui, II, 1980, p.133-143; idem, *Organizarea social-economică și militar-politică a românilor în mileniul I. Satele devălmașe de tip vrâncean*, în Studii și Cercetări-Vrancea, Focșani, IV, 1981, p.143-147.

³² P.P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova în orânduirea feudală*, București, 1964, p.20; 108-110; Eugenia Zaharia, *Populația românească în Transilvania...*, p.106-121.

³³ N. Iorga, *La "Roumanie" danubienne et les barbares au VIe siècle*, în Revue belge de philologie et d'histoire, III, 1924, p.36.

Datele privind viața spirituală a membrilor comunității sătești de la Izvoare-Bahna în secolele VI-IX sunt foarte puține. Unele considerații pot fi făcute plecând de la situația generală din spațiul est-carpatic și mai larg de pe ambele versante ale Carpaților³⁴, din acea vreme.

În secolele VI-VII slavii ajunși în aceste regiuni erau profund atașați religiei păgâne³⁵. Și eventualele grupuri de slavi care se mai infiltrază în aceste regiuni, mai târziu, în secolele VIII-IX, erau încă păgâne. Dovadă, între altele, prezența cuțitelor cu volute, având și o semnificație magico-religioasă, vehiculate de slavi în aceste regiuni³⁶.

Membrii comunității de la Izvoare-Bahna, reprezentând elementul autohton, vor fi îmbrățișat, în parte, încă din secolele VI-VII creștinismul.

Deși nu avem mărturii certe în cadrul așezării, facem această afirmație plecând de la situația generală din Moldova în epoca respectivă. În multe așezări din secolele V-VII din spațiul est-carpatic s-au descoperit numeroase și importante mărturii ale răspândirii creștinismului³⁷.

În unele așezări numărul obiectelor paleocreștine este atât de mare încât se poate vorbi chiar de încreștinarea în masă a locuitorilor. O asemenea comunitate creștină, în secolele V-VI, a existat în așezarea de la Davideni³⁸, situată la nord de Izvoare-Bahna, pe valea râului Moldova. Și totuși s-ar putea pune următoarea întrebare: cum de la Davideni s-au găsit atât de numeroase și importante obiecte paleocreștine, în vreme ce la Izvoare-Bahna lipsesc aproape cu totul?

Facem precizarea că majoritatea obiectelor paleocreștine de la Davideni aparțin nivelului cronologic care cuprinde sfârșitul secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea. Ori, așa cum s-a mai spus, începuturile așezării de la Izvoare-Bahna pot fi situate doar în ultimele

---

³⁴ Ioan Mitrea, *Elemente comune în cultura materială și spirituală din regiunea central-sud-vestică a Moldovei și sud-estul Transilvaniei în secolele VI-X, expresie a unității etnice de pe ambele versante ale Carpaților*, în Vrancea, VIII-X, Focșani, 1991, p.81-108.

³⁵ Nelu Zugravu, *Geneza creștinismului popular al românilor*, București, 1997, p.481.

³⁶ Ioan Mitrea, *Elemente slave în cultura secolelor VIII-X din spațiul carpato-danubiano-pontic. Cuțitele cu volute și semnificația lor*, în volumul *Din istoria Europei romane*, Oradea, 1995, p.229.

³⁷ Dan Gh. Teodor, *Creștinismul la est de Carpați de la origini și până în secolul al XII-lea*, Iași, 1991, p.82-96; 160-166.

³⁸ Ioan Mitrea, *Comunități creștine din secolele VI-VII în regiunea subcarpatică a Moldovei*, în Pontica, XXVIII-XXIX, 1995-1996, p.227-232.

decenii ale secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea d.Hr. Prima jumătate a secolului al VI-lea, ca urmare și a măsurilor luate de Iustinian³⁹, începând cu anul 535, a însemnat o epocă de intensă încreștinare și a populației autohtone de la est de Carpați. În fapt așa cum s-a demonstrat recent într-o importantă lucrare, epoca secolelor V-VI reprezintă etapa generalizării creștinismului în spațiul carpato-danubiano-pontic⁴⁰. După domnia lui Iustinian, în condițiile pătrunderii slavilor spre Dunărea de Jos, piesele paleocreștine din spațiul est-carpatic sunt mai rare. Asistăm la un recul nu numai în privința răspândirii creștinismului, dar și a nivelului culturii materiale. Dacă avem în vedere și ponderea elementelor slave în nivelul vechi al așezării de la Izvoare-Bahna, respectiv în secolele VI-VII, atunci se explică lipsa obiectelor paleocreștine. Pătrunderea unor importante grupuri de slavi în a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea d.Hr. a provocat un moment de discontinuitate în evoluția culturii materiale și spirituale din spațiul est-carpatic, ca și în general în spațiul vechii Dacii⁴¹. Abia din secolul al VIII-lea asistăm la un reviriment în evoluția culturii materiale și spirituale, context în care și creștinismul se va revigora.

La Izvoare-Bahna, în nivelul așezării din secolele VIII-IX, s-au găsit câteva obiecte cu însemne paleocreștine. Reamintim că pe peretele de la baza unui borcan a fost imprimată o cruce în pasta crudă a vasului. Pe fundul unui alt vas există un motiv dispus în cruce, iar pe inelul cu chaton oval, se observă două linii punctate dispuse perpendicular, respectiv în cruce. Desigur sunt puține elemente și unele poate chiar incerte, dar având în vedere că în secolele VIII-IX creștinismul era un fenomen larg răspândit în spațiul est-carpatic⁴², ca și în general în regiunile nord-dunărene⁴³, putem admite, în fapt, că și comunitatea sătească de la Izvoare-Bahna era creștină.

De altfel majoritatea elementelor de cultură materială din nivelul aparținând secolelor VIII-IX sunt de factură autohtonă și aparțin culturii vechi românești.

---

³⁹ N. Iorga, *Istoria vieții bizantine*, București, 1974, p.68-72.

⁴⁰ Nelu Zugravu, *op. cit.*, p.359-445.

⁴¹ Lucian Boia, *op. cit.*, p.136-138; Alexandru Madgearu, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București, 1997, p.115-123.

⁴² Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p.91-96; 160-166.

⁴³ Nelu Zugravu, *op. cit.*, p.479 și urm.

Comunitatea sătească din secolele VIII-IX de la Izvoare-Bahna se caracterizează printr-o serie de structuri economice, demografice, social-politice și culturale specifice, care definesc, în fond, un model cultural vechi românesc. Acest model cultural se caracterizează, în esență, prin următoarele trăsături: autohtonă și stabilitatea populației, o populație românească începând cu secolul al VIII-lea d.Hr.; o economie bazată pe cultivarea pământului, creșterea animalelor, vânat și pescuit, precum și pe practicarea a numeroase meșteșuguri. Între care unele incompatibile cu nomadismul, cum ar fi extragerea și reducerea minereului de fier; forme specifice de organizare social-economică și politico-militară, respectiv obștile teritoriale și uniunile de obști; omogenitatea lingvistică și religioasă (generalizarea limbii române și a creștinismului), precum și apariția și accentuarea treptată a unor diferențieri economico-sociale⁴⁴.

Ne aillăm, în fapt, în fața unor structuri caracteristice începuturilor evului mediu românesc.

D. IMPORTANȚA CERCETĂRILOR DE LA IZVOARE-BAHNA

"Pentru o zi de sinteză,
trebuiești ani de analiză".

(Fustel de Coulanges)

În ansamblul cercetărilor arheologice privind a doua jumătate a mileniului I.d.Hr., în spațiul est-carpatic al României, așezarea de la Izvoare-Bahna ocupă un loc important. Cele două niveluri de locuire ne pun în fața unei continuități de viață în aceeași vatră de sat, care se întinde pe durată a cca. trei secole de istorie din "mileniul întunecat". Firește, continuitatea de viață umană, în cadrul aceiași așezări, nu înseamnă automat un progres permanent sub aspectul culturii materiale și continuitate etnică nealterată. Așa după cum s-a mai arătat, în nivelul din secolele VI-VII alături de elementele de factură și tradiție autohtonă apar

---

⁴⁴ Ioan Mitrea, *art. cit.*, în *Carpica*, XX, 1989, p.334; Maria Comșa, *Structuri socio-economice din secolele VI-X pe teritoriul României*, în *Carpica*, XXVI-1, 1997, p.195-203, cu o bogată bibliografie a problemei.

și elemente de factură slavă. Se confirmă, și în acest caz, observația conform căreia nicăieri în spațiul carpato-dunărean nu avem așezări "curat slave"⁴⁵. Elementul slav este atestat în fază veche a așezării prin prezența ceramicii de tip Korceak, atribuită sclavinilor⁴⁶. Ceramica de tip Korceak, aflată în mai multe locuințe din secolele VI-VII de la Izvoare-Bahna, își are apropiate analogii în descoperirile de la Kodân I și II, Rașkov II și III, Suceava-Șipot, Botoșana II, Șirna, Dulceanca⁴⁷ etc. Destul de rar au apărut la Izvoare-Bahna, în nivelul din secolele VI-VII, și fragmente ceramice de tip Penkovka⁴⁸, tip ceramic pus pe seama anților, socotiți, în ultimul timp, un conglomerat de seminții în care intrau și slavii⁴⁹.

Pătrunderea și sedentarizarea, în parte, a unor grupuri de slavi, desprinși din masa unor "fracțiuni de triburi slave"⁵⁰ ce migrau, în a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea, spre Dunărea de Jos, a avut drept urmare o decădere a culturii materiale, a nivelului de viață în general, nu numai în spațiul est-carpatic⁵¹, dar și în

⁴⁵ Ion Nestor, *art. cit.*, în RRH., III, 1964, 3, p.402; Eugenia Zaharia, *art. cit.*, în Aluta, I, 1969, p.120; Gh. Ștefan, *Formarea poporului român și a limbii sale*, București, 1973, p.50; Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.40.

⁴⁶ V. P. Petrov, *Rannoslavjanski pamiatniki korceskogo tipa*, în Archeologia, XIV, Kiev, 1962, p.3-14; V.V. Sedov, *Vostocnye slavjane v VI-XII vv*, Moscova, 1982, p.10-19; V.D. Baran, O.M. Pribodniuk, *Ceramica*, în capitolul *Rannoslavjanski kulturi V-VII vv...* din volumul *Slaviane Jugo-vostočnaia Evropi v predgosudarstvennoi period*, Kiev, 1990, p.231-237.

⁴⁷ Dan Gh. Teodor, *Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI-VII d.Hr.*, în Arh. Mold., XVII, 1994, p.223-251; idem, *Autohtoni și slavi în spațiul carpato-dunărean-pontic în secolele VI-VII d.Hr.*, în volumul *Din istoria Europei romane*, Oradea, 1995, p.286-294; idem, *Descoperiri slave în secolele VI-VIII în spațiul carpato-dunărean*, în Hierasus, X, 1996, p.98-117.

⁴⁸ I.P. Rusanova, *Pamiatniki tipa Penkovka*, în Problemy Archeologii, Leningrad, 1978, p.114-118; V.V. Sedov, *op. cit.*, p.19-28; V. D. Baran, O.M. Prihodniuk, *op. cit.*, p.234.

⁴⁹ Dan Gh. Teodor, *Unele considerații privind originea anților*, în Arh. Mold., XVI, 1993, p.205-213; Igor Corman, *Migrațiile din secolele V-VII în spațiul carpato-nistrean (Problema anților)*, în Revista Archeologica, I, Chișinău, 1993, p.93-99; idem, *L'origine ethnique des "Antes" fondée sur les découvertes archéologiques dans l'espace d'entre Prouth et Dnistr*, în Arh. Mold., XIX, 1996, p.169-189.

⁵⁰ Ion Nestor, *Formarea poporului român*, capitol în *Istoria poporului român*, sub redacția Acad. Andrei Oțetea, București, 1970, p.104.

⁵¹ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.34 l urm.; idem, *art. cit.*, în Arh. Mold., XVII, 1994, p.223 și urm.; idem, *art.cit.*, în Hierasus, X, 1996, p.98 și urm.

sud-estul Transilvaniei⁵² sau în Muntenia⁵³, deci pretutindeni unde aceștia au ajuns. Când vorbim de o decădere a culturii materiale în etapa de la sfârșitul secolului al VI-lea și prima parte a secolului al VII-lea, ilustrată și de cercetările de la Izvoare-Bahna, avem în vedere caracterul arhaic al culturii, sărăcia inventarului în general, în comparație cu situația din prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr., constatată în numeroase așezări din Moldova în care s-au efectuat cercetări de mai mare amploare, precum cele de la Botoșana-Suceava⁵⁴ și Davideni-Neamț⁵⁵. În nivelul mai vechi al așezării de la Izvoare-Bahna am semnalat lipsa aproape totală a ceramicii lucrate la roată, lipsa sau raritatea unor obiecte de factură sau influență bizantină.

Fenomenul acesta de decădere a culturii materiale, această perioadă de criză, de la sfârșitul secolului al VI-lea și din cea mai mare parte a secolului al VII-lea se constată pe spații întinse din Europa.

Abia spre sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea se observă un reviriment, chiar un fel de "renaștere"⁵⁶. Acest reviriment, vizibil și în spațiul vechii Dacii, va duce la constituirea civilizației vechi românești. La Izvoare-Bahna tabloul culturii materiale din secolele VIII-IX este schimbat radical. Începând cu secolul al VIII-lea d.Hr. și legăturile cu lumea și civilizația bizantină se revigorează, dovadă prezența în așezare a unor obiecte aparținând tipologic acestei civilizații.

Alte grupuri de slavi, puțin numeroase, pătrunse la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea⁵⁷ care au vehiculat unele forme ceramice sau obiecte precum cuțitele cu volute⁵⁸, nu vor

---

⁵² Zoltan Szekely, *art. cit.*, în SCIV, XIII, 1962, p. 47 și urm.; Mircea Rusu, *art. cit.*, în Apulum, IX, 1971, p.713 și urm.; Ioan Glodariu, Florea Costea și Ion Ciupea, *Comana de Jos. Așezările de epocă dacică și prefeudală*, Muzeul Cetății Făgăraș, 1980.

⁵³ V. Teodorescu, *art. cit.*, în SCIV, XV, 1964, 4, p.492-499; Suzana Dolinescu-Ferche, *Așezări din secolele III și IV e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București, 1974, p.63-108; 131.

⁵⁴ Dan Gh. Teodor, *Civilizația veche românească la est de Carpați în secolele V-VII e.n. Așezarea de la Botoșana*, București, 1984, p.49-72.

⁵⁵ Ioan Mitrea, *Autohtoni și slavi în secolele VI-VII în așezarea de la Davideni*, în Carpica, XXVI-1, 1997, p.174-194.

⁵⁶ Ștefan Olteanu, *Societatea românească la cumpăn de milenii...*, p.116.

⁵⁷ Dan Gh. Teodor, *art. cit.*, în Hierasus, X, 1996, p.104.

⁵⁸ Ioan Mitrea, *art.cit.*, în Carpica, XVI, 1984, p.85-94; idem, *art.cit.*, în volumul *Din istoria Europei romane*, Oradea, 1995, p.295-300; Dan Gh. Teodor, *art. cit.*, în Hierasus, X, p.104.

schimba, în esență, conținutul și caracterul culturii materiale din secolele VIII-IX.

Dacă descoperirile din nivelul mai vechi al așezării de la Izvoare-Bahna, contribuie la mai buna cunoaștere a culturii Costișa-Botoșana⁵⁹, sau mai exact a culturii Costișa-Botoșana-Hansca⁶⁰, specifică epocii secolelor VI-VII din spațiul carpato-nistrean, cele din nivelul atribuit secolelor VIII-IX contribuie la cunoașterea mai deplină a începuturilor culturii vechi românești⁶¹.

În fapt, cultura cristalizată începând cu secolul al VIII-lea d.Hr. în tot spațiul vechii Dacii este cultura veche românească, expresie a încheierii procesului de formare a poporului român. Secolul al VIII-lea reprezintă un moment de răscruce în istoria vechii Dacii, și pe un plan mai larg a sud-estului european, marcând intrarea românilor ca popor distinct, în configurația etnică a Europei medievale⁶². Cu secolul al VIII-lea începe în fapt istoria românilor și istoria creației lor materiale și spirituale. La cunoașterea acestei creații, a civilizației vechi românești, o contribuție importantă au adus-o și cercetările de la Izvoare-Bahna. În această așezare avem imaginea unui vechi sat românesc, în care locuitorii

---

⁵⁹ Dan Gh. Teodor, *Conceptul de cultură "Costișa-Botoșana". Considerații privind continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele V-VII e.n.*, în Acta Antiqua et Archeologica, I, Iași, 1983, p. 215-229; idem, *Civilizația romanică la est de Carpați...*, p.1984, p.7.

⁶⁰ Ioan Mitrea, *Realități arheologice și etno-culturale în spațiul carpato-nistrean în secolele VI-VII*, în Carpica, XXIII-2, 1992, p.212; Dan Gh. Teodor, *Societatea est-carpatică în perioada celei de-a doua jumătăți a mileniului I al e.n.*, în *Probleme actuale ale istoriei naționale și universale*, Chișinău, 1992, p.111.

⁶¹ Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic...*, p.67-99; Ioan Mitrea, *art.cit.*, în Carpica, XII, 1980, p.82-100; Dan Gh. Teodor, *art. cit.*, în *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, p.98-110; Sever Dumitrașcu, *Biharea*, I, Oradea, 1994, p.187-192.

⁶² I. Fischer, *Latina dunăreană*, București, 1985, p.206; Ligia Bârză, Stelian Brezeanu, *Originea și continuitatea românilor. Arheologie și tradiție istorică*, București, 1991, p.205; Nelu Zugravu, *Istoria romanității nord-dunărene (secolele II-VIII). Contribuții la etnogeneza românilor*, Iași, 1994, p.189; Acad. M. Petrescu-Dîmbovița, Hadrian Daicoviciu, Dan Gh. Teodor, Ligia Bârză și Florentina Preda, *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, București, 1995, p.354 (Capitol redactat de Dan Gh. Teodor); Ioan Mitrea, *Când s-a finalizat etnogeneza românilor?*, în Studii și Cercetări Științifice, Seria Științe socio-umane, Universitatea din Bacău, I, 1996, p.48-51; Dumitru Protase, *Considerații privind etnogeneza românilor în lumina vechilor și noilor cercetări*, în *Civilizația romană în Dacia*, (coordonator Mihai Bărbulescu), Cluj-Napoca, 1997, p.251.

aveau ocupații diverse de la cultivarea pământului și creșterea animalelor, la practicarea unor meșteșuguri casnice și gospodărești, cum erau cele legate de prelucrarea lemnului, a ceramicii, a torsului și țesutului etc., până la cele mai complicate, de extragere și prelucrare a minereului de fier, sau de confecționare a unor obiecte din fier, bronz sau argint. Multe din aceste activități vizau asigurarea hranei și a condițiilor de locuit.

Fără îndoială, elementul autohton, romanic, a trăit în condiții grele în secolele VI-VII, datorită pătrunderii și dominației slavilor, dar va renaște începând cu secolul al VIII-lea când se afirmă poporul român deplin format și civilizația veche românească.

Slavii pătrunși în diverse etape în aceste regiuni s-au asimilat treptat atât în daco-romanitate, cât și în românitatea nord-dunăreană⁶³.

Din secolul al VIII-lea putem vorbi de prezența unei puternice "pânze de populație autohtonă"⁶⁴, în fapt de români, în tot spațiul carpato-danubiano-pontic.

Rezultatele cercetărilor de la Izvoare-Bahna, alături de cele din tot spațiul vechii Dacii, vin să evidențieze caracterul stabil al comunităților sătești din a doua jumătate a mileniului I.d.Hr. confirmând ceea ce vasta și cuprinzătoare viziune istorică a lui N. Iorga intuise cu peste o jumătate de secol în urmă, atunci când afirma că "o populație nu părăsește niciodată chiar și în fața celor mai crunte restriști istorice, chiar și în fața celei mai înverșunate împotriviri a forțelor înseși ale firii, pământul în care și-a înfipt adânci rădăcini"⁶⁵.

Desigur, continuarea cercetărilor istorico-arheologice va aduce noi date, va schimba multe din considerațiile noastre. Faptul este firesc și așa trebuie să se întâmple normal. Dar materialele arheologice, documentele scoase din "arhivele pământului" de la Izvoare-Bahna vor rămâne, prilejuind viitoarelor generații de arheologi și istorici noi interpretări și concluzii mai consistente, spre binele și progresul istoriografiei românești.

---

⁶³ Ioan Mitrea, *Etnogeneza românilor în opera lui Vasile Pârvan*, în Suceava, X, 1983, p.847-851.

⁶⁴ P.P. Panaitescu, *Introducere în istoria culturii românești*, București, 1969, p.120-121.

⁶⁵ N. Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p.45-46.

L'habitat des VIe-IXe s. de Izvoare-Bahna Réalités archéologiques et conclusions historiques

Resume

Les explorations archéologiques de Izvoare-Bahna, faites en 1971-1980 et en 1982-1984, s'inscrivent dans le cadre plus large des recherches concernant l'époque des VIe-IXe s. de l'espace est-carpatique de la Roumanie.

Après la reconstitution sommaire du milieu géographique de la zone où se trouve l'habitat de Izvoare, com. de Bahna, dep. de Neamț, on présente un bref historique des recherches archéologiques de la zone où est situé le site archéologique des VIe-IXe s. (fig.1).

Dans le troisième chapitre de l'ouvrage on présente la méthode de fouiller et la stratigraphie de l'habitat. On consigne les niveaux d'habitation, les données concernant la surface de l'habitat des VIe-IXe s. et les observations sur l'horizon archéologique correspondant à l'habitat de la seconde moitié du Ier mil. après J.-C.

Dans le quatrième chapitre on présente en détail l'habitat des VIe-IXes. Dans une surface d'environ 15000 m², explorée par 108 tranches avec un grand nombre d'élargissements (fig.57), on a mis au jour 32 habitations et plusieurs constructions-annexes qui font partie de l'habitat des VIe-IXe s. L'habitation L₃₄ (en roumain L. locuință="habitation") appartient aux IIe-IIIe s. et l'habitation L₂₄ à un village des XVIIe-XVIIIe s.

Conformément aux observations stratigraphiques, aux superpositions d'habitations et surtout à l'analyse typologique et comparative du matériel archéologique découvert (en premier lieu de la céramique et de quelques pièces en métal), on a pu établir deux étapes de l'évolution de l'habitat de Izvoare-Bahna des VIe-IXes. On a délimité une étape plus ancienne, datée largement aux VIe-VIIe s., et une étape plus récente, datée aux VIIIe-IXe.

Dans le niveau de l'habitat des VIe-VIIe s. on a mis au jour 9 habitations (fig.4) et plusieurs constructions-annexes (foyers à l'extérieur des habitations), ainsi que fosses de provisions et ménagères.

Dans le niveau de l'habitat des VIIIe-IXe s. on a mis au jour 23 habitations (fig.5) et quelques constructions-annexes.

On présente les 9 habitations des VIe-VIIe s. et leur mobilier. Toutes les habitations de la phase ancienne de l'habitat se composent d'une seule pièce, ayant le plancher plus ou moins enfoui par rapport au niveau de construction (fig.6.1-4; 7.1-4). Les installations pour feu des habitations consistaient en foyers simples faits de terre et de grosses pierres (fig.7.4), en fours de pierres (fig.6.2; 7.1) et en fours d'argile. Les fours d'argile sont souvent creusés dans les parois de l'habitation (fig.6.1,4) et plus rarement sont réalisés d'une forme de terre réservée (fig.7.4).

On a découvert des habitations et des installations pour feu du type de celles de Izvoare-Bahna dans de nombreux habitats des VIe-VIIe s. de l'espace compris entre Carpates et Prut (Costișa-Mănoaia, Botoșana, Davideni, Dodești, Bacău-Curtea domnească), de la Bessarabie (Hansca), de l'Ukraine (Kodyn), de la Valachie (Budureasca, Dulceanca) ou de la Transylvanie (Bratei, Bezid et Sălașuri).

Dans l'ensemble du mobilier, la céramique détient une place importante. Le pourcentage le plus grand est détenu par la catégorie faite à la main d'une pâte grossière. De cette pâte on a fait des pots de diverses dimensions (fig.20.1-6; 21.1-4,6) et des plateaux (fig.21.5,7; 23.6-8; 24.5,6). La céramique faite à la main est pour la plupart de tradition autochtone, mais on observe aussi la céramique de type slave (fig.20.4-6; 24.3,4). On a mis aussi au jour des plateaux grands, nommés d'une manière impropre "foyers portatifs" (fig.22.5).

La céramique tournée est peu nombreuse, étant représentée par des vases-pots, réalisés d'une pâte meilleure, dont la composition comprend du sable et du micro-gravier, et qui sont ornements de stries (fig.22.6,8). Cette catégorie céramique continue la tradition de la céramique autochtone de la première moitié du VIe s. après J.-C.

Parmi les autres objets de mobilier, on mentionne des aiguilles en os (fig.25.4), des flèches en fer à trois ailerons (fig.25.2,3), des couteaux (fig.26.4,5,12), des serpes (fig.25.5,6) et des instruments à graver (fig.26.3,10) en fer, des fusaïoles (fig.26.1, 7, 8), des perceurs en os, des cuillères pour fondre des métaux (fig.25.7). D'une importance à part est le boucle d'oreille en argent, à pendentif étoilé (fig.25.1) qui peut être

date au VIIe s., étant un élément important pour la chronologie de la phase ancienne de l'évolution de l'habitat de Izvoare-Bahna.

Les caractéristiques et les correspondances du matériel mis au jour, la rareté de la céramique tournée et l'absence totale des fibules romano-byzantines, de type de celles fréquemment utilisées durant la première moitié du VIe s., sont des arguments en faveur de la datation des débuts de l'habitat dans la seconde moitié du VIe s. La fréquence de la céramique faite à la main, ornementée sur le bord d'alvéoles et d'entailles, ainsi que la présence du boucle d'oreille en argent à pendentif étoilé, soutiennent le prolongement de la phase ancienne jusqu'à la fin du VIIe s. après J.-C.

À la phase plus récente de l'habitat, des VIIIe-IXe s., appartiennent 23 habitations et quelques constructions-annexe (fig.5). On a décrit les 23 habitations et leur mobilier. Les habitations de la phase plus récente sont de deux types: habitations au plancher plus ou moins enfoui par rapport au niveau de construction (fig.10/1-3; 11/1-2; 12/1-4; 13/2,3; 14/1,2; 15/1) et maisons (fig.10/4; 11/3; 13/1 et 15/2). Les installations pour feu consistaient en foyers simples, ouverts (10/4; 11/3; 15/2), en fours d'argile de type de ceux creusés dans les parois de l'habitation enfouie (fig. 12/3; 13/2) et en fours de pierres (fig.10/3; 11/1,2; 12/1-4; 13/3; 14/1; 15/1). En tant qu'annexes des installations pour feu, il faut considérer les grands plateaux, nommés d'une manière impropre "foyers portatifs" (fig.37/11). Dans le niveau plus récent de l'habitat on a trouvé aussi des fours pour la réduction du minéral.

Dans l'ensemble du mobilier des VIIIe-IXe s., la céramique occupe une place importante. Dans cette étape, la céramique est beaucoup plus nombreuse et le pourcentage de la céramique tournée est plus grand.

En ce qui concerne la catégorie de la céramique faite à la main, on mentionne trois types principaux: pots (fig.28/2,3; 29/1,4; 31/1,3), soupières (fig.27/3) et plateaux (fig.27/10,12,13; 28/8; 34/3,4,7; 35/10; 39/10,11; 44/4,7; 46/3,4).

La céramique tournée du niveau plus récent de l'habitat se divise en deux catégories: la céramique faite à un tour à giration lente et la céramique faite au tour rapide. On a fait au tour plusieurs variantes de vases pots (fig.29/2,10,12; 31/5,6; 34/1,5; 35/2-9, etc.). On mentionne spécialement la présence de la céramique grise, faite au tour d'une pâte fine, grise ou noire (fig.30/1,7; 31/4; 35/1).

La céramique faite à la main présente des correspondances avec la céramique mise au jour à Hlincea, à Lozna, à Bărceni, à Dodești, à Borniș, à Borșeni etc.

Sauf la céramique, on mentionne d'autres pièces de mobilier en fer, en bronze, en os, en argile et en pierre. D'une importance à part sont le couteau à volutes (fig.47.1), le boucle d'oreille à pendentif étoilé (fig.47.2) et un anneau à chaton oval (fig.48.1). Il y a aussi de nombreux perçoirs en os. Dans L₅ on a trouvé 27 perçoirs – un véritable atelier (fig.50.1-10; 51.1-13; 52.1,3-8).

L'analyse de tout le mobilier, surtout de la céramique et de quelques objets de parure, dont quelques uns de facture byzantine, nous indique que le niveau récent de l'habitat est daté aux VIIIe-IXe s.

Dans le cinquième chapitre on fait quelques considérations sur la communauté rurale des VIe-IXe s. de Izvoare-Bahna, respectivement sur l'habitat, sur les habitations et les constructions-annexes, ainsi que sur les occupations. À la fin, on fait quelques observations concernant les structures démographiques, socio-politiques et la vie spirituelle, ainsi que sur l'importance des recherches archéologiques de Izvoare-Bahna. Les découvertes du niveau de l'habitat daté aux VIe-VIIe s. contribuent à une meilleure connaissance de la culture Costișa-Botoșana-Hansca, tandis que les découvertes du niveau appartenant aux VIIIe-IXe s. livrent des nouvelles données concernant la connaissance de l'ancienne civilisation roumaine. L'habitat des VIIIe-IXe s nous offre l'image d'un ancien village roumain.

Traduction de
Marius Alexianu

LÉGENDES DES FIGURES

- Fig.1. Découvertes archéologiques de la région où se trouve la station Izvoare- Bahna: 1.Secuieni; 2.Moldoveni; 3.Izvoare-Bahna; 4.Cârligi; 5. Mănoaia - Costișa; 6. Berești - Bistrița; 7. Brad; 8.Dămieniști; 9.Călugăreni; 10.Măgura-Bacău; 11.Bacău.
- Fig.2. Des sites archéologiques sur la vallée de la rivière Băhnișoara: 1.Izvoare-Bahna "La pod la Hărmănești"; 2.Cârligi "La Rădi"; 3.Cârligi "La bulgari".
- Fig.3. Vue partielle du côté de SE de la station d'Izvoare-Bahna.
- Fig.4. Izvoare-Bahna. La disposition des habitations des VI-VIIe siècles.
- Fig.5. Izvoare-Bahna. La disposition des habitations des VIII-IXe siècles.
- Fig.6. Le plan et le profil des habitations L₆, L₇, L₈ et L₉ des VI-VIIe siècles [I.(ocuință)= habitation]: 1.sol végétal; 2.sol grisâtre-grumeleux; 3.sol brun; 4.terre jaunâtre; 5.remplissage; 6.âtre; 7.pierres.
- Fig.7. Plan et profil des habitations L₁₂, L₁₃, L₁₈ et L₂₀ et des VIe-VIIe siècles. Légende Idem fig.6.
- Fig.8. Habitations des VIe-VIIe siècles: 1(L₉) et 2(L₇).
- Fig.9. Plan et profil des habitations L₂₈ des VIe-VIIe siècles et L₂₇ des VIIIe - IXe siècles. Légende Idem fig.6.
- Fig.10. Plan et profil des habitations L₁, L₂, L₃ et L₄ des VIIIe-IXe siècles. Legende Idem fig.6.
- Fig. 11. Plan et profil des habitations L₅, L₁₀, L₁₁ et L₁₂ des VIIIe-IXe siècles. Légende Idem fig.6.
- Fig.12. Plan et profil des habitations L₁₅, L₁₆, L₁₇ et L₁₉ des VIIIe-IXe siècles. Légende Idem fig.6.
- Fig.13. Plan et profil des habitations L₂₁, L₂₂, L₂₅ et L₂₆ des VIIIe-IXe siècles. Légende Idem fig.6.
- Fig. 14. Plan et profil des habitations L₁₄ et L₂₉ et des fosses de provision G₁, G₂ et G₃ des VIIIe-IXe siècles [G(roapă)= fosse]. Légende Idem fig.6.

- Fig.15. Plan et profil des habitations L₃₀, L₃₁, L₃₂ et L₃₃ des VIIIe-IXe siècles. Légende Idem fig.6.
- Fig.16. Habitations des VIIIe-IXe siècles: 1(L₁₅) et 2(L₁₇).
- Fig.17. Habitations des VIIIe-IXe siècles: 1(L₂₂) et 2(L₃₀).
- Fig.18. L'habitations L₁₈ des VIe-VIIe siècles (1); four d'argile de L₂₂(2) et four de pierres de L₃₀(3) des VIIIe-IXe siècles.
- Fig.19. Des habitations des VIe-VIIe siècles (L₁₂) et des VIIIe-IXe siècles (L₁₅). (Epreuvée de reconstitution Al. Dabija).
- Fig.20. Céramique travaillée à la main des VIe-VIIe siècles:1-3 de L₆; 4-6 de L₇.
- Fig.21. Céramique travaillée à la main des VIe-VIIe siècles: 1,2,5,7 de L₇; 3 de L₈; 4,6 de L₁₂.
- Fig.22. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIe-VIIe siècles: 1 de L₈; 2-5 de L₁₂; 6,8 de L₁₃; 7,9 de L₂₀.
- Fig.23. Céramique travaillée à la main des VIe-VIIe siècles: 1,4,6-8 de L₂₀; 3,5 de L₂₈; 2 de S₄₇.
- Fig.24. Céramique travaillée à la main des VIe-VIIe siècles: 1-6 de L₂₈.
- Fig.25. Objets en métal, os et argile des VIe-VIIe siècles: 1,7 de L₂₈; 2 de L₁₂; 3 de S₄₆; 4 de L₆; 5 de S₃₇; 6 de S₅₀.
- Fig.26. Objets en métal et argile des VIe-VIIe siècles: 1,11 de L₂₈; 2,8 de L₁₂; 3 de S₂; 4,12 de S₄₀; 5,9 de L₁₃; 6 de S₄₂; 7 de L₆; 10 de S₄₄.
- Fig. 27. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1-4,6-7,10 de L₁; 5,8,9,11-13 de L₂.
- Fig.28. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1-6,8,9,11-13,15 de L₁; 7 de S₆₆; 10 de S₄; 14 de S₃.
- Fig.29. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1 de L₃; 2,4,12 de L₁₇; 3 de L₅; 5 de L₂; 6-9,11 de L₁₄; 10 de L₁₀.
- Fig.30. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1-3,5,6,9 de L₂; 4,7,8 de L₃; 10-11 de L₁₄; 12-13 de L₁₆.
- Fig.31. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1-2 de L₁₀; 3-4 de L₁₇; 5 de L₂; 6 de L₅.
- Fig.32. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1-3,6,8-10 de L₁₄; 4 de L₁₆; 5 de L₂; 7,11 de L₁₇.
- Fig.33. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1,2,5 de L₁₆; 3,7,8 de L₁₄; 4,6 de L₁₇; 10 de L₁₅; 9 de L₂₁.
- Fig.34. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles:1,2,4,6,8 de L₁₇; 3 de L₁₄; 5 de L₅; 7 de L₁₅.

- Fig.35. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1,2,4,5,7,8 de L₂; 3,6,9,10,de L₁.
- Fig.36. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1,3 de L₁₉; 2,5 de L₂₁; 4 de L₁₇; 6,7,9 de L₂₂; 8 de L₁₆.
- Fig.37. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1,5,11 de L₂₁; 2-4,6,10,12 de L₂₆; 7,13 de L₂₂; 8 de L₂₅; 9 de L₂₃.
- Fig.38. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1 de S₂₇; 2,7 de L₁₉; 3 de L₂₁; 4,6 de L₂₂; 5 de L₁₅; 8 de L₁₄.
- Fig.39. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1 de L₂₃; 2-3 de L₂₅; 4-5 de L₂₆; 6-11 de L₂₇.
- Fig.40. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1-6 de L₂₆; 7 de L₂₃; 8 de L₂₅.
- Fig.41. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1-4 de L₂₇; 5,9 de L₂₉; 6-8,10 de L₃₀; 11 de L₃₁.
- Fig.42. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1,4,5 de L₂₉; 2 de L₃₃; 3,6 de L₃₁; 7,9,10 de L₃₂; 8 de S₇; 11 de L₁₄; 12 de S₈₃.
- Fig.43. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1,2,5 de L₃₀; 4,6 de S₂; 3 de S₃; 7 de S₇; 8 de S₈₂.
- Fig.44. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIIIe-IXe siècles: 1-3 de L₃₁; 4 de L₂₇; 5-7 de L₃₀.
- Fig.45. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIe-IXe siècles: 1 siècles VIe-VIIe de S₄₈G₁; 2-5 siècles VIIIe-IXe: 2 de L₁₇; 3,5 de L₅; 4 de L₁₀.
- Fig.46. Céramique travaillée à la main et à la roue des VIe-IXe siècles: 1,4 de L₁₇; 2 de L₁₀; 3 de L₁₄.
- Fig.47. Objets en métal et os des VIIIe-IXe siècles: 1,3-5 de L₅; 2,7 de L₃; G de L₂.
- Fig.48. Objets en métal et argile des VIIIe-IXe siècles: 1 de S₂₅; 2,5 de L₁₆; 3,12 de L₁₉; 4 de L₃₀; 6,8 de L₁₄; 7 de L₁₅; 10 de L₂; 9,11 de L₁₇.
- Fig.49. Objets en métal, os et argile des VIIIe-IXe siècles: 1-4,8 de L₁₅; 5,7,10 de L₁₆; 6 de L₁₇; 9 de L₂₂.
- Fig.50. Perçant en os des VIIIe-IXe siècles: 1-10 de L₅.
- Fig.51. Perçant en os des VIIIe-IXe siècles: 1-13 de L₅.
- Fig.52. Objets en os, argile et en pierre des VIIIe-IXe siècles: 1-3, 6-8 de L₅; 4,5,9 de L₁₀.

- Fig.53. Objets en métal, os et argile des VIIIe-IXe siècles: 1-5,8,9 de L₃₀; G de S₄₆; 7 de S₄₃.
- Fig.54. Objets en métal, os et argile des VIIIe-IXe siècles: 1 de L₁₆; 2 de L₁₁; 3-6 de L₁₄; 7 de S₂; 8 de L₂₆; 9 de S₄₆.
- Fig.55. Objets en fer des VIe-IXe siècles: 1,2 de L₁₆; 3 de L₁₉; 4 de S₁₉; 9 de S₄₀; 10-12 de S₄₄.
- Fig.56. Objets en métal, os et argile des VIe-IXe siècles: 1-3,14 de L₇; 4,8 de L₁₂; 5 de L₁₃; 9 de S₁₇; 6 de L₁₀; 7 de L₁; 10 de S₁₆; 11,13 de S₇; 12 de S₃₇.
- Fig.57. Le plan général des fouilles de Izvoare-Bahna.

A

Alcedar, 82
 Aldești, 19, 22
 Alexandrescu-Dersca, Matilda-Maria, 89
 Antonescu, Iulian, 20, 21
 Arămești, 16, 26
 Artimon, Al., 41, 43, 45

B

Bacău, 12, 13, 15, 16, 45, 84
 Bacău- Curtea Domnească, 41, 43, 104
 Bahna, 15, 16
 Banat, 74
 Bandrabur, G., 13
 Baran, D.V., 99
 Basarabia, 42, 45, 82
 Băhnișoara, 15, 16, 23, 24, 31, 33, 47, 76, 91
 Băiceni, 74, 78, 81, 106
 Bărbulescu, M., 101
 Bârz, Ligia, 12, 101
 Berești- Bistrița, 22, 107
 Bezid, 42, 104
 Blănar, Val., 13
 Bichir, Gh., 76
 Biharea, 101
 Bistrița, 18
 Bizanț, 83, 91, 92
 Boia, Lucian, 85, 97
 Bojoi, I., 16

Borniș, 74, 75, 78-80, 82, 83
 Borșeni, 43, 44, 74, 75, 78
 Botoșana, 11, 41, 43-45, 99-101, 104, 106
 Botoșani, 41, 78
 Botka, J., 13
 Bozga, P., 13
 Brad, 20, 21
 Bratei, 12, 42, 88, 104
 Braudel, Fernand, 32, 85
 Brănești, 82
 Brășăuți- Neamț, 59, 74, 76, 78, 80
 Brezeanu, S., 101
 Broșteni, 16
 Bucov- Ploiești, 74, 80, 87
 București, 12, 15, 16, 18, 19, 21-23, 27, 32, 41-43, 74, 76, 80, 83, 86-90, 92, 93, 96, 97, 99-102
 Budureasca, 42, 45, 104
 Bulgaru, Valeriu, 89
 Buzdugan, C., 79

C

Carpați, 19, 21, 22, 27, 32, 41-45, 74, 75, 78-83, 88, 96, 97, 100, 101
 Casemândră, V., 13
 Căpitanu, V., 21, 22, 41
 Câmpia Română, 76
 Cârcea, 92
 Cârliși, 12, 15, 16, 21, 25

Cârligi- Filipești, 22, 27, 90
Cebotarenco, F.G., 80
Chelaru, C., 13
Cerbu, Val., 13
Ciupea, I., 100
Ciurel, 42
Cocolea, S., 13
Coconi, 76
Cojocariu, El., 16
Cojocaru, M., 13
Colțeanu, A., 13
Comana de Jos, 100
Comănescu, Ionelia, 13
Comșa, M., 12, 74, 80, 83, 98
Constantinescu, N., 76
Constantiniu, M., 42
Corman, Igor, 99
Cosma, Călin, 76
Costea, Fl., 100
Costișa, 20
Costișa- Botoșana, 101
Costișa- Botoșana- Hansca, 101
Craiova, 90
Cucorăni, 41
Cucu, V., 15

D

Dacia, 20, 22, 42, 89, 101
Dacia Traiană, 45, 89
Daicovicu, H., 92, 101
Davideni. 41, 43-45, 96, 100,
104
Dămieniști, 21-22
Dănești, 74, 81
Dodești, 41-43, 74, 75, 78-83,
104

Dolinescu-Ferche, Suzana, 42,
100
Dridu, 27, 32, 42
Dulceanca, 42, 99, 100, 104
Dumbrava Roșie, 23
Dumbravă, Zenovia, 13
Dumitrașcu, Sever, 12, 101
Dumitrescu, Vl., 20
Dumitroaia, Gh., 13, 43, 44, 74,
75, 78
Dunărea de Jos, 45, 97, 99

E

Eminovici, C., 41, 43

F

Făgăraș, 100
Febvre, Lucien, 85
Feodorov, B.G., 80
Feraru, I., 13
Filipești, 12, 13, 15, 16, 21, 25
Fischer, I., 101
Focșani, 95, 96
Fundu- Herții, 11, 78, 79, 81, 82

G

Galbeni, 16
Ghinoiu, I., 92
Giurescu, C.C., 90
Glodariu, I., 100
Gonța, I.Al., 95
Grigoriu, Radu. 13
Guizot. 85
Gura- Baciului, 92

H

Haimovici, Sergiu, 90
Hansca, 41, 82, 104

Hărmănești, 15, 21, 23, 25, 26

Hâncu, Gh.I., 12

Hlincea, 74, 78

Hippokrates, 13

Horedt, Kurt, 12

I

Iacob, Gh., 13

Iacob, V., 12

Iași, 41, 76, 78, 83, 87, 91, 92,
94, 96, 101

Ichim, Ioniță, 16

Imperiul Roman, 20

Ionescu, Paul, 13

Ioniță, I., 12, 16, 74, 78, 81

Iorga, N., 95, 97, 102

Ipoțești- Căndești, 42, 45

Izvoare, 15, 16, 23

Izvoare- Bahna, 12, 15-23, 25,
27, 40, 43-46, 73, 78, 81-91, 93-
102

K

Kiev, 99

Kodân, 87, 99

Korceak, 99

L

Lespezi- Homocea, 80

Liliac, 16

Ljubliana, 82

Lopatna, 82

Lozna, 11, 78, 82

Lupu, I., 13

M

Madgearu, Al., 45, 97

Martiniuc, C., 16

Matei, D.M., 41, 76, 94

Mănoaia- Costișa, 11, 22, 41,
104

Mihalcea, N., 13

Mihăilescu- Bârliba, Virgil, 12

Mircea cel Bătrân, 76

Mironescu, Al.N., 0

Mitrea, I., 21, 22, 25, 27, 32, 41-
46, 53, 57, 74, 75, 78, 80, 82-84,
88, 89, 91, 94, 96, 98, 100-102

Moldova, 18, 19, 22, 23, 38, 45,
74-76, 79-83, 89-91, 95, 96, 100

Moldoveni, 20, 22

Momanu, V., 41, 43

Monah, D., 19, 74, 76, 78, 80

Munteanu, Marius, 13

Muntenia, 42, 74, 80, 100

Murariu, Iuliu, 18

N

Neagu, Nina, 76

Neamț, 12, 13, 15, 16, 23, 41, 74

Neamțu, V., 90

Nestor, Ion, 11, 12, 42, 99

Nicolescu, Corina, 88

Nițu, A., 74, 8

O

Oituz, 11

Oltenia, 45, 74

Olteanu, Șt., 12, 76, 86, 89, 91,
100

Oncești, 74, 75, 84

Oradea, 53, 82, 96, 99-101

Orlea, 45

P

Palade, Vasile, 13

Panaitescu, P.P., 95, 102
Pârvan, V., 9, 102
Penkovka, 99
Pererîta pe Șes, 82
Petrescu- Dîmbovița, M., 11, 12,
74, 78, 79, 81, 82, 92, 101
Petrov, P.V., 99
Piatra Neamț, 13
Pleterski, A., 82
Ploiești, 42
Popa- Rotaru, P., 13
Popovici, Rodica, 74, 75, 78, 79,
82, 83
Porcești- Gabăra, 20
Postică, Gh., 12, 42, 87
Prahova, 76
Precista, 16, 21
Preda, Fl., 92, 101
Prihodniuk, M.O., 99
Procopius din Caesarea, 87
Prodana- Bârlad, 76
Protase, D., 12, 101
Prut, 41, 80, 87

R

Rafalovici, A.I., 42, 44, 45, 80,
82
Rașkov, 99
Republica Moldova, 82
Revno, 82
Roman, 19
România, 81
Roșu, Leonard, 13
Runc, 16
Ruptura, 20, 23
Rusanova, P.I., 87, 99
Rusu, M., 12, 75, 80, 100
Russu, I.I., 90

S

Saftiuc, Corneliu, 13
Sălașuri, 42
Sântana de Mureș, 34
Sechel, A., 13
Sedov, V.V., 99
Simionescu, I., 18
Siret, 15-19, 21, 22, 27, 32, 83
Slobozia, 79
Spinei, V., 12, 74, 76, 78, 80, 81,
87
Spinoasa, 74, 76, 78
Stanciu, Costel, 13
Starčevo- Criș, 92
Suceava, 41, 76, 102
Suceava- Drumul Național, 76
Suceava- Șipot, 99
Szekely, Z., 12, 42, 100

Ș

Șeclăman, D., 76
Șirna, 76, 99
Șlic, Mariana, 13
Ștefan cel Mare, 41, 43
Ștefan, Gh., 12

T

Teodor, Gh.Dan, 11, 22, 41-45,
74-83, 86, 88-92, 96, 97, 99-101
Teodor, Silvia, 41, 42
Teodorescu, V., 12, 42, 45, 100
Timoșciuk, A.B., 87
Toropu, O., 45, 74
Transilvania, 42, 74, 76, 80, 88,
95
Trebujeni, 82
Tufescu, M., 18

Tufescu, V., 18
Turbata, 16
Turtoiescu, Sorin, 13

Ț
Țilea, Dana, 13
Țuțcanii din Deal, 16
Țuțcanii din Vale, 16, 21

U
Ucraina, 82
Ursachi, V., 19, 20, 22

V
Vaslui, 95
Vlăduțiu, I., 88

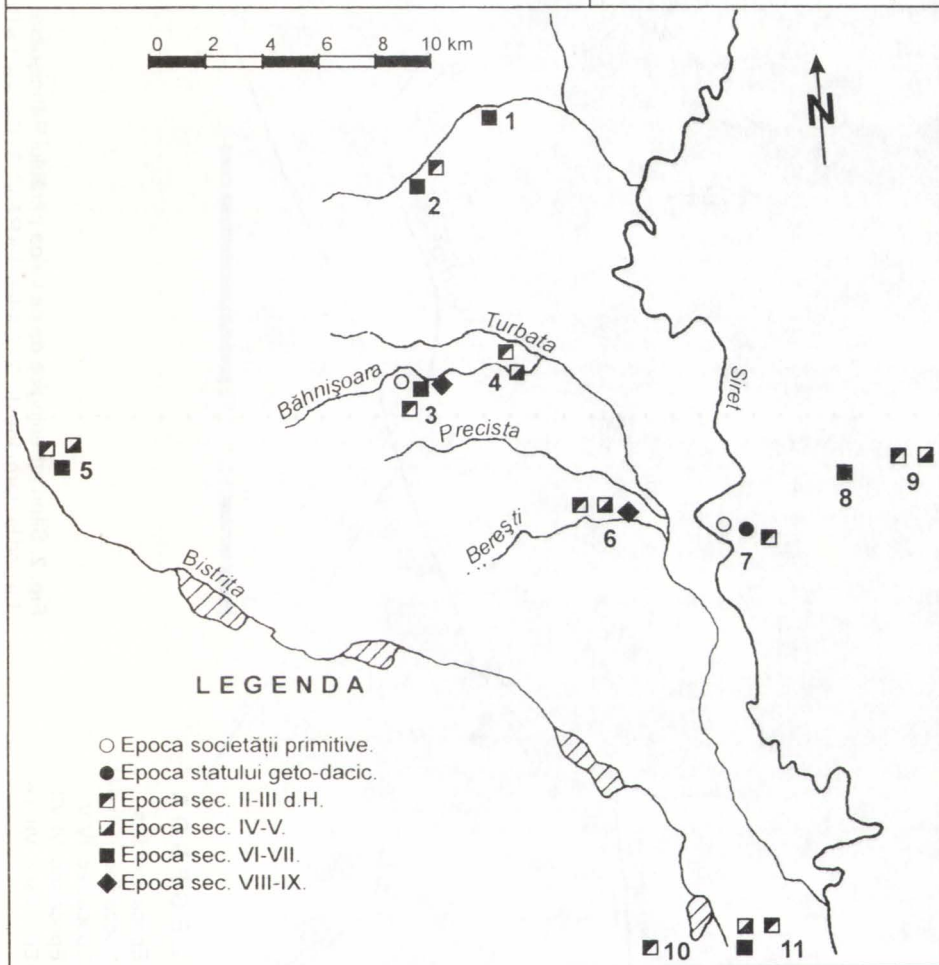
Vrancea, 95, 96
Vulpe, Al., 20
Vulpe, Radu, 23

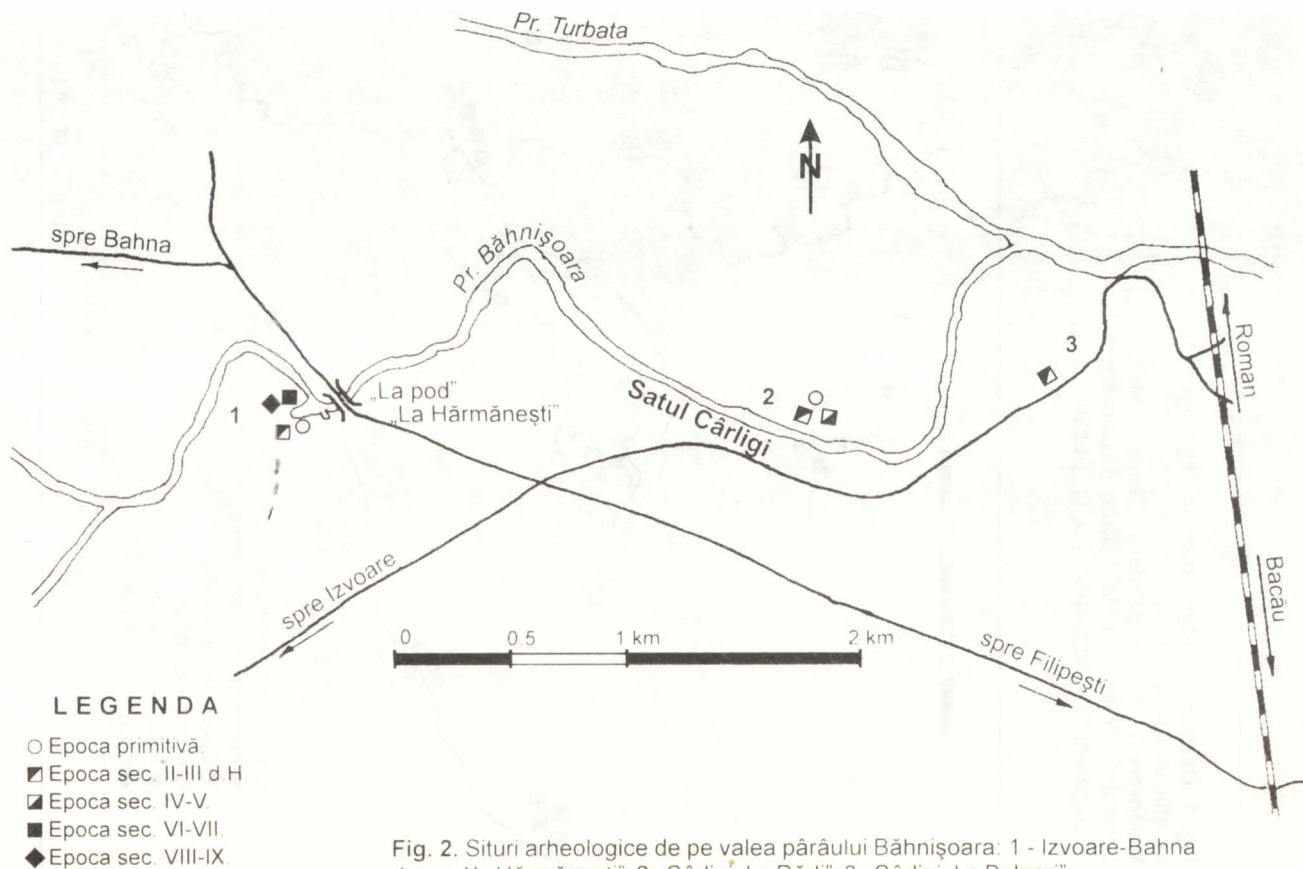
Z
Zaharia, Em., 74, 81
Zaharia, Eug., 12, 42, 81, 88, 95,
99
Zamoșteanu, M., 20
Zargidava, 20
Zub, Al., 9
Zugravu, Nelu, 96, 97, 101

X
Xenopol, D.A., 89

Fig. 1. Descoperiri arheologice din regiunea în care se află aşezarea Izvoare-Bahna: 1 - Secuieni; 2 - Moldoveni; 3 - Izvoare-Bahna; 4 - Cârligi; 5 - Mănoaia-Costişa; 6 - Bereşti-Bistriţa; 7 - Brad; 8 - Dămienişti; 9 - Călagăreni; 10 - Măgura-Bacău; 11 - Bacău.

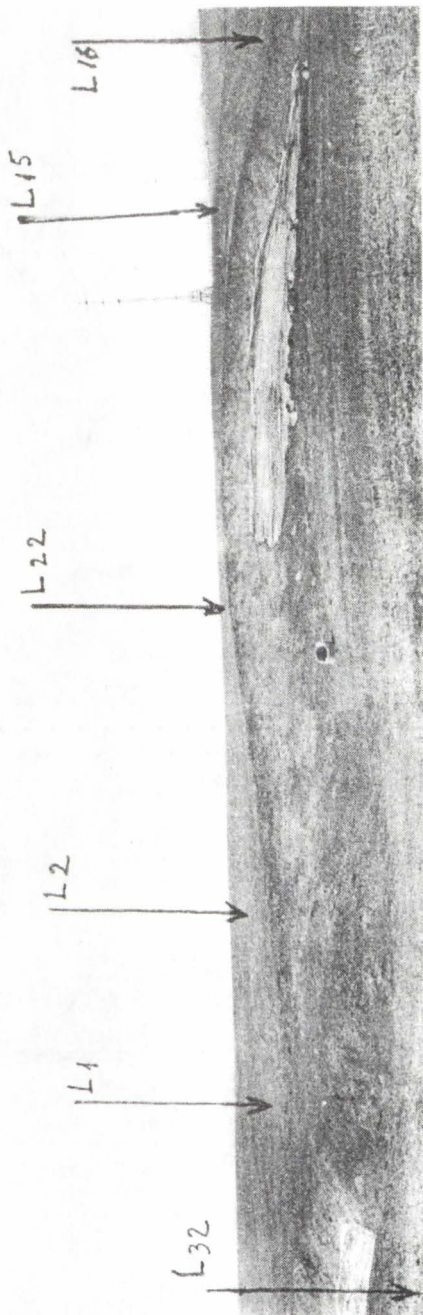

Fig. 3. Vedere parțială dinspre sud-est a așezării de la Izvoare-Bahna.

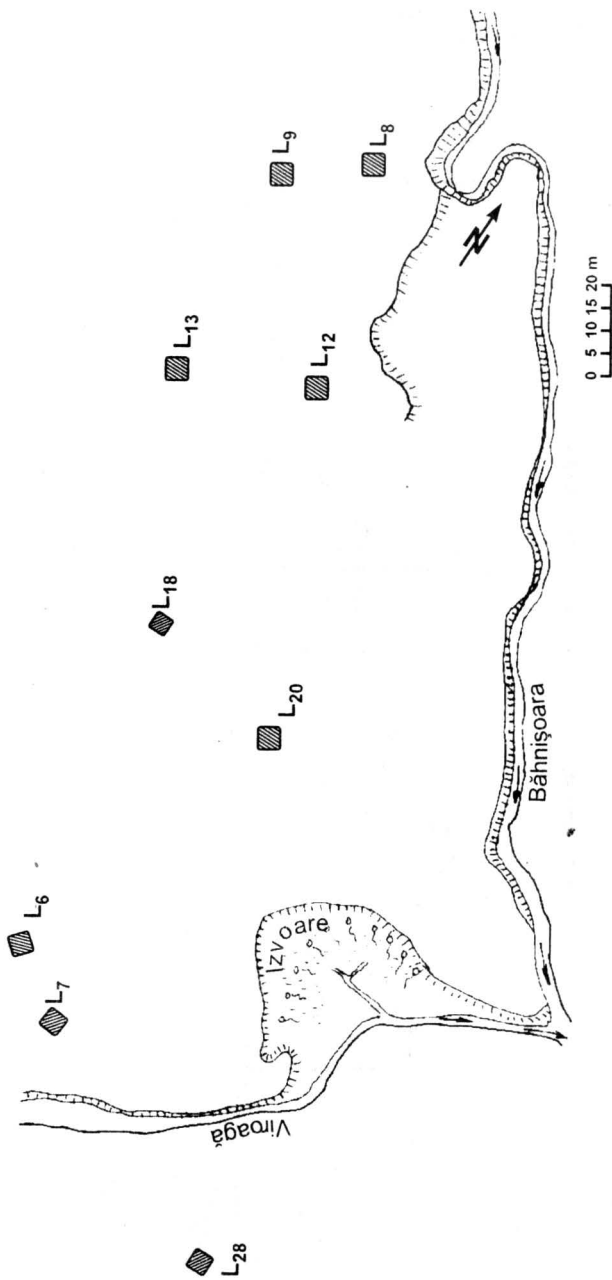

Fig. 4. Izvoare-Bahna. Dispunerea locuințelor din secolele VI-VII.

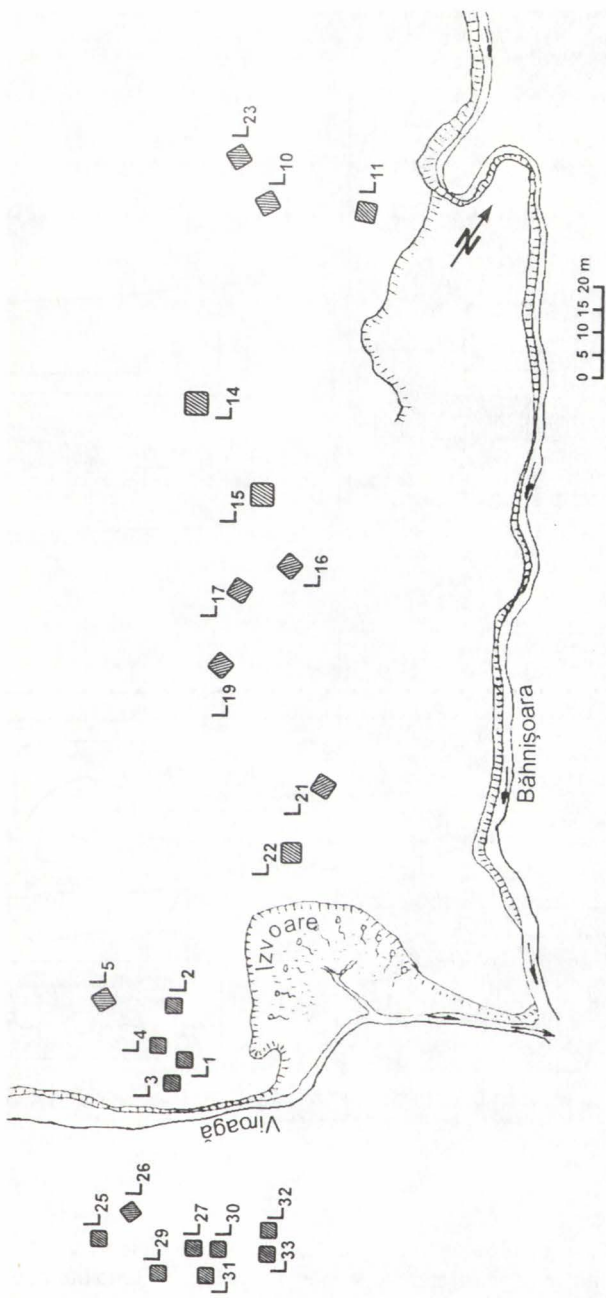
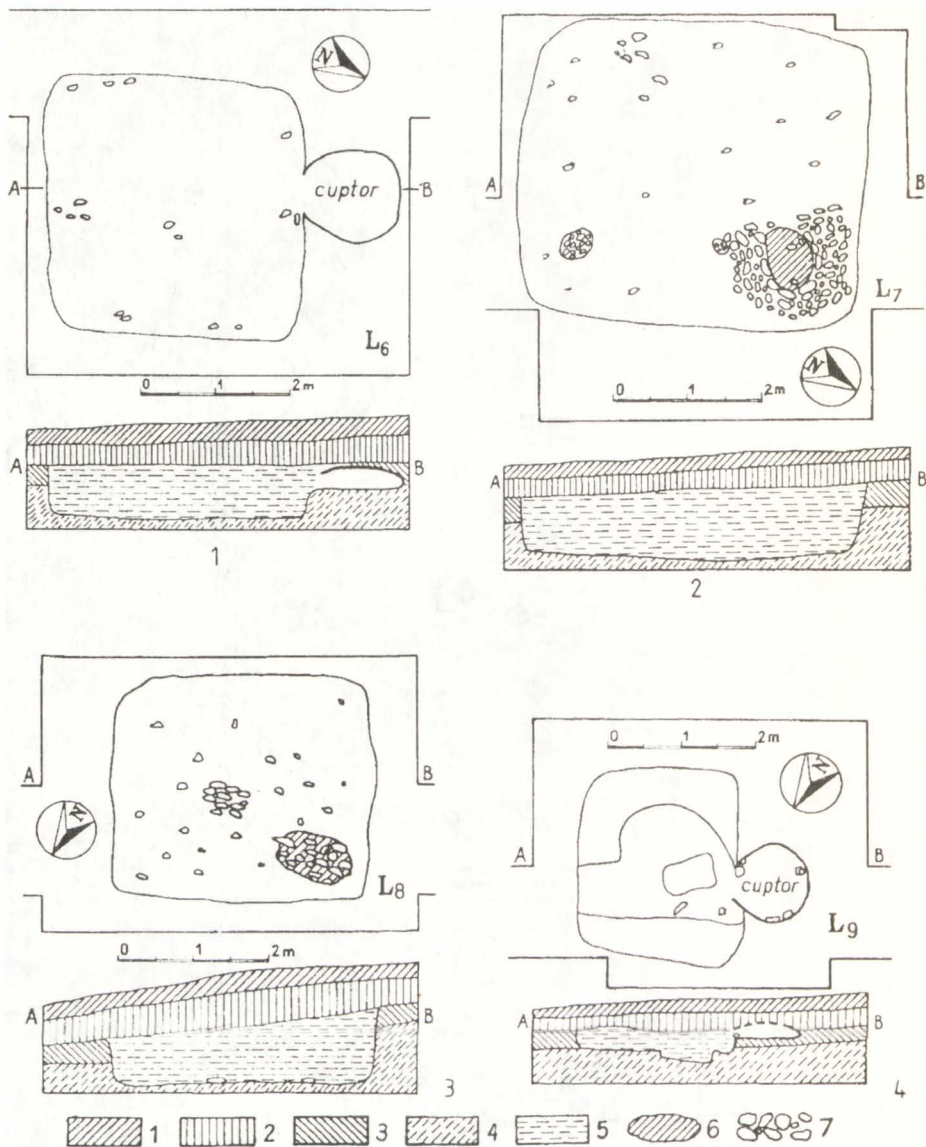

Fig. 5. Izvoare-Bahna. Dispunerea locuințelor din secolele VIII-IX.

Fig. 6. Planul și profilul locuințelor L₆, L₇, L₈ și L₉ din secolele VI-VII: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeiniu; 4 - pământ galben; 5 - umplură; 6 - vatră; 7 - pietre.

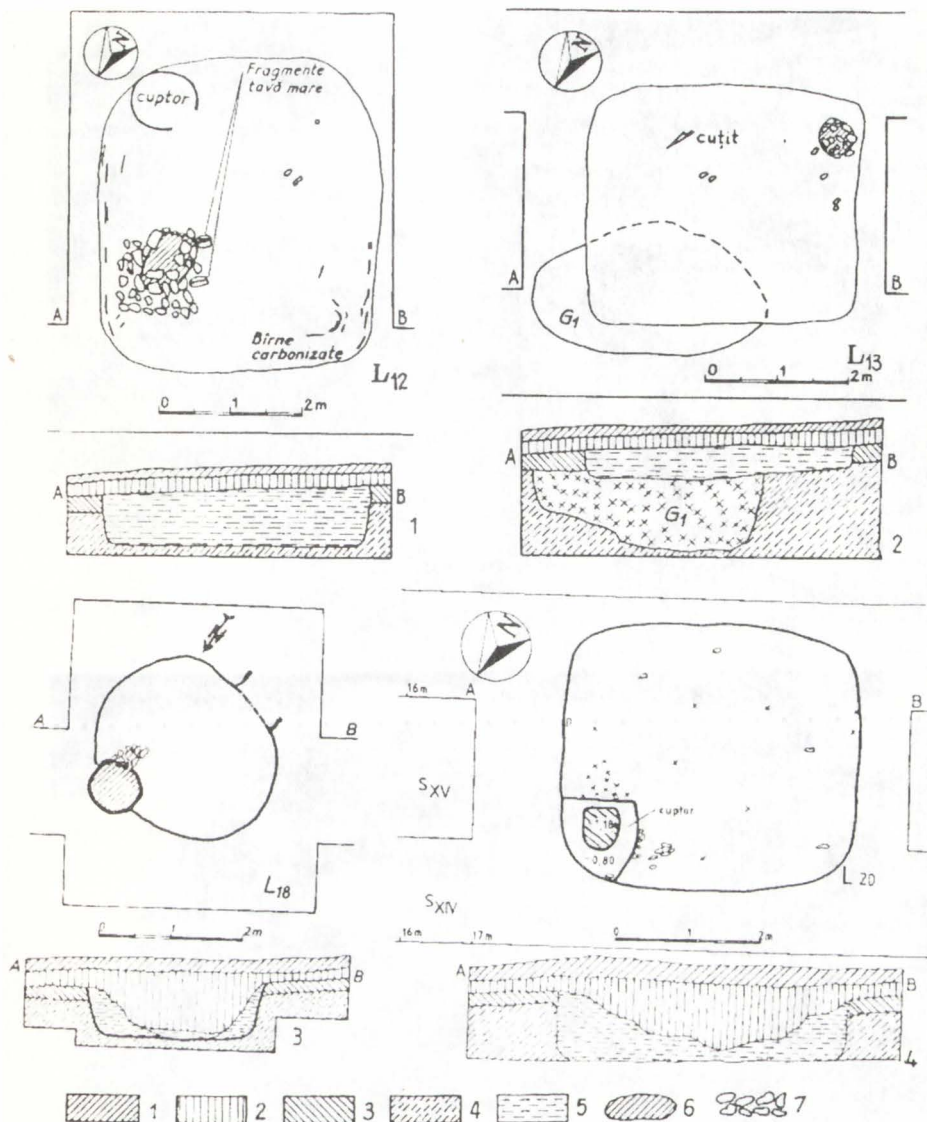
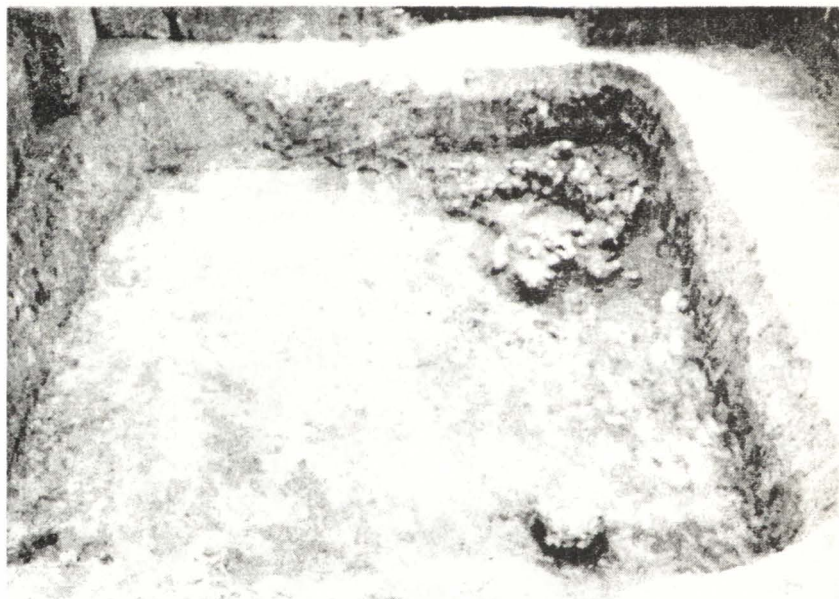

Fig. 7. Planul și profilul locuințelor L₁₂, L₁₃, L₁₈ și L₂₀ din secolele VI-VII: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeniu; 4 - pământ galben; 5 - umplutură; 6 - vatră; 7 - pietre.

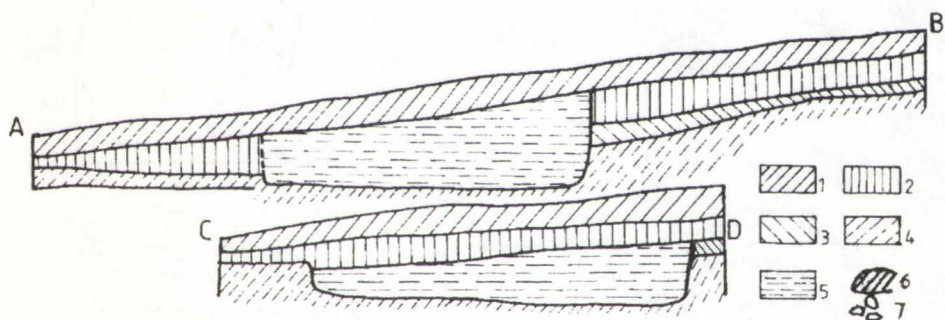
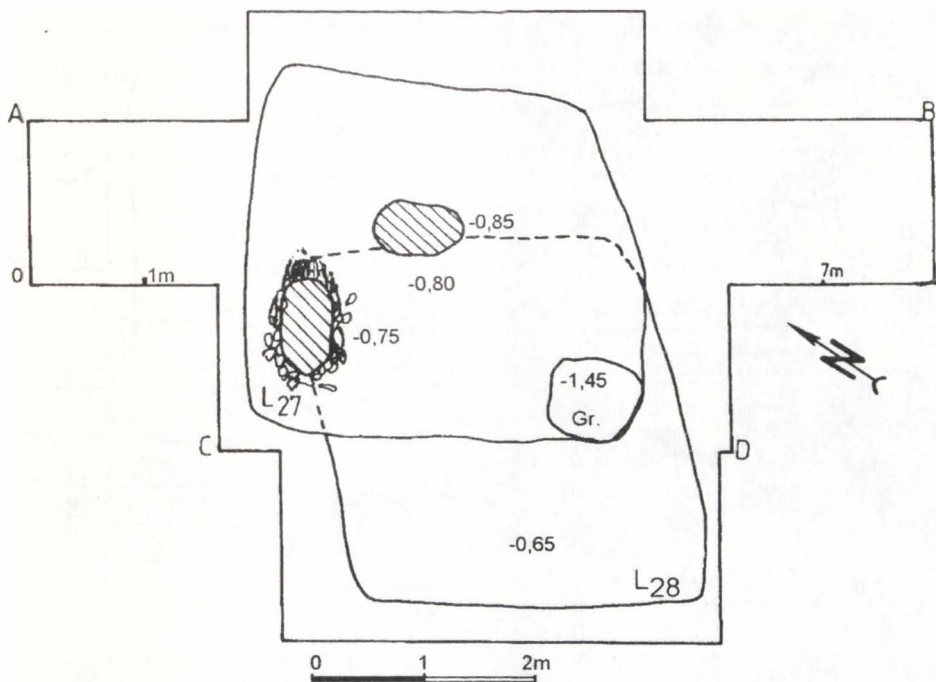

1

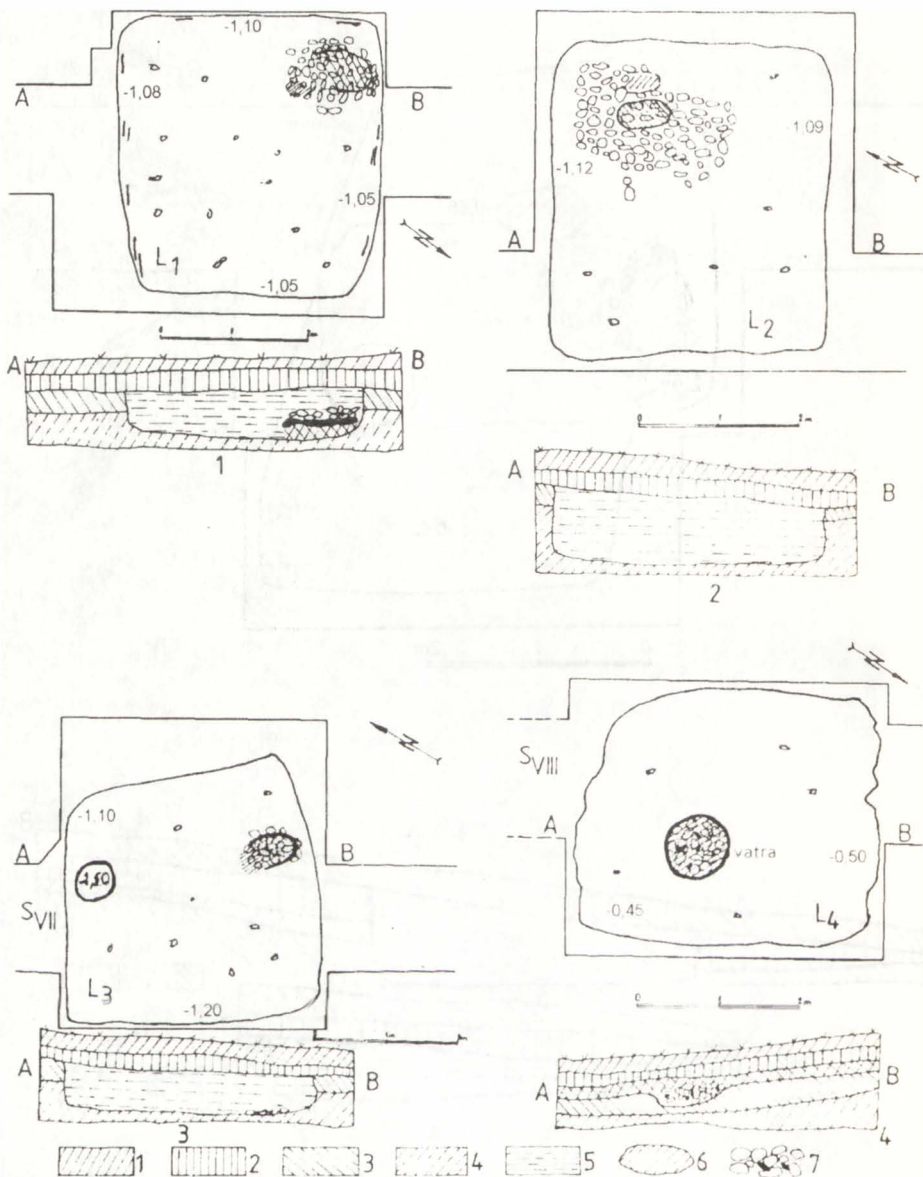

2

Fig. 8. Locuințe din secolele VI-VII: 1 (L₉), și 2 (L₇)

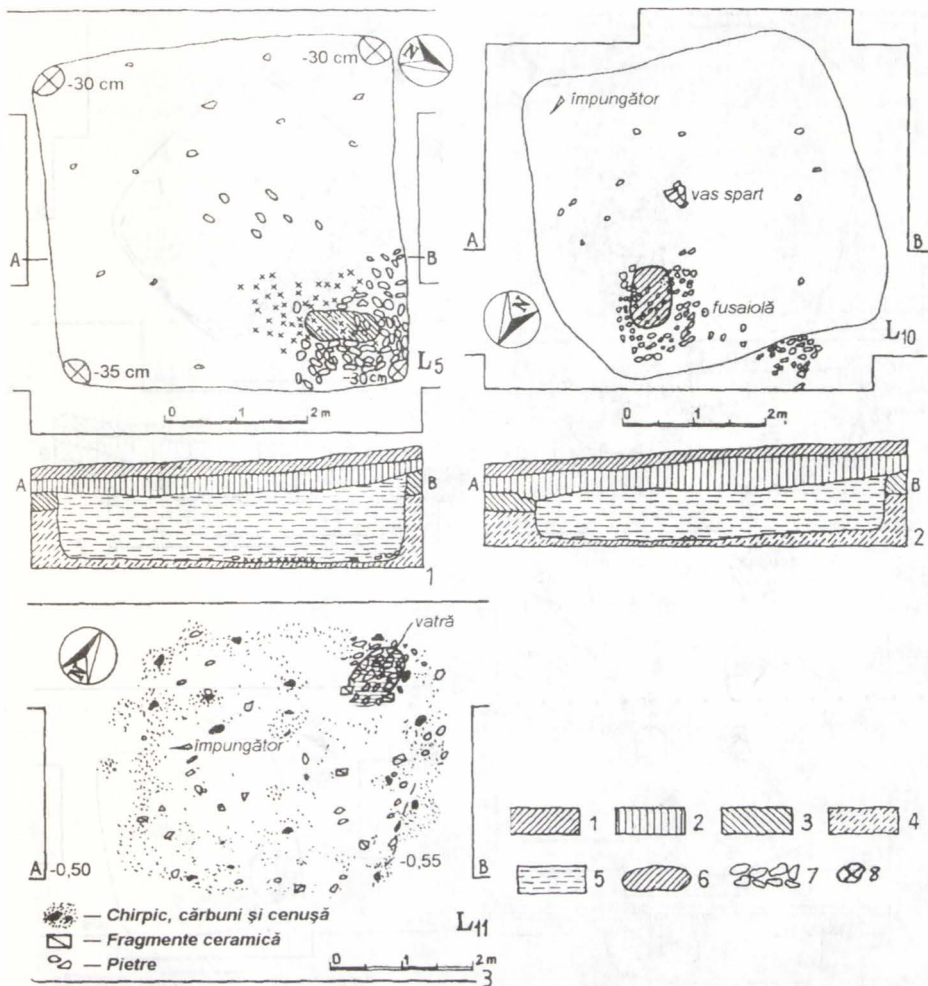

Fig. 9. Planul și profilul locuințelor L₂₈ din secolele VI-VII și L₂₇ din secolele VIII-IX: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeiniu; 4 - pământ galben; 5 - umplură; 6 - vatră; 7 - pietre.

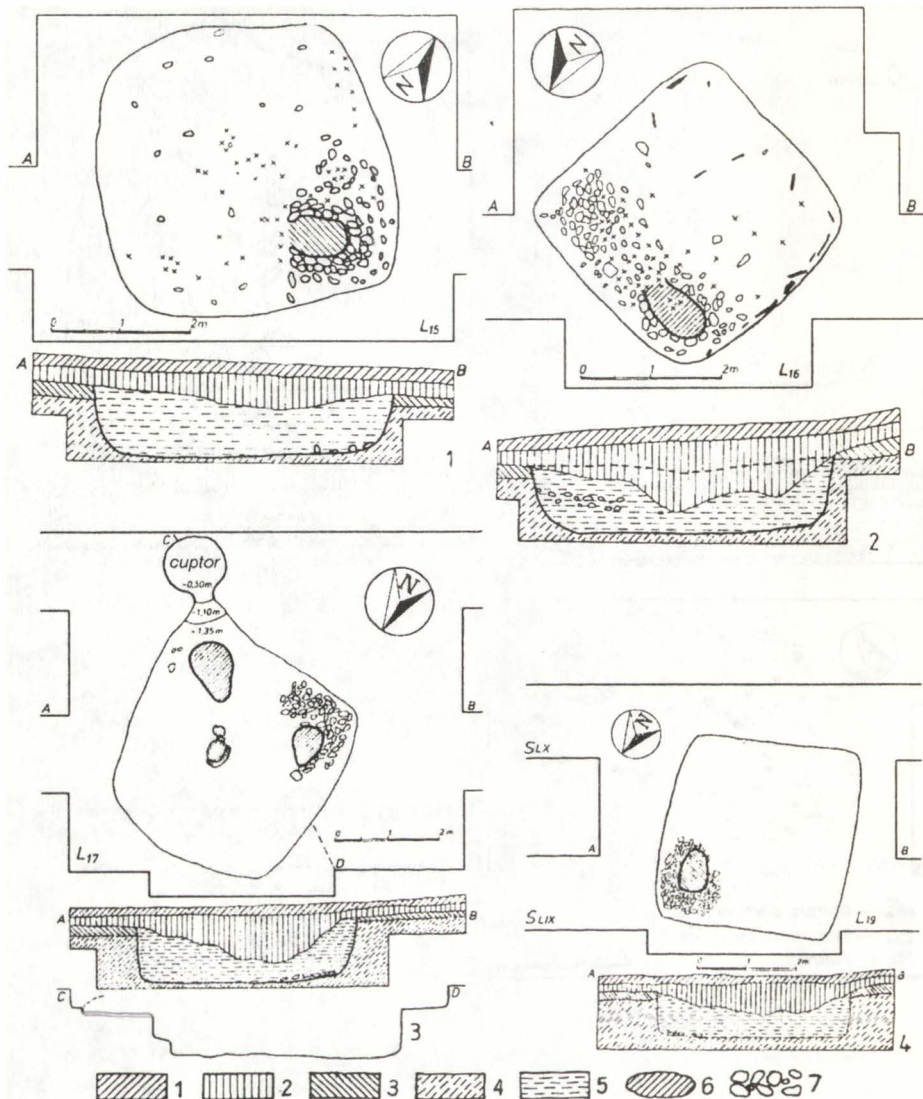

Fig. 10. Planul și profilul locuințelor L₁, L₂, L₃ și L₄ din secolele VIII-IX: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeeniu; 4 - pământ galben; 5 - umplură; 6 - vatră; 7 - pietre.

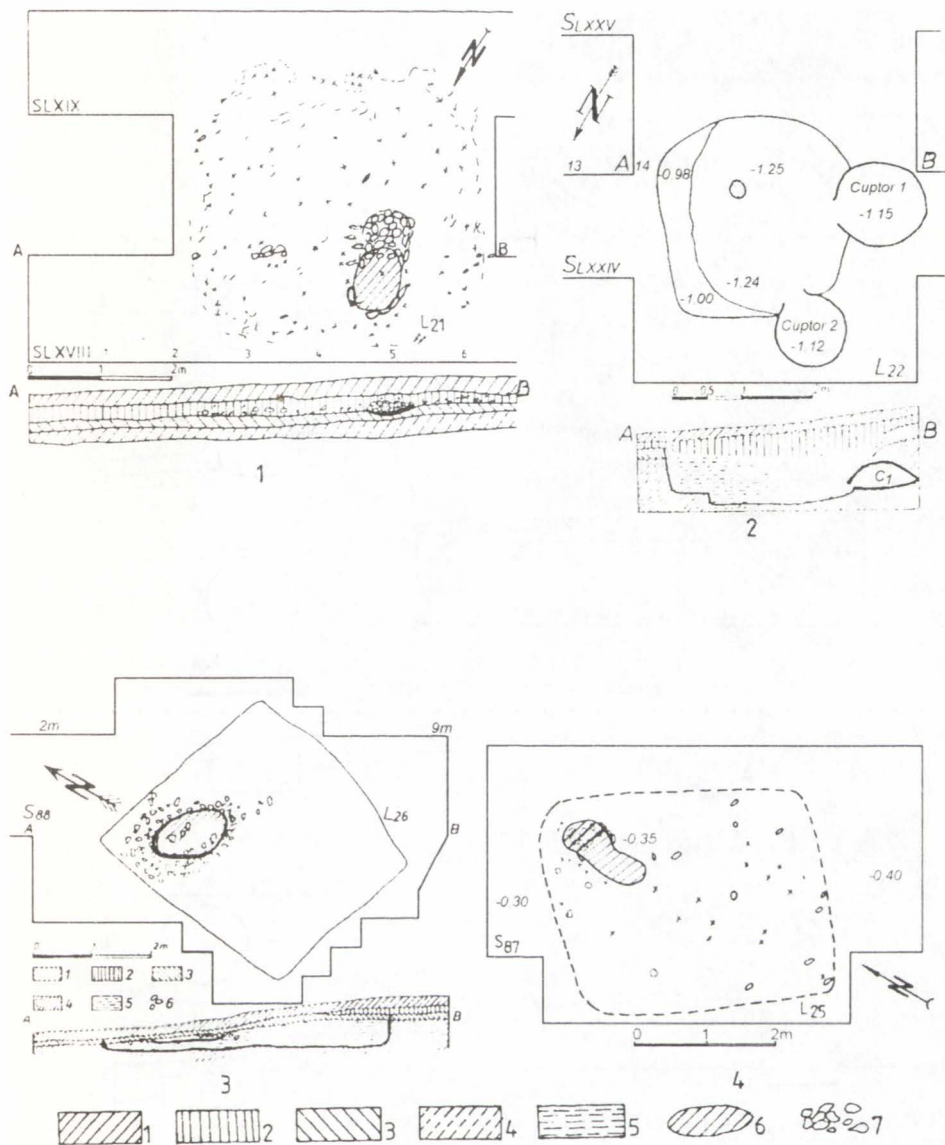

Fig. 11. Planul și profilul locuințelor L5, L10, L11 și L12 din secolele VIII-IX: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeniu; 4 - pământ galben; 5 - umplură; 6 - vatră; 7 - pietre.

Fig. 12. Planul și profilul locuințelor L₁₅, L₁₆, L₁₇ și L₁₉ din secolele VIII-IX: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeniu; 4 - pământ galben; 5 - umplutură; 6 - vatră; 7 - pietre.

Fig. 13. Planul și profilul locuințelor L₂₁, L₂₂, L₂₅ și L₂₆ din secolele VIII-IX: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeniu; 4 - pământ galben; 5 - umplutură; 6 - vatră; 7 - pietre.

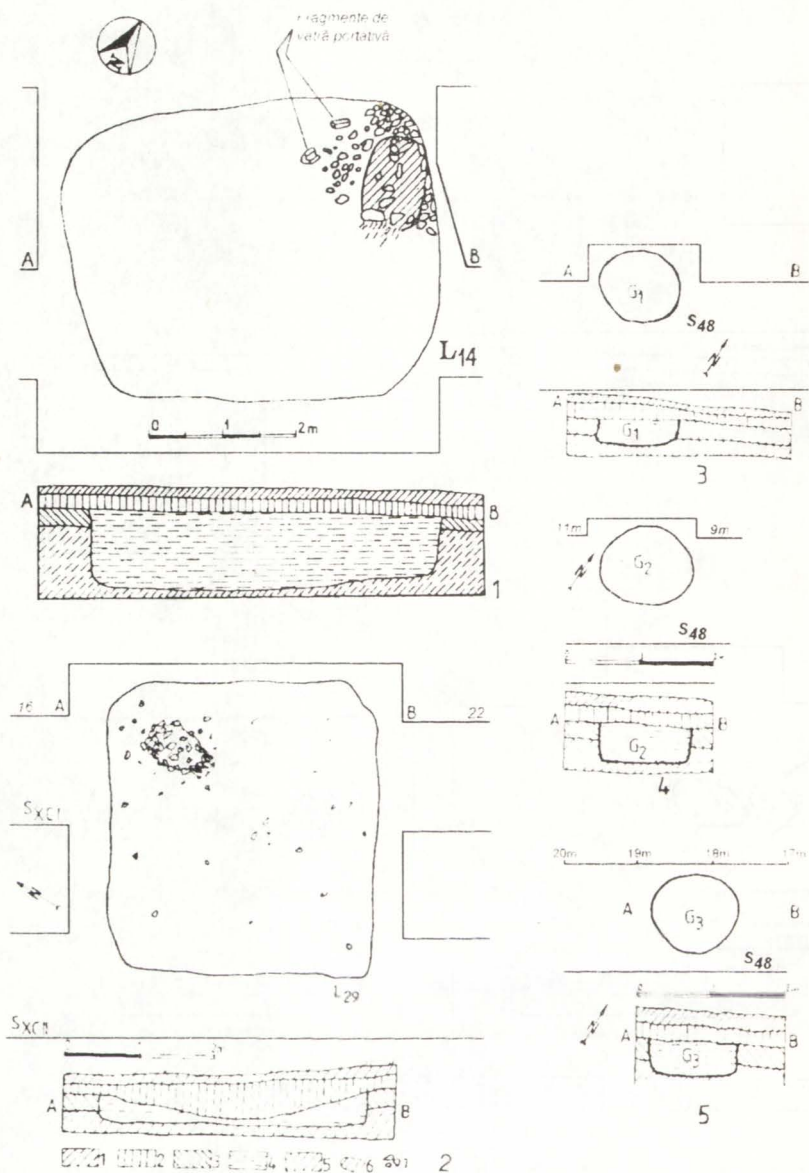

Fig. 14. Planul și profilul locuințelor L₁₄, L₂₉ și a gropilor de provizie G₁, G₂ și G₃ din secolele VIII-IX: 1 - sol vegetal; 2 - sol cenușiu-zgrunțuros; 3 - strat cafeiniu; 4 - pământ galben; 5 - umplutură; 6 - vatră; 7 - pietre

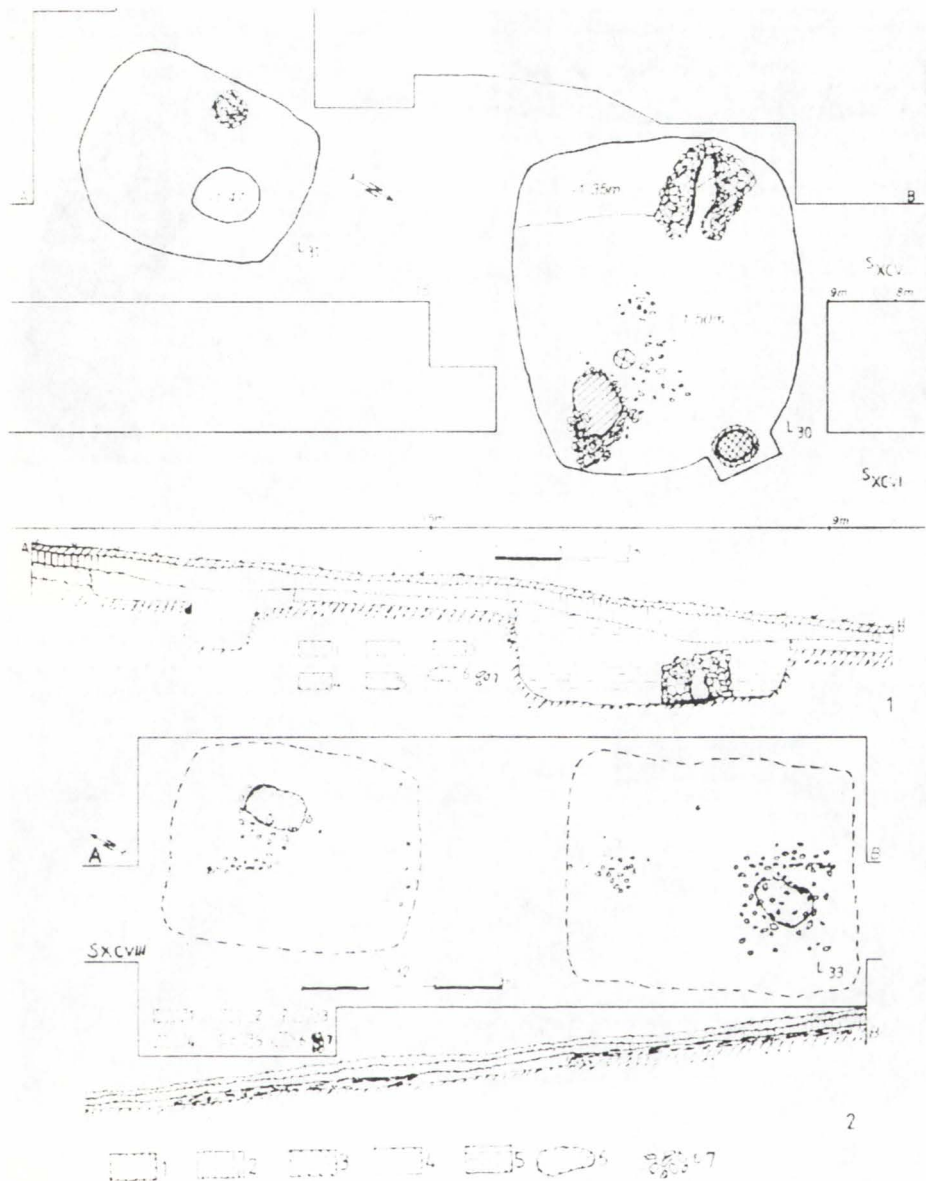
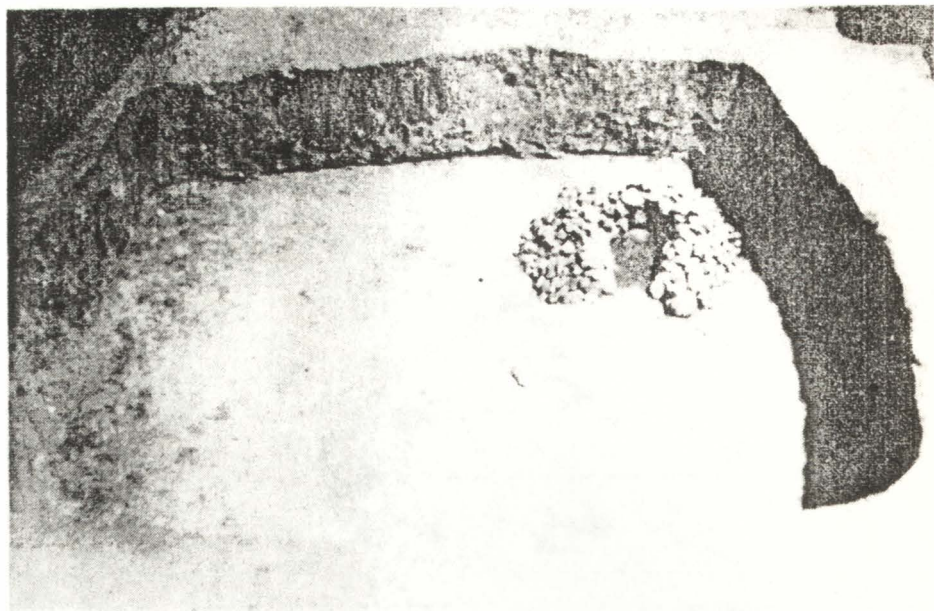

Fig. 15. Planul și profilul locuințelor L₃₀ L₃₁ L₃₂ și L₃₃ din secolele VIII-IX 1 - sol vegetat, 2 - sol cenușu-zgruntuos, 3 - strat cafeniu, 4 - pământ galben, 5 - umplură, 6 - vatră 7 - pietre

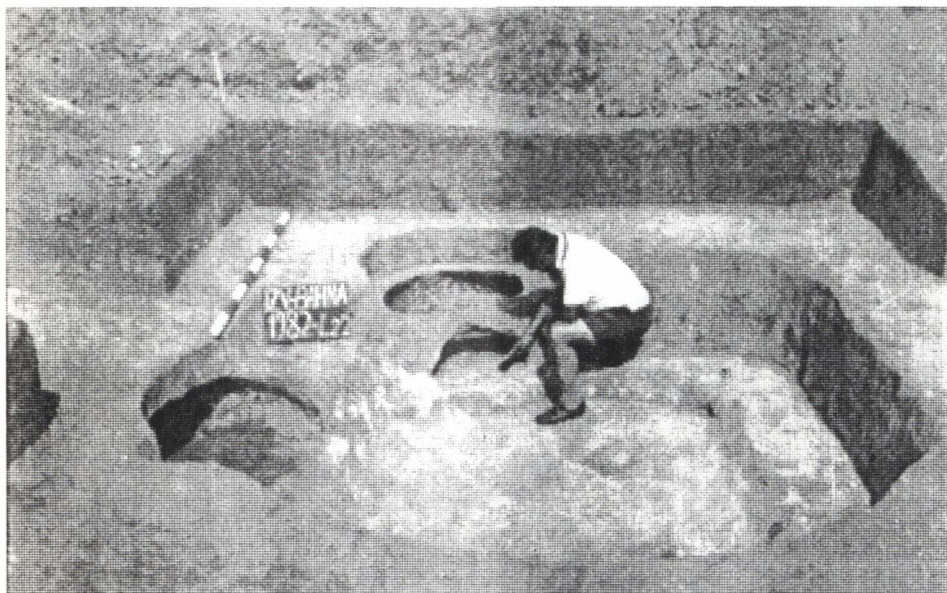

1

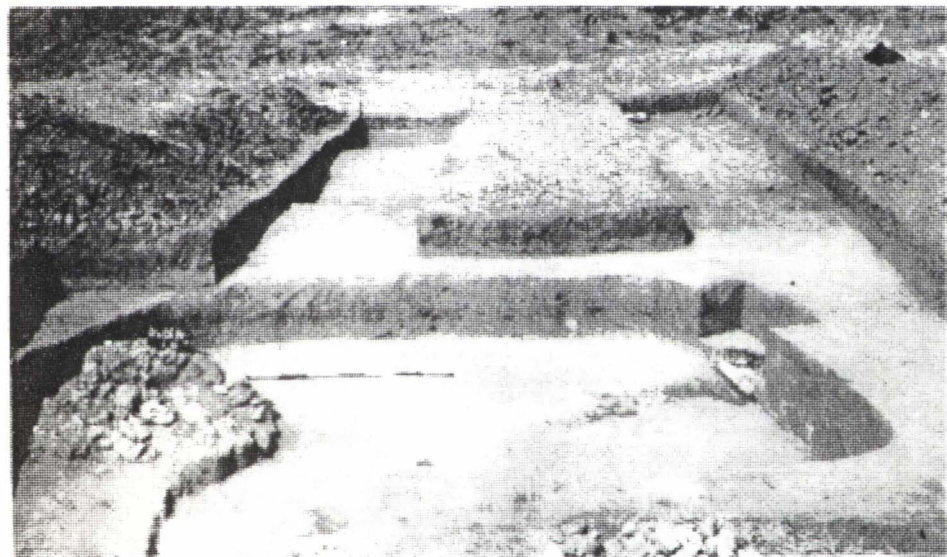

2

Fig. 16. Locuințe din secolele VIII-IX: 1 - L₁₅, 2 - L₁₇.

1

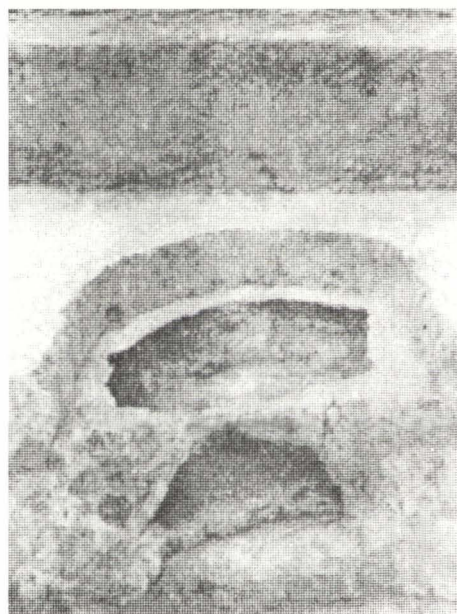
2

Fig. 17. Locuințe din secolele VIII-IX: 1 - L₂₂; 2 - L₃₀.

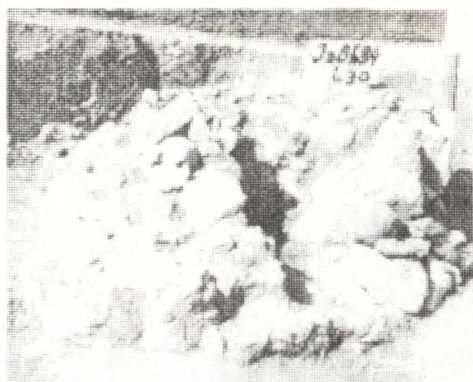

1

2

3

Fig. 18. Locuinta L₁₈ din secolele VI-VII (1), cuptor de lut din L₂₂ (2) și cuptor din piatra din L₃₀ (3), din secolele VIII-IX

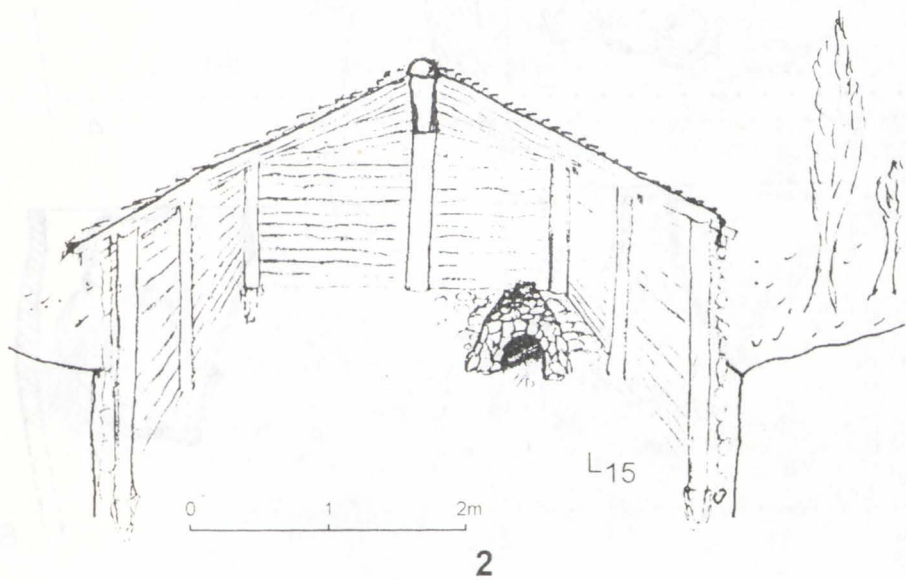
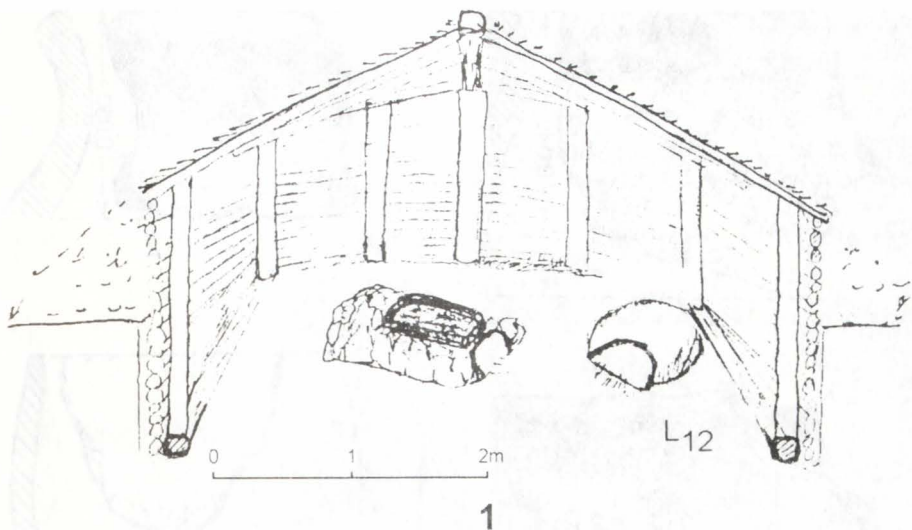

Fig. 19. Locuințe din secolele VI-VII (L₁₂) și din secolele VIII-IX (L₁₅). Încercare de reconstituire Al. Dabija.

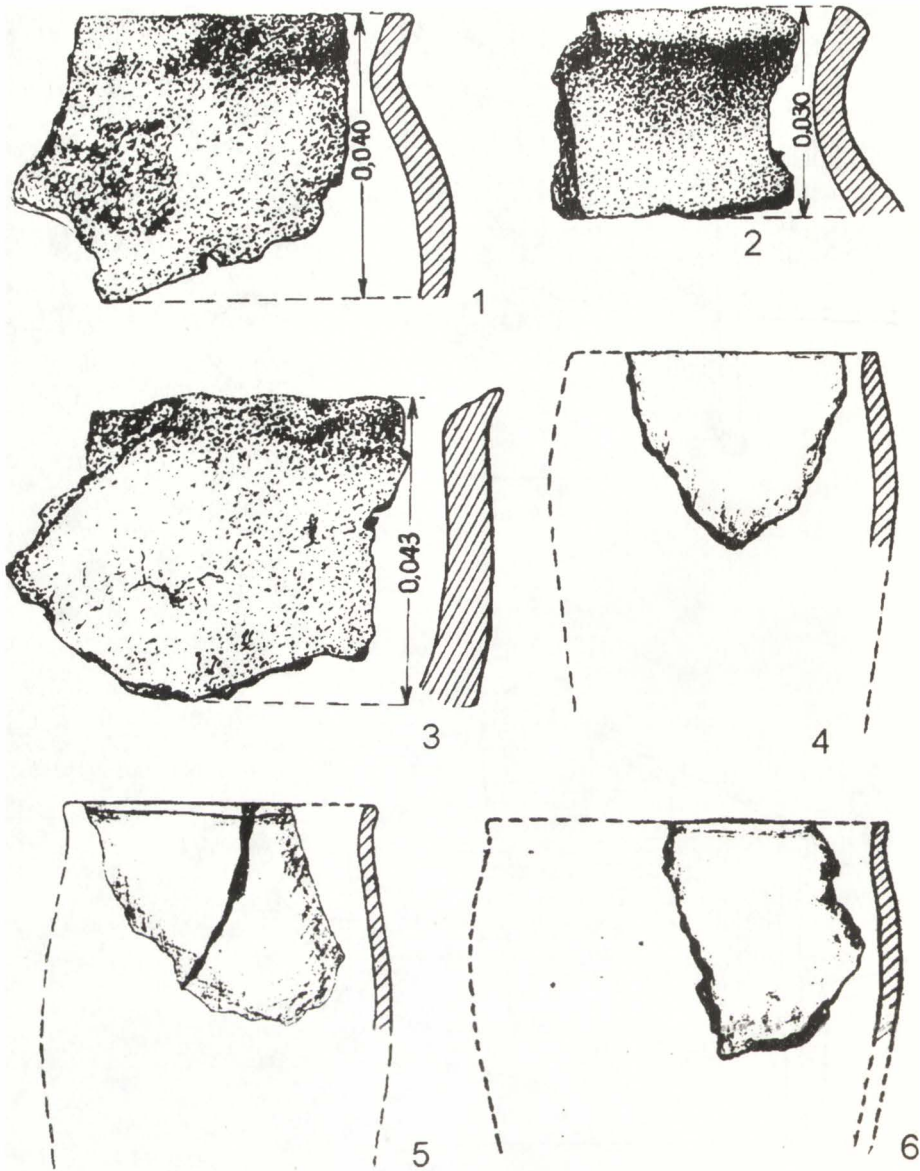

Fig. 20. Ceramică lucrată cu mâna din secolele VI-VII: 1-3 din L₆; 4-6 din L₇.

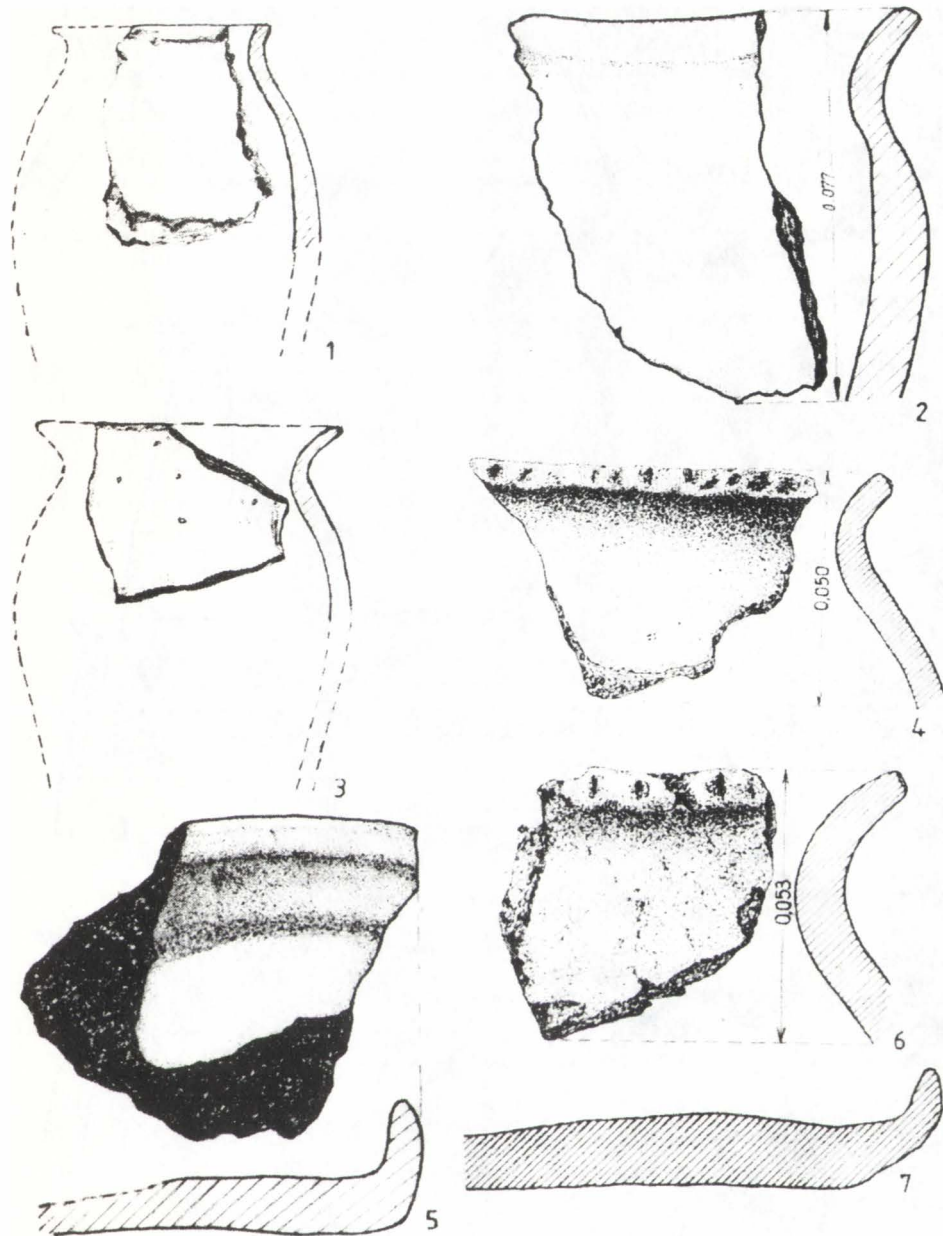
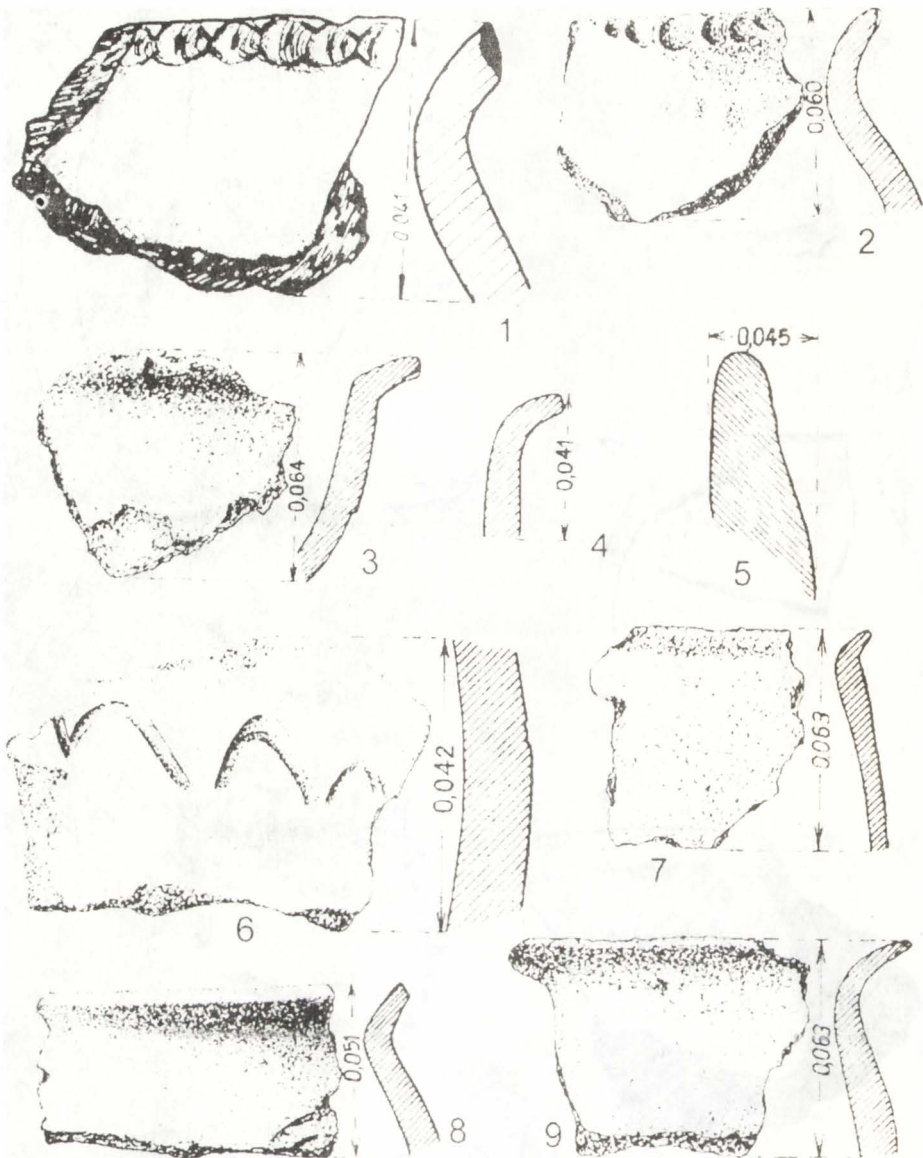

Fig. 21. Ceramică lucrată cu mână din secolele VI-VII: 1, 2, 5, 7 din L₇; 3 din L₈; 4, 6 din L₁₂.

Fig. 22. Ceramică lucrată cu mâna și la roată din secolele VI-VII. 1 din L₈, 2-5 din L₁₂, 6 ° L₁₃, 7, 9 din L₂₀.

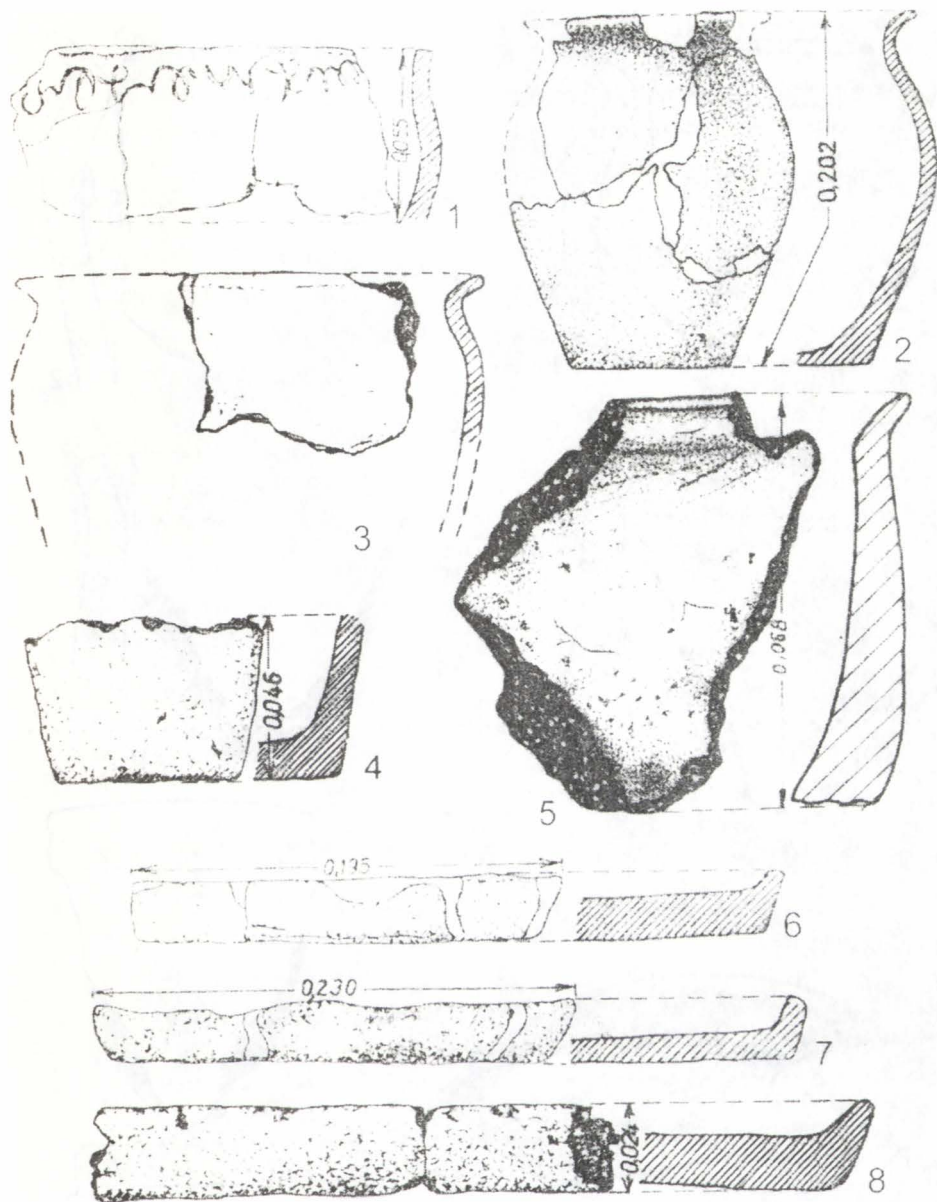

Fig. 23. Ceramică lucrată cu mâna, din secolele VI-VII: 1, 4, 6-8 din L₂₀; 3, 5 din L₂₈; 2 din S₄₇.

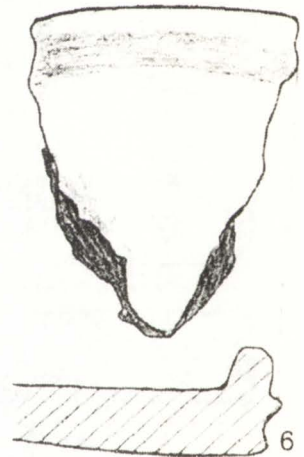
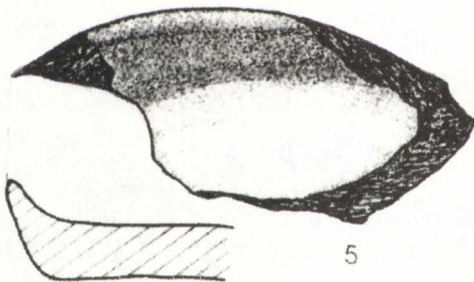
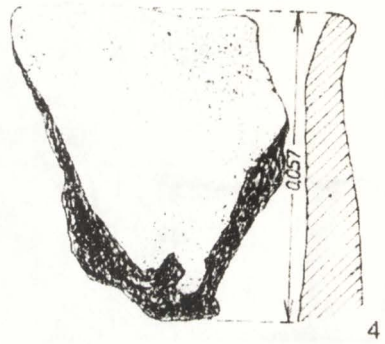
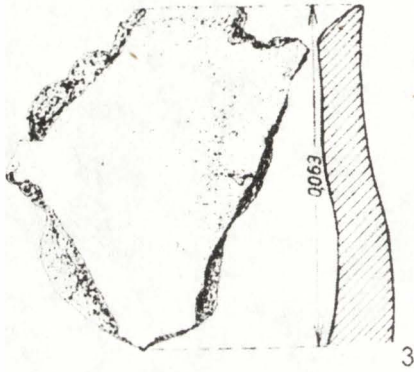
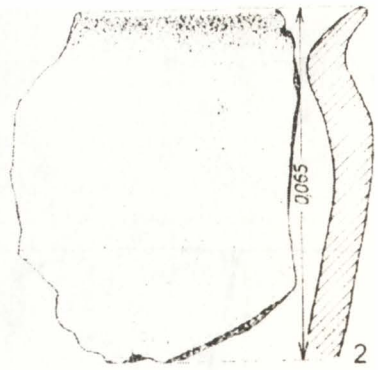
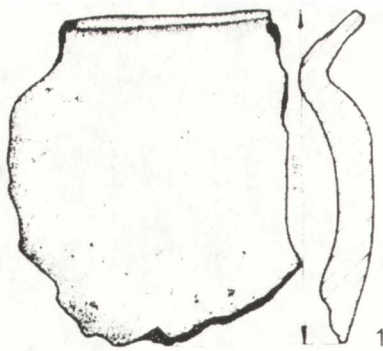
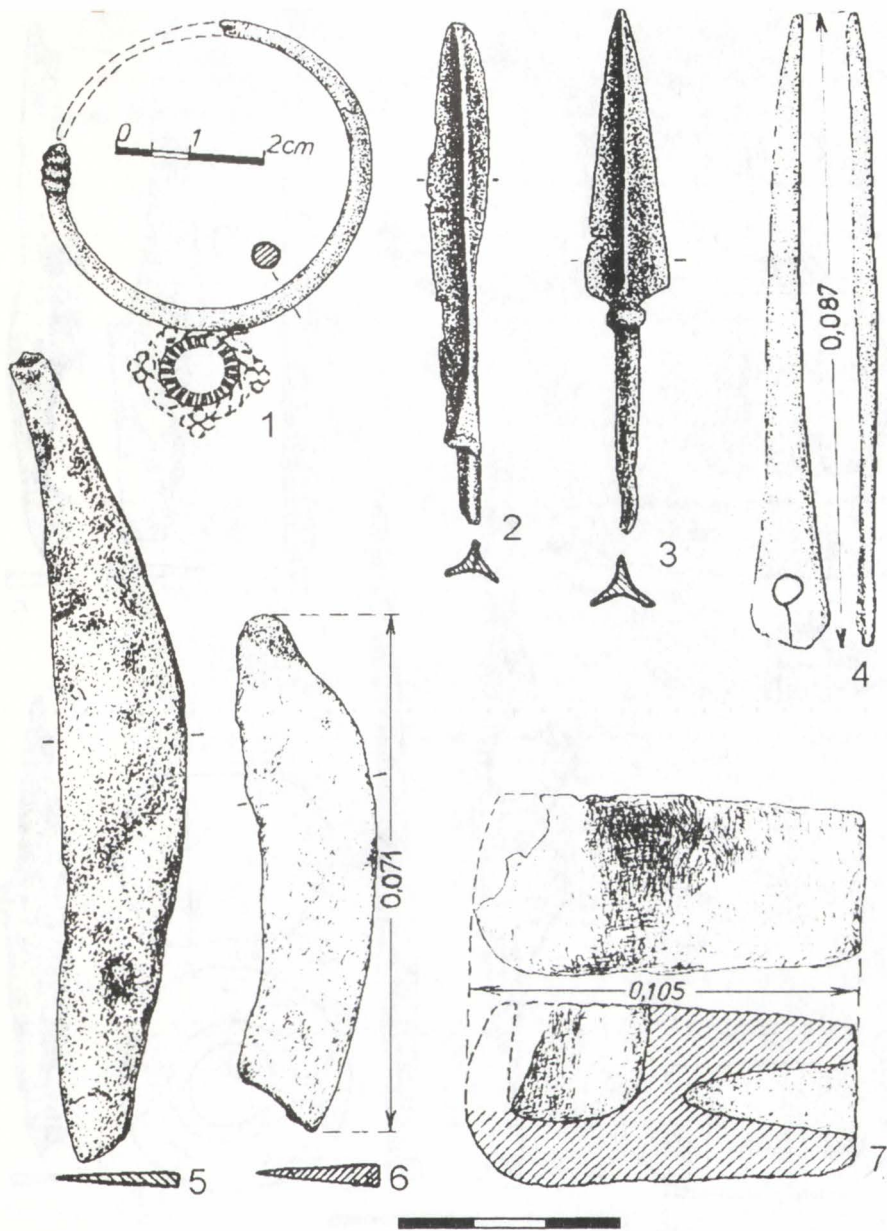

Fig. 24. Ceramică lucrată cu mâna, din secolele VI-VII: 1-6 din L₂₈.

Fig. 25. Obiecte din metal, os și lut din secolele VI-VII: 1, 7 din L₂₈; 2 din L₁₂; 3 din S₄₆; 4 din L₆; 5 din S₃₇; 6 din S₅₀.

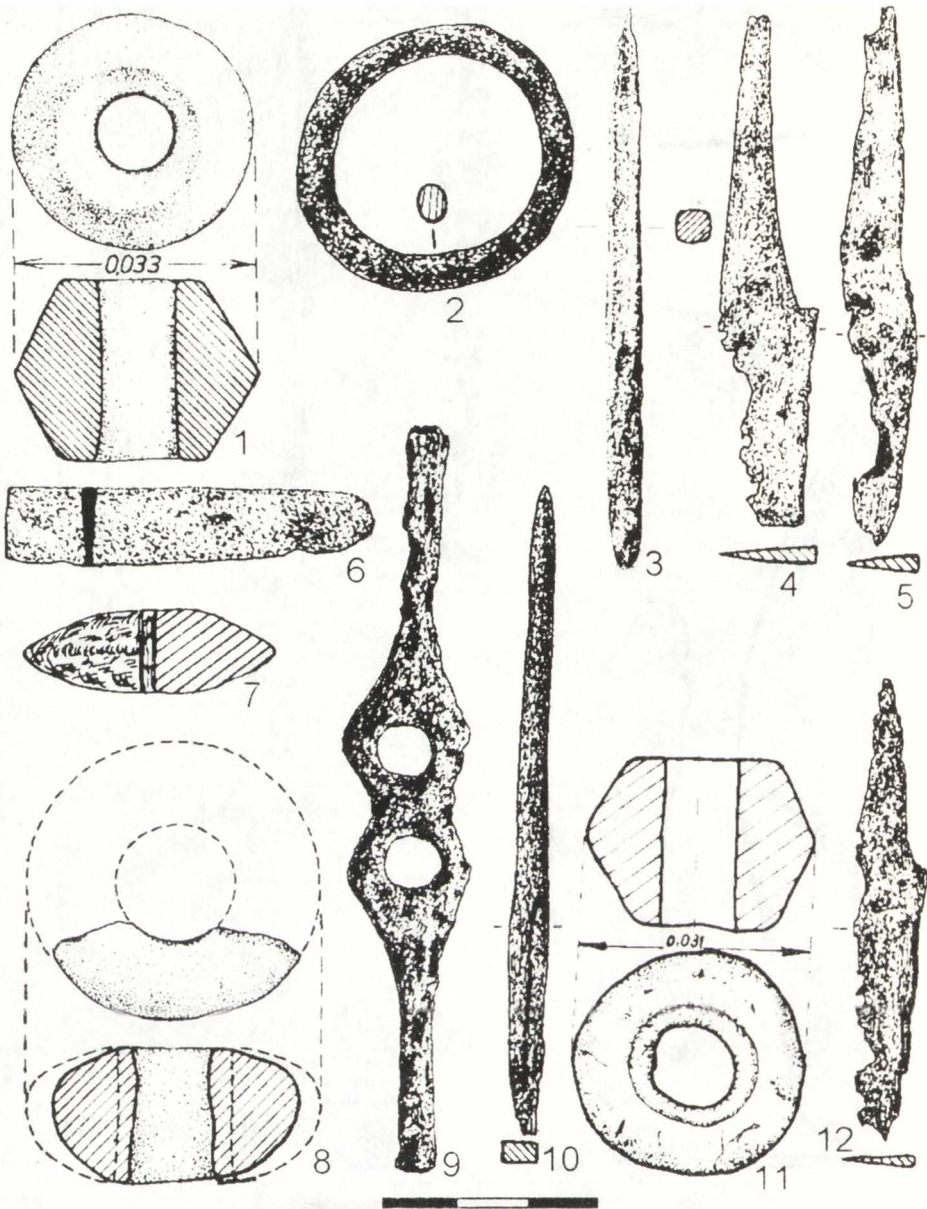

Fig. 26. Obiecte din metal și lut din secolele VI-VII. 1, 11 din L₂₈; 2, 8 din L₁₂; 3 din S₂; 4, 12 din S₄₀; 5, 9 din L₁₃; 6 din S₄₂; 7 din L₆; 10 din S₄₄

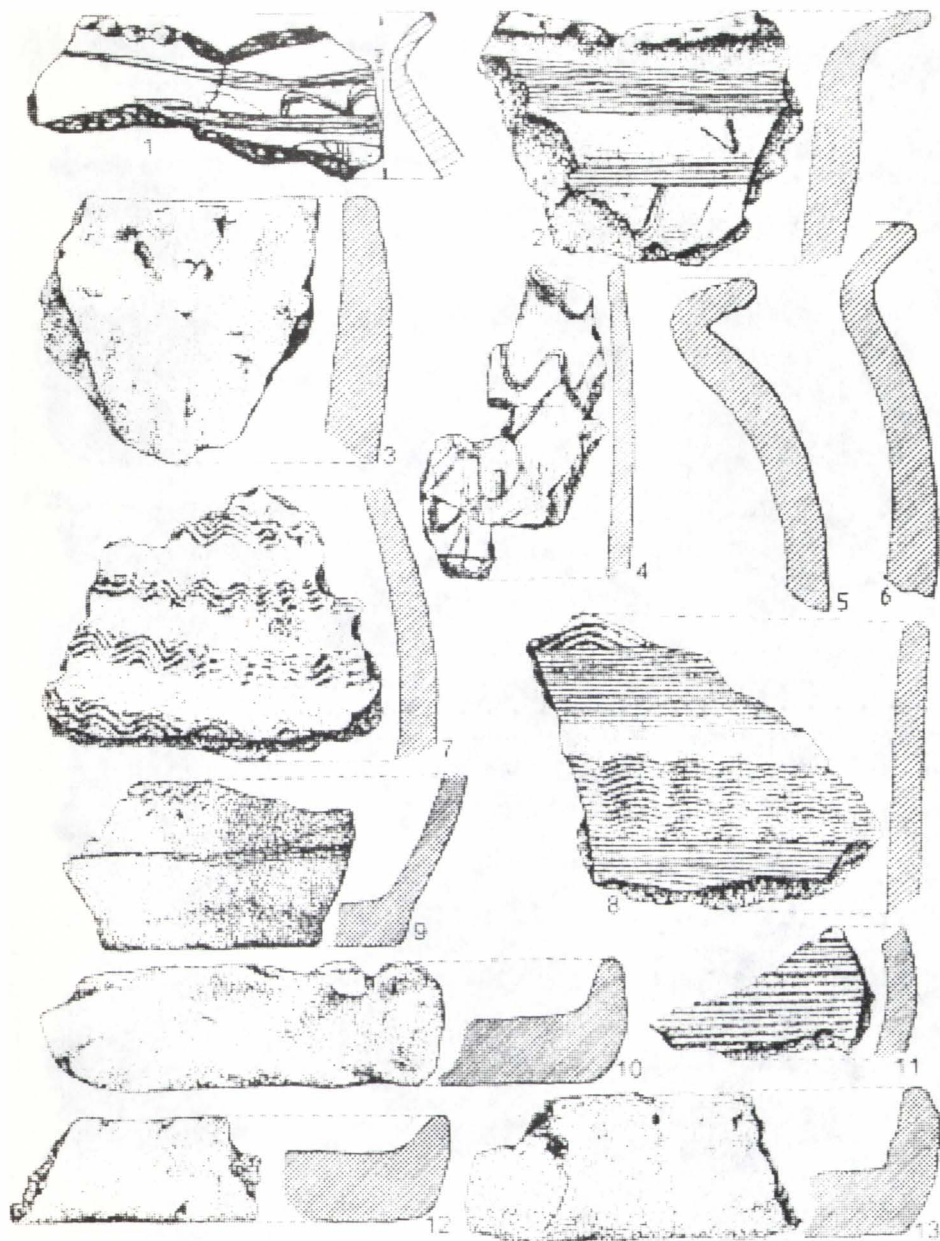

Fig. 27. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-4, 6-7, 10 din L_1 ; 5, 8, 9, 11-13 din L_2

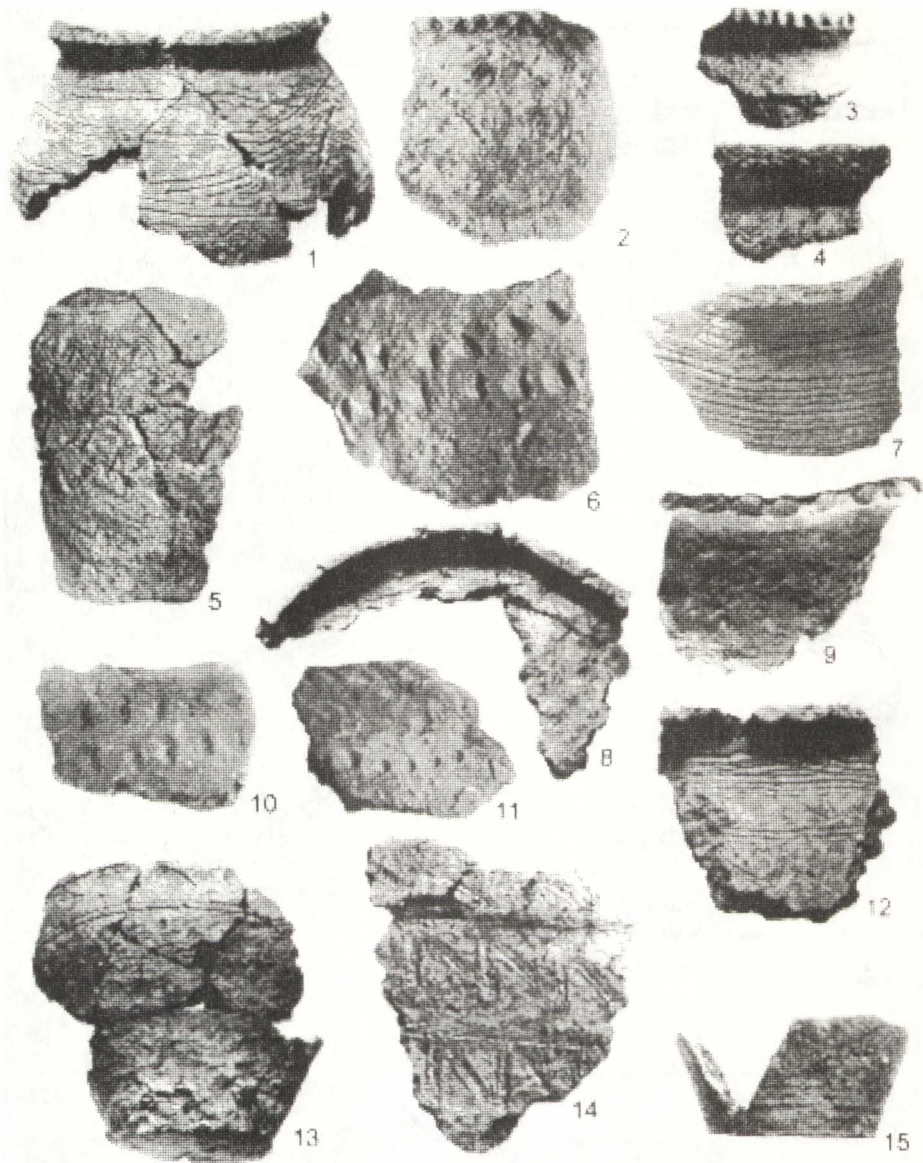
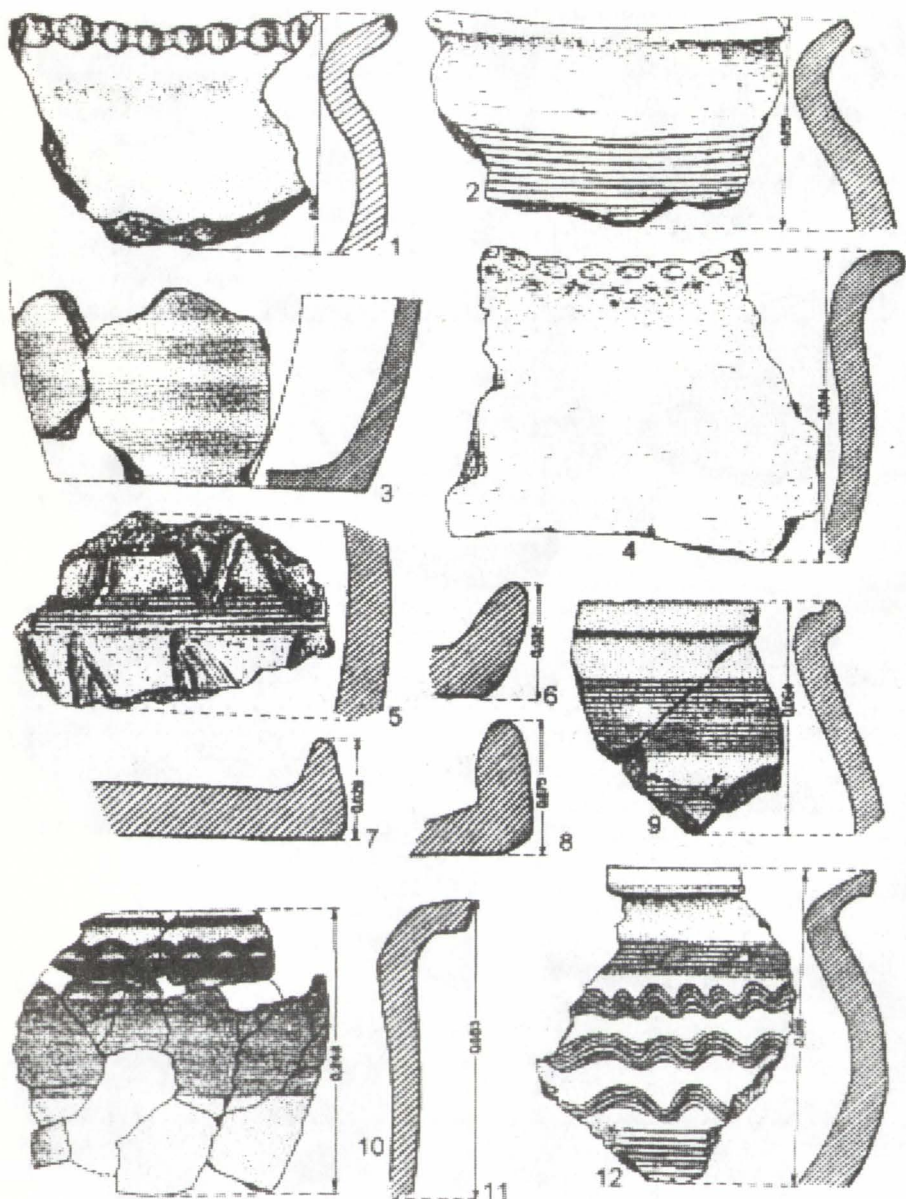
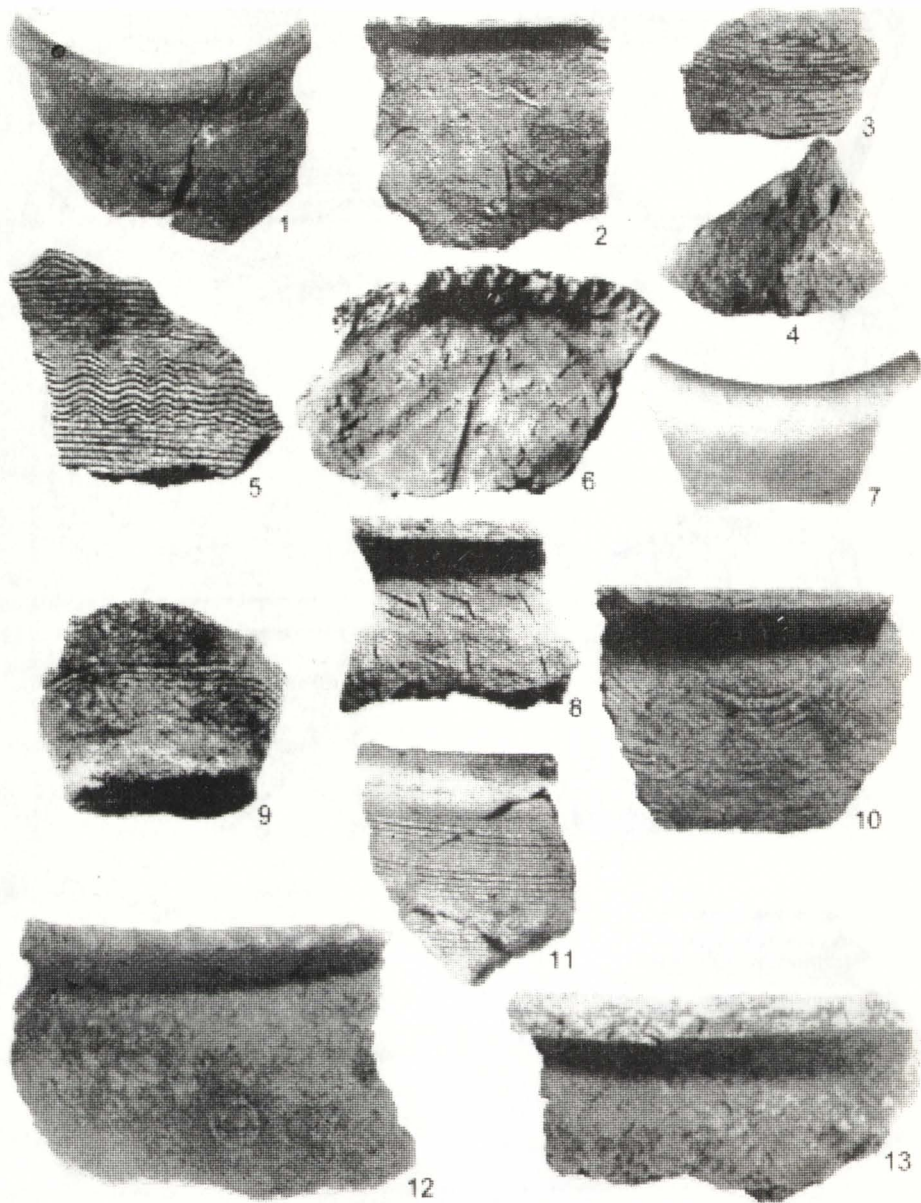

Fig. 28. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-6, 8, 9, 11-13, 15 din L_4 ; 7 din S_{66} , 10 din S_4 ; 14 din S_3 .

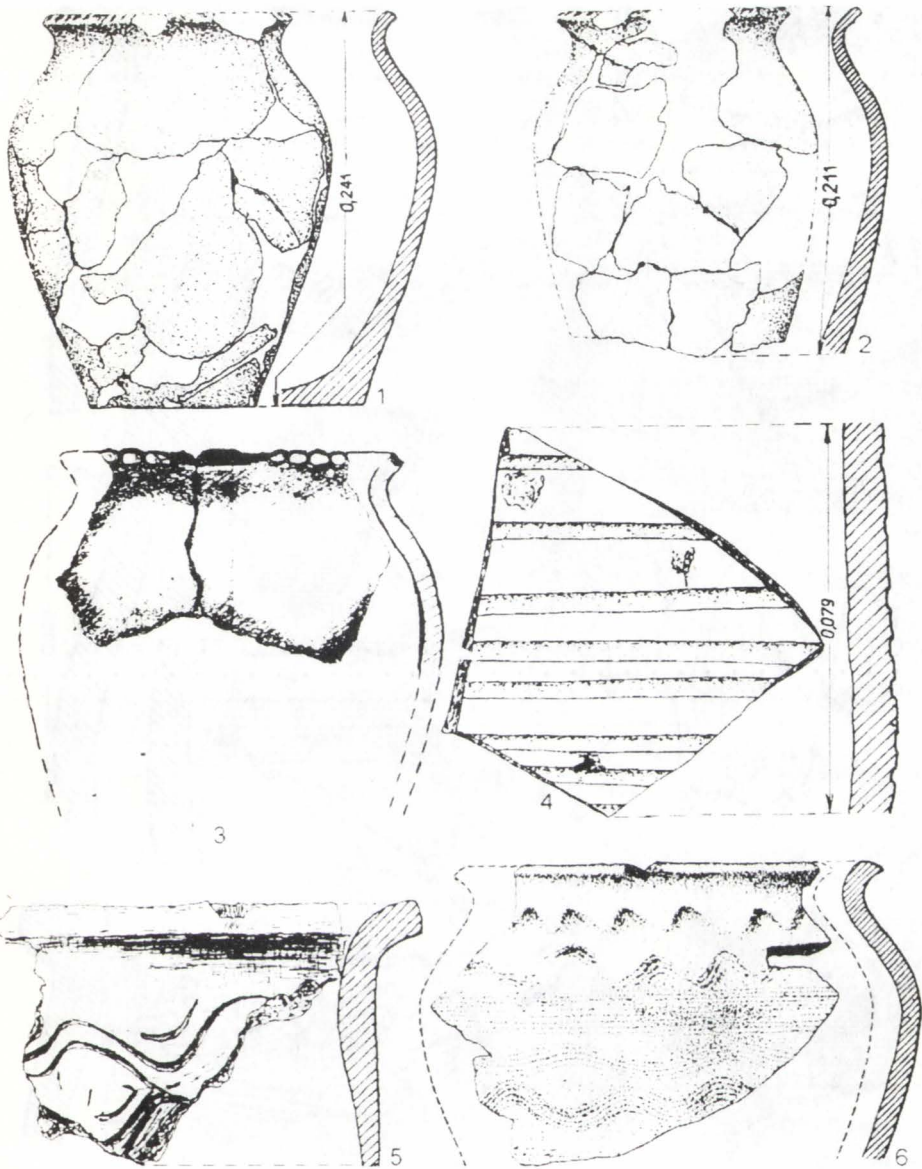
Fig. 29. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1 din L₅; 2, 4, 12 din L₁₇; 3 din L₅; 6-9, 11 din L₁₄; 10 din L₁₀.

Fig. 30. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-3, 5, 6, 9 din L₂; 4, 7, 8 din L₃; 10-11 din L₁₄; 12-13 din L₁₆.

Fig. 31. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-2 din L₁₀; 3-4 din L₁₇; 5 din L₂; 6 din L₅.

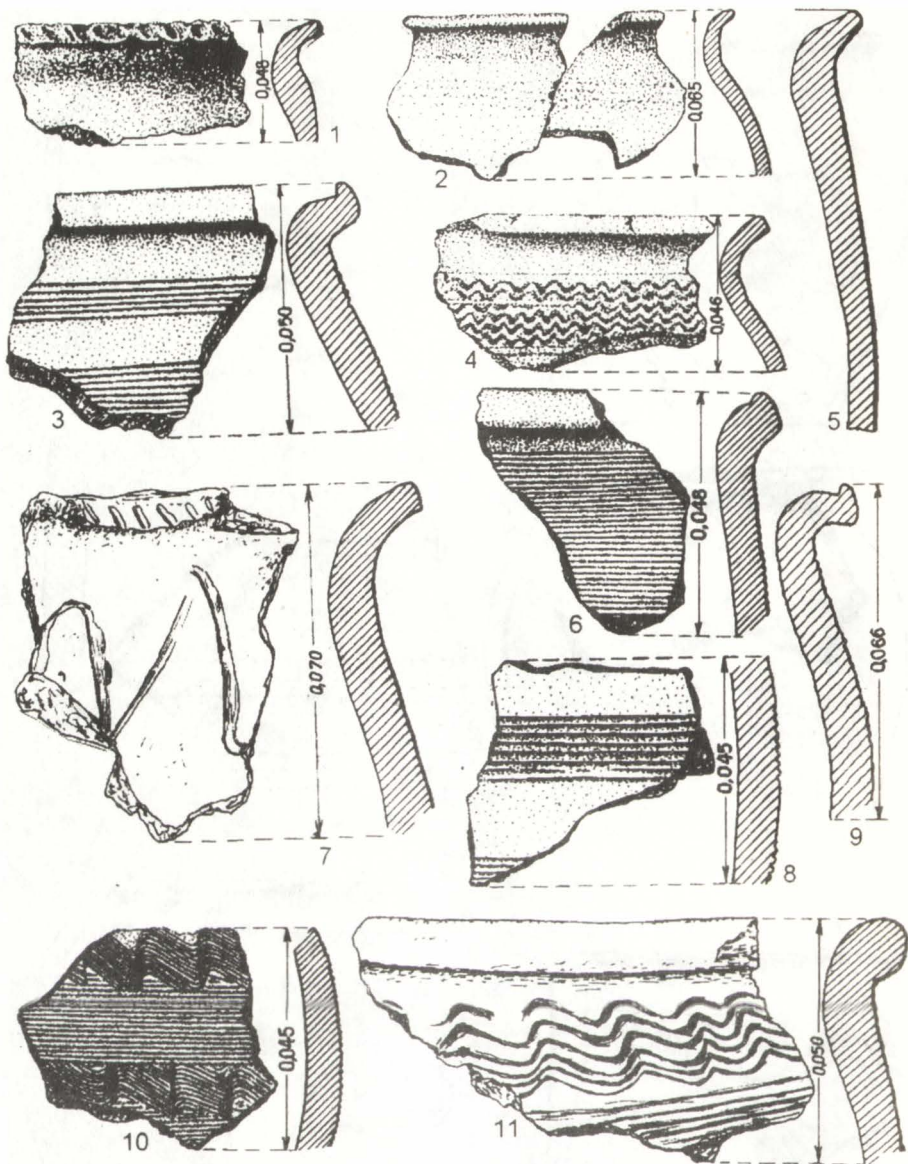
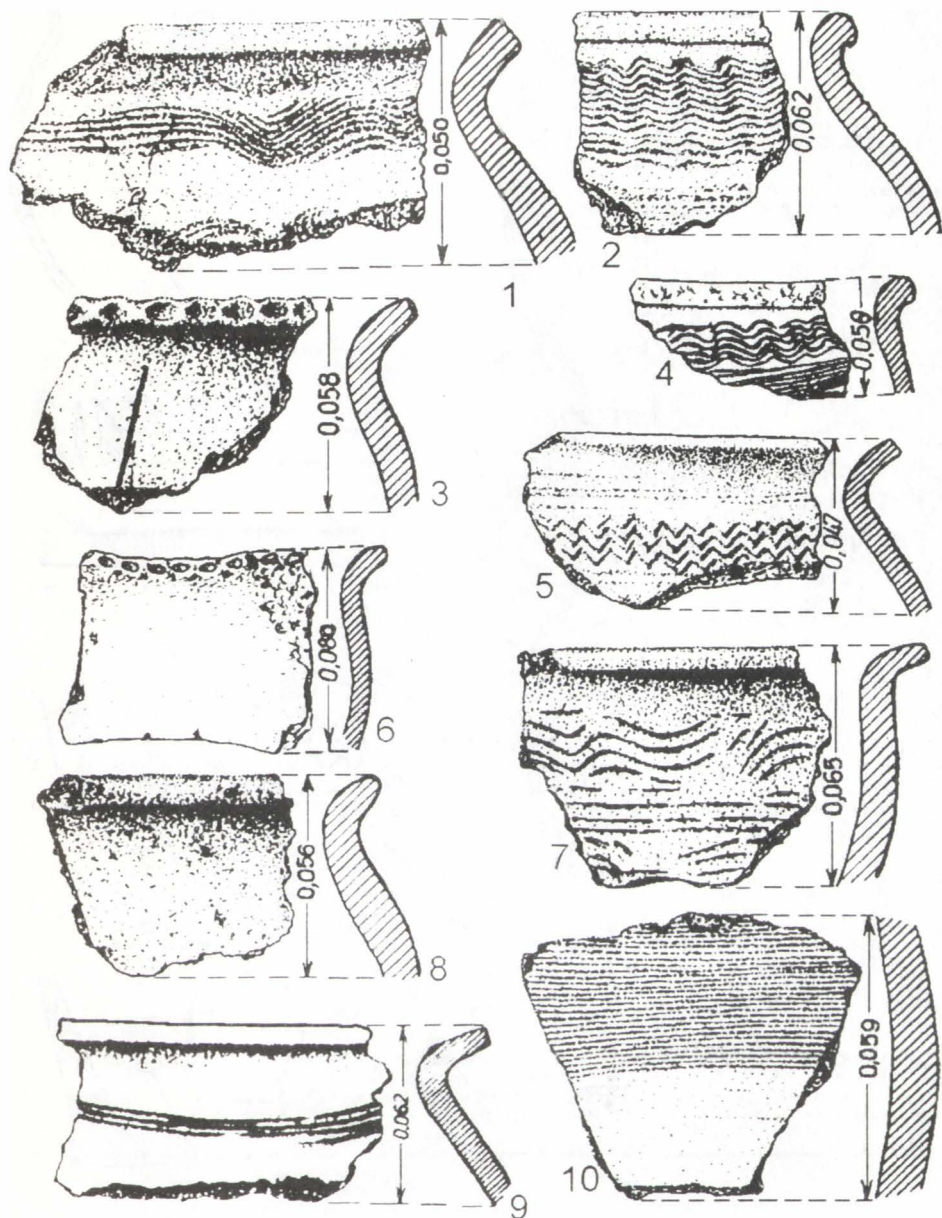

Fig. 32. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-3, 6, 8-10 din L₁₄; 4 din L₁₆; 5 din L₂; 7, 11 din L₁₇.

Fig. 33. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1, 2, 5 din L₁₆; 3, 7, 8 din L₁₄; 4, 6 din L₁₇; 10 din L₁₅; 9 din L₂₁.

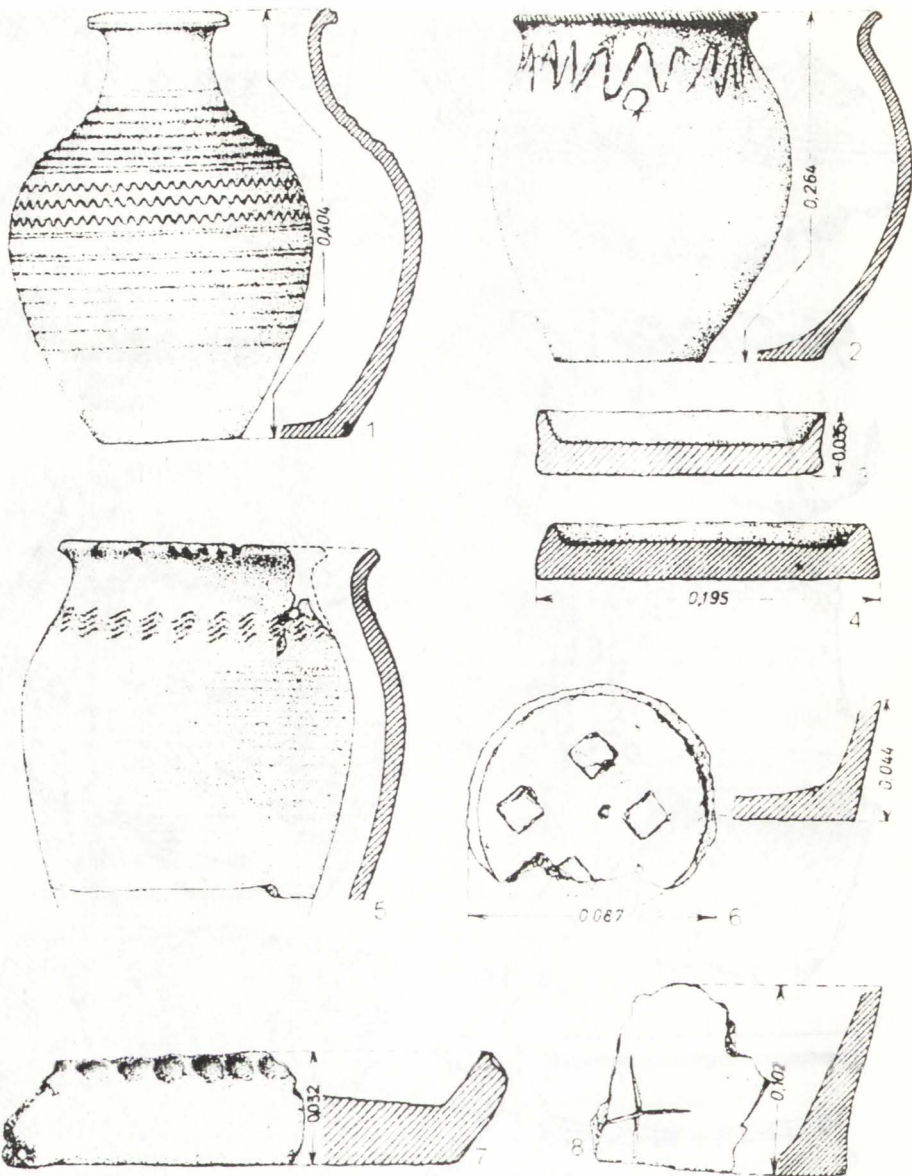
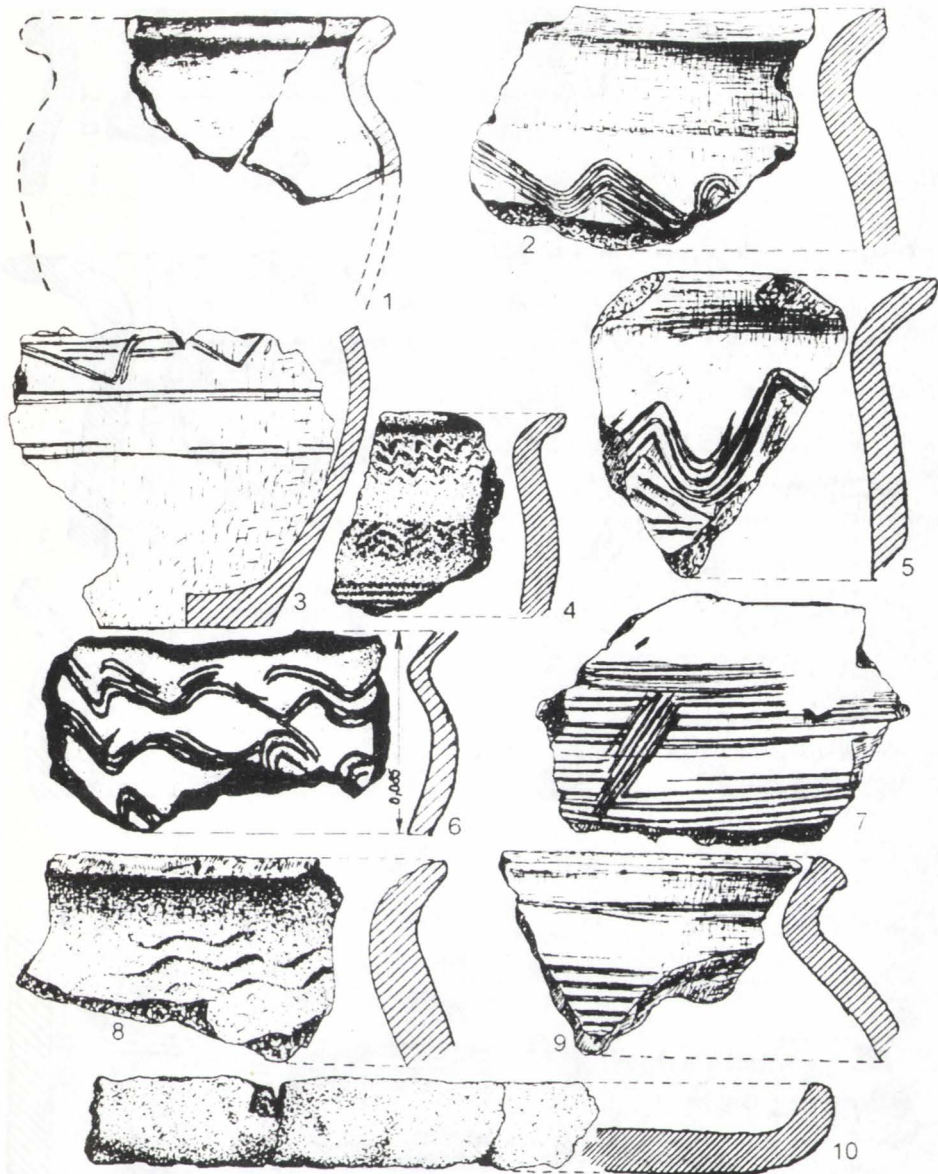

Fig. 34. Ceramică lucrată cu mână și la roată, din secolele VIII-IX 1, 2, 4, 6, 8 din L₁₇, 3 din L₁₄, 5 din L₅, 7 din L₁₅.

Fig. 35. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1, 2, 4, 5, 7, 8 din L₂; 3, 6, 9, 10 din L₁.

Fig. 36. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1, 3 din L₁₉; 2, 5 din L₂₁; 4 din L₁₇; 6, 7, 9 din L₂₂; 8 din L₁₆.

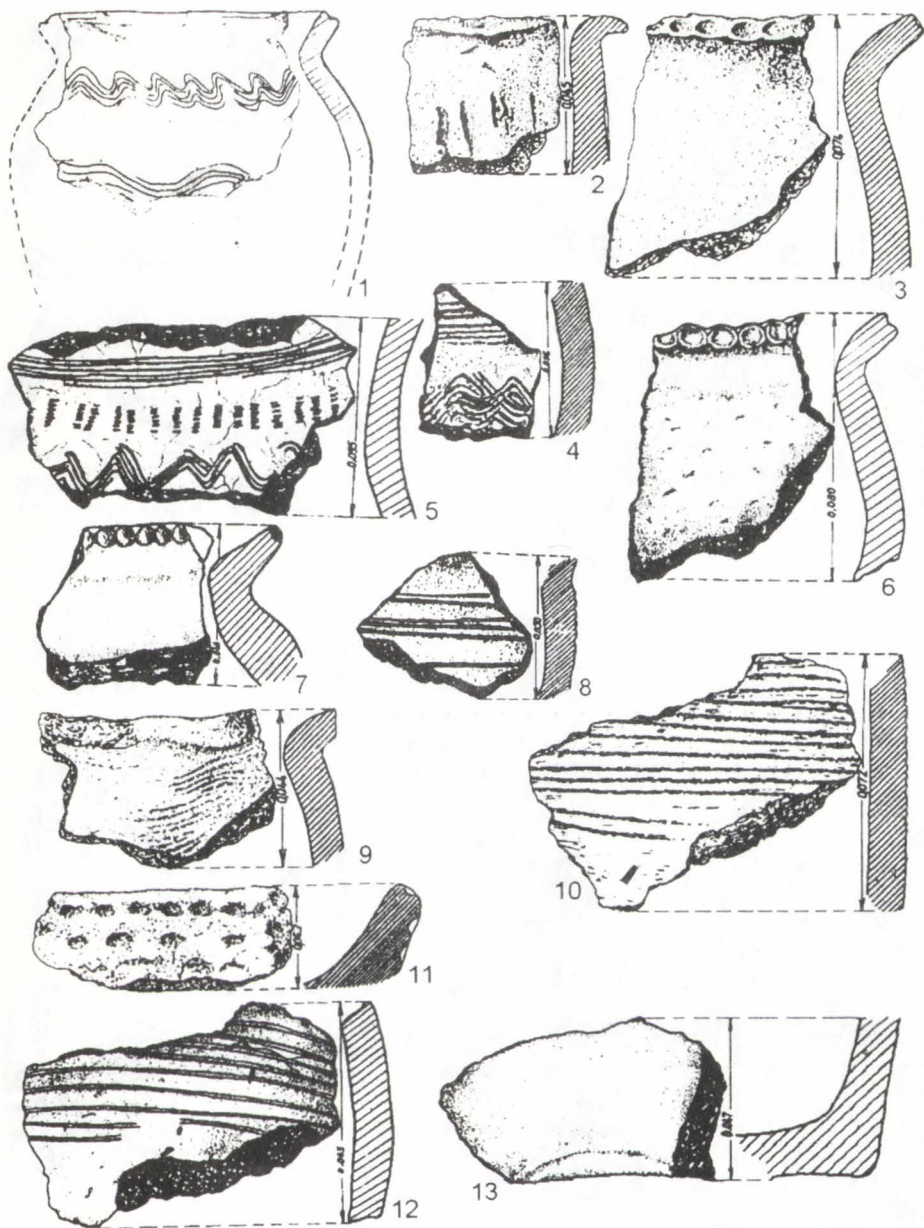
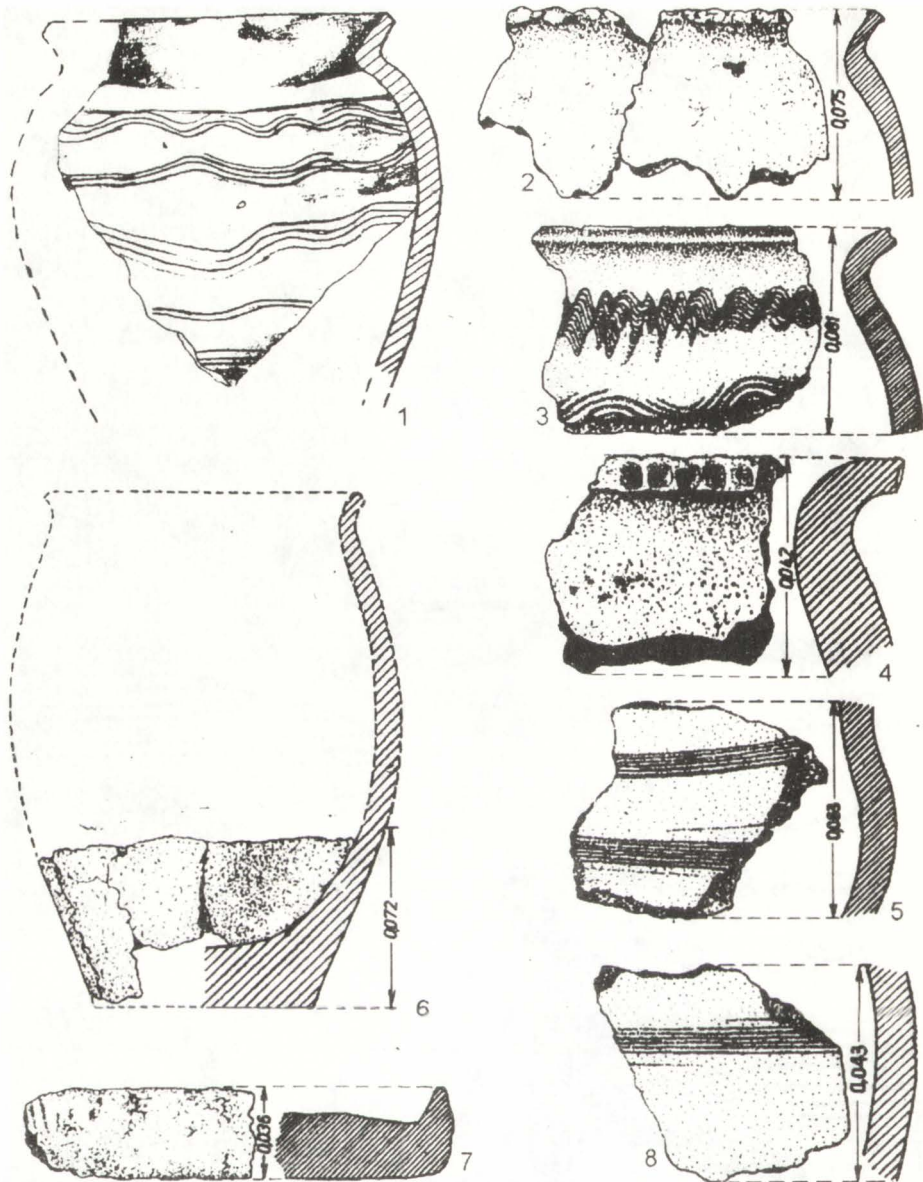

Fig. 37. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1, 5, 11 din L₂₁; 2-4, 6, 10, 12 din L₂₆; 7, 13 din L₂₂; 8 din L₂₅; 9 din L₂₃.

Fig. 38. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1 din S₂₇; 2, 7 din L₁₉; 3 din L₂₁; 4, 6 din L₂₂; 5 din L₁₅; 8 din L₁₄

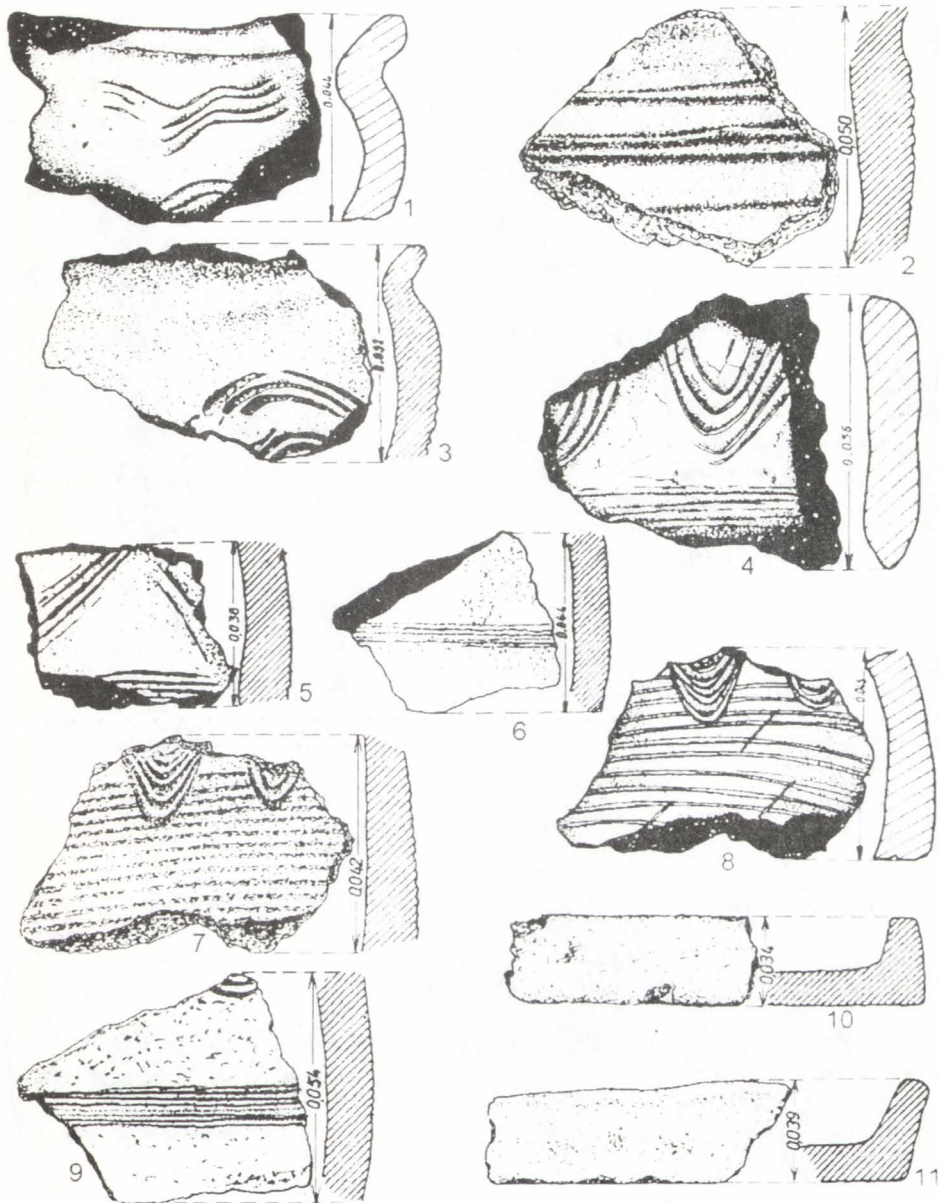

Fig. 39. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1 din L₂₃; 2-3 din L₂₅; 4-5 din L₂₆; 6-11 din L₂₇.

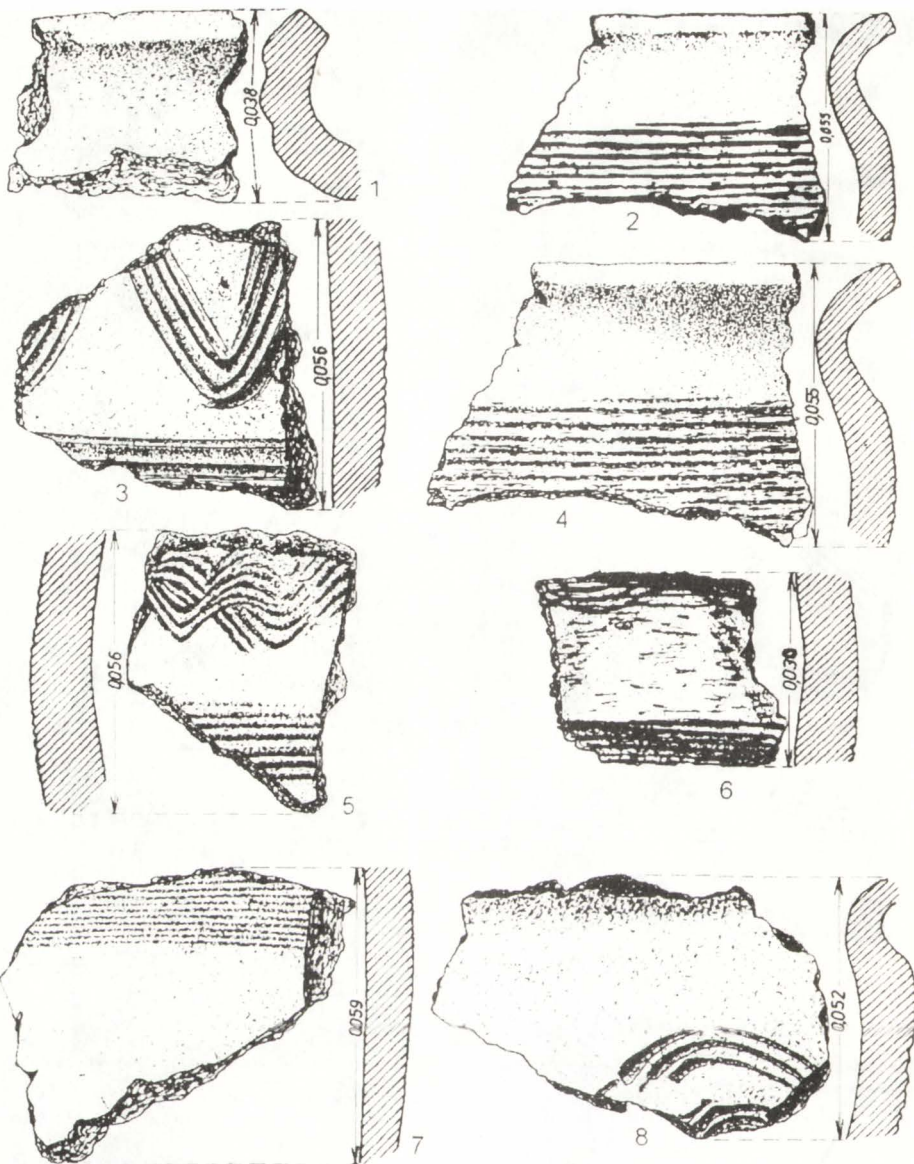

Fig. 40. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-6 din L₂₆; 7 din L₂₃; 8 din L₂₅

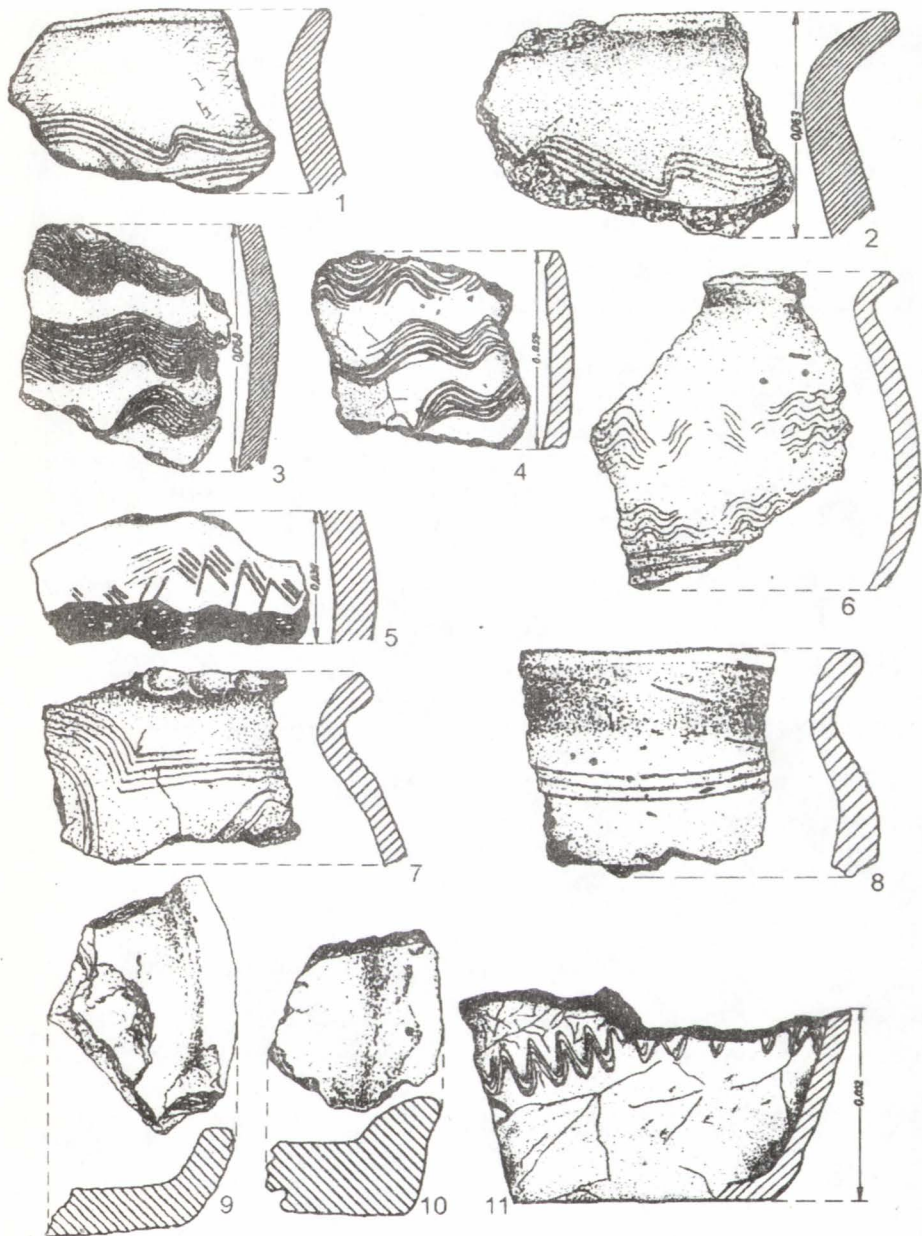

Fig. 41. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-4 din L₂₇; 5, 9 din L₂₉; 6-8, 10 din L₃₀; 11 din L₃₁.

Fig. 42. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1, 4, 5 din L₂₉; 2 din L₃₃; 3, 6 din L₃₁; 7, 9, 10 din L₃₂; 8 din S₇; 11 din L₁₄; 12 din S₃₃.

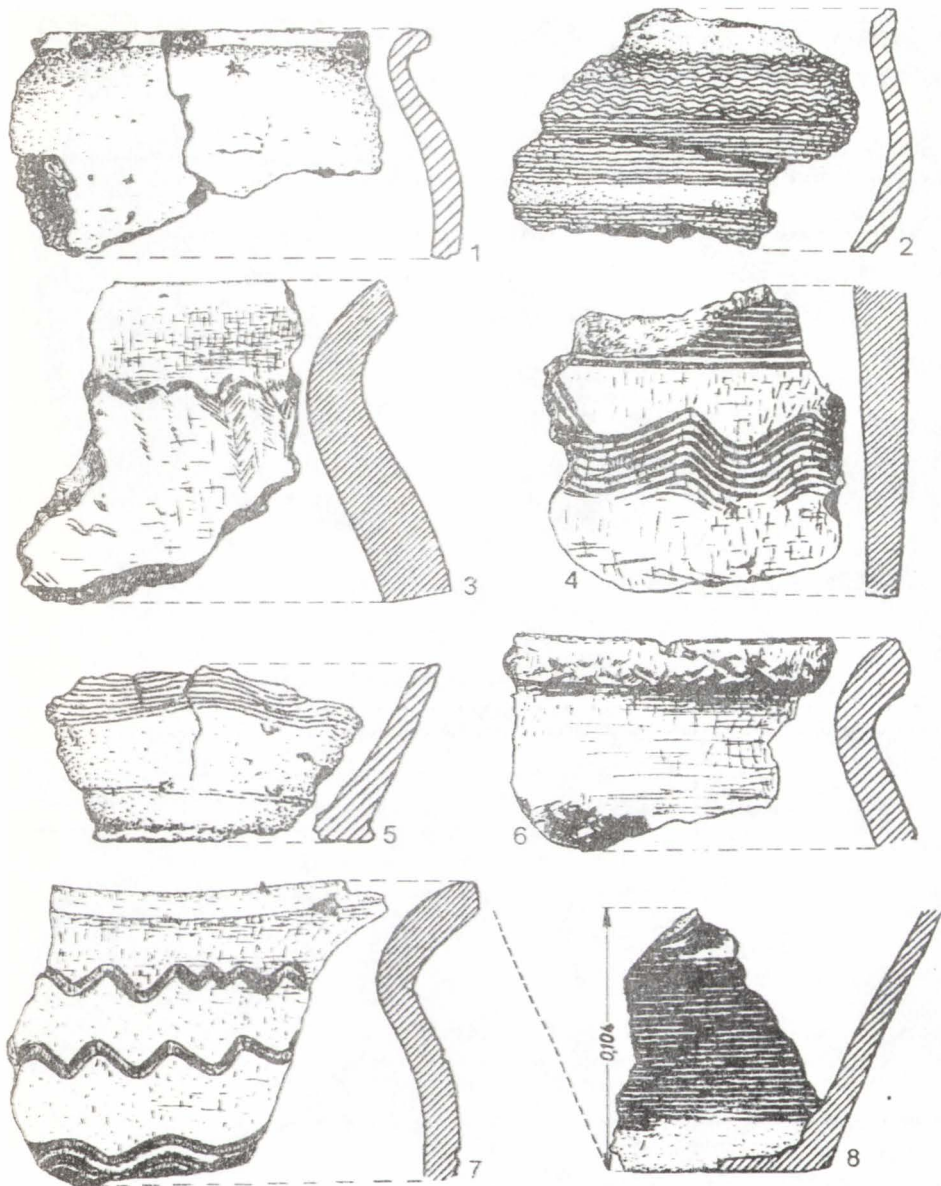
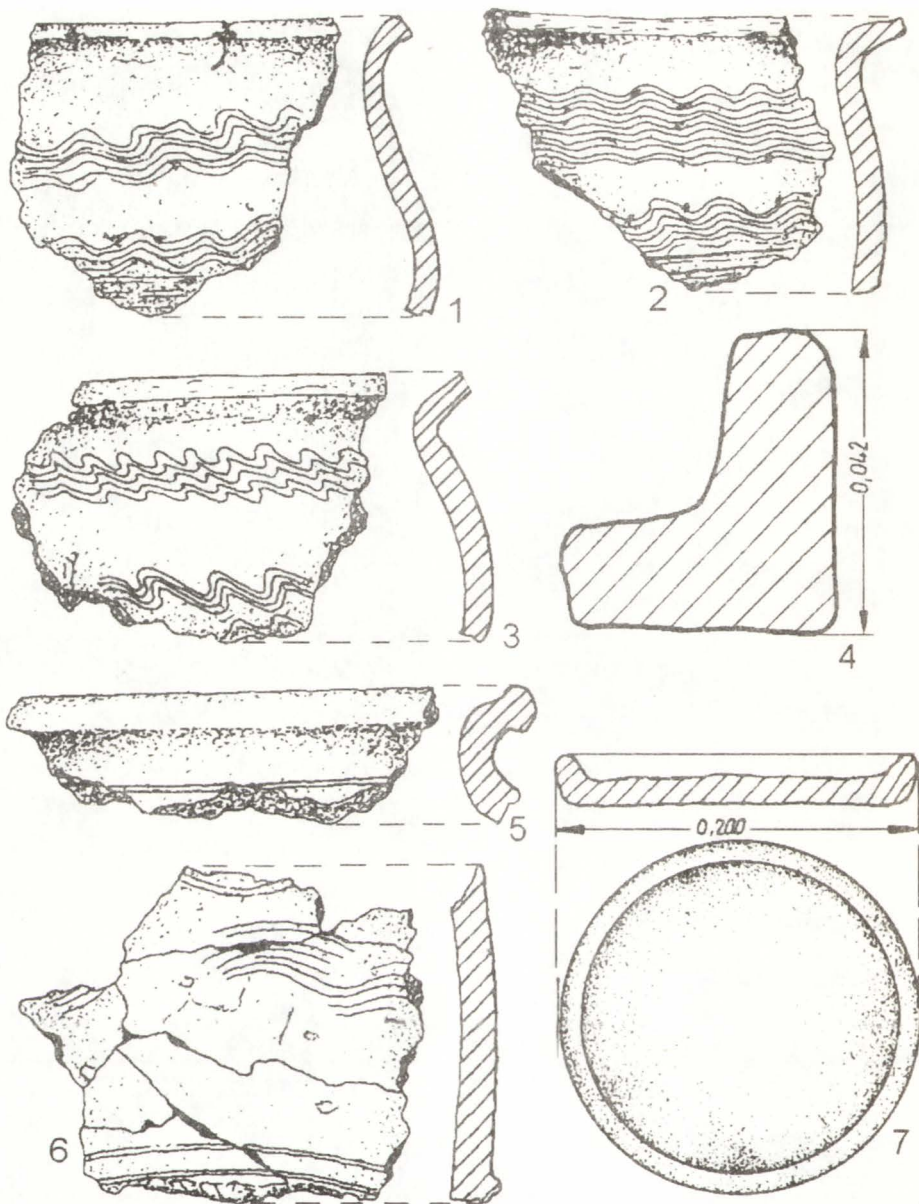

Fig. 43. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1, 2, 5 din L₃₀; 4, 6 din S₂; 3 din S₃; 7 din S₇; 8 din S₈₂.

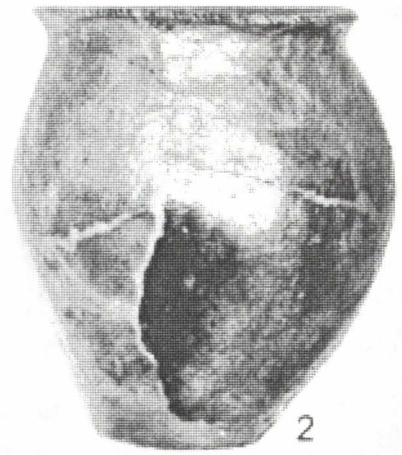

Fig. 44. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1-3 din L₃₁; 4 din L₂₇; 5, 6, 7 din L₃₀.

1

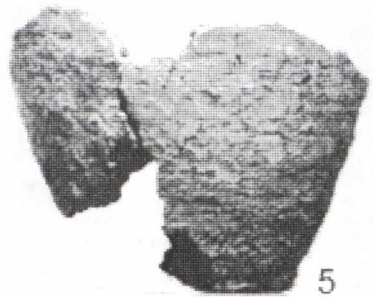
2

3

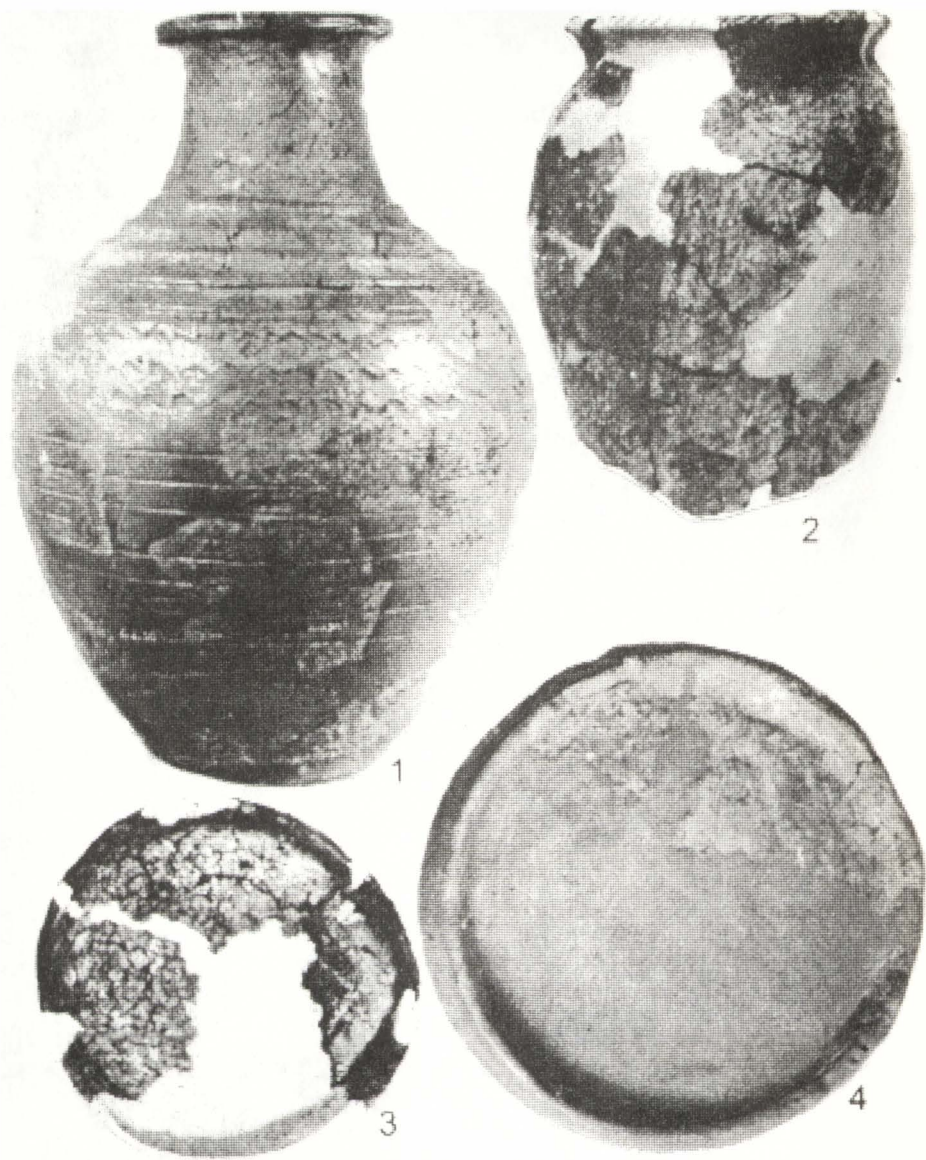

4

5

Fig. 45. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VI -IX: 1 sec. VI-VII din S₄₈G₁; 2-5 sec. VIII-IX; 2 din L₁₇; 3, 5 din L₅, 4 din L₁₀

Fig. 46. Ceramică lucrată cu mâna și la roată, din secolele VIII-IX: 1, 4 din L₁₇; 2 din L₁₀; 3 din L₁₄.

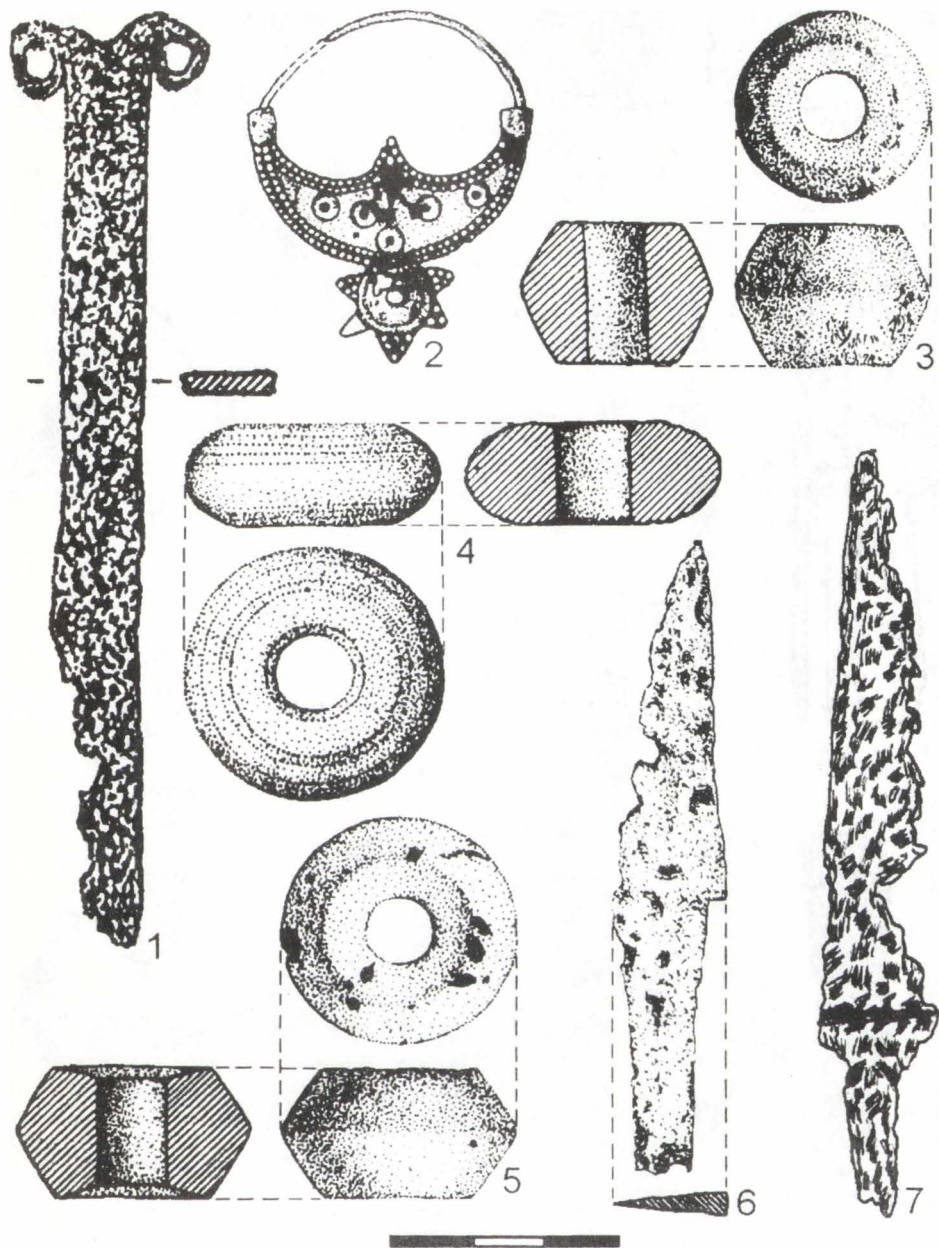
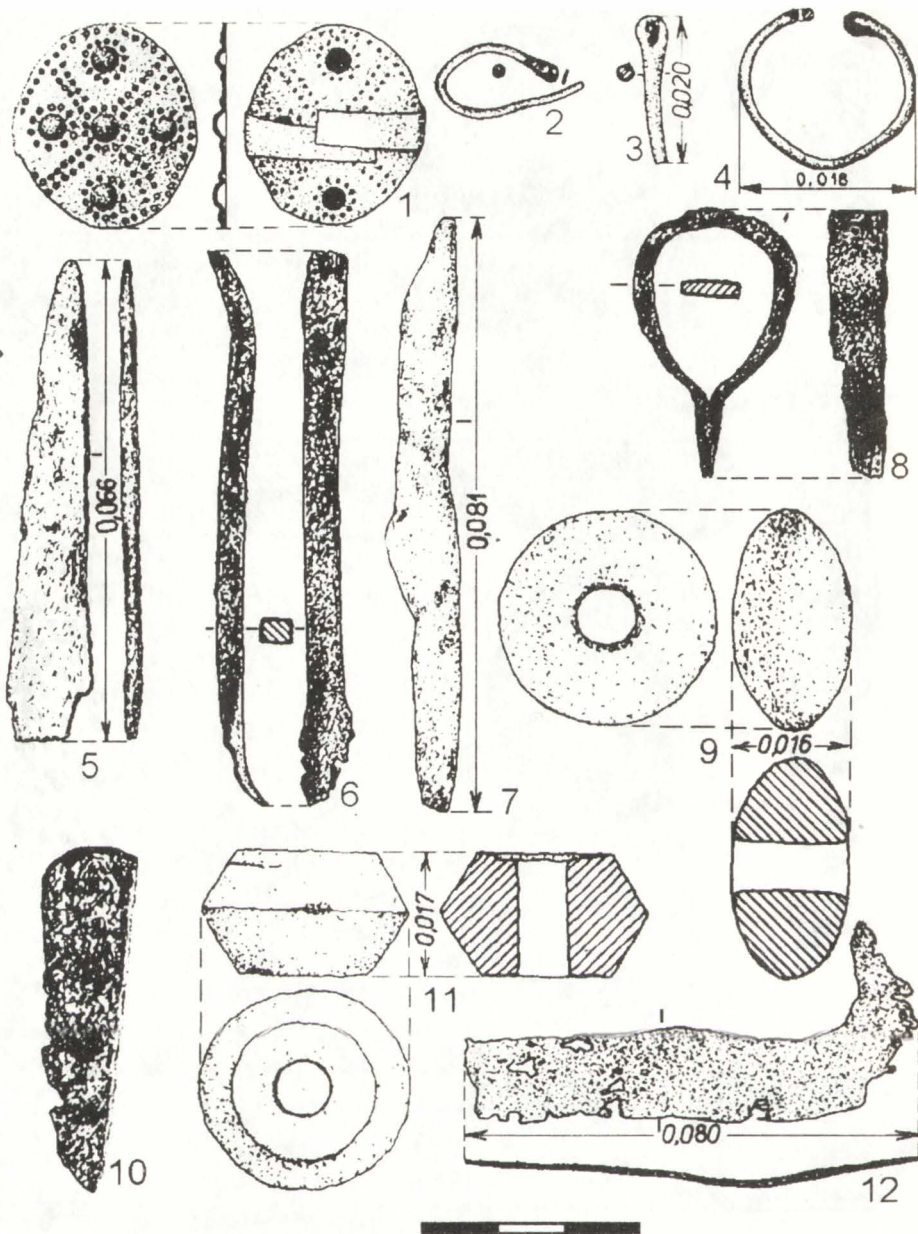
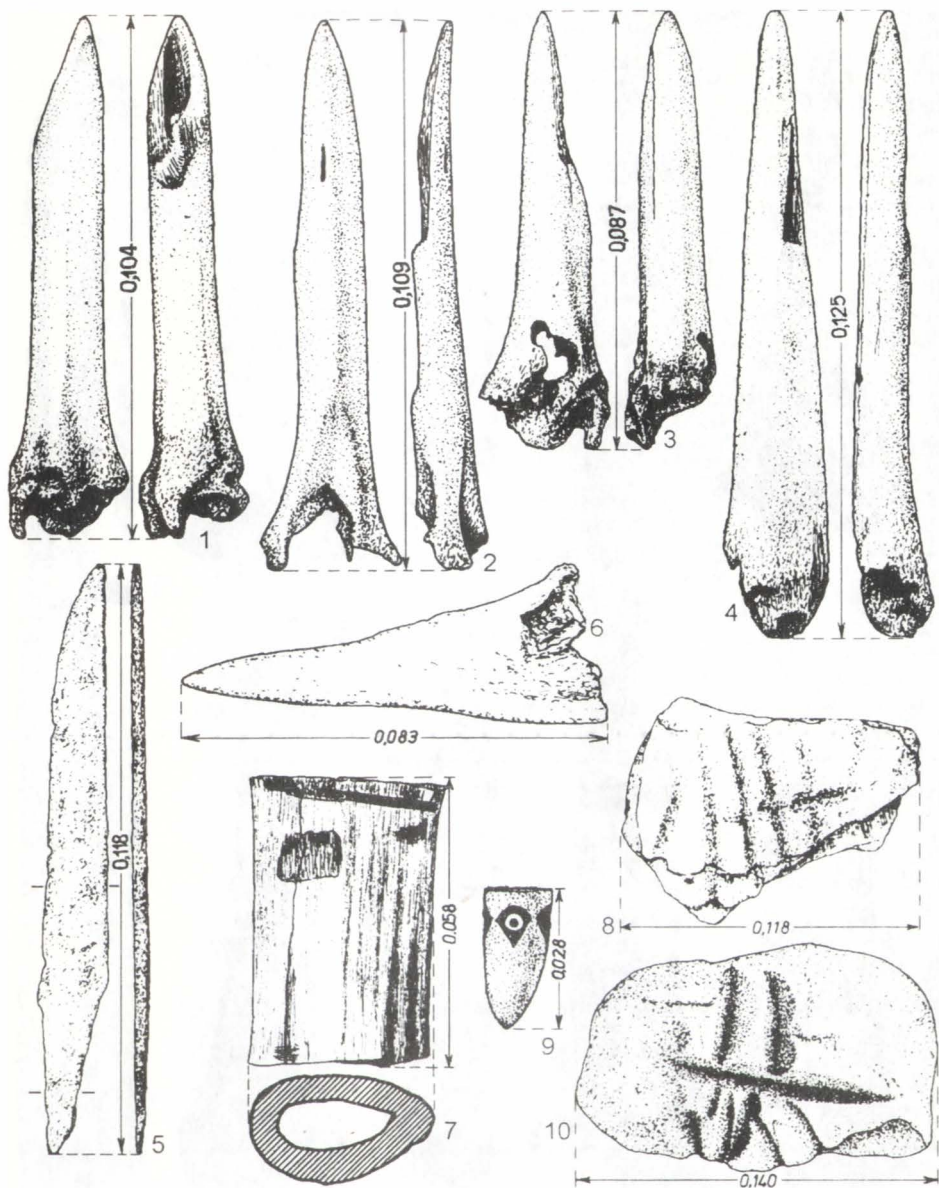

Fig. 47. Obiecte din metal și lut, din secolele VIII-IX: 1, 3-5 din L₅; 2, 7 din L₃; 6 din L₂.

Fig. 48. Obiecte din metal și lut, din secolele VIII-IX: 1 din S₂₅; 2, 5 din L₁₆; 3, 12 din L₁₉; 4 din L₃₀; 6, 8 din L₁₄; 7 din L₁₅; 10 din L₂; 9, 11 din L₁₇.

Fig. 49. Obiecte din metal, os și piatră, din secolele VIII-IX: 1-4, 8 din L₁₅; 5, 7, 10 din L₁₆; 6 din L₁₇; 9 din L₂₂.

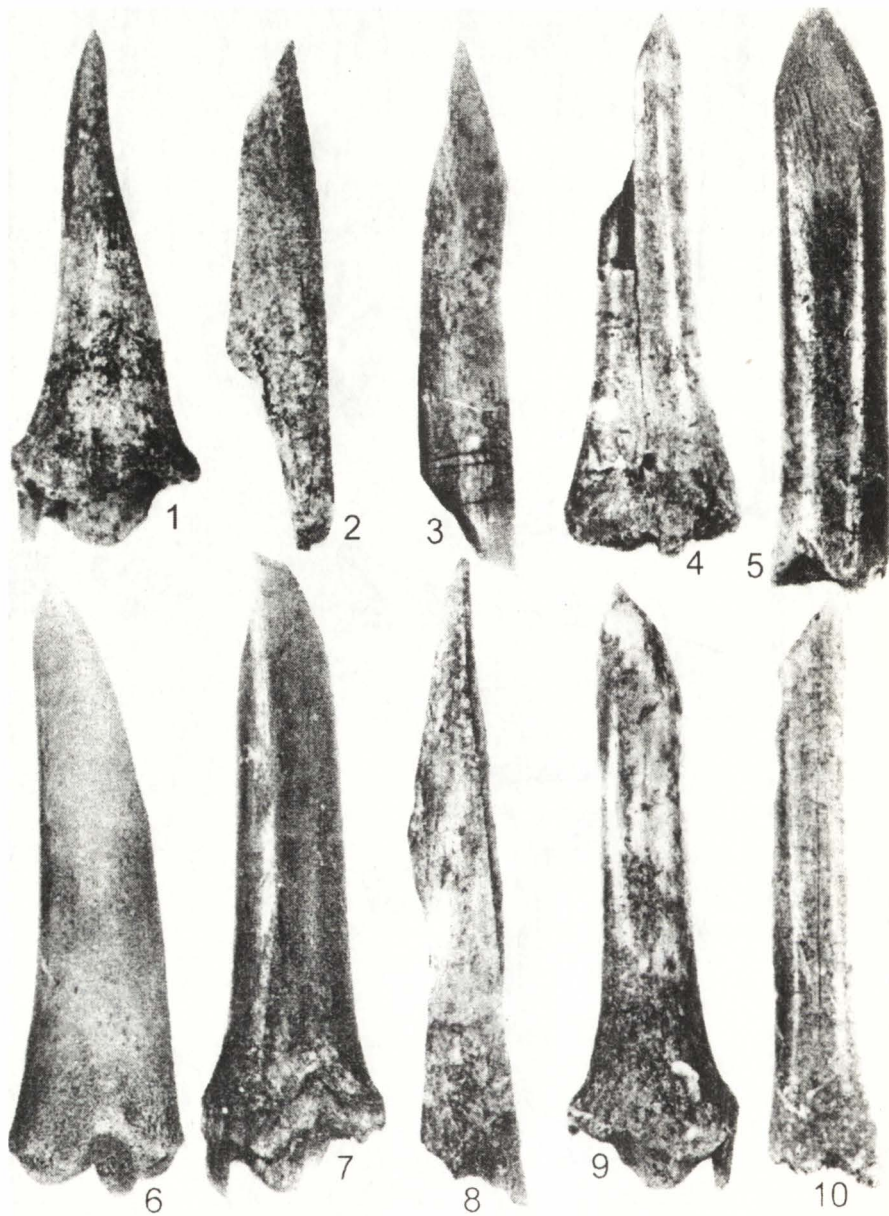

Fig. 50. Strapungătoare din os, din secolele VIII-IX: 1-10 din L₅

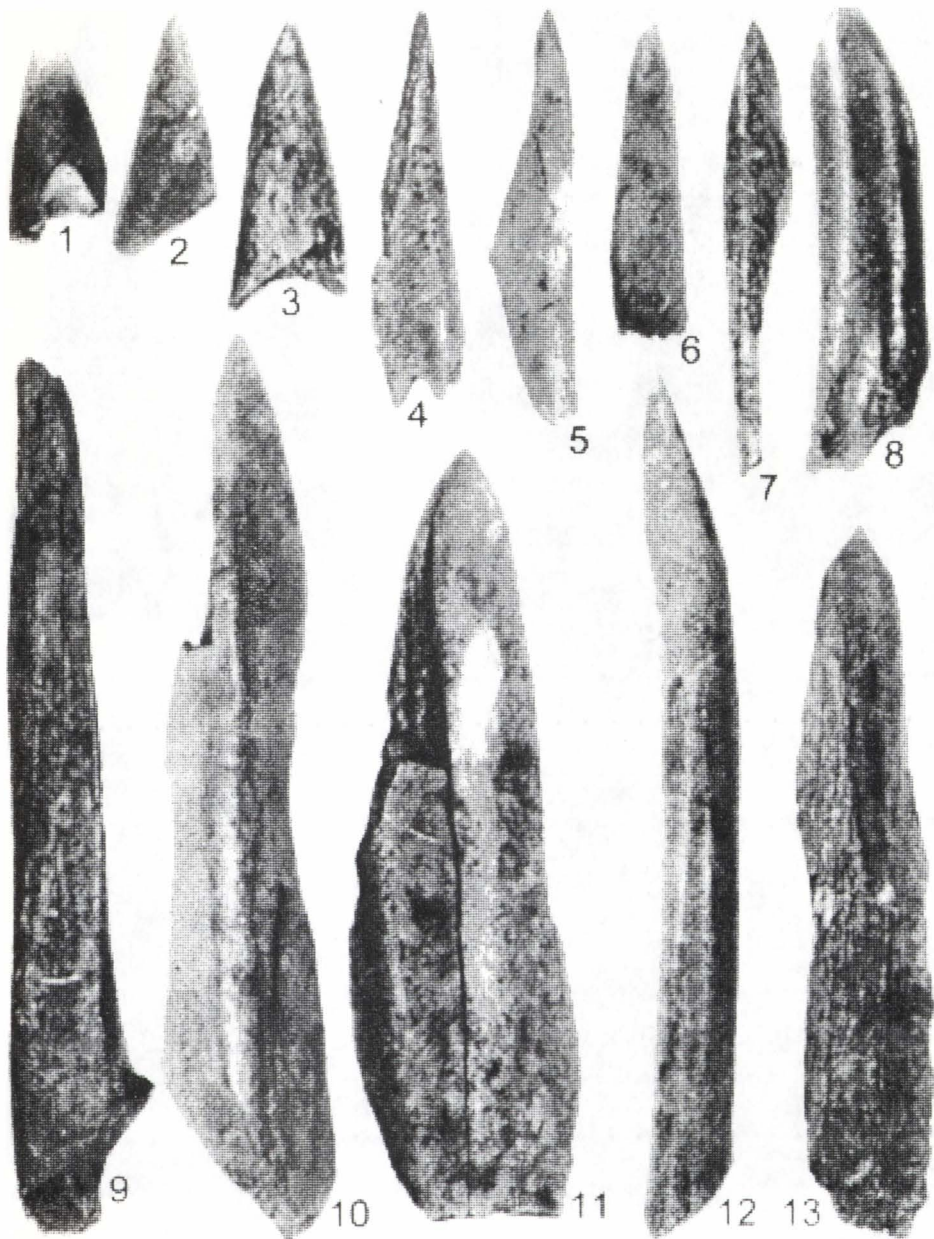

Fig. 51. Străpungătoare din os. din secolele VIII-IX: 1-13 din L₆

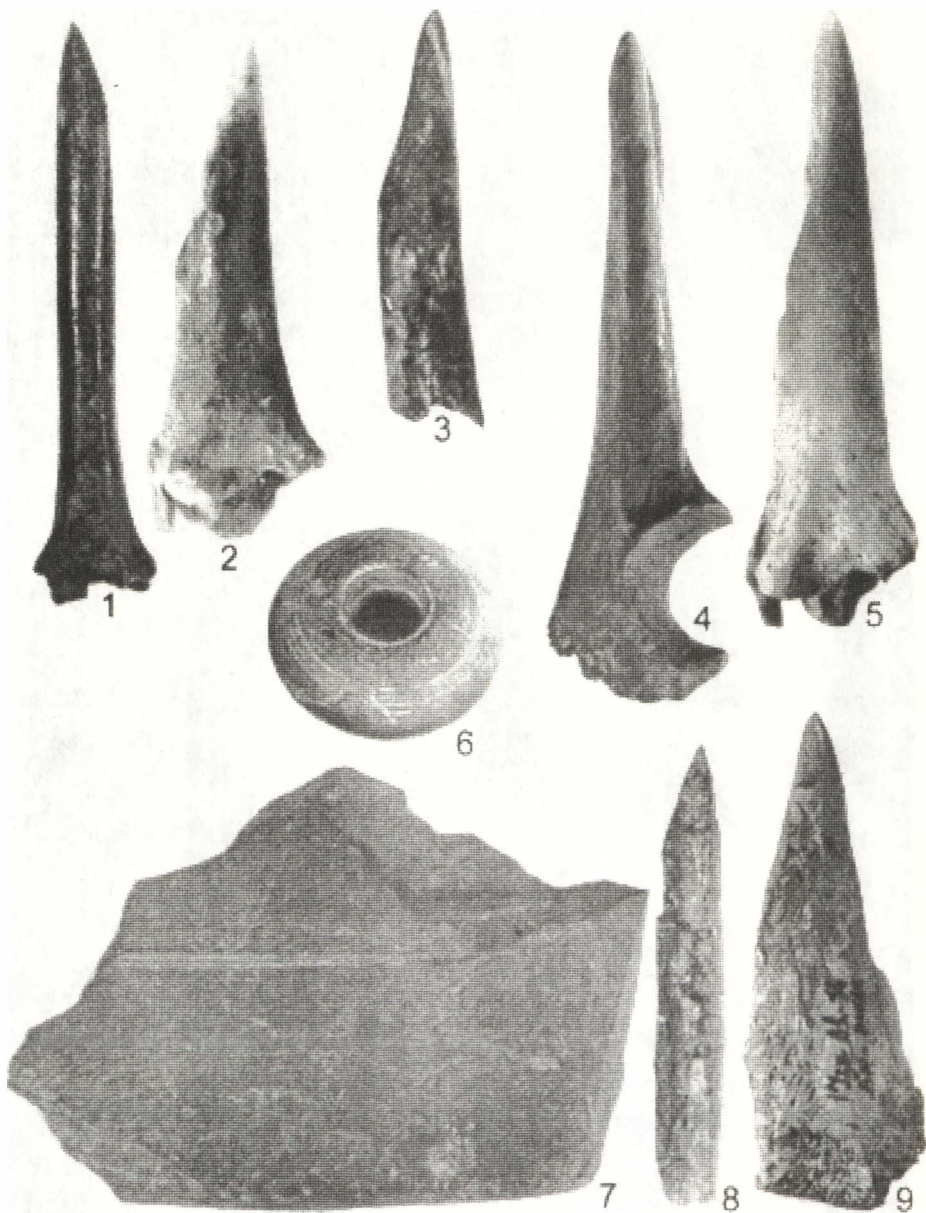

Fig. 52. Obiecte din os, lut și piatră, din secolele VIII-IX: 1-3, 6-8 din L₅; 4, 5, 9 din L₁₀.

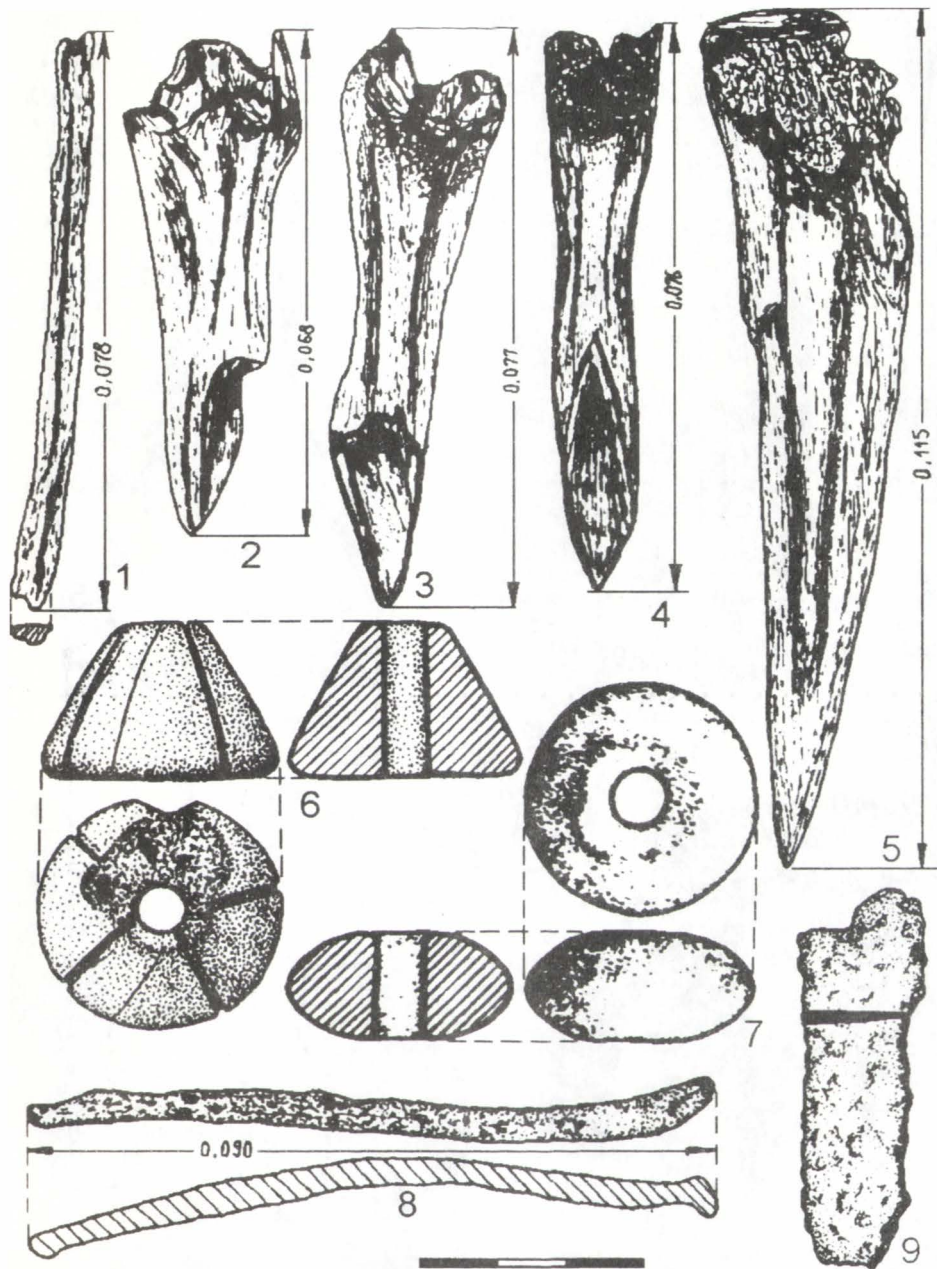
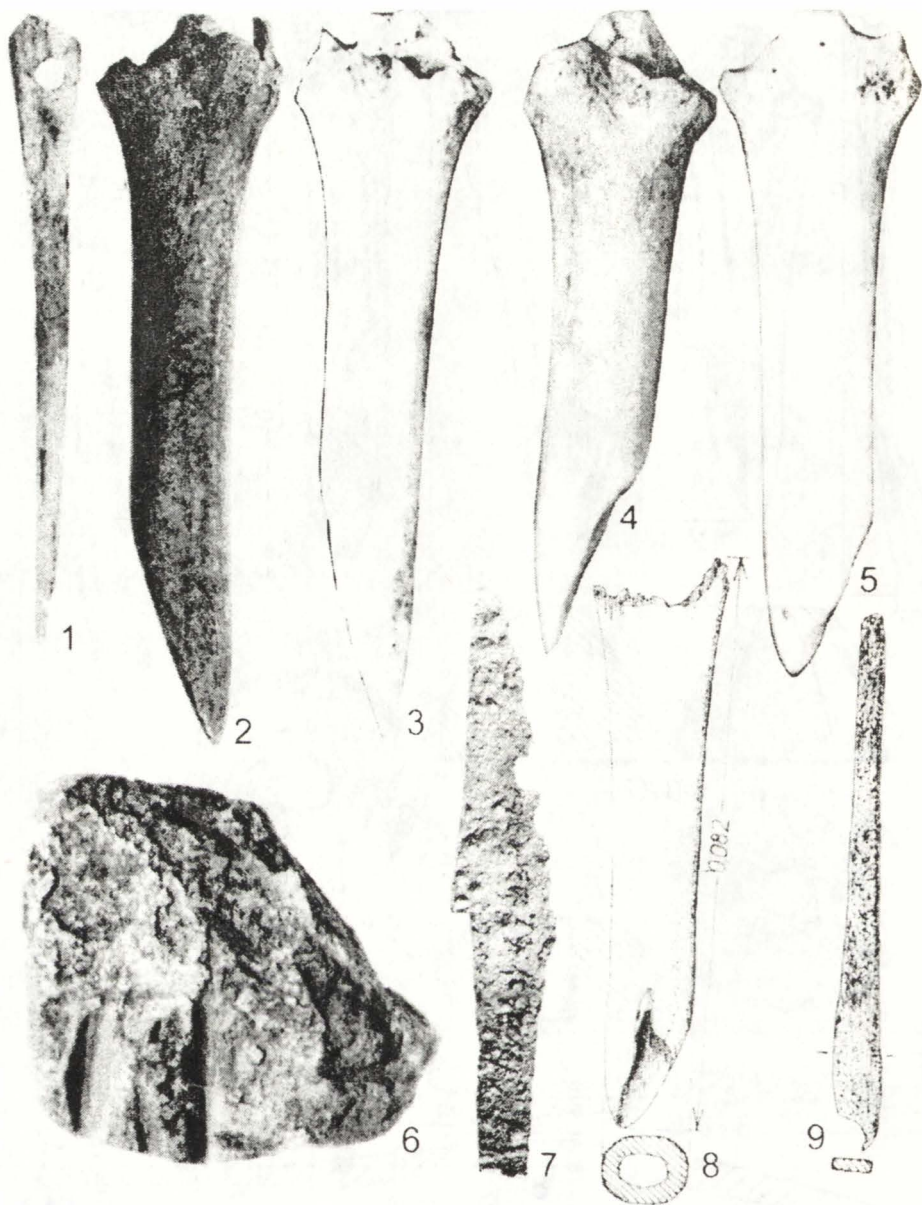

Fig. 53. Obiecte din metal, os și lut, din secolele VIII-IX: 1-5, 8, 9 din L₃₀; 6 din S₄₆; 7 din S₄₃.

Fig. 54. Obiecte din metal, os și piatră, din secolele VIII-IX: 1 din L₁₆; 2 din L₁₁; 3-6 din L₁₄; 7 din S₂; 8 din L₂₆; 9 din S₄₆.

Fig. 55. Obiecte din fier din secolele VI-IX: 1, 2 din L₁₆; 3 din L₁₉; 4 din S₁₉; 5, 7 din S₁₇; 6 din S₂₆; 8, 13 din S₁₆; 9 din S₄₀; 10-12 din S₄₄.

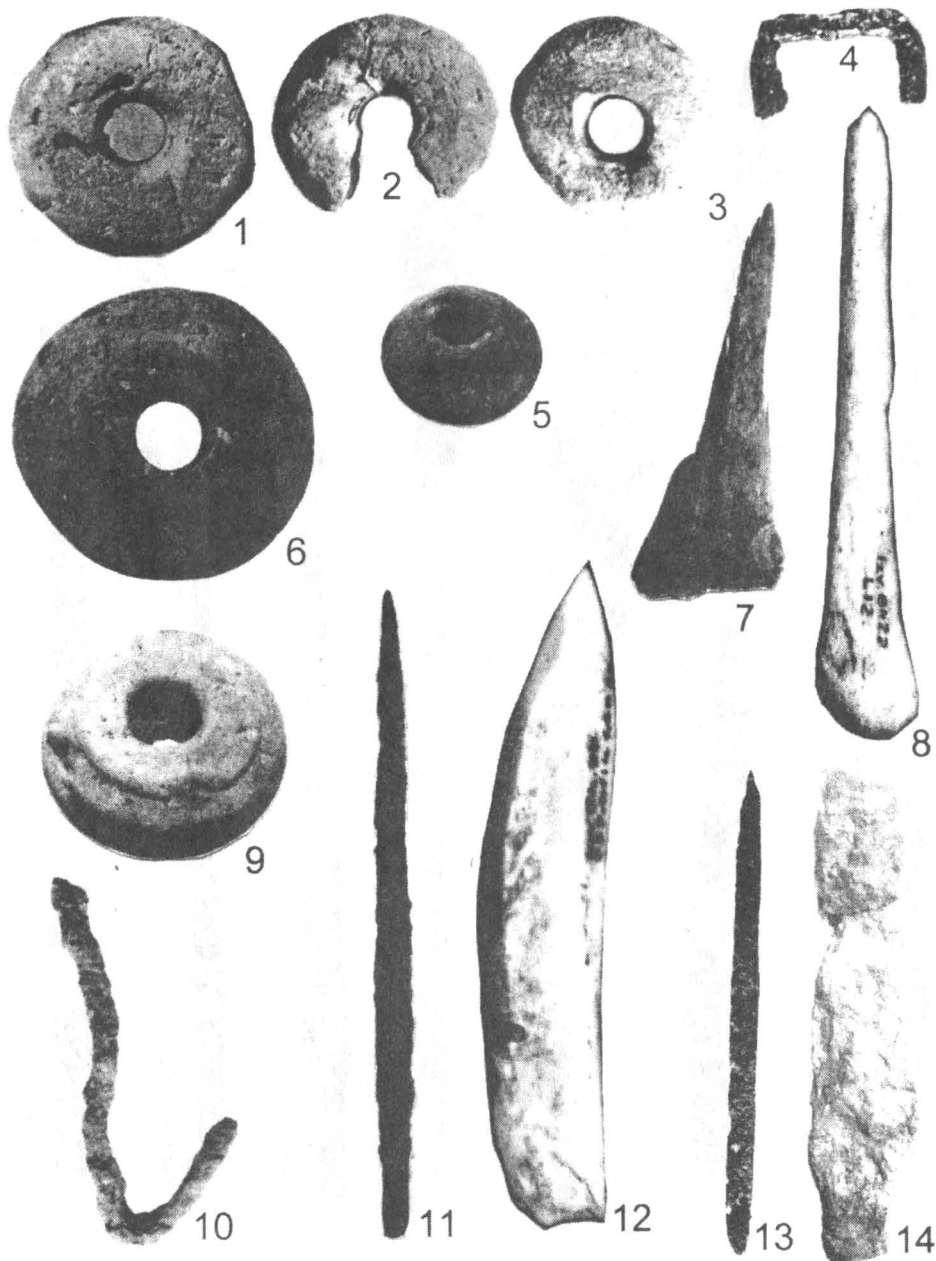

Fig. 56. Obiecte din metal, os și lut, din secolele VI-IX: 1-3, 14 din L₇; 4, 8 din L₁₂; 5 din L₁₃; 9 din S₁₇; 6 din L₁₀; 7 din L₁; 10 din S₁₆; 11, 13 din S₇; 12 din S₃₇.

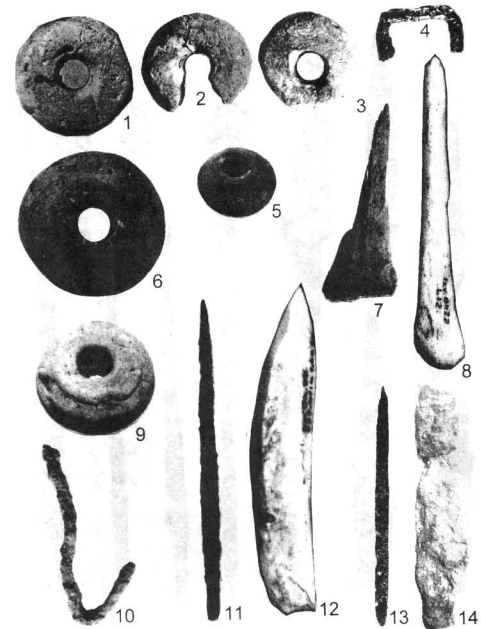
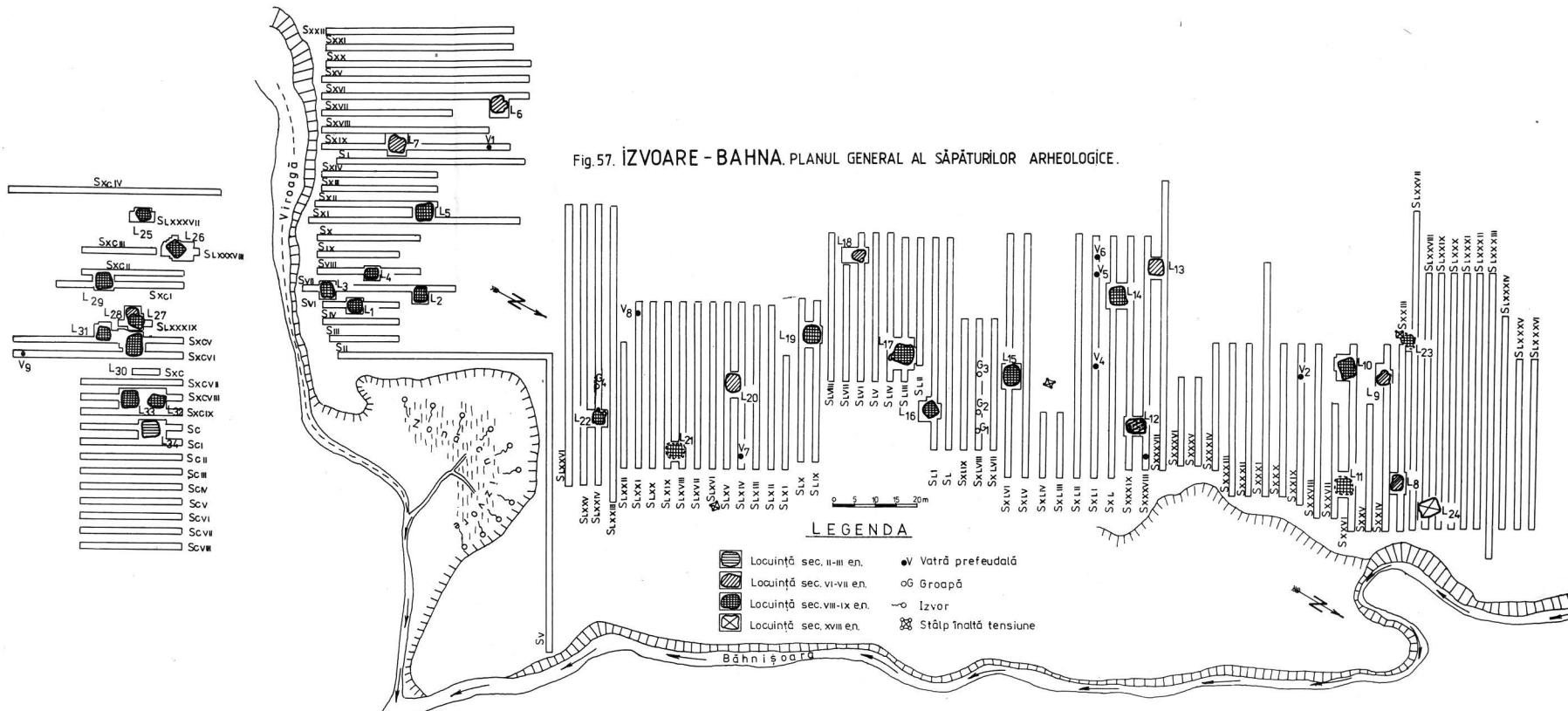

Fig. 56. Obiecte din metal, os și lut, din secolele VI-IX: 1-3, 14 din L₇; 4, 8 din L₂; 5 din L₁₃; 9 din S₁₇; 6 din L₁₆; 7 din L₁; 10 din S₁₆; 11, 13 din S₇; 12 din S₂₇.

În Bibliotheca MEMORIAE ANTIQUITATIS

au apărut:

I. Ștefan Cucos, **Ceramică neolitică din Muzeul Arheologic Piatra Neamț/Céramique néolithique du Musée Archéologique de Piatra Neamț**, 1973, 78 p și 119 planșe.

II. **Cucuteni aujourd'hui** (édité par Gheorghe Dumitroaia et Dan Monah), 1996, 371 p.

III. Dan Monah, **Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie**, 1997, 523 p.

*
* *

Sub tipar:

V. Ștefan Cucos, **Cultura Cucuteni B în Subcarpații Moldovei**.

VI. Cornelia-Magda Mantu, **Cultura Cucuteni. Evoluție, cronologie, legături**.

În ansamblul cercetărilor arheologice din spațiul est-carpatic, privind epoca etnogenezei românilor, cele de la IZVOARE - BAHNA ocupă un loc important, contribuind atât la cunoașterea culturii autohtone din secolele VI-VII, cât mai ales la definirea civilizației vechi românești din secolele VIII - IX.